ELIANA POPOVICI

CINSTIŢI MEŞTERI MARI...

ELI ANA POPOVICI

CINSTIŢI MEŞTERI MARI

ffi

EDITURA ALBATROS
BUCUREŞTI • 1986

Ilustraţia copertei de :
PETRE HAGI

UPARTEA ÎNTÎI

^ DOI OAMENI LA DRUM

Simion ocolea pădurea. Avea de făcut un drum lung, dar ocolea pădurea.

Radu ar fi tras mereu către marginea ei, însă îşi dădea seama că umbra ei răcoroasă îl neliniştea pe vremelnicul tovarăş de drum.

Se aşezau să poposească în dunga subţire de umbră pe care o dăruia buza vreunei fîntîni din întinsul cîmpiei. Ea era tot atît de neîndestulătoare ca apa stătută a unui ochi de baltă cu care încerci să-ţi astîmperi setea atunci cînd gîtul te frige.

Simion desfăcea desaga soioasă de culoarea pămîntului şi scotea un coltuc de pîine din care mînca cu îmbucături mici, atît cît se cuvenea pentru îndestularea inimii. Aşa zicea după mîncare : „eh inimă, bulgaraş de foc, ţi-am dat grijanie, acum trebuie să mă porţi mai departe.”

Ai fi zis că e aidoma calului năzdrăvan din poveste pentru care doar jăratecul pus la inimă are vreo importanţă. Şi chiar înfăţişarea era pe potriva rostului : un chip lung, cenuşiu, cu fruntea pleşuvită, cu fălci puternice, dar buze frumoase, de om tînăr

.De că'lcîile care-l purtau, negre, scorojite, nu se îngrijea decît dacă întîlnea în drum vreo apă. îşi sufleca iţarii de cînepă şi lăsa picioarele ostenite să se răcorească. De culoarea tinei îi era cămeşoaia zdrenţuroasă, pielea uscată şi subţiată care îmbrăca oase noduroase, de cal numai bun să meargă-n neştire, fără răgazul din fata unei iesle îndestulate.

Radu îl iscodise de unde vine şi încotro se-ndreaptă.

Din lumea largă. Şi a venit acasă să-şi odihnească ciolanele obosite. Omul ţinea în fiinţa lui multe taine şi de asta Radu nu se îndura să-l părăsească pe el şi drumul deschis ca să se îndrepte spre straşina răcoroasă a pădurii. Il atrSgea. Ştia că alături de el nu i se poate întîmpla nimic rău. Cine s-ar apuca să schimbe acest bolovan cenuşiu şi colţuros din rosturile lui ? Şi taiqa pe care nu o pătrunde nicicum era cum de făcea a, hoinarul, el, cel ce n-avea mai mult declt cămeşoaia îmbibată de sudoare şi praf, să socoată că are de dăruit ceva oamenilor pe care nici nu-i cunoştea.

Avea mereu desaga plină' cu ierburi şi rădăcini adunate în lungul drumurilor fără de căpătîi. Cînd ajungea într-un sat se aşeza cu voie de la sine într-o răspîntie şi începea cu glas cîntător : „ierburi tămăduitoare, ierburi minunate, vă scapă de buboaie, de fălcariţă, netezeşte pielea fetelor mari, aduce rod în pîntecele neroditoare...”

Veneau femeile, încrezătoare, se aşezau în praf şi se apucau să-i spună deodată omului răsărit pe uliţa satului din unul dintre cele patru vînturi, ce şi cum le doare sau despre pruncul uneia aşa şi pe dincolo. Plecau cu un mănunchi de barba ursului sau cu o rădăcină care aducea a carne uscată şi cu speranţa că lucrurile se vor îndrepta. Radu nu îndrăznea să-l întrebe pe acest vînzător de ierburi care iăcea şi pe vraciul (odată luase un prunc al cărui picior atîrna moale şi răsucise acel picior beteag de-l băgase bine în şold şi nu ţinuse seama de ţipătul mare al pruncului, nici de spaima mamei care-şi frîngea mîinile, dar după asta copilul pusese piciorul în pămînt), nu îndrăznea să-l întrebe dacă el crede în leacurile lui.

Dacă ar fi fost un înşelător, ar fi dus înşelătoria pînă la capăt cerînd cît nu face pe leacurile acelea. Dar el se mulţumea cu o felie de mămăligă sau cu cîteva că- păjîni de ceapă, atît cît îl duceau puterile să dăruie pe cel care avea încredere în ierburile sale.

Şi mai era ceva : avea Simion o putere a lui, care venea de la fruntea înaltă, pleşuvită şi de la ochii cu privire directă, fără gînduri ascunse, privirea unuia care a văzut multe, dar nu s-a lăsat niciînd cuprins de frică. El nu se temea pentru că n-avea nimic de pierdut.

— Şi chiar dintotdeauna ai fost pornit aşa... fără ţintă pe drumuri, nene Simioane?

— Cum dintotdeauna, băiete ? Cînd eram aşa, ca tine, nu-mi era gîndul decît la statornicie. Lucram în canţile- ria unei mînăstiri şi gîndeam că toată viaţa o să fiu legat de orînduielile mînăstirii şi de zidurile ei. Nu numai eu, dar şi cei din jur credeau asta. Dar lucrurile s-au sucit în aşa fel că m-au dat diac pe lîngă un boier de soi şi am plecat cu el prin cele străinătăţuri. El s-a prăpădit curînd pe acolo şi nimeni nu a socotit cu cale să se îngrijească să-i aducă în ţară slujitorii. Am cam rămas ca frunza-n vînt. Dar nu m-am simţit de izbelişte. Chiar vroiam să fiu uşure ca frunza. Mi-a dat ăl de sus un har : să deprind vorbirea altora. Şi o cazmă : să însetez a cerceta meşteşuguri de frumuseţe semănate prin sate şi oraşe. Am ucenicit la un pietrar şi la un zugrav. În ţara talienilor zugravii sînt ţinuţi la mare cinste. Şi nu numai biserici împodobesc, ci şi case boiereşti că aşa e acolo obiceiul. Dar de statornicit tot nu m-am statornicit. Făceam rost de ceva bani şi o porneam în alt loc, cu cîteva verste mai aproape de casă. Am făcut cam de toate, pînă şi îngrijitor într-o bolniţă din Veneţia am fost. E un loc tare frumos, vreau să zic oraşul, nu bolniţa, cu case frumos chenăruite în jurul ferestilor cu mozaicuri şi statui, oamenii fac din culori şi forme o necontenită petrecere, nu le e teamă că Cel De Sus o să se supere că iubesc petrecerea. Mi-a plăcut să cunosc tot felul de oameni. Unii te privesc ca pe o şopîrlă a drumului pe care poţi s-o striveşti fără părere de rău, alţii îţi dau toată cinstirea tocmai fiindcă eşti un călător fără avuţie pămînteasc㠁, un pelerin, cum zic ei pe acolo.

Simion îşi depăna astfel amintirile lăsind impresia că ele nu-l împovărează. Dimpotrivă, ele erau bogăţiile din desaga lui neştiută, o desagă ce

cîntărea mai puțin decît un fulg și totuși enorm în balanța demnității sale.
Căci sărmanul acesta care colinda ulițele satelor, nu era deloc umil și nu se lăsa călcat în picioare. Dacă slujbași de la vreo curte boierească pe unde treceau îl luau la goană cu vorbe de ocară, el nu pleca umerii. Se înfigea bine pe picioare, de cîini n-avea teamă, puteau să hă'uiască oricît în juru-i, căci văzînd în cele din urmă că o fac fără folos, se lăsau păgubași, înălța Si- mion capul cu țeasta pleșuvită și cu privirea aceea luminoasă de copil îi cerceta pe prigonitori în față, ca și cum le-ar fi fost dator cu o mulțămire. Apoi se întorcea fără grabă și se îndepărta cu mersul acela de stăpîn ai drumurilor.

Oamenii se uitau în urma lui și o ciudată nemulțumire îi cerca, și își aduceau aminte că străinul nu le aruncase nici o vorbă de ocară, dar nemulțumirea și nedumerirea rămîneau.

— Matale știi, nea Simioane, că unora le e teamă numai dacă-i privești ? Asta vei fi învățat-o prin cele străinoltățuri.

— Teamă ? De piine ? Te înșeli, băiete.

— Cînd îți înfigi ochii într-ai unui zbir, toată răutatea îi îngheață pe buze și încrîncenarea obrazului se înmoaie. Ai o putere a matale pe care nu se poate să nu ți-o cunoști.

— Asta vine de la suflet, băiete.

— Sufletul n-are putere, nene Simioane. El e numai prizonierul trupului și cată mereu să sd'ape din asemenea colivie prea strimtă.

— De unde știi tu una ca asta ?

— Maica mi-a spus-o. Și am și simțit-o. în vis am simțit-o. Se făcea că sînt ușor ca un fulg. Mă desprind de pătaiînt și încep să plutesc. N-aș vrea s-o fac, dar nici nu mă pot împotrivi. Apăs cu palmele în jos, ca să găsesc un sprijin, aș vrea să-mi simt picioarele grele și dacă-aș putea aș atîrna de ele niște pietre de moară, dar mă poartă vîntul ca pe un fulg și văd sub mine sate, ape, păduri. Eu zic că ăsta e sufletul: ceva ce nu-și află locul niciunde și dacă[1] a nimerit în corpul omului se simte tare stînjenit. Mai bine uit de el și-mi văd de-ale vieții. Că-i tare bine să

te simţi în putere, să apeşi pe coarnele plugului, să striveşti o prună-ntre dinţi şi chiar să iei imblăciul în mîini, să loveşti fasolea. E şi bucurie şi durere în toate acestea şi ele vin să se înlocuiască una pe alta.

— Car-va-să zică pentru tine sufletul e potrivnic vieţii...

—■ E plutitor şi nestatornic.

— Dar dacă într-o zi îmi simt ciolanele grele ca de lut, dar vreau cu orice chip să' mai fac o bucată de drum şi nu mă las şi seara mă văd la capătul drumului, oare năzuinţa asta nu de la suflet porneşte ? El e una cu noi, cu zvîcnirea cărnii şi puterea pumnului. De ce să-l las să plutească aiurea cînd eu am nevoie de el, să-mi mişte picioarele sau să se scurgă în vîrfurile degetelor ?

— Aş vrea să te înţeleg, neică, dar îmi vorbeşti altfel decît mi-au vorbit ai mei... Parcă puţin pe altă limbă. Vei fi fiind vrăjitor.

— Am văzut multe la zilele mele, am chivernisit bunurile minţii şi vorbesc cu chibzuiala bătrîneţii. De ce crezi că tot ceea ce nu înţelegi e vrăjitorie?

Radu e un flăcău cu braţe şi picioare lungi. La drum întins îşi potriveşte pasul ca să nu ostenească prea mult bătrînul. La început i-a zis „Bătrînul", dar acum, dacă ar fi sa-i păstreze numele acesta, ar face-o numai pentru că[1] întrega înţelepciune a lumii pare adunată în el. A ajuns să-i placă tovărăşia lui. Omul nu se ţine legat de-un sat, de anume obiceiuri. Pretutindeni e la el acasă. Uneori dă în mintea copiilor. Se opreşte cînd îi vede jucîndu-se, le face chiar el de joacă sau le spune poveşti nemaiauzite. Alteori, la un popas, rămîne dus pe gînduri şi nu dă răspuns dacă este întrebat... Ca şi cum s-ar aduna în el, şi-ar aduna puterile sufletului pentru o altă bucată de drum. Se pare că are dreptate şi simte el ceva pe undeva, cînd spune că puterea îi vine de la suflet. Odată întîlnesc în cale un vătaf, unul din acela vînos şi' plesnind de sănătate, care nu ştie decît să dea porunci. I s-a înglodat căruţa în drum şi-i îndeamnă pe cei doi drumeţi să pună umărul s-o despotmolească.

Pe Simion îl împunge cu coada bieiuştei între coaste, ca să-i fie mai convingător îndemnul.

Dar acesta se propteşte bine pe picioare şi-l înfruntă :

— Apoi, jupîme, braţele mele nu fac nici cît puterea unei spiţe adăugate la butucul roţii. Nemaipuind la socoteală că trăsura matale n-o să mă poarte nicicînd pe mine...

Vătaful, mai să se sufoce de uimire că i se vorbeşte aşa. Cu calm şi stăpînire de sine, Simion nu se sfia să arate pricinile pentru care el, unul nu socoate de cuviinţă să-l ajute pe drumeţ. Ba chiar cu un soi de ifos. Ca şi cum ar fi purtat pe umeri o mantie de catifea şi-i veneau mai la-ndemînă vorbele decît fapta.

— Io-te-te la el cum se tocmeşte cu mine! De pe a cui moşie eşti tu, mă., slugă

— Iată o întrebare cu mult tîlc. Şi bine faci că o pui, jupîne. Io mi-s al meu şi asta mi-e deajuns. Face cît aş avea şapte căruţe şi grajduri pline cu vite, aşa s-o ştii !

Vătaful îl lovise cu biciul, dar Simion se depărtase fără grabă, ca şi cum i s-ar fi făcut o plecăciune.

Radu mai întîrziase, să-l ajute pe drumeţ, apoi ajun- gîndu-l din urmă pe Bătrîn se simţise mîndru că poate păşi alături de un asemenea tovarăş.

— Al naibii eşti matale, neică Simioane !

Este o vară dăruitoare în ploi şi căldură .binefăcă- toare, cu albastrul dimineţilor aninat în

petalele cico- rilor, cu
aerul încins al
miezului de ziuă
tremurînd dea- sura
capetelor în pînze
mişcătoare şi trîmbe
de praf răsucite din
senin în mijlocul
drumului. Ierburile
uscate foşnesc
aidoma rindelei
dulgherului pe lemnul
negeluit. Caii priponiţi
fac salturi caraghioase
şi se caută. Apa
Sabarului, miloasă şi

leneşe, are miros de cînepă pusă la topit şi caută sub mailuri prăvălite protecţia cîte unei rădăcini de salcie, cu iz de răcoare şi putregai

.Doi drumeţi aşteaptă să le fie răsplătită truda drumului cu apariţia Tîrgului-Celui Mare, tîrgul de la care purced multe poveşti, unde se adună rădvane aurite şi cai arăpeşti şi unde oamenii jiu-s deopotrivă, dar se lustruiesc atîtea parale trecînd din mînă-n mină, încît poţi nădăjdui că tu, un flăcău de la ţară, să-ţi găseşti acolo un rost. Radu nu-şi dă seama, dar merge cu gîtul uşor întins înainte în năzuinţa sa de a vedea mai degrabă Bucureştii. Are acolo un unchi dinspre partea mamei, fierar, care-l va învăţa meserie.

Cît despre Simion, acesta aşteaptă să revadă tîrguJ tinereţilor sale cu o uşoară strîngere de inimă.

II

MANUSCRISUL

Despărţirea celor doi vremelnici tovarăşi de drum avu loc înainte a ajunge la marginea tîrgului, Simion vroia să se oprească mai întîi la mînăstirea Cotroceni- lor, care le era în cale. Cînd el plecase din Bucureşti» în urmă cu opt ani, zidirea acesteia era terminată, dar mai erau încă multe de făcut în zugrăvirea sa. Şerban Vodă o ridicase anume în codrul bătrîn ce o împresura din toate părţile, căci în acest

codru îşi găsise el scăpare pe vremea Ghicăi Vodă, cînd acesta umbla să-i piardă. Acum fusese tăiat drum larg prin pădure, venind dinspre Bucureşti, dar mai era şi unul aducînd a potecă mai largă, dinspre drumul Bolintinului pe care-l străbătuseră cei doi tovarăşi.

Simion gîndea că se va putea statornici la această mînăstire, unde-l cunoştea pe. stareţul Daniil. Cuviosia sa îi dăduse un înscris pentru o mînăstire din Ravenna, unde zăbovise aproape doi ani.

Drumul prin pădufe era învăluit de,.o răcoare catifelată.

Simion se simţa uşure, ca omul ce se apropie: de ţintă după o călătorie îndelungată. În toiul zilei îşi turnase pe el cîteva găleţi cu apă la o fîntînă întîlnită în. cale» încercînd să capete o înfăţişare mai acătării, aşa, ca pentru prieteni din tinereţe. Dar îşi dădea seama că aniî lucraseră mult împotrivă-i. Părul mai avea putere să deie doar spre tîmple şi spre ceafă, între dinţi apăruseră cam multişoare ostreţe, pielea se smochinise, căpătase o altă înfăţoşare decît aceea ştiută de prieteni, chia?
dacă el îşi simţea otgoanele călcîielor încă vînjoase, iar mintea şi-o simţea ca un cristal prelucrat cu multe faţete.

Şi în ţară se schimbaseră unele lucruri. Mînăstirea Cotroceni care, sub domnia lui Şerban, răposatul voievod, ar fi fost inima vieţii cărturăreşti, după cîte îşi a- mintea Simion acesta vroia să puie acolo o tiparniţă, acum se prea poate să fi rămas mică şi nebăgată în seamă. Noul domn, avea, fără îndoială, alte socoteli, aşa cum se întîmplă' deobicei. Nu degeaba e o zicală în popor : „Schimbarea domniilor, bucuria nebunilor.”

Îi deschise poarta un călugăr înalt, apoi o închise cu grabă mare, mai-mai să-i reteze nasul. Abia avu timp să vadă că sfinţia-sa are o faţă deosebit de roşie. I se adresă cu vorbă morocănoasă :

— Te-ai pornit dis-de-dimineaţă cu cerşitul crezînd că vei agonisi mai mult?

— Sfinţia-ta, am venit cale lungăi ca să vorbesc cu stareţul Daniil.

— Ha ? Apoi din ce coclauri vii. dacă nu ai habar că starețul Daniil nu mai păstorește aici de doi ani bu- nișori ?

— Și mai de departe de coclauri vin, cuvioase. Starețul m-a trimis la talieni cu o trebușoară.

Paznicul întredeschise binișor poarta să-l scruteze cum se cuvine pe cel ce se laudă cu atîta nerușinare. Văzu ce văzuse mai-nainte, niște veșminte trențuroase aninate pe un trup șui. în plus, chipul unui om șiret, cu căutătură vioaie, ce scotocea orice colțișor. Nu-i plăcu sfinției sale.

— O trebușoară, hai ? Apoi dacă tot ești obicinuit cu bătutul drumurilor, du-te după cuviosul Daniil la Muntele Athos ,și dă-i răspuns.

— Eu stau aici pînă veți binevoi să deschideți poarta. La sfînta slujbă nu mă puteți împiedica să iau parte. Poate-l văd acolo pe cuviosul Partenie ori pe Rafail cel tînăr.

Zdrahonul care, dacă n-ar fi purtat sutană, ar fi spăi- mîntat omul la drumul mare, avea mintea domoală. Și se temea de treburi în care diavolul și-a băgat coada cu anasîna. Aghiasma sfințită îl ferea de astfel de treburi, dar mintea domniei-sale, mai puțin. Acum n-avea la în- demînă aghiasmă, nici măcar vin de cel acrișor, care la o adică ține loc de apă sfințită, și în puterea dimineții se ivise ispita sub chipul unuia care-i știa pe cîțiva din sfînta mînăstire și năzuia să iscodească trebile ei.

„Ptiu, drace!”

Dar arătarea cu ochi de viezure nu dispăru în aburul dimineții, ba vădi un zîmbet lătăreț pe chipul de culoarea smochinei puse la păstrare. Un zîmbet care-l puse în încurcătură pe zdrahonul însărcinat cu paza porții, căci oricît de sărac cu duhul ar fi fost, își dădea seama că acesta din fața-i era un om stăpîn pe sine care știa să-și ducă la bun sfîrșit gîndurile. Așa că purcese să-l caute pe Partenie, oricum, îi trecea acestuia misia de a scăpa de arătarea din fața porții.

Simion avu de așteptat. Părintele egumen împărți a- limentele pentru această zi, apoi își aduse

aminte şi de acel netrebnic despre care i se spusese că se prinsese ca lipitoarea.

Partenie îl cercetă pe noul venit şi chiar din primele momente privirea ochilor limpezi i se păru cunoscută.

— Blagosloveşte, părinte.

— Domnul cu tine, drumeţule.

Dar chiar rostind aceste vorbe, îi răsări înainte nălucirea unui bărbat care avea această privire limpede şi vorbire tărăgănată. Un bărbat ceva mai înalt ca acesta, cu părul inelat şi îngrijit pe care-l cunoscuse într-o altă vară. Il privi cu atenţie pe. acesta şi în creţurile de la coada ochilor desluşi amintirea pe care o căuta.

— De unde ai răsărit, Simioane ?

— Aş zice, din cele patru vînturi, părinte.

— Să-ţi spun drept, am încetat de mult să te socotesc în rîndul celor vii. Te pomeneam uneori la slujba morţilor.

— Îţi aduc mulţămită părinte pentru gîndul cel bun. O pomenire nu strică unui suflet păcătos.

— Te ştiam plecat cu alai şi cu toate cele trebuitoare pentru o cale atît de lungă.

— N-am avut parte de un drum oblu. Socoteam că stareţul Daniil se va mînia de zăbavă, şi iată, nu-l mai găsesc aici.

— S-au schimbat multe de cînd ai plecat. Ar trebui să treci domnia-ta pe la cămară să-ţi dea niscaiva straie şi vei avea şi o chilie în partea de vest a monastirii.

Umerii şi capul zdrahonului de portar se iviră îndărătul lui Partenie şi totodată uimirea de pe chipul său în legătură cu felul în care era tratat cerşetorul plin de sfruntată îndrăzneală. După mintea sfinţiei sale ar fi fost deajuns să[1]l miluiască acolo, cu ceva, dar chiar să-l păstreze aici pe omul acesta cu ochi de viezure, atenţi şi surîzători, văzînd că mereu unelteşte cîte ceva şi mintea lui merge ca roata morii şi nu se umileşte în încremenită adoraţie a celor sfinte, ei bine, una ca asta putea aduce necazuri fraţilor din mînăstire. Aşa socotea cuviosia sa căci avea cuviosia sa un catastif pe care-l ţinea în dreptul

inimii, nescris catastif, în care cuprindea oameni ce nu cercetează rostul lucrurilor şi oameni care mereu izvodesc cîte ceva. De la aceştia din urmă iru ştii niciodată la ce te poţi aştepta.

Simion se apucă să facă treabă la vie şi în livadă. Deprinse repede obiceiurile locului şi se purta de parcă ar fi fost aici de cînd lumea. Venea la utrenia de la miezul nopţii, la vecernie era nelipsit şi cu toate că nu era călugărit, trecu într-o seară în strană şi-i trase o cîntare de-i uimi pe fraţii mînăstirii. Nu cînta pe nas, somnolent şi egal ca alţii, ci avea vocea lui nişte înfloriturişi o adîncime care-l tulbura pe ascultător. Te făcea să crezi că!-şi stăpîneşte această voce, nu-i dă drumul să se desfăşoare în întregime. Dacă i-ar fi dat drumul, s-ar fi înălţat pînă în slava bolţii, ar fi izbit pereţii şi s-ar fi prelins pe ei ca mierea cea grea. N-ar fi fost un lucru cuviincios faţă de întunecaţii călugări să dea drumul uned asemenea voci adînci, mîngîioase, vibrante. Portarul cel voinic, cuviosul Macarie, se întîm- plase şi el în biserică la acea slujbă şi mare vijelie se porni printre filele catastifului său, neştiind posesorul său dacă s-o aşeze în rîndul vocilor de heruvimi sau este lucrătură diavolească la mijloc şi tinde la înfruntarea celor sfinte.

Într-o bună zi, la vreo două săptămîni de la venirea sa, Simios fu chemat la cuviosul Partenie. Era la ceas de seară şi în chilia egumenului ardea frumos o candelă de argint, scoarţe de soi acopereau patul şi pereţii, semn că egumenul nu era străin de adunarea celor lumeşti.

— Nu te-am chemat pînă acum Simioane căci nu cred să aibe cineva vreun folos aflînd că ne leagă o cunoştinţă mai veche.

— Iar eu am înţeles că rostul cu care stareţul Da- niil m-a trimis la talieni acum nu se mai cade a fi pus la socoteală.

— Ba acela da, Simioane, şi bine ai făcut că l-ai spus în gura mare cînd te-a întrebat portarul. Şi aşa s-o ţii mereu, oricine te-o întreba. Acela nu-i lucru cu primejdie. Dar noi doi ştim că ai făcut un popas la

Viana, la un anume conte pe care trebuie să-l uităm amîndoi şi rostirea numelui său, aşişderea.

— Deci sfinţia-ta îşi aminteşte...

— Ştiu Simioane la fel de bine cum ştia stareţul Daniil. În desaga ta trebuie că se află o scrisoare bine cetluită prin care neamţul dădea un anume răspuns. Acea scrisoare trebui s-o ardem şi să uităm de ea. E bine c-ai zăbovit prin cele străinătăţi şi te-ai înapoiat fără însoţitori. Un om care bate drumurile cu talpa goală nu poate fi luat drept sol.

— Scrisoarea de la conte o avea jupîn Neagu, care împreună cu Mitran şi Grozovici au făcut calea-ntoarsă de la Viana înaintea mea. N-aş fi cutezat să-mi continui calea spre Ravenna dacă purtam asupră-mi asemenea scrisoare.

Egumenul Partenie îşi mîngîie barba rară adăstînd cu degetele-i subţiri asupra locului unde se afla bărbia. Nu avea a se îndoi de vorbele lui Simion pe care-l ştia de cînd erau amîndoi flăcăi neîmpliniţi şi împărţeau codrul de pîine pe din două. îşi rosti gîndurile cu voce în şoaptă, tărăgănat :

— Adevăr iaste că boier Neagu a sosit în mare grabă împreună cu cei doi seimeni de care pomeneşti dom- nia-ta. Se vede că i-a înmînat epistola chiar lui Şerban Vodă, care pe atunci mai trăia. Cred c-ai aflat că s-a dus în lumea celor drepţi acum şase ani.

Am aflat şi eu cînd am pătruns în tară. Cu un a- nume neînsemnat meşteşug poţi afla lucruri însemnate,

lăsîndu-l să creadă pe cel ce ţi le spune că eşti prea netrebnic ca să le pătrunzi rostul

— .Da. S-a prăpădit cu totul neaşteptat, în plină putere a vîrstei. Lumea vorbeşte că n-au fost străini de asta fraţii lui, Mihail şi Constandin, care vedeau în alianţa cu nemţii însăşi alunecarea spre credinţa papis- taşe. Sau că au fost certuri de familie, căci Şerban socotea pămînturile şi bogăţiile fraţilor pe jumătate ale sale. Deh... lumea vorbeşte multe. Drept îi că firea năvalnică şi trufaşe a lui Şerban nu era pe placul multora. Acum el odihneşte în această sfîntă monastire sub piatra pe care ai vazut-o. Doamna Maria e fugită la Sibiu şi aşteaptă sprijin de la nemţi să-l pună aici în scaun pe feciorul ei. Dar partida fraţilor săi, Constandin şi Mihail e mai tare. L-au pus în scaun pe nepotul lor de soră, care şi-a luat numele de la moşia Brîncoveni, fostă a lui Matei Vodă. Cu mare grabă au făcut aceasta, Şerban nici nu se răcise bine şi l-au lăsat înconjurat numai de ai lui şi s-au dus cu alai mare să-l facă domn pe Brîncoveanu şi graba asta a dat de gîndit multora. Dar boierii sînt schimbători, asta-i de cînd lumea, poate-au şi înclinat spre acest Brîncoveanu, fiind el mai gospodar şi cu fire cumpănită, faţă de Şerban, care atunci cînd răcnea îi ieşeau ochii din cap şi zdrăngăneau fereştile palatului şi nimeni nu-i stătea-nainte şi vroia să înfiinţeze oaste mare, să se alăture nemţilor, treabă care cerea ca boierii să-şi cam subţieze pungile. Iacă un lucru pe care nu l-au pus la socoteală, dumnealor, cinstiţii boieri : că şi pacea aceasta vremelnică va trebui plătită. Mai puţin de boieri, mai mult de opincă, dar aşa îi e dat ţărişoarei ăsteia să-şi plătească şi răgazul firesc. Poate că în socotinţa Cantacuzenilor a

fost gînd bun întorcînd spatele alianţei cu împăratul Leopold, căci lupta deschisă s-ar fi putut da chiar pe pămîntul ţărişoarei noastre şi ar fi adus numai pîrjol şi jale, iar de ne-ar fi învins turcii mai grea ar fi fost înrobirea care ar fi urmat. Şi însuşi împăratul Leopold pusese condiţii în caz de ieşea învingător: să ne rămînă suzeran. Cum vine asta, la o adică ? Îţi dăm oameni, îţi dăm, după puterile noastre, toate cele cuvenite războlului şi apoi îţi rămînem supuşi ? Ba chiar cu ameninţarea unor pretenţii care au mai fost ridicate şi-11 alte dăţi: de a renunţa la credinţa strămoşească şi de a trece la catolicism.

Toate astea le ştiu ca unul ce a stat multă vreme în preajma domnului Şerban, dar cu priceperea de ţăran, le-am pătruns, că ştii, Simioane, de unde am pornit-o. Nu-s tare într-ale politichiei, dar prea se avîntase domnul Şerban cu totul de partea nemţilor. Şi nu mă ţin de partida Cantacuzenilor, dar păstrători ai credinţei cum sînt, vor fi gîndit că mai bine să plătească haraciu turcilor, care niciodată n-au ridicat pretenţia de a ne schimba credinţa şi ni-s pe faţă neprieteni. Vorba-aceea : e mai uşor a te feri de duşmani decît de prieteni cu gînd netrebnic. S-ar răsuci în mormînt Şerban Vodă de-ar şti că unul căruia i-a făcut atît bine, care a fost alături de el la asediul Vianei îi dă mai puţină dreptate după moartea lui. Dar nu din strîmbă credinţă faţă de binefăcătorul meu o fac. Viaţa m-a făcut şi cleric şi oştean, dar mai presus de toate sînt om din popor şi interesele celor deopotrivă cu mine îmi apar altfel decît unui principe care vrea puterea şi strălucirea şi înălţimea blazonului său. Căci năzuia răposatul domnitor să adauge vulturului său cu două capete însemnele Ţar Ţarigrad-ski, să înstăpînească pe pămîntul acesta o nouă curte bizantină şi cu toată trufia-i nemăsurată s-ar fi găsit destui mai puternici să-l oprească, iar oamenii de rînd n-ar fi avut nimic de cîştigat din asta.

Iacă Simioane, ţi-am înfăţişat gîndurile din taina cea mai adîncă a cugetului. Se pare că orice om simte nevoia asta într-un anumit moment.

— Cuvioase, înțeleg că trufia principilor ţi-este străină, aşa cum şi mie îmi este. Pe unde am umblat am văzut mulţi nobili înconjuraţi de fală şi strălucire. E bine să te împărtăşeşti din milosîrdia lor, dar să te dărui cu trup şi suflet năzuinţelor lor este o faptă necugetată, căci nu ştii unde poate duce. Năzuinţele lor sînt altele decît ale omului de rînd. Nu prea înalte şi nobile aşa cum li-i fala de care se înconjoară.

În penumbra odăii Simion îl cerceta pe tovarăşul din tinereţe bucurîndu-se că au ajuns tot acolo, deşi pe căi diferite.

Cuviosul Partenie, Lisandru, cum îi fusese numele în viaţa laică, nu fusese nicicînd un bărbat chipeş. Nişte bube pe care le avusese pe faţă şi de care scăpase cu •greu, lăsaseră urme adînci, mai ales obrazul stîng îi era noduros, ca şi cum carnea ar fi fost tăiată în cruciş şi-n curmeziş şi după aceea s-ar fi strîns. Barba rară abea de acoperea acest obraz chinuit. Nici înalt de stat nu era. Dar căpătase odată cu vîrsta o fâloşenie pe lîngă care nu puteai trece nepăsător. Privirea ochilor întunecaţi te cerceta pe îndelete şi nu ştiai de-i placi ori ba. A- vea el gîndurile lui şi ştia a se face ascultat fără să ridice vocea. Fusese omul de încredere al stareţului Da- niii, şi iată că şi acesta de acum nu se putea lipsi de el.

Simion îndrăzni să-i spună ce-l frămînta :

— Părinte Partenie, să ştii cS n-am pierdut deprinderea de caligraf. Ba dimpotrivă : la Ravenna am învăţat să scriu în latineşte şi am deprins înfloriturі pe care le folosesc ei acolo. Ştiu să împodobesc începuturile de capitol cu înfloriturі gingaşe, cu frunze şi chenare în- cîrligate în fel de fel de culori. Poate socoate sfinţia-ta că voi fi de folos în vreun fel monastirei.

Egumenul îşi mîngîie iar bărbuţa privindu-l adînc.

Socotise bine că omul acesta poate fi folosit oricum, fără primejdie. Iată, el îi vorbise de treburile ţării, de schimbarea domnilor, iar Simion se gîndea tot la caligrafia lui.

— Ascultă Simioame, cărţi care se scriu cu mîna şi cer ani de zile pentru aceasta, numai pe domni i-ar putea interesa. Acum, tiparniţa pe care a înfiinţat-o Matei Voievod şi pe care Cantacuzinii au lărgit-o, scoate pe fiece an mulţime de cărţi pentru toată ortodoxia. Ajung aceste cărţi pînă în Iviria şi la Trapezunt. Sînt scrise în greceşte, slavoneşte, arabă chiar. Şerban Vodă a dat spre tipărire prima biblie românească, ce şi-a văzut împlinirea la cîteva luni după moartea sa. Ce să zic ? la sfînta monastire se scriu felurite hîrtii, dar ele nu curg cu nemiluita şi pentru întocmirea lor îl avem pe •cuviosul Teodosie. Doi caligrafi ar fi prea mult.

— Mai ştiu şi altele, prea cuvioase. În Italia am deprins meşteşugul împodobirii pereţilor cu culori. Aş face treabă bună pe lîngă un zugrav de biserici.

—■ Indoi-m-aş Simioane că un zugrav şi-ar alege un ucenic aşa bă'trîior cum eşti domnia-ta. Şi nu numai pentru că ucenicul trebuie să fie ager, să se suie pe schele şi să care greutăţi, adică să facă partea mai de dîrvală a meseriei. Dar şi pentru că el trebuie să fie un imitator al meşterului. Ori domnia-ta, înţeleg, ai ajuns să' ai o înfăţişare proprie asupra rosturilor zugrăvelii. Poate să nu-ţi placă ce face meşterul. Iar lui, să nu-i placă ce faci tu. Ce fel de ucenic ai fi ? Unul care se ia mereu la harţă cu meşterul ? Iar ca să lucrezi de sine stătător, cine te cunoaşte, cine ţi-ar încredinţa pictura unei biserici ?

Simion adusese cu sine o boccea de forma unei cărămizi ceva mai mari. Egumenul o văzuse de la început şi simţitor cum era la mirosuri, strîmbase din nas, ne- înţelegîiid rostul acestei legături de trenţe aduse în chilia domniei-sale.

Dar Simion, mai puţin atent la îndrumările pe care călugărul vroia să i le dea, ardea de nerăbdare să-i arate mica lui comoară învelită în trenţe murdare. Se apucă să desfacă legăturica şi dădu la iveală o carte groasă pe care o puse pe masă. Fără vorbă, o aşezâ la îndemîna egumenului şi acesta, înţelegînd rugătaintea din ochii prietenului, prinse a o răsfoi. De la primele pagini îşi dădu seama că este o asemenea alcătuire care poate sta cu cinste într-un palat.

Pe foi groase şi mătăsoase, plăcute la pipăit, se aflau pîraie de slove frumoase care curgeau molcom într-o graţioasă trufie a curbelor mlădii, a spaţiilor bine echilibrate, într-o drămuială meşteşugită a luminii dintre rînduri cu întunecimea slovelor.

Egumenul nu ştia latineşte, dar ştia preţui o scriere- fără cusur. La începutul fiecărui capitol se afla cîte o ţesătură de frunze şi flori delicate, pe fond auriu unele, miniaturi cum egumenul nu mai văzuse pînă acum.

Înălţînd privirile de pe carte, se aştepta să întîlneas- că trufia pe chipul aducătorului. Dar acesta aştepta liniştit, cu buzele u«cate, brăzdate de crăpături adînci, cu- privirea aceea tînără pe care timpul nu o schimbase sub arcadele puternice cu sprîncene subţiri. Ciudat om acest Simion, cu dragostea lui pentru scrierea aleasă, ori poate neasemuit de şiret, ştiind a-şi ascunde mîn- dria pentru întocmirea unei asemenea cărţi.

— Poate crezi sfinţia-ta că am furat cartea de pe undeva.

— Nu cred asta, Simioane. Altfel n-ai avea curajul să te prinzi a întocmi una la fel.

— Am pus în ea toţi banii cîştigaţi în cancelaria de la Ravenna. Ziua scriam acte, iar noaptea lucram la această carte al cărei text e copiat după una mai veche, găsită în biblioteca mînăstirii. Dar miniaturile nu-s copiate. Le-am chitit după priceperea mea inspirîndu-mă după frumuseţile văzute în bisericile de acolo. Nu poţi aşterne pe hîrtie frumuseţi care acoperă mozaicuri întinse sau pereţi de zeci de metri. Dar după ce le priveşti îndelung şi-ţi umpli sufletul cu ele, îţi rămîne ceva pe care ai vrea să-l aşterni după a ta socotinţă. Dacă vei privi sfinţia- ta cu atenţie, vei binevoi a vedea că-s acolo flori de la mine de-acasă : stînjenei şi margarete, măghiran cu frunze mici şi floricica aia de se cheamă -trei fraţi pătaţi, pe care o vezi primăvara prin poieni. Cînd am terminat cartea am socotit că e timpul să plec. Aşa cum am pornit, îmbrăcat în pînză de sac, gîndeam că nu se vor găsi tîlhari să mă prade, că nu-i treabă de

om cu cap să te repezi la desaga unui cerşetor căutînd în ea o comoară.

— Şi ce ai de gînd să faci cu ea, Simioane ?

— S-o dăruiesc stareţului acestei mînăstiri. Sfinţia •sa va socoti unde-şi află locul mai bine.

— În cazul ăsta ţi-o va preţălui cum se cuvine.

— Nu de galbeni este vorba, părinte. Cînd se va ivi trebuinţă, să mă pună să întocmesc alta, pentru nevoile sfintei mînăstiri.

— Pînă se va ivi un locşor aşa cum doreşti, va mai -trece poate timp. Vei avea domnia-ta răbdare să aştepţi ?

— Nu ştiu dacă Cel de Sus îmi va îngădui mulţi ani ■de-acu înainte. Dar nădăjduiesc să pună sfinţia-ta o vorbuliţă pentru mine pe lîngă părintele stareţ.

— Nu-ţi făgăduiesc marea cu sarea, Simioane. Cea mai potrivită vorbulită o va pune meşteşugul tău. Pînă atunci m-am gîndit la o trebuşoară cu folos şi pentru domnia-ta şi pentru interesele mînăstirii. Nu ştiu dacă ai cunoştinţă că Vodă Şerban a cumpărat în mahalaua grecilor de la jupîneasa lui Cîrstea Bogdaproste un loc întins, unde a construit un han mare cum nu mai e altul în Bucureşti. El a fost lăsat de răposatul domn pentru a aduce venituri acestei mînăstiri. Vodă Brîncoveanu nu l-a luat, aşa cum a făcut cu alte averi din Bucureşti ale unchiului său. Ni l-a lăsat nouă. în privinţa han-giului care stă acolo ca dijmaş al nostru, am unele în-doieli. îi controlez registrele şi ele par a fi ţinute în ordine. Dar se petrec acolo tot felul de lucruri care nu pot fi trecute în registre. Un om care să le vadă pe toate şi să mă înştiinţeze mi-ar fi de mare trebuinţă. M-am gîndit la domnia-ta, că eşti umblat prin lume şi ager la minte. Ei, ce zici ?

— Am poposit şi eu prin hanuri de tot felul, cuvioase, dar nu m-aş încumeta a zice că m-aş descurca în trebile lui încîlcite.

— Le-ai deprinde cu timpul. Stipendie ai primi de la noi, pe lîngă ce s-o îndura să-ţi dea zgîrcitul de grec. Se vîntură lume multă pe acolo — deh, ca la orice han — dar am înştiinţare că grecul oblăduieşte pe unii ce ar unelti împotriva noii domnii. Treaba asta nu-mi place, că deşi am fost omul lui Şerban Vodă, uneltirile de a- cum nu l-ar scula din mormînt, iar de va prinde de veste noul domn de astfel de lucruri, ne-ar tăia veniturile acestea şi poate ne-ar da chiar pedeapsă mai aspră. Să-i dăm Cezarului, ce-i al Cezarului, nu-i treaba noastră să ne amestecăm într-ale politichiei.

Lumina firavă a candelei dădea catifelare stinsă culorilor, taine unghierelor. De afară se auzea sunetul tocatului de seară.

Se aflau faţă-n faţă doi oameni atît de diferiţi...

Unul, statornic, încerca să aducă mersul evenimentelor în folosul său şi al mînăstirii pe care o slujea, aşa cum iei odgonul de oţel şi încerci să-l faci mlădios, desfăcîndu-l în fire dacă este nevoie, rănindu-şi degetele şi potrivindu-le şi pe ele după tăria oţelului.

Celălalt, nelegîndu-se de un loc anume, mulţumin- du-se să culeagă cîte puţin din fiecare, îmbogăţîndu-şi sufletul şi mintea pentru un dor pe care-l purtase cu sine pretutindeni, întărindu-l în ceasuri de cumpănă.

Simion ridică privirile, în care mîhnirea momentului nu reuşise să picure apa grea a deznădejdii şi nu le împîclise cu aburul oboselii.

— Voi face cum zice cuviosia-ta.

Candela arunca asupra filei deschise a manuscrisului de pe masă lumină pîlpîitoare, aducînd în spaţiul de taină frîntură de covor vechi, cu migală meşteşugit.

III

NOUA SLUJBĂ

Hanul lui Şerban Vodă era pentru oameni cu obraze subţiri şi pungi doldora. Răposatul voevod pusese să se zidească adevărată cetate cu ziduri groase, cu pivniţe cu bolţi de cărămidă, o vastă curte avînd în stînga sa grajduri, în rest prăvălii şi porţi de

stejar întărite cu drugi de fier şi închizători făcute de meşteri nemţi, secretul închiderii şi deschiderii lor fiind cunoscut numai de hangiu şi de alţi doi slujbaşi de încredere. Să simtă omul că avutul cu care călătoreşte se află aici în siguranţă !

După un drum lung, pătrunzînd în curtea unde toate sînt ţinute în bună ordine, ferestrele mari ale prid- voarelor de la primul cat, la care se află ghivece cu muşcate, bisericuţa din mijlocul curţii şi aburul înbie- tor al mîncării, îţi aduc pacea în suflet şi te lasă să iei hotărîrea unui răgaz în care vei scutura colbul de pe tine, vei schimba cîte o vorbă cu folos pentru a afla oare sînt preţurile în oraş.

Hangiul te ia în primire şi-ţi pune la dispoziţie cameră după rang şi pungă. Este acest hangiu, pe nume Papacostea, bărbat zgîrcit la vorbă, cu care nu- ţi vine a te tocmi. Cu mustaţa albă, tuşinată şi părul tuns perie, este bărbat în putere, cu privirea pătrunzătoare şi faţa roză ca de copil. Nimeni nu-l văzuse rîzînd şi slugile nu ieşeau din cuvîntul lui.

Sala cea mare a hanului era plină de zvon din zori pînă-n seară. Era cald în aceste zile de brumar, deosebit de friguros, căci într-o latură a sălii se află sobă mare de zid. În jurul plitei robotește neîncetat o femeie mărunţică, soţia hangiului, ajutată de două fete. Mirosurile îmbietoare ale plachiei, pilafului cu bureţi uscaţi sau pastramei de oaie se topesc unele în altele, ame- ţindu-te.

Este şi un ceas al dimineţii în care tîrgoveţii vin să cumpere de la prăvăliile din curtea hanului şi se abat şi în sala cea mare pentru o bucată de dovleac copt sau, după gust, pentru o ulcică cu vin roşu acrişor sau covrigi aurii cu susan. Destule motive pentru a deslega limbile şi a netezi încrederea între cei ce s-au întîlnit întîmplător. Cei care stau aici mai mult de trei-patru zile ajung de se cunosc, şi socotesc hanul într-un fel al lor, casă vremelnică. Stau în jurul meselor pînă seara tîrziu cînd lămpile prind să fumege şi bă!iatul care moţăie într-un colţ răspunde comenzilor în silă şi cu zăbavă.

Are Papacostea şi trei fete, care, într-un fel, atrag destui muşterii cu stare ce se vîntură nitam-

nisam pe aici numai să le vadă. într-un fel, pentrucă acestea nu dau ajutor maicii lor în prăvălie şi nu se arată ca fete de rînd. Cu toată cîrpănoşenia lui, grecul le ţinea ca pe nişte jupîniţe în nişte odăi mai îndepărtate ale hanului. Apăreau toate trele legate parcă cu aţă una de alta dimineaţa la biserică. Una dintre ele, Sultana şi Vasili- chia, semănau cu maică-sa, negricioase şi uscăţive.

Vorbeau slugile că grecul n-are de gînd să le dea după rumâni, în sipetele din cămările lui aduna zestre aleasă pentru a le mărita bine acolo, în Grechia lui. Poate aceste vorbe ajunseseră şi la urechile egumenului Partenie, care socotea că Papacostea se pregăteşte să părăsească ţara şi n-ar fi plecat el dacă nu şi-ar fi încropit o avere bunicică. O asemenea avere n-o legi dintr-o leafă, oricît de bună ar fi ea.

Simion se afla aici de aproape cinci luni. Gîndea că-i treabă grea să-l dovedească pe hangiul ce-şi băga mî- nile pînă la cot în bunuri care nu erau ale lui, numai pe vorbe nu te poţi sprijini cînd porneşti la asemenea treabă.

Cînd se înfăţoşase înaintea hangiului, acesta spusese că n-are trebuinţă de slujitori. Simion îi arătase că se mulţumeşte cu puţin şi se pricepe la îngrijirea cailor. Fusese primit pe mîncare şi două rînduri de haine pe an. Se lămurise curînd că trebile grele ale hanului nu erau acoperite decît cu cîţiva slujitori. Băieţii care serveau la mese, spărgeau şi lemne, curăţau coşurile, căsăpeau porcii, iar noaptea tîrziu curăţau încălţările negustorilor găzduiţi.

La grajduri fusese un singur om pînă la venirea sa, Stroe, şi acela beteag de-un picior, prididind cu greu toate cîte se cereau. Singura treabă pe care o făcea zi de zi era îndepărtarea bălegarului. Simion se apucă să îngrijească bidivii ce veneau de la drum lung, după priceperea lui. Le freca pielea înfierbîntată cu şomoioage de paie şi le curăţa picioarele de scoarţa noroiului. Drept mulţumire primea bacşişuri de la propietarii care vedeau treaba făcută. Dar se vede că Stroe l-a pîrît „jupînului,,, căci se trezi chemat de acesta într-o seară[1].

— Ia să-mi spui omule, dacă în înţelegerea noastră au intrat şi ciugulelile cu care te învredniceşti zi de zi. Să nu-mi spui că nu iei bacşişuri de la muşterii.

— Nu spun, jupîne.

— Sau poate ţi se strecoară băncuţele singure în buzunar.

— Eu nu le cer, jupîne.

— Ceea ce faci, intră în îndatoririle tale, omule. Şi băncuţele se cuvin hanului. Să vii în fiecare seară să le pui aici pe masă.

— Aşa voi face jupîne, zise Simion începînd să se scotocească de băncuţele de aramă agonisite. Pentru un netrebnic ca mine nu-s de prea mare trebuinţă, că nu mi-am pus în gînd să-mi fac casă cu rost. N-am muiere, nici copii, iar mîncarea pe care binevoiţi a mi-o da, e prea deajuns.

Vorbă să fie! Cele două fierturi pe care le primea zilnic erau mai degrabă spălătură de vase.

Jupînul nu credea nici el în asemenea vorbe. îl cercetă cu ochii săi scrutători:

— Să-ştii că nu-mi plac oamenii care trăncănesc vrute şi nevrute. E deajuns să-ţi împlineşti treaba pentru care ai fost pus.

Află astfel Simion că bacşişurile pe care le primeau slujitorii erau tot partea jupînului. Deh... un pumn de băncuţe se prefac într-un ochi strălucitor auriu şi mai mulţi la un loc fac o pungă grea căreia îi stă mai bine într-unui din sipetele jupînului.

La discuţia aceasta trăsese cu urechea jupîn Ochi- Cu-Belea, meşter zăbunar, care ţinea una din prăvăliile din curtea dinlăuntru a hanului. Făcea zăbune pentru oameni de toată mîna, unele din postav, vătuite, altele din catifea, bordisite cu blană de vulpe, cu mîneci largi şi lungi de ajungeau pîn'la genunchi şi te fereau de frigul iernii. I se zicea „Ochicubelea” pentru că mai ales în tinereţea domniei sale fusese rău de deochi. îşi fereau femeile copiii de privirile în care pelinul era amestecat cu miere şi dădeau scrîntează ce numai cu descîntec se potolea. Meşterul îl chemă a doua zi Ja el pe Simion.

— Se vede că nu eşti de prin părţile acestea de te-ai angajat la un om abraş cum este grecul.

— Deh... nu prea mă pricep la multe, mi-s dragi ne- cuvintătoarele, că ele nu te bagă-n boclucuri şi le citesc în ochi mulţumirea cînd le fac un bine.

— Iată că te-a băgat în bocluc Stroe, care nu înghite să faci treabă mai bună ca el. El nu prea primeşte bacşişuri, că' face totul cam de mîntuială. Eu ţi-aş da un sfat : să nu porţi băncuţele primite asupra domniei tale. De îndată ce le agoniseşti, le aduci aici, la mine. Îţi fac puşculiţă şi le scoţi la nevoie. Să ştii că aşa fac şi ceilalţi argaţi de la han. Are fiecare un locşor unde le strînge, fie la Vasile căldărarul, fie la Tănase bărbierul. E păcat să nu te alegi cu nimic cînd munceşti din zori pînă-n noapte. Şi apoi mai are grecul un obicei ; schimbă des argaţii. Ori că li se face lor lehamite de aşa un stăpîn, ori că lui nu-i place să vadă alţii trebile pe care le învîrte. Slujbe sînt destule în tîrguî ăsta mare. Ai putea învăţa o meserie.

Simion mulţumi pentru sfat şi spuse că nici el n-are de gînd să prindă muşchi aici. Continuă să dea în fiecare seară jupinului băncuţele primite. Ceilalţi argaţi începură[1] să se uite cu ochi neprietenoşi la el. Eiii... asta schimba situaţia lui în ochii jupînului. Iată pusese mîna pe unul în care băgase frica. Socoti că-i poate încredinţa misii mai gingaşe, cum a fi cumpărarea alimentelor de pe piaţă, fără frica de a fi furat. Îi dădu într-o bună dimineaţă o căruţă să meargă să cumpere peşte, ceapă, cartofi, dar din cele mai ieftine şi cu grija de a se tocmai pînă la ultima para. I-o dădu ca însoţitoare pe Păuna, care-şi îmbr&ică scurteica de duminică şi nu mai putea de bucurie pentru o aşa plimbare neaşteptată. Se aşează pe capră lîngă Simion şi-i spuse acestuia că nu e nevoie să mîie prea tare.

Zăpada căzuse din belşug, avusese timp să se îndese şi era numai bună pentru săniile şi mai mici şi mai mari care-şi sunau zurgălăii. Tîrgul era acoperit de o pîclă lăptoasă, căsuţele de pe uliţele strimte moţăiau sub glugile lor albe, doar în jurul caselor boiereşti era niţică forfotă, argaţii curăţînd aleile, iar

dindărătul fe- reştilor mari, neacoperite de florile gheţii, ivindu-se chipul cîte unei duduci curioase, cu rochiţă subţire, semn că în camerele mari sobele duduie sub trosnetul lemnelor.

Simion prinde cu coada ochiului neastîmpărul însoţitoarei sale. Peticul de faţă îmbujorată pe care şalul mare al Păunei îl lăsă la lumină este ca un vas de porţelan frumos încondeiat.

Îi ardea de vorbă :

— Să nu-ţi fie cu supărare, nene Simioane, dar matale chiar vrei să iei locul lui Manciu ?

— Cine este Manciu ?

— Lumea vorbeşte, eu nu zic. Jupînul are nevoie de un om de încredere, că oricît ar fi el de ager, nu se poate împărţi în zece. Manciu era un adevărat vătaf, omul care-i trebuia jupînului. Da' l-a prins că fura şi l-a dat afară.

— Pe tine, fată, nu te-am prea văzut să slujeşti la bucătărie.

— Păi să vezi matale, pe mine nu mă plăteşte jupî- nul şi nici nu prea atîrn de el. Eu sînt slujnică la jupîniţă Şosil, şi numai aşa... cînd şi cînd, fac ce zice hangiul, dar numai cu îngăduinţa stăpînei mele. O ştii, nu ?

Simion ridică din umeri.

— E o jupîniţă venită tocmai din Francia. Nu s-a împlinit anul de cînd a descins aici. A venit cu trei rădvane încărcate, cu fata care o îmbracă şi-o dezbracă şi cu bucătarul ei, că nu-i priesc mîncărurile de pe la noi. Pe mine m-a luat să-i spăl şi să-i netezesc rufele şi să-i fac cumpărăturile de prin tîrg. E mîndră jupîniţă noastră ! Cînd trece în foşnet de taftale lăsînd în urmă dîră de parfum, oamenii se dau în lături şi li Se pare că văd o zînă. A adus-o de prin străinătăţuri boier Ne- goiţă de la Tîrgovişte. Chitea el că se va însura cu ea, **daT** părinţii i-au stat împotrivă. Şi atunci el a aşezat-o la cel mai bun han din tîrg şi cît mai departe de moşia părintească. S-a învoit cu hangiul să-i dea patru camere la catul de sus. A spart nişte pereţi, a făcut o cameră mai largă şi două mai mici, a pus pe pereţi mătase în loc de zugrăveală şi a făfcut nişte sobe mari cu plăcuţe lucioase şi cu

copilaşi rotofei pe ele — ce mai ! — iatac boieresc nu alta ! I-a dat încredinţare hangiului că-i lasă toate aceste lucruri după plecarea domniţei.

Cînd şi cînd apare şi boierul Cristache al nostru — că aşa-i zice — Cristea Negoiţă, bărbat chipeş de ţi se scurg ochii după dînsul.

— Şi ţie ţi se scurg, Păuniţă-fată ?

Fata se bă'tu cu palma peste gură şi parcă o pală de ger o pişcă mai abraş de obraji, dîndu-le culoarea trandafirilor.

— Ei, cum să se întîmple una ca asta, păcatele mele! Că mucalit mai eşti şi domnia-ta ! Adică, ce să zic, pînă acum te credeam de^a dreptul ursuz.

— Şi pentru că mă credeai ursuz ai început să de- peni secretele stăpînei tale, despre care tot nu m-ai lămurit : e jupîneasă, domniţă, sau principesă ?

— Ei iaca, tac.

— Ba vorbeşte Păunită, dar e bine să vorbeşti despre ale tele, că uneori treburile străine ies cu bucluc.

— Ce să zic de mine ? Se cheamă că o fată săracă are o viaţă săracă. Şi dacă sînt în slujba asta, am şi eu partea mea la treburile jupînesei mele. Ştii domnia-ta ce înseamnă să potriveşti volanele unei rochii din acelea mari şi înfoiate în care intră zece coţi de mătase ? La început nu mă pricepeam la nimic, dar m-a învăţat fa- ma de şambr a jupînesei, o cheamă Mari, ăsta e chiar un nume de-al nostru, care — vezi domita — e şi prin părţile lor. Dar rochiile astea sînt într-aşa un fel că nu le poţi băga în albie să le speli. Cînd jupîniţa se plictiseşte de ele, ni le dăruieşte nouă. Am vreo patru asemenea rochii.

— Ai de gînd să devii şi tu jupîniţă?

— Vai de păcatele mele, neiculiţă ! Eu sînt fată aşezată. Dar le păstrez bine păturite şi am de gînd să le desfac şi să-mi cos rochii după cuviinţă. Dintr-o rochie din aceea îmi fac trei.

— Se cheamă deci că eşti fată economă.

— D'apoi cum ? îmi trebuie şi mie ceva zestre că bietul taica nu poate scoate din tăbăcăria lui atît cît să hrănească zece copii şi să-mi mai dea şi zestre pe de-a- supra.

Păuniţa cea guralivă hotărî să-şi mai hodinească gura, să se dea jos din sanie şi să-şi dezmorţească picioarele, cînd ajunseră la locul unde se aşezau deobi- cei carele de peşte, între Tîrgul de Jos şi Tîrgul Cucului. Se găsea şi pe timp de iarnă peşte bun, prins la copcă, cu grijă rînduit între calupurile de ghiaţă. Şi- mion cumpără zece ocale de crap cu solzi aurii, caras pentru saramură şi trei somni straşnici care la hanul lui Papacostea aveau să aducă venit încincit, după ce era pregătit de coana Sevastiţa, după o reţetă numai de ea ştiută.

Porniră apoi spre Tîrgul de Jos după celelalte lucruri.

— Ei, acum Păuniţă, fată, îţi poţi da drumul la vorbă şi să-mi spui de unde se cumpără mirodeniile mai ieftin, că eu nu cunosc negustorii de aici.

— Văd că ştie domnia-ta drumul deşi supneai că n-ai umblat oraşul acesta.

— Deh, oricine vine odată-de două ori într-un oraş- mai întîi drumul tîrgului îl află.

În aria tîrgului, forfotă mare. Prăvăliile, unele dintre ele simple barăci, îşi sprijineau umerii între ele într-o frăţietate care nu ţinea seama de sclviseala, în galben şi verde a unora, alături de cumpănirea spre pă- mînt a pereţilor altora, mai puţin încropite. Mărfurile erau scoase şi afară, pe tarabe şi pereţi, pentru a îmbia trecătorul.

Căldări de aramă şi vase de tuci, căciuli şi cojoace de oaie, postavuri, covoare de lînă, altele ţesute din zdrenţe multicolore, grămăjoare de mangal pentru folosinţa grataragiilor, maţe de oaie pentru ciulamale gustoase, doniţe şi străchini frumos încondeiate, varză şi castraveţi muraţi în butoaie mari.

Negustorii, cu ochiul lor deprins a-l preţălui pe trecător îl pohteau pe Simion cu vorbe mieroase. Fiecare negustor se îndrepta spre un anume soi de

cumpărător. Nu era să chemi un boier cu zăbun bogat să cumpere străchini, după cum nu merita să-ţi baţi gura pentru un pîrlit cu căciulă flenduroasă să cumpere covor lucrat într-o mînăstire de maici, cu lîna de pe şapte oi. Unii dintre negustori purtau, ei înşişi haine de soi, făcînd prin aceasta, firmă pretenţioasă prăvăliei, tocilarii a căror întreagă prăvălie era tocila purtată în spinare şi cei ce vindeau coşniţe şi rogojini, aveau picioarele groase ca nişte butuci, bine acoperite cu paie peste care erau înfăşurate cureluşele opincilor.

—■ Iată, aici e dugheana lui Garabet, armeanul. De aici cumpărăm mirodenii. Nu-i nevoie să le plăteşti, nene Simioane. Le trece într-un catastif şi jupînul le plăteşte la sfîrşitul lunii.

Garabet purta haine europeneşti, avea mîini cu degete subţiri, şi Simion avu deodată, fără vrere avu, imaginea unui nobil pe care-l cunoscuse într-o bibliotecă la Veneţia.

Auzind că vine din partea lui Papacostea, îl politi să şadă pe un jeţ cu catifeaua cam ponosită, singurul din prăvălie, deci la fel de bun şi pentru boieroaicele care-l vizitau. Trebui să fi primit şi asemenea vizite Gara- bet, căci pe lîngă mirodeniile pe care le ţinea în chiupuri felurit colorate, cea mai mare parte din prăvălie era ocupată de rarităţi aduse din depărtări. Tăvi persane cu incrustaţii de sidef, goblenuri franţuzeşti, dantele fine, porţelanuri, pînă şi săbii cu teci frumos încrustate şi gheruţe lungi de fildeş, din acelea cu care boierii se scarpină delicat pe spinare.

Văzîndu-şi vizitatorul că cercetează toate celea, îl lămuri despre ele cu glas plăcut. Nu-l zorea, cu toate că hainele vizitatorului numai arătoase nu erau.

— Eu ţin aici bazar. într-un tîrg se cer cam de toate. Am un frate în Francia, şi măcar odată pe an primesc lucruri de acolo. Are şi el folos, că preţurile sînt mari pe aici.

—■ Nu te întreb cît costă vasul ăsta de Murano, nici ornicul cu figuri, din porţelan de Sèvres, că nu-s unul ce le-aş putea avea vreodată. Dar mare

încîntare aduc asemenea lucruri privirii. Dacă-aş fi eu negustor, le-aş pune asemenea preţ încît să nu le ia nimeni, că mi-ar veni greu să mă despart de ele.

Armeanul îl cercetă cu aceiaşi ochi blînzi, dar cu •ceva mai multă atenţie. Nu-i sta în obicei să arate uimire sau mînie, chipul său era neclintit ca al unui om de soi ce păstrează bine cetluite stările sufleteşti, pentru sine. E drept, omul din faţa sa, cu opinci şi haină grosolană, nu aducea a nobil scăpătat, nici măcar a negustor chivernisit. Dar armeanul văzuse destule în zilele lui, ca să nu se mire prea tare găsind ceva bun într-un înveliş prost.

— Văd că domnia-ta ştie a preţui scule rare ca acestea, pe care puţini boieri le preţuiesc. Trebuie să-ţi fi trecut ceva porţelanuri de Sèvres pe dinainte ca să ştii să recunoşti unul ivit pe neaşteptate într-o dugheană.

Simion se căi că se fudulise fără a sta pe gînduri, dar îi plăcuse figura armeanului şi nici Păuna nu se afla prin preajmă să tragă cu urechea. Rămăsese afară la taraba unui papugiu.

—■ Chiar aşa multe nu am văzut jupîne, dar m-au purtat nevoile pe alte coclauri şi am slujit la un nobil în Austria, care avea castelul plin cu de toate cele.

— îmi este îngăduit a întreba ce slujbă ai îndeplinit ?

— Sînt caligraf, jupîne.

Iarăşi chipul lui Garabet nu arătă uimire.

— Asta spune foarte mult, foarte mult. în prăvălia mea păşesc rareori oameni care cunosc frumosul şi mai adesea boieri care vor să cumpere lucru scump, fie el cum o fi, numai scump să fie. Mi-ar face mare plăcere să vă conduc la un prieten al meu care a călătorit prin Persia şi are ceva manuscrise. Tatăl său a călătorit mult, şi măcar că nu e aşa bogat, nu le-ar înstrăina pentru nimic în lume. Şi ar fi bucuros să le arate unuia în stare să le preţuiască.

— Şi pentru mine ar fi o bucurie.

— Atunci îmi făgăduieşti să vii îndată ce poţi ? Pe mine mă găseşti oricînd aici. Chiar după

închiderea du- ghenei poţi să' baţi la poartă. Locuiesc la catul de sus.

Şi uite aşa Simion plecă din tîrg cu peşte şi papor- niţe de rogojină, cu o desăguţă de mirodenii care strîn- seră în ele soarele cald al altor îndepărtate ţinuturi, dar şi cu prietenia unui om puţin obişnuit şi cu fâgă- duiala admirării unor odoare care nu-i căzuseră niciodată sub priviri.

Afară îl aştepta Păuna mîndră[1] de a fi cumpărat nişte papuci de safian roşii ca focul.

IV

SFAT DE TAINĂ

Se lăsase o iarnă aspră cum de mult nu mai apucaseră bătrînii. Cerul îşi descărca năme̦ii şi tot mai avea. Nici măcar un soare cu dinţi nu se arăta din cînd în cînd. Căsuţele mahalalelor erau acoperite cu zăpadă pînă peste acoperiş, de făcuseră oamenii tunele să ajungă pînă la uliţă. De atîta zăpadă pufoasă, care nu avea timp nici măcar să se geruiască, nici săniile nu prea se încumetau să străbată oraşul.

La hanul lui Şerban Vodă nu s-ar fi putut zice că muşterii dădeau năvală, dar tot erau cîţiva statornici pe care vremuiala îi împiedicase să-şi continue drumul. Un negustor din Giurgiu care-şi încărcase carul cu sticlă bine învelită-n paie, doi polonezi cu treburi necunoscute, boierul Sima cu fiu- său, în drum spre Craiova să pe̦ească o fată, doi braşoveni care descărcaseră în tîrg vase frumos ciocănite în metal şi un piteştean, care dăduse ţuica din prima zi, dar chiar cu carele uşurate de poveri, nu se încumetau să plece. Deveniseră cu toţi nişte obişnuiţi ai casei cărora li se ştiau gusturile şi luau mesele la ore fixe.

Acum, dacă gloata nu mai umplea de larmă sala cea mare şi tot se plictisea acolo, sus, în iatacul ei, se arăta şi doamna de Choisel, care legase prietenie cu femeile polonezilor şi prînzeau adeseori laolaltă. Nu-şi făcea apariţia în sala hanului în vreuna din rochiile acelea strălucitoare despre care vorbise Păuniţa. Rochiile simple în care apărea puteau fi recunoscute, de cineva care umblase prin Franţa,

drept veşminte ale unei femei din clasa de mijloc, frumoase, pentru că statura doamnei era fără cusur şi un mic guler de dantelă era de- ajuns să le înfrumuseţeze. Străina nu ţinea să poarte toalete bătătoare la ochi, dar îi venea greu să adopte veşmintele femeieşti de prin aceste locuri. Frumosul păr blond-roşcat îl purta într-o coafură pretenţioasă, cu bucle mari în creştet şi bucle lungi pe tîmple şi ceafă, a- jungînd pînă la umeri.

Doamnele poloneze îi ştiau limba maternă şi era o adevărată bucurie pentru dînsa să sporovăiască cu ele cîte două-trei ore în şir într-un salonaş aparte de sala cea mare, unde luau şi masa. Doamna de Choisel era încîntată să le servească bucate pregătite de bucătarul său, iar doamnele poloneze n-ar fi recunoscut nici în ruptul capului că mîncărurile valahe, cu multă untură, cu varză şi cartofi, sînt mai pe placul domniilor lor.

În salonaşul văruit în alb, cu ferestre ce coborau pînă aproape de podea, chenăruite cu rame late de stejar, Marguerite de Choisel încerca să-şi închipuie că ghiaţa ce te împiedică' să vezi afară este o podoabă de preţ şi să înlăture gîndul tot mai stăruitor că se află ca t> pasăre în colivie şi nici măcar aurită riu e colivia. ⁚ Pornise să străbată Europa nu numai cu dragostea pentru superbul Cristea — Cristian cum îl numea dînsa — dar şi cu speranţa ca în această parte a Orientului îşi .va găsi loc.printre vârfurile societăţii. Cristea o asigurase că şi aici se dau baluri, luxul şi bunul gust nu sînt străine unei anuiiie categorii sociale, Şi la o adică, făcînd-o soţie, legiuită,, va fi liberă sărşi facă un salon al ei şi să impună altora modul ei de viaţă. Despre r.ăgazuil pe. ;care-l cerea convingerea - b.ătrînului boier , Negoiţă pentru acceptarea unei nurori străine şi fără zestre, nu fusese vorba. -Aici lumea era obişnuită să aştepte. Ea nu se simţea dăruită cu această calitate şi descoperea că situaţia de ţiitoare e mult mai

incomodă aici decît în ţara-i de .baştină. Cristea nici. nu vroia să dea la i- veală această' situaţie, pentru ca drumul „ spre căsătorie să ,fie mai, puţin spinds. ***Si*** arăta rar pe-aici, preferind şa...trimită ¿upă dînsa o caretă, pa. s-o ducă într-O căsuţă clq tară mide- o''aştepta. îi promitea multe, îi dădea galbeni după pofta'inimii, dar o'ricît" de aventuroase i se păreau ia început aceste întîlniri, o cuprindea încet o- tioseala şi plictisul./Situaţia ei nu se deosebea cu mult de aceea a unei cadîiie. Departe de tot perspectiva de a „fi admirată", de a: presăra vorbe de spirit care apoi să fie reproduse, bineînţeles în faţa Unor oameni care şti- au pune pret pe ele. Aceste doamne poloneZe, cu spiritul cam greoi; ce-i drept, priveau la dînsa ca la fîn- tîhă' izvorîtOare de-mir, domnii, lâ rîndul lor,-erau politic oşî şi se simţea înviorată în mita ei oază din mijlocul' acestei trîncene ierni bucureştene.' [1] înti- acestea, pereţii hanului — bine că erau lipsiţi de urechi •--- erau martorii Unei daravele mai puţin duioase. [1] -Un servitor se' înfăţişă'într-o după amiază la unul dintre braşoveni, argintarul Iohannes Henning,. spunîn- du-i că ai doua zi boierul său ar vrea să schimbe nişte vorbe cu domnia-sa între patru ochi. ,. Şi,întF-ac^evăr, la, ora stabilită se ivi un ţînăr în .straie de cL^lugăr,, care-l căuta pe meşterul argintar.

— Vii domnia-ta din. partea vreunei mînăstirî pentru o''comandă? ',„„

— Ba pentru ale mele trebi vin jupîne. V-a spus servitorul meu că e lucru de taină. Mă întreb dacă această cameră are pereţi destul de groşi sau dacă nu cumva slujitorii de pe aici au năravul de a asculta pe la uşi.

— Nu mi-am pus pînă acum întrebarea aceasta şi de cîte ori am poposit aici m-am simţit în siguranţă.

— Vă nedumereşte poate neîncrederea mea, dar de la o vreme mă simt încolţit şi eu şi familia mea. Adică cei care au rămas din familia mea în Ţara Românească. O soră, un frate mai mic şi bunică-mea. Pot să-mi spun păsul domniei-tale fără grijă că-ţi aduc supărare ?

— Dacă asta îţi uşurează inima, boierule, eu n-am nici o treabă care să mă zorească. Aş fi plecat de cinci zile de aici, dar se vorbeşte că drumurile sînt tare proaste şi mă tem că mă înzepezesc pe undeva.

Argintarul era un bătrînel care călătorise adesea prin aceste părţi, preferind să-şi vîndă marfa singur. Vorbea destul de bine românește, dar de data aceasta tînărul ce i se înfăţişase i se adresase în limba lui maternă. Asta îl făcuse să i se adreseze cu „boierule", căci numai cineva de neam învaţă o limbă străină în principatul acesta. Başca un alt gînd al său pe care nu-l dădea în vileag : tînărul acesta nu era din cale-afară de curajos, de vreme ce-şi pusese straie popeşti pentru a veni la dînsul.

— Sînt Voicu Merişan, fiul lui Staicu Merişan, cel care a însoţit-o pe doamna Maria a lui Şerban Vodă peste munţi, în Transilvania. Poate ştii domnia-ta că Brîncoveanu a aşezat-o pe doamna Maria şi pe fiul său Gheorghe la Drăfcjăneşti, dar aici doamna se simţea primejduită şi a părăsit ţara cu sprijinul generalului Heis- sler. Taica a fugit după aceea, împreună cu alţi boieri care erau de partea ei şi a Bălăceanului.

Tînărul se opri aşteptînd din partea celuifalt o încurajare.

Dar argintarul era mai puţin curios să afle istoria Merişenilor, cît vroia să afle cum îşi va face loc şuviţa de curaj a tînărului printre bolovanii unei înţelegeri greoaie din partea domniei sale. Nici la preţăluirea obiectelor lucrate de el, meşterul Henning nu făcea , risipă de vorbă. El era cel care avea obiectul, celălalt, dacă şi—1 dorea, n-avea decît să vorbească.

Tinărul îşi drese glasul :

— Acum, Brîncoveanu simţindu-l pe taica hain, ne-a luat toate averile. Am rămas cu toţi în casa bunicii, de care nu s-a atins, ea fiind rudă cu doamna Marica, soaţa lui Vodă. Noi socotim că domnia aceasta nouă nu va dura. Turcii au început a pierde bătălii şi dacă armata împăratului «Leopold va intra în ţară, taica îşi va recăpăta totul, poate că va fi pus într-o. dregătorie.

— Aş spune că domnia-ta nu ţi-ai făcut socoteală proastă dacă n-aş fi aflat şi eu — aşa străin-de politică cum sînt —, despre pierderea boierului Bălăceanu. Ştie Bucureştiul întreg că i-a fost adus aici capul şi pus în prepeleac pe locul caselor sale şi stă acolo de cîteva luni bunicele şi rînjeşte la toţi acei care ar avea de gînd a se împotrivi domniei celei noi.

Boier Voicu îşi pipăi fără să[1] vrea gîtul subţire şi fiind pe semne mulţumit că el se află la locul bine ştiut, căută sprijin la vorbe bătrîneşti pe care le auzise de mai multe ori :

— Vremile-s schimbătoare. Nu e faptă creştinească din partea Brîncoveanului să fi chemat în ajutor pe turci şi pe tătari atunci cînd armatele împăratului Leopold au venit în ţară.

Boier Voicu se întrebă dacă-i cazul să continue. Meşterul neamţ părea să fie de partea lui Vodă cu toate că cei care-l trimiseseră la el îl asiguraseră că-i om de încredere. Chiar şi fără aceste asigurări era de înţeles ca neamţul să fie de partea nemţilor.

— E firesc să doresc ca taica să se întoarcă în ţară şi să încerc a-i da un mic ajutor, nu crezi domnia-ta ?

— Ba da, e cît se poate de firesc.

— Iată, am adus o epistolă în care sînt date în vileag unele uneltiri ale domnitorului împotriva împăratului Leopold şi poate ar schimba

mersul lucrurilor dacă ar ajunge în mîna generalului Heissler.

— Epistola e întocmită de domnia-ta ?

— Am spus că se află boieri cu a căror pricepere nu m-aş putea măsura, şi ei ştiu bine ce se află în această scrisoare.

— Dar domnia-ta, ştie ?

— Sînt lucruri care nu se dezvăluie cu uşurinţă.

— În cazul ăsta, domnia-ta eşti folosit ca o unealtă, fie-mi îngăduit a o spune. Iar eu aş fi folosit la fel da- că-aş duce această scrisoare, căci, după cîte am înţeles, asta ţi-e dorinţa. E adevărat, faptele şi mai mari şi mai mici, se fac cu ajutorul uneltelor. Numai că eu nu ..am făcut niciodată aşa ceva şi nici nu am năzuit la fapte care să schimbe istoria. Caută-ţi domnia-ta alt mesager, nu-ţi fie cu supărare.

Tînărul încercă o mare silă faţă de această judecată măruntă, de meseriaş, care-şi vede de uneltele lui şi nu se avîntă în încercări măreţe. Nu se aştepta să fie refuzat şi nici nu prea ştia ce să facă într-o asemenea împrejurare. Puţina-i experienţă nu-l învăţase să se retragă cu demnitate dintr-o afacere nereuşită.

Se ridică pipăind locul de la piept, unde ţinea scrisoarea.

— Pot fi sigur că domnia-ta nu vei aduce vreodată în vorbire numele meu şi rugămintea pe care ţi-am făcut-o ?

— Nu obişnuiesc a vorbi despre lucruri care nu mă privesc. Eu rămîn la ale mele : tăvi, vase şi altele de felul acesta.

Boier Voicu Merişan îşi trase gluga pe cap şi părăsi hanul cu mirare în cuget că un neamţ se ferea să aducă un folos alor săi.

Privind în urma lui, meşterului îi răsări fără vrere înaintea ochilor statura fiului său, Peter. Acela ajunsese la cunoaşterea de sine şi nu s-ar fi băgat în

afaceri care să-i depăşească puterile. Cu cîteva zile în urmă meşterul Henning dusese cele mai de preţ odoare ale saie la
Curtea lui Constantin Vodă şi le vînduse pe preţ bun. Cănі şi tăvi de argint, ferecături de cărţi şi fructiere toate ciocănite pe foaia metalului preţios pentru a înfăţişa ghirlande de frunze şi flori cum se văd pe brocaturile grele, capete de satiri aidoma celor de la fîntînile din pieţele ţărilor apusene, o bogăţie năucitoare de forme care fac plăcere privirilor şi degetelor atunci cînd iei cana sau tipsia în mînă.

Meşterul Henning lucra pentru Brîncoveanu de cînd acesta era vel-logofăt. Era primit în casele din apropierea Curţii Domneşti, case bătrîneşti acoperite cu şindrilă, aşezate în mijlocul unei grădini foarte , bine îngrijite de doi grădinari italieni. Stăpînul casei însuşi, acum domnitor, cerceta obiectele aduse, ţinînd foarte mult să fie făcute după' îndrumările date de el. Cîntă- reau împreună argintul ce fusese pus în lucruri, socotind cît mai rămăsese. Apoi îi arăta ce alte lucrări dorea pentru perioada următoare. Acum îi dăduse comandă pentru nişte cădelniţe şi o ferecătură de evanghelie împărţită[1] în cîmpuri, fiecare din ele avînd să înfăţişeze o scenă religioasă. Domnitorul îi dăduse cantitatea de metal necesară şi modelele după care avea să fie lucrate scenele.

Între oameni sînt legături de inimă şi legături de interese. Apoi mai sînt şi altfel de legături, rare ca nişte odoare. Sînt legăturile de prietenie, de preţuire şi admiraţie. în acestea nu intră nici focul patimii, nici calculul rece al interesului.

Dacă socotelile între meşterul Henning şi domnitorul Ţării Româneşti erau dintre cele mai limpezi şi domnitorul era cel mai bun client al său, oricine ar fi putut spune că legăturile acestea erau de interes. Dar meşterul punea aceste legături la înălţimea preţuirii sale şi le păstra ca pe nişte odoare ale cugetului. Tăifăsuia îndelung cu domnitorul despre frumuseţea unei podoabe, răsfoiau stampe, sau puneau la cale încadrarea cîte unui model, tratarea lui cea mai potrivită. într-un fel, piitea zice că meşteşugul său a avut de cîştigat de cînd lucrează pentru acest

principe, pentru care o tipsie nu era un simplu obiect, ci trebuia să spună ceva anume înţelegerii, ceasului de petrecere sau de contemplare.

Şi acum, iată, tinerelul acesta cu epistola lui năzdrăvană, care năzuia, să-i uzurpe domnia. Poate nu era chiar aşa primejdioasă, şi doar în capul tihărului epistola avea nişte puteri distrugătoare. Dar dacă va în- mîna altcuiva scrisoarea şi, ajungînd la destinaţie, aceasta se va dovedi aducătoare de nenorociri ? în cazul ăsta poate ar fi fost bine să i-o ia şi s-o distrugă.-

. Mătinat de cumpăna îndoielii, meşterul cotverî în sala- mare a hanului, unde-l aştepta concetăţeanul său. Pe scară, aproape să se lovească piept în piept cu un om uscăţiv. Acesta bolborosi ceva într-o nemţească stricată. Parcă-ar fi fost unul dintre argaţii care deobicei trebăluia prin curte. Dar să vorbească, nemţeşte şi să ştie că cel de care s-a izbit este neamţ deşi pe scară era întuneric ?

Calfa ce-l însoţea se afla' la o masă într-un colţ şi, cu toate că avea ceva de spus ld adresa vinului din ulcica de lut care-i făcuse gura pungă, trăgea totuşi zdra^ van la măsea, se vede pentru a uita de drumul lung ce-l despărţea de Braşov.

— Se pare că vremea se înăspreşte şi drumurile se geruiesc.

— Eu zic să nu ne grăbim cu plecarea că s-ar putea stirni o viforniţă din aceea cum numai în cîmpia valahă întîlneşti.

— Stăm aici pe trai bun şi cheltuim partea din cîş- tig. Domniei tale poate nu-i pasă, că Peter se pricepe să te înlocuiască.

Frecindu-şi mîinile la vederea grămăjoarei de colţunaşi aburinzi care îi fuseseră puşi dinainte, meşterul Iohannes îi răspunse că nu-i priește deloc lipsa de activitate.

într-adevăr, Peter promitea să devină un bun meşteşugar şi nu s-ar fi băgat în treburi primejdioase, ca vi-zitatorul lui de azi

....ŞI NU S-A SFIIT DOiMNUL DE GREUTĂŢILE ÎNCEPUTULUI...

Ajunşi aici, să ne îngăduie cititorul a răsfoi cîteva pagini dinaintea acestui an de graţie, 1693.

Cînd în urmă cu cinci ani, boierii cei mari, adunaţi în curtea Mitropoliei, i s-au"adresat lui Constantin, fiul lui Papa Brîncoveanu :

— Logofete, noi cu toţi pohtim să ne fii domn, iar bărbatul cu faţa smeadă şi prelungă s-a ferit cu vorbe înţelepte :

— Dar ce aş avea eu cu domnia, de vreme ce ca un domn sînt în casa mea ¸ nu-mi trebuieşte să fiu ;

boierii au insistat :

— Ne rugăm, nu lăsa ţara, să intre alţi oameni, ori răi, ori nebuni, ci -să fii ;

din nou s-a împotrivit logofătul, iar ei într-un glas au fost :

— Toţi vroim, toţi pohtim.

O alegere cu alai crăiesc, cu salvele a trei tunuri pregătite din timp, cu aducerea unui cal alb împodobit cu hamaşamente de preţ, cu oameni de rînd înşiraţi de la spătărie la mitropolie în haine de sărbătoare, măcar că voinţa nu era a lor, ci a boierilor era.

Iar aceştia, socoteau, fiecare după a lui pricepere, alegerea aceasta în care nu intrau neapărat meritele logofătului.

Unii gîndeau că, de la o vreme, domniile sînt trecătoare, un an — doi, acolo, nu lasă el turcul pe nimeni să prindă mujchi, ci doreşte doar pietre ce se rostogolesc. Şi atunci n-are cătare pe cine pui, că, mai ales fiind un boier de ţară, te va lăsa în pace. Alţii socoteau că nu merită să te pui cu partida Cantacuzinilor al cărei prepus era Constantin logofătul.

Erau cîţiva care ştiau de misiunea încredinţată logofătului în urmă cu cîţiva ani de către unchiul său, Şer- ban Vodă, de a merge la Constantinopol, să vorbească În mare taină cu contele Caprara, ambasadorul austriac.

Sigur că această misie avea şi o făţuială pentru cei ce s-ar fi interesat prea mult de ea : logofătul mergea să intervină pentru /Ca, ropiâ^ii ,.djfiTransilvania să fie lăsaţi să-şi păştijeze^cr^inţai orţc^oxă,-iar mitropolitul lor, Sava Branco'vici, sa fie eíiberát' din temniţa austriacă. Dar misia logofătului avea adîncimi cu primejdie: se angaja ţ^ra, prin trimisul ;Său,. şş şq alăture poppaf.elor din Balcani' p'e^ţru' a.·.'^cvit¹uţ¡_a,'"ju^ţli^.pţprriâii^'pii;ţaj^tjCiŢul austriecilor.¯lcteéa.de'aprojcefl^.j^q ƒintort^cţieaj^

fîisesé irîiai[1] ai.es'jd' 'fratelui' 'dpnwiț.^rjiJui!'¿toini^^^^st^ntíjii. A- béSta ¿lin ' urmă socotea că e îTL'âi'piiț^Ji.y^'pîiips'clr,ți'rQ.'ui'făcut la turci pentru a aranja o treabă împotriva turcilqr, decît şa iá; 'de-â, 'dreptul'' drUmui Viânei',, în' văzul şi cu ştiinjfl tuturor', bár Şerbân primise cil multă[1] scîr'ba o asei^ene,a cale întortocheată. Firea-i năvalnică îl índemflá's'a'a- puce'.o '¿kle fâţişe',. împotriva turcii or. După cum a şi a^Ucât-o/'cîţiva áni după áceéa, cţiid a trimis o şoli.e la Viana. Numai că solia abea fusese, „pleca'ţa şi ■ d'omni- Vohil' şi'-â'dat obştescul sfîrşit. ''tína din primele grîji lui Vodă Brîncovea,nu după înscăunarea sa a fost'de a trimite 'Ö nouă solie condusă de Preda Pîrşcoveanu, care s-o prindă din urmă pe .cealaltă şi ¡şŞ-i recomande ca angajarea faţă de împăiatul'Leópólq' sa,jay.'fie totală, yörbele[1] Ocolite eráu mai' pe 'plácul noii demnii.' 7, ,

Cei Care 'stăteau lînga scaunul ţarii .puţini la, număr, ştiau[1] ca ácéásta, era .'viziunea stólnitúíúi Constantin Cap- lacuzino. Noul domn făcea primii paşi în . domnie sub mina unchiului, cáré de !faţţ"íj ridí.c.ásé' , îndrumase diipă ce' tatal sau, Papa Éríncóveari.u," fusese ucis .îr).,,revolta seimenilor, revoltă în care însuşi pruncul, dé un an şi,-ar fi pierdut, viaţa dacă în locul său n-ar fi fost dat prüíicuí úhei'„ţigănci cáré,' imediat fusese'înfipt în şabie,„ ŞiVdaqa primul pjaş în, ícLprp.n^e fţţSjŞŞje. sub îndru- .uiarefl, unchiului, cei' a toţaţ£ Ştiutori ,zîmbeaiii: în;bărbile lor zicînd că aceasta va;,fi domnia, ¡unchihlui,'atît cît' Vă ţine) «a.; i Iar· cei: mai': puţin,; binevoitori:, dintre ei iiu se sfiall[1] a-şi. apropia' bărbile şi 'á·'2ié'e eă stolnicul[11] îşi sugrum as é Jfrátere- în aşternut· pentru á îndruma [1] domnia dlipa• 'Vréríéá' Ilii;· Prea' hăptefeiiiică[51] fu·sésö'· iiioartéa lút Şerb an ! ' ■ ..... •',„■" ..... -i;

Gmcluri de manre nu purta m sin^. stolnicul. Rămăsese cu aceeaşi dregatorţe şi sub ^cest nepot al sau.

La numai doua luni dupa. alegerea sa ca domn şi dupa ce se asigurase de recunoaşterea Porţii otomane,, Constantin Vodă trimesese o noua solie lui Leopold al Austriei. De data aceasta, cu alai mare, 130 de oameni mindru înveşmmtaţi şi 250 de cai, de se minunau vie- nezn de ce înseamna stralucirea unui principe din Ori- ent. Solii l-au dăruit imparatului o sabie cu teaca bătută în pietre scumpe, un cal cu harnaşamentul bătut m aur, o cruce cu diamante şi alte daruri alesş. Aşa... ca de la faţa domneasca la faţa domneasca şi nu ca de la unu ce vin sa ceara miluiala. Daruri scumpe şi vorbe m doi peri: ..vom fi alatun de luminaţia voastra”... ..ţara e mica şi oastea e mica”.....Noul domn abea s-a aşezat m scaun şi, are nevoie de timp sa rmduiasca ar- maţa şi trebile ţarii „... v . , :

Imparatul a socotit ca aceşti orientali se urnesc greu. Lucrul care-l interesa mai presus de toate era, ca în cazul unei ciocniri cu turcii, aceasta ¿a nu mâi/albe loc pe pammtul Austriei, ci sa aibe loc cît mai departe şi cel mai bine pe pâmmtul acestui principat. Darurile erau şi ele bune. dar mai degraba îl mteresâu informaţii pri- vitoare la anumite puncte strategice; pe care .soln se ca- dea să le dea.

Pmă la urma mfdrmaţiile 1 le-a dat generalul sau Veterani, spuindu-i ca ţara nu are nici uri punct fortificat, turcii nu îngaduiseta aceasta într-un tpritonu supui. îh cazul m care armatele imperiale ar fi trebuit sa treaca m .Val^hia. sincfurul loc posibil era pasul Bran. strirtii'şi incomod. de· ar fi fost necesare cinci zile m- chşiate nupiai pentru trecerea k patru regimente cu bagajele lor. Iar/pentru ottiparfea Valahiei. patru regimente nil erau de ajuns; spunea geii^rilul.

-, knpaj-atul şra ţqi₍uşi grafit s^ ajuilcja pe prinţul din ce^lş turcului. se vroia salvadorul creştuaafaţu, dar nici al^pijTpa unpr noi-te₍rito^, r^u, statua pe locul doj.

,,Genefpl\ij, ^e^s^ei.)-yftcrîe^^tjor.-.în- armşta .şa. ¡.trecu, mu,rţţH în, VaXalwa , şirşi .-laşa ¡pstşş^ şi^prade, .ş^. SftQta-!, cşşşjcşi.pf! .un4&-or. g^şi ·vm yaj3j>;4e,ceL,bu^,,,&şti ,im-r punga cu suliţa pe cei ce se împotrivesc, aşa cum se cu-

' \ 41

vine într-o ţară necivilizată. S-au oprit doar în preajma Bucureştilor, auzind că acolo bîntuise ciuma.

Nu avea oaste mare generalul, dar se bizuia pe ajutorul boierilor, cari, aşa cum îl asigurase prietenul său Bălăceanu, nu-s deloc prietenii domniei celei noi. Numai că socotelile lui s-au cam încurcat. Boierii fugise- ră, multe conace erau pustii, vitele ascunse prin păduri de nepătruns, vinul şi grînele puse în adăposturi sub- pământene greu de dibuit, cum numai acest popor, de- prins cu peregrinările neprietenilor, ştie a construi. O ţară săracă, cu oameni pasivi, ce găseau tocmai în a- ceastă pasivitate un mijloc de apărare. Aceasta a fost impresia generalului.

A cerut voievodului o întrevedere, căci cei cîţiva boieri de ţară pe care-i prinsese o ţineau că au voie- vodul lor şi n-au trebuinţă de guvernarea austriacă.

Brîncoveanu l-a primit la Drăgăneşti şi nu i-a promis ceva mai bun decît ciocnirea cu tătarii, care erau la hotarele ţării.

Şi n-a trebuit să aştepte mult generalul, căci tătarii au năvălit într-adevăr cu vreo 25000 de călăreţi, deprinşi a reteza capete în fuga calului, gloată urlătoare, de o energie cumplită, ce habar n-avea de tactica nem- ţilor. În sfîrşit a înţeles generalul neamţ că a călcat cu stîngul, şi dacă mai vrea să[1] salveze ceva din armata sa

dezorientată, trebuie să se retragă peste munţi.Dar împăratul n-avea de gînd să renunţe, cu atît mai mult cu cît socotea că turcii se află într-o situaţie neprielnică. De concursul principelui valah se cam lămurise. Nu vroia să-i supere prea tare pe turci, căci nu-i plăcea să'-şi transforme ţara în cîmp de bătaie. Nu punea la socoteală împăratul supărarea unui principe atît de neînsemnate că armatele austriece i-au încălcat teritoriul şi că românii din Transilvania sînt siliţi să treacă la catolicism. Poţi ţine seama de supărarea unuia egal cu tine, dar nu şi de a unuia care nici armată regulată nu avea. Aga Bălăceanu, ginerele lui Şerban Cantacu- zino, care după moartea socrului său rămăsese în Transilvania i-a dat împăratului destule informaţii despre organizarea armatei turceşti şi s-a pus chezaş că, odată Ţara Românească dobîndită, va şti el să stoarcă alimentele necesare armatei austriece. Aşa că generalul Heissler a trecut la reorganizarea armatei urmărind să facă o nouă incursiune, de data aceasta masivă, cu toţi sorţii de izbîndă, mai ales acum, după ce jaful tătarilor pustiise ţara.

Mai avea împăratul un temei să se grăbească. Voievodul Transilvaniei murise de curînd. împăratul vroia să-l pună pe omul lui, dar se , ridica cu pretenţii contele Emerik Tokoly, care ceruse pentru aceasta sprijin de la turci.

La un lucru nu se aştepta generalul Heissler în timp ce-şi pregătea armata: nu se aştepta ca atacul său să fie preîntîmpinat. Trecătoarea Bran era bine păzită de oşteni austrieci şi de vreme ce era singura trecătoare ce unea Transilvania cu Ţara Românească, nu avea cum să fie luat prin surprindere. Dar tocmai aşa ceva s-a întîmplat!

Ţăranii de la munte cunoşteau o mulţime de poteci anevoioase, drumuri puţin străbătute şi erau oricînd gata să-l ajute pe principele valah. 2000 de călăreţi români uniţi cu oastea tătară' au trecut astfel Carpaţii a- jungînd în Ţara Bîrsei. În dimineaţa zilei de 21 august 1690 frumoasa şi liniştita vale a Bîrsei a cunoscut zăn- gănitul de fiare, tropot de cai, vălmăşag de oameni, răcnete cumplite, o alcătuire amorfă de pămînt şi carne crudă, în cele din urmă.

Valahii au învins. De pe înălţimea unde-şi avea cor- ■tul, Brîncoveanu a putut cîntări întregul preţ al acestei victorii. În spate avea ţara pustiită de trecerea tătarilor, aici i se aduceau veşti că a pierit cutare şi cutare, bărbaţi pe care se bizuise, care nici nu se răciseră încă şi oasele lor aveau să însemne borne de hotar pentru tărişoara de pe versantul sudic al Carpaţilor, plătind pentru cîtva timp liniştea ei. Pentru cît timp oare?

I-a fost adus în cort generalul Heissler făcut prizonier.

— Ţi-am spus să te potoleşti, generale, şi domnia-ta ai socotit că vorbesc într-o doară.

Trufaşul general, care se pricepea a pune gîndul în fraze scurte şi în totul a păstra ordine, nu se pricepea acum a-l pune într-o categorie anume pe acest valah, care, în armură de războinic, părea mai mărunt de stat decît atunci cînd îl primise la Drăgăneşti. Armura nu reuşea să-i împrumute bătoşenia unui războinic, avea gesturi măsurate şi vorbă fără tăiş de sabie, mîini înguste cu degete prelungi şi priviri catifelate, cu un zîmbet calm, al unei tăinuite mulţumiri. Cunoscuse generalul un cărturar care semăna cu principele în armură din faţa sa. Asemenea priviri stăruie îndelung asupra filelor de carte şi cînd se ridică din slovele lor rămîn atîrnate încă de ele prin imagini care nu sînt, părelnice plăsmuiri ce înrobesc cugetul, domolesc agerimea mişcărilor. Cîşti- garea acestei victorii era mai degrabă rodul împrejurărilor şi alăturării tătarilor, decît însuşirilor de războinic ale acestui bărbat. Acum, dacă-l aşezase în tagma Cărturarilor pentru care numai îngreţoşare şi dispreţ avea generalul, situaţia lui de prizonier era mai uşor de suportat.

ţ— N-a fost treabă creştinească aceea de a aduce tătarii peste noi, îl înfruntă el pe principe.

— Ba treabă creştinească a fost: că tătarii-s trecători, iar noi vom rămîne pe pămîntul nostru.

— Veţi rămîne supuşi turcului.

— Le vine şi acelora rîndul.

— Sînteţi adeptul pă!rerii că răbdarea este o formă a înţelepciunii?

— Avem răbdare, într-adevăr. Dar mai avem. şi o credinţă de apărat , şi. un ogor , şi graiul moştenit ele la bătrîni. După cum vezi, nu sîntem săraci, generale.

— Socot că nu m-aţi chemat ca să-mi spuneţi toate aştea. .

— N-ar fi rău să ţi le aminteşti domnia-ta şi cînd vei fi. eliberat, să le spui împăratului.

Plecase generalul cu trufia' Ce se cuvine unuia din armata cezaro-fcrăiascii şi rămăsese voievodul cu gîn- durile adunate la cele multe pe care le avea de înfăp- tuit şi mai ales la scoaterea din ţară a pacostei tătăreşti. Zice q vorbă bătrîneasCă' : „fa-té prieten cu dracu' pîna tfeci puntea”. Dar ăi,uitat 'bătrîniii să adauge ce te faci
cii. dracul cînd ai ajiins la cap^tul,.punţii ? . . %
DULCEAŢA ŞI PARAPONUL AMINTIRILOR

Simion pierduse nădejdea că armeanul din tîrg îşi va ţine cuvîntul şi-l va duce să-i arate biblioteca acelui boier care călătorise prin Persia.

Dar iată că într-o zi Păuniţa, întorcîndu-se din tîrg, unde se ducea adesea după cumpărăturile cucoanei sale, îl chemă deoparte şi-i spuse că armeanul îl poftește să treacă pe la el a doua zi, sîmb3tă, puţin înainte de închiderea prăvăliilor şi să rămînă şi duminică.

Cînd auzi hangiul de o asemenea cerere, îl străpunse pe Simion cu lamele reci ale ochilor săi albaştri — mai rar grec cu ochi albaştri — de parcă ar fi căutat în măruntaiele sale un ceasornic pierdut.

— Nu ne-am învoit să-ţi dau liber.

— Jupîne, aş avea mare nevoie.

— în cazul ăsta, de luni poţi sa nici nu mai vii.

Zisese asta cu gînd că slujitorul cel nevolnic se va
răzgîndi la aşa o ameninţare. Sâu poate nici nu-i plăcea să ţină prea mult timp un om pe care-l mirosise a ii din cale-afară de isteţ.

La rîndu-i, Simion simţi ca o adiere de eliberare. Nu stătuse el niciodată prea mult într-un loc, cu. atît mai puţin într-unui ce nu-i aducea nici; o plăcere.' Slujba de iscoadă pentru care fusese tocmit d-e Partenie nu-i plăcea deloc. Chiar dacă aflase cîte ceva despre uneltirile lui Merişanu, totuşi nu se dusese să spună' ce aflase. Lucrurile nu erau clare şi el nu-şi putea lua drept de judecător. Socotea că-i o pîine amară aceea de iscoada. Toată viaţa fusese propriul său stăpîn şi schimbase re-pede slujbele. Aşa că îşi strînse calahalîcul în aceeaşi desagă soioasă, c.are-l Însoţise pe drumuri europene din care lipsea doar ■manuscrisul dat

egumenului. Dar mai păstra un rnanuscris şi. chiupuri mici cu culori felurite care-i vor servi, la o nou.ă: scriere. Se gîndise că. pe aici nu va găsi asemenea culori.,

,începutul de martie apăsa oraşul cii un cei jos, plumburiu, din care se prefirau stropi subţiri şi deşi ca o ceaţă. Casele păreau murdare, aşteptînd grijitura şi lus- trul pe care-l vor da gospodinele în preajma Paştelui. Se gîndea Simion că înfăţişîndu-se boierului aceluia cu opincile pline de glodul străzilor şi cu hainele acestea nu va arăta deloc a caligraf şi acela nu va socoti cu cale să arate comorile sale unuia cu aspect de slugă. Era ideea armeanului şi el îi păruse un om înţelept care cunoaşte rostul lucrurilor. Poate-i va împrumuta ceva straie mai arătoase.

I se înfăţişă, rămînînd în penumbra de la intrare, să vadă ce are acesta de gînd. Jupîn Garabet se arătă bucuros de musafir. îşi rînduia marfa în rafturi şi curînd închise prăvălia, trecînd de-a curmezişul uşilor de stejar drugi grei de hier.

— Ai domnia-'ta în săliţă nişte papuci şi un halat» Astă seară şi mîine, dacă-ţi va fi voia, vei fi oaspetele meu.

Il conduse pe o scară solidă, care dovedea că e de lucrătură nouă, cu toate că pe-afară casa avea un aspect destul de ponosit, la primul cat într-o încăpere mare, boierească, unde-i întîmpină o cucoană micuţă şi firavă cu părul albit în întregime şi cu ochi negri, vioi.. Curînd apăru un băiat ca de douăzeci de ani, atît de tînăr încît nu părea fiul lor şi o fată ceva mai vîrstnică, cu faţa lată şi uşoară mustăcioară deasupra buzelor, u- rîţică şi cu un aer trist, Il prezentă ca pe fiii lor, iar pe el, ceremonios, cu numele de „maestru caligraf".

»Negustorul îşi pusese un halat roşu, mătăsos. Toate din jur arătau că'-i plac culorile calde, armonia în aşezarea obiectelor adunate cu grijă de-a lungul unei vieţi? dulăpioare cu încrustaţii de sidef, filigene de alamă şi tăvi cu migălite şi şerpuitoare desene, vase cu picior pentru ars mirodeniile, covoare moi pe care flori necunoscute îşi împreunau lujerele, broderii la care se lucrase ani în şir. Casa pe dinafară nu arăta grozav, cu tencuiala roasă pînă la cărămidă, dar asta putea fi doar un şiretlic pentru a abate atenţia pizmăreţilor. Altfel, era de cărămidă, acoperită cu olane de ardezie, ca cele din Transilvania, avea gratii la ferestrele duble, din care cel de-al doilea rînd era cu vitralii colorate ce trebuie că erau aduse tocmai de la Viana.

Simion se văzu aşezat la o masă de familie, cum nici nu visase cu o zi mai-nainte, cînd, la lumina unei lămpi afumate şi în rămăşiţa de mirosuri amestecate ale bucătăriei, lua cu lingura de lemn o fiertură sleită. Dar Simion, cel pe care mulţi îl cunoscuseră ca pe o fiinţă umilă, era destul de purtat prin lume ca să ştie că o atitudine stînjenită din parte-i n-ar fi făcut plăcere a- cestor gazde primitoare. îşi îndreptase spatele şi folosea cu pricepere tacîmurile de argint, fără să îndepărteze nimic din ce i se punea dinainte, deşi era obişnuit cu puţin.

După terminarea cinei, negustorul îl pofti într-o cameră alăturată, unde, după' moda turcească, se aşezară pe perne, direct pe duşumea.

îl întrebă dacă fumează şi, după răspunsul negativ, gazda îşi aprinse o narghilea.

— Mulţumesc cinstitei gazde pentru cina aleasă. în gîndul meu cel prost mă întreb cu ce am* meritat-o, că nu-s decît un drumeţ, neînstare a întoarce vreodată cinstea arătată.

— Meştere Simioane, am să-ţi spun că în Persia sînt cinstiţi drumeţii ca domnia-ta, care se cheamă dervişi. Ei se leapădă de bucuria straielor frumoase, de adunarea bogăţiilor trecătoare şi colindă drumurile îndem- nînd oameni la fapte bune, iar pentru ei alegînd din viaţă doar ceea ce ar putea să le îmbogăţească mintea şi inima. Este un fapt des întîlnit acela de a găzdui un derviş. îngăduie-mi a socoti că drumurile domniei tale nu au fost fără rost şi că în ele ai văzut atîtea, încît ai adunat o bogăţie ce nu se vede pe veşminte, ci doar în puterea privirii, în cumpătarea purtărilor şi în curgerea plăcută a vorbirii.

— Primesc aceasta ca o pohtire la depănarea unor întîmplări din viaţa mea care n-are nimic de seamă în ea. Eu, jupîn Garabet, sînt fiul unui negustor din acest oraş. Taica m-a dat de mic pe lîngă un dascăl de biserică să învăţ a scrie, căci socotea că asta îi va fi de folos în ţinerea cu rînduială a trebilor prăvăliei. Mi-au plăcut atît de mult cărţile bisericeşti —

ştiu eu ? — poveştile din „Vieţile sfinţilor”, dar şi vorbirea aleasă din psaltire, că acolo tot ce e spus trebuie cercetat, ca un lucru qingaş. furţd cu iotul altfel decît, vorbirea bolovănoasa de zi cu zi. Daca am .prins gustul aşt^.; al vorbirii alese, am pus apoi . mult^ , nyna .şa invaţ.elmeşLe de la dascalul meu şi,turceşte de,la scribul ¡unui. boier. De la scribul, acela am citit multe gar-ţi ,laice, pe cgrş el le luam ascuns de la bojer. în.estimp, ,teţca m-a chemat sa fac ucenicie la prevalía lui., Eram, fiul. mai, mare şi se: cuvenea sa-mi. lase ¡ pravalia., raminind.s,a le asigure celor doi fraţi,..mai',mici”,alte. rostun.i ,Dar aceştia socoteau ca e nedrept ca el, care au trebăluit tot timₜpul pe, lîngă.,taica ,şi, au deprins mai bine; meşteşugul negoţului, sa nu-L-cqntinue. Mi-au arătat în fel şi chip ca-s de prisos, mergind pina, acolo ca : unul, din ei -ттт mezinul ^-. care era mai aprig, sa, ¡ma, ameninţe, cu va da foc prăvăliei dupa moartea tatei., daca,ma, voi instala acolo ca stapm. Tare m-a umplnt.de şcirtţa. purtarea lor. Aşa că le-am făcut bucuria .sa le spun ma duc la o biserica m munţi sa ma călugăresc.. N-^m. ajuns deparr te. M-arn oprit la biserica Radu Voda şi, fund priceput într-ale scrisului, am fost pus la cancelarie. Acolo erau destule cărţi şi am deprins scrierea cu înflorituri, pentru care aveam o oarecare aplecare. Aveam cîtiva ani buni peste douăzeci cînd m-au trimis cu alaiul unei solii ce pleca peste hotarele ţarii. Solia a ramas m ţara nem- ţâasca. rar eú mi-arn continuat drumul spre ţara talie- nilor.

Simion nu adaugă ca făcuse acest drum din îndemnul şi pe cheltuiala domnitorului de atunci, Şerban Canta- cuzmo. îl făcuse impréuna cu mea doi. caligrafi, care rămăseseră acolo. Aceasta era o alta poveste pe care şe cérea s-o u i t e . ■ ■ • » ■ ■ ' . . .

Armeanul îl privi cu ochii lui bum, vazmd prin fu-mul albastrul 'al narghilelei şi altele, care nü fuseseră spuse.- ■ ..... ' . - , - . . . . V , w .....

— ...Şi ai ajuns slujbaş la hanuMm'Papá'¿ostea...■ '

Pina azi am slujit acoló, jupin Garabet. Hanoiul nü mi-ar fi dat învoire nici pentru o zi. fie' ea şi duminica. Poate crede c.a slujbaşii. áint rpbi. şi m¡e nu-mi vine, asta la indemniă. Eu am plecat ^tara voi^ lm. ,..” — N-ai fi fost b^n. de,călugărie,, im,şş.ţşre.; Nu . s,Lu sa dai ascultare fara cricnire mai marilor

.: —: lata ca domnia-ta m-ai dibuit. Îmi plage. sa-mi. fiu singur slapm.…….. ■■,.,,.■.!..■>..:,.■ , ■,.....:,. - ->— înţeleg--ca vizita pe care tni-o fapi. ,te-a gostat cam mult. ,■.■■: .... -- Aş' fi.plecat, roncum. Cunosc pe egumenul mmas-tirn Cotroceni i şx. ,nu m-şr. da ■ pe. poarta afara, d,aca: ma oue sa muncesc. : - -. —: Dupa parerea mea locul domniei tale este la curtea unui boier, care sa ştie; a,preţui asta. sau chiar la, cancelaria domneasca.. Domnul. acesta, nou, ;ştie; a, preţuj lucrurile frumoase şi aduna pe lîngă el meşteri iscusiţi. Dar deocamdata: ţi-as aduce rugamintea sa. copiezi pentru mine un. manuscris vechi aduş din Persia. Hirtia lui e roasa, lipsesc chiar unele pagini, dar, frumuseţea **.mir** maturilor ar fi pacat sa se piarda. ,, —• Mi-e teama ca domma-ia nu-mi cunoşti meşteşugul. Ti-'am vorbit doar de el. Îmi poţi dărui încrederea numai pe atît ? - ; — • Vei avea aici totul la indemirm ca sa-mi araţi ce stn sa faci. Şi daca vei reu$i ver sta aici cît pohteşti. Mar degraba eu am nevoie de încrederea domniei tale. Ti-am vorbit atunci cînd ne-am cunoscut de un: boier care a calatorii; -prin Persia;. Nu a- fost ¡adevarata: intru totul mărturisirea mea. , dar rogu-te sa ma¹ ierţi pentru asta. Iaca: eu sînt acela care a călătorit prin Persia. şi am socotit ca în loc de a aduce pungi cu galbeni, e mai bine ■ sa aleg¹ şr să aduc •■lucruri' care- nu-Şi''pierd - preţul; ba mea, cu trecerea- vremii^şi-l ;sporesc.· Am avut prilejul sa aleg statuiete dăltuite în lemn scump; covoare, iconiţe- şi citeva manuscrise vechi. Atoi ;avut/$i facdlo negustorie injghebaita; cu ţesături, şiimirodem NUipot, zice ca mi-a .mers, rau., Îmi ilasasem isaaţa muţara-cu icetdoi copii i >$i pe . cumnata-ime.Uj, Aici < lucrurile; ¡se desfiaşurau pe un făgaş deja pornit, acolo am înjghebat o dugheana mica. N-aveam de gmd .sa ramm; pentru; multa.-vreme, dar socotelile, .nu ^esr cum. ¡şi le, face omul, Aan/\tot a-! minat! venirea;rlartaii np»).riṣpuţxnAu-rma x/i-,puţexş :şi le-i gipdiaciolP'!TOŞ!le'**pri**.(etenii fol^sitpar^. Apoi. ,mi **Srapra-** padit băiatul pel .inare cu G^re,,pornisen^ı,la,dıri4m. ,şx din aflfil rmiQÏienitham.spqotiit.'fara ,f.ost rau|ii?.erea .prirL străini. Aşa-s trebile negoţului, cam incilcite. Acum ma aflu la

C-da 274 coala 4

o stare bună, pentru care mulţumesc lui Dumnezeu. Am păstrat legătura cu alţi negustori şi fac rost mereu de marfă nouă, căutată de boieri. Nu mă socot un om bo-gat. Dar faţă de punctul de la care am pornit, sînt un negustor încropit. Căci am pornit-o de jos. Deşi tata

•avea şi el o dugheană şi păstra ca pe un secret lanţul negustorilor prin care-i veneau mirodenii din ţară-n ţară, mi-a spus cînd am împlinit patrusprezece ani că-s dator să-mi croiesc singur drum în viaţă. M-a tocmit să slujesc la un mare caravanserai ce se afla de cealaltă parte a Dîmboviţei, pe drumul Cotrocenilor. Apoi a ars din temelii şi s-ar putea ca domnia-ta să nu-l fi apucat, că eşti mai tînăr ca mine. Era un fel de han mare cu vreo cinzeci de odăi, construit după tipic turcesc, avea şi o baie cu mozaicuri frumoase, o moscheie şi o grădină în curtea din mijloc. Găzduia nu numai neguţători dar chiar solii veniţi din partea marelui vizir şi a sultanului. Eu îi ajutam şi le aduceam zaharicale de pe la dughene.

Cînd s-a prăpădit taica am aflat că strînsese un sipet de galbeni. Şi eu eram singurul moştenitor. Şi el mă trimisese să-i slugăresc pe turci. Aşa erau oamenii pe-a- tunci : socoteau că vei deveni un bun negustor numai dacă te deprinzi nu greutăţile. E bine ca fiecare tagmă să şi le păstreze pe ale sale. Aşa de pildă eu n-am s-o îmbrac niciodată pe fiică-mea ca pe o boieroaică, deşi bani aş avea. Cînd iese în lume fiica negustorului trebuie să se deosebească de a meşteşugarului şi de boieroaică. Astă învăţătură le dau copiilor mei, aşa cum am apucat-o şi eu de la bătrîni.

— Şi totuşi sîntem sub mîna prefacerilor, jupîn Ga- rabet. Chiar domnia-ta spui că tatăl domnieitale avea o dugheană şi uite acum ai dever într-o casă de zid, cu gratii la ferești şi fără îndoială, cu uşi grele de hier la beci.

— Asta-i de frica focului, mai mult chiar decît a hoţilor. Apoi numai eu îmi aduc aminte de vreo trei incendii care erau să radă tîrgul din temelii. De multe ori focul izbucnea de la nimica toată, un şomoiog de cîrpe pe care oamenii îl aprindeau seara pentru a se feri de ţînţari. Că era ţînţărime multă din cauza smîrcurilor numeroase formate de Dîmboviţa. Dar cel mai mare incendiu a fost acela de pe la 1658. Asta a fost înainte să fi plecat din ţară, îl aveam numai pe bă'iatul cel mare.

Cînd Poarta l-a mazilit pe Constantin Şerban, acesta a hotărît să prefacă totul în cenuşă, ca noul domn, Mih- nea al III-lea Radu, să nu găsească un loc unde să-şi pună curtea. A poruncit Constantin Şerban să se pună foc Curţii Domneşti şi întregului oraş. Se înălţau pălă- lăile pînă la cer, se iveau coloane albastre pe acolo pe unde se nimerea cîte un butoi cu păcură, trosnea şi pîrîia totul ca într-o viziune de apocalips. Oamenii îşi tîrau boarfele pe maidane, nu ştiau, bieţii, pe ce să pună mîna mai întîi, am văzut atunci pe unul care tîra după sine un sac de făină, un altul cu un copil într-o mînă şi

icoana în cealaltă, se strigau unii pe alţii şi se boceau femeile neştiind încotro să se îndrepte. S-au apucat unii să taie toţi pomii din jurul caselor şi parii de la porţi, ca focul să-i ocolească. Apoi animalele alergau de-avalma,. atunci îţi dădeai seama cîte animale sînt în tîrgul ăsta..

După ce a trecut năpasta, Bucureştiul arăta ca un tîrg mort şi te gîndeai că oamenii îl vor părăsi. Radu Mihnea a intrat însoţit de turci şi tătari, care luau bietul avut al oamenilor pus la lumina zilei sub cerul liberii năvăleau în biserici luîndu-le odoarele. Doar biserica Sfînta Troiţă au cruţat-o, din porunca lui Radu Mihnea,. care şi-a instalat aici curtea, întărind-o cu pari de lemn, între care a pus pămînt.

Şi iată că oraşul s-a pus încetul cu încetul pe picioare, zidarii şi şindrilarii au făcut bani buni iar podurile- străzilor au fost refăcute cu trunchiuri groase aduse din>. pădurea Cotrocenilor. îndărătnici mai sînt oamenii! Ca, să facă un oraş de durată ar fi trebuit să aducă piatră- din munţi, dar ei s-au grăbit, că le place să viеţuiască- în cîmpia aceasta mocirloasă, în case de lemn şi din: chirpici.

— Fie-mi iertat, şi domniei tale îi place tîrgul de vreme ce nu te-ai dat dus.

— Eu fac negoţ bun aici. Mi-au plăcut totdeauna,, locurile unde roiesc mulţi oameni. Ar fi o pedeapsă săi mă duci într-un loc cu mişcare puţină, fie el bine forti-- ficat. De zarva din tirg avem aici parte din zori pînă-n seară. O să te necăjească şi pe domita, că fereastra camerei unde te-am rînduit dă înspre uliţa covacilor.

— Nu-ţi face griji, jupîn Garabet. Eu am trecut prin atîtea şi ştiu a preţui nu numai clipele în care ţi-e prielnică liniştea şi te înveleşti de bunăvoie în faldurile singurătăţii, cît şi pe acelea în care chipurile şi vorbirea felurită a oamenilor fac horă în jurul tău.

VII

CULORI DE SMALŢ ŞI LAPIS-LAZZULI

Jupîn Garabet avusese dreptate. Larma de sub fereastra casei sale se ţesea neostoit din zori pînă-n seară. O întreţineau cu spor atît neguţătorii statornici sau mişcători de pe uliţa covacilor cît şi gloata care venea aici măcar să cumpere o basma sau o zaharicală, să-şi frece umerii unii de alţii şi apoi să se ducă acasă să spună ce-au văzut.

Mai cu seamă în aceste zile premergătoare Paştilor, îmbulzeala şi larma din Tîrgul de Sus era tare plăcută bucureşteanului.

— Mieii aduşi vii spre vinzare behăiau, vînzătorii îşi strigau marfa, păpuşarul venit cu „caraghiosul” său, erou din cîrpe care-i trece pe toţi prin spangă, numit aşa cu un cuvînt turcesc ce înseamnă „om cu ochi negri”, a- duna în jur ceată de copii, măcar că era săptămîna patimilor şi mamele nu le-ar fi îngăduit prilej de veselire. Mai puţină treabă făceau grataragiii, tîrgul fiind sărăcit de mireazma micilor şi fripturilor care în alte dăţi întremau pofta de a privi a trecătorilor şi aduceau spor ulcelelor cu poşircă, bună de uns gîtlejuri însetate. Văduviţi de aceste plăceri, tîrgoveţii.socoteau că fac des-- tul sacrificiu aducînd prinos Celui de. Sus şi se mulţumeau, să facă provizii pentru îndestularea ce avea să^ vină în Săptămîna Luminată. , , ,.Ardei iuţi, luaţi ardei iuţi care ustură limba şi le potolesc pe muierile gureşe.

— Ouă scoase de sub găină acum o oră, încercaţi că-s grele în palmă.

Se găsea cîte un trecător mai ageamiu :

— De sub cloşcă le-ai scos acum o oră, jupîne? Eu zic să' le vinzi mai scump, că îmbogăţeşti omul cu pui clociţi gata.

— Încălţaţi-vă, luaţi-vă opinci pînă mai am. Opinci din talpă groasă de nu se rup nici dacă faci pe jos drumul pînă la Giurgiu şi-napoi.

— Izmene bune din cinepă, dacă v-apucă cîinele de ele, îşi rupe dinţii, dar pe ele, nu.

— Şi atunci, matale vinzi adevărate zale de hier, zicea ageamiul, ce folos am să mă-mbrac în hier ?

Printre gură'-cască din tîrg se afla şi Radu, proaspătul bucureştean care ieşise pentru întîia dată de la ier- nare. Nu o dusese rău deloc, avea umerii mai laţi şi-i fugeau ochii după straie noi, frumoase că avea ceva bă- nişori puşi la chimir. Avea de gînd să ia şi pentru nea Vîlcu un dar, măcar că nu se pricepea ce anume i-ar fi făcut plăcere. Cît despre ţaţa Safta, ştia precis ce i-ar fi făcut plăcere : o basma înflorată. Avea femeia aceasta uscăţivă şi vioaie o ladă plină cu basmale. Cine o ştia purtînd rochii decolorate şi cîte un petic de stambă tocită de atîta spălătură pe cap, n-ar fi zis ca-i fug ochii după basmale scumpe, iar cine o ştia femeie cu frica lui Dumnezeu, n-ar fi zis că se lasă stăpînită de demonul agoniselii, chiar dacă era vorba de agoniseala unor cîr- peturi.

Grozav o mai necăjea nenea Vîlcu pe chestia asta :

— De ce nu le porţi, femeie, dacă le ai ?

— Nu se cade, bărbate, să mă împodobesc la vîrsta mea.

— Şi atunci de ce le-aduni ?

—■ Ei, iaca ! Să le-aveţi de împărţit la moartea mea.

Ţaţa Safta era femeie cu frica lui Dumnezeu şi-n asta intra şi portul unor basmale cenuşii, care să nu-l atragă pe Ucigă-l toaca să se ţină pe urmele ei. Dar dacă cele colorate «rau bkie păstrate în sipet» cel împricinat nu se ostenea să scotocească. Asemenea socoteli întortocheate erau bune pentru ţaţa Safta, dar bărbatul ei tot nu se lăsa şi-i făcea plăcere să prindă din cînd în cînd drăcuşorul.cel gălbejit şi gingirliu de coadă şi să-l zgil- ţîie niţel.

— Mă femeie, eu zic aşa : dacă te împodobeşti cu fel şi chip de zarpale sau dacă ai unele mai mititele pe care le ţii ascunse-n sac, tot deşărtăciune se cheamă.

în unele zile de sărbătoare ţaţa Safta deschidea sipetul şi-şi desfăta privirile cu testemelurile ce ar fi putut împodobi un cîrd de fete. Erau testemeluri de stambă şi de caşmir, unele mici atît cît să le strîngi colţurile la spate, altele bogate, cu ciucuri de se răvărsau pe lînieri, cu bibiluri frumos cusute, sau foşnitoare de-ţi plăcea să-ţi treci degetele peste ele.

Cunoscînd această slăbiciune a mătuşii sale şi vro- ind să-i aducă un strop de mulţumire pentru îngrijirea dintr-o iarnă întreagă, Radu se oprise dinaintea unei tarabe cu asemenea podoabe femeieşti din cîrpă.

În faţa tarabei se mai afla o fetişcană, care se codea şi ea. Nu-i cercetă chipul, dar, întîrziind acolo, îi simţea prezenţa făcută din neastîmpăr şi veselie.

— Vrei să te ajut să alegi un testemel frumos pentru ibovnică ?

Fetele de la oraş sînt îndrăzneţe, şi se bagă-n suflet cu anasîna, dar nici tu nu trebuie să te arăţi că eşti: un tăntălău.

— Deh, am o ibovnică cam mofturoasă. Poate mă ajuţi matale să aleg.

O privi cam dintr-o parte şi văzu un chip limpede, parcă spălat cu apă de trandafiri, pe care sticleau doi ochi verzi, cu scînteioare aurii într-înşii. Portul era aî. unei orăşence înstărite şi poate nu s-ar fi cuvenit să-î vorbească cu îndrăzneală.

— Eu nu-ţi ştiu puterea pungii, dar dacă e mai doldora ia-o pe asta de caşmir, iar dacă e mai subţirică,, asta mătăsoasă e frumoasă şi ieftină.

— Mulţumesc de sfat, dar eu am pus ochii pe aia* chinovie de colo.

— Sigur că-i cunoşti gusturile şi, iacă, vorba mea a fost ele prisos.

— Eii... ibovnica mea nu-i o cucoană ca matale şi, măcar că-i mofturoasă, nu mă grăbesc să-i fac toate gusturile.

Fata izbucni în rîs. Aşa un rîs plăcut că te invita s-o priveşti drept în faţă ca să descoperi nişte dinţi curaţi, strălucitori, şi un nas drept care dădea multă mîn- drie chipului.

— Ehei, jupîne, dacă m-ai luat drept cucoană se vede că n-ai prea avut de-aface cu coconeturi.

Iaca ! Tot se dăduse pe faţă că-i de curînd venit de la ţară. Dar nu-i pagubă dacă nu se vor mai vedea de-aci 'nainte.

Lunganul cu ochi albaştri ca cicorile pe care numai atingerea buzelor celei mai călduroase luni din an le face să înfloreascâ, priveşte în jos, la neastîmpărul fe- tei şi se simte deodată tare neîndemînatec. Parcă n-ar vrea s-o lase acolo şi după cîţiva paşi s-o piardă de tot în zarva tîrgului.

— Dacă nu ştii locurile pe aici şi eşti singur, te pot conduce să-ţi arăt cîte ceva, zise ea, ca şi cum i- ar fi ghicit gîndurile. Am şi trăsură. E a cucoanei mele, care nu mă lasă să străbat tîrgul pe jos. Numai să ai matale puţină răbdare să trec pe la un prieten al meu ce se afla! cîteva dughene mai încolo.

Şi iacă aşa Radu se pomeni în tovărăşie plăcută. Era şi prost s-o refuze pe Păuniţa cea mîndră şi gureşe. Căci Păuniţa era fata cu pricina. Dornică să mai piardă şi ea vremea prin tîrg, căci de trebile de la han era sătulă, îl luă după sine pînă la o prăvălie înstărită, din cărămidă şi ceru să vorbească cu nea Simion. Acesta se ivi în haine de abă curate şi dintru început Radu nu-l re- cunoscu pe cel care-l însoţise venind către Bucureşti. Nu-l recunoscu nici mai apoi, deşi ochii aceia de viezure şi vorbirea moale, stăpînită, îi aminteau de ceva însemnat, parcă de un vrăjitor care-l ţinuse sub puterea lui într-un vis.

— Jupîn Simioane, am venit la 'mneatale cu o treabă.

— Chiar de-ai fi fără treabă îmi face plăcere Păuniţă să-mi desfăt şi eu privirile cu un chip gingaş.

Fata chicoti mişcîndu-şi umerii într-un fel al ei şi «aflîndu-i cu acest prilej numele, Radu socoti cîî are un nume tare bine potrivit, chiar daca soaţa păunului nu e prea faloasa şi aceasta de aici împrumuta cu cutezanţa rotirile mmdre ale ppunului.

— Sanu-ţifie ijme^tale cu supărare daca î- am spus stapinei mele cu ce rost ai fost oprit aici. Şi lui jupin Papacostea î-am spus. nufnai aşa... sa crape de, necaz ca ai o slujba mai buna., Şi, mi-a spus stapina ca

vrea şi ea o icoana frumoasa, sa l-0 dea m dar boierului ei. Nu se tocmeşte la preţ şi ar vrea s-o înfăţişeze pe Maica Domnului cu Iisus m braţe şi sa fie gata pma-ntr-o luna.

— Deh. pentru asta trebuie timp. Icoana nu-i zabun şi nici burnuz. sa le raci cu împunsături de ac. N-am nici lemnul la îndemma şi nici nu-s iconar priceput. Atita ai înţeles tu. Pauniţa fata', din rosturile care m-au oprit pe mine aici ? Indeamn-o pe stapina ta. sa se adresele unei minastiri. unde se găsesc icoane gata sfinţite.

— Stapina nu are cunoştinţe pe aici şi eu î-am spus ca ai mvaţat la talieni şi asta a fost de-ajuns sa capete încredere mai multa .decît î-ar da-o meşterii de pe-aici. Zau meştere,,nu ma fd de ruşme în, faţa stapinei ca eu, i-am spus ca lucru, ca cel, ieşit din mumie mneatale, nu se mai a fl a . . . .

— Pauniţa fata. ma bucur ca, te-ai gindit la mine: dar mar cu osebire <m,a . bucur ca mi-ai adus aici un pri- eten> al, meu ce nu se învrednicește sa ma recunoasca.

' Parca te-aş: cunoaşte, jupine/ dar nuştiu'cle unde sa te iau. ''ii" ',')•■, i-,-; ■, , , •, ……..…., -;

• Ia-mă de pe drumul 'Bolintinului, pe unde veneam am îndoi asta vara..... -

— DUrţhneatale eşti...

Vroia saTiica,.,qerşetorijl acela . dar se opri la timp

cu un nod în git.....

.....: ■

., Ei, vezici›uneori batrînn .au.majb multa ţinere de-minte. Se vede ca tirgul acesta are o poala destul de 1 ţ-g de ^ 3 p ^ jp e pe o ş pp lţf ajutipdu-ne sa ne facem un,rost. ■ , ■, ■

Radu îl privire, ^epe, ,a,tunci .qa, pe, un, ¿nş^aAoi!,şj, povestea. asta, cu făcutul icoa,nelor, 1 se păru.lş .fel de ^ip- sitp" de temei ca şi.dof,tor<?ala, pe.care o daruia la.pqlţur rile ulițelor.Cît despre Simion, acestuia îi făcea plăcere să-l revadă pe iurigánui cu ochi albaştri, caire, în ciuda firii sale neîncrezătoare de ţărârl, i Se păruse tot timpul însoţirii lor, 'iára apărare, făcîndu-i ó tainică plăcere Să se créacla apărătorul său.·- -· '' „■ ' '•''■' . ' Îl pohtişămâi vină pe aici ·óri· dé cîte óVí aiVéa[1] treabă prin tirg: Căci Sjmiph^ave^'^e s'ă· zăbăve'as·că mai mult la noul sau'stăpîn. îi dáSe·ó'camerâ ce primea lumina dinspre răsărit; îl ţineâ alături[1] de ai săi la masă, şi în toate petrecerile ior.

Dar mai ales, îi dase la indemmă cileva manuscrise persane şi armenâşti, turn Simioh·.rtU' mai· avusesb pî'hă acum prilejul ***Sa*** cerceteze. ■ „ ' : ' „ ' '

Din tele armeneşti hu era ·niciuhu·r întreg.' Ddár foi răzleţe, unele ştirbite şi roase, întocmite de [1] diferite mîini, în diferite[1] timpuri; îl lămuri jüpínüi Garabet, care, se vede; lé adunase cu muîtă migală; că e imposibil de a .16 cópi'a îritr-o siñgüra carte, -a^â cúm Simion ar fi dorit.[1] Fiecare iconiţă[1] pusă ¦p'e--o filă' îşi ave'a· meşterul său, priceperea $i vedér-éá[1] acestuia asúpra lümii: '' '

Unele iconiţe înfăţişau' personaje mári.SÓlerimé, la care cutele hainelor eraú ca la statuile din'piatră şi tot de la construcţiile din p'ia,tră erau stîlpii şi arcurile care 16 încadrau. ' · ¦ '·,·'' „ ,,

Altele, mai noi poate, ţineau mai puţin la amănuntele'de arhitectură', priveau mai mtilt Oamenii din ele, oameni pe care îi vedeai în mişcare! biné riiiduiţi în ju- rUl[1]unui personaj central, dedbicei[1] un sfînt,'şi' aveau chipiLirile· lor trăiri fireşti[5]— teamă, cutezanţă, linişte — uimitor cum pe ofoaie mai mică decît Cele obişnuite, artistul'se trudise pentru adevărul din viaţă.

La manuscrisele persane, unele dintre ele mai puţin ştirbite de trecerea'timpului, piesajul îşi facéa loc cu impetuozitate; coline domoale,'asemenea unor ghebe, ici colo,, tufe de plante: spinoase de prin părţile, lor^şi rar muri şerpuitoare de pomi înfloriţi,, serveau drept.>fun- dal unor personaje bogat învеşmintate, dar cu clîiiRuri abea schiţate, aproape toate la fel. Te atrăgea artistuljn lumea lui ciudată, cu coline aride, şi palate cu colonete svolte, grădini pe terase,, .fîntîni în chip de peşti, uriaşi din gurile cărora tişnea apa, îndemnîndu-te să simţi puritatea aerului din jurul lor.

Simion se mira, căci religia islamică interzice înfăţişarea chipurilor omeneşti, turcii ţin la asta cu sfinţenie şi coranul lor e înpodobit doar cu arabescuri,

închipuind cu măiestrie uneori o pasăre, o corabie şi folosind pentru aceasta chiar literele scrierii lor.

Se vede că persanii îşi iau ceva mai multă libertate. Ţara lor cea stearpă, drumurile lungi pe care le fac pe pămîntul crăpat şi tare bocnă de secetă îi îndeamnă la închipuiri mai bogate, cu palate şi fîntîni, cu oameni adunaţi în clipe de răgaz.

Cucerit de toate acestea, Simion se apucă să le copieze cu puteri care-l umpleau de bucurie, căci n-ar fi crezut că priceperea i se va mai putea scurge prin degetele cam amorţite de atîtea treburi grele pe care le făcuse. Avea un plan : să facă o serie de copii întocmai după cele înfăţişate de jupîn Garabet, şi alt rînd în care să-şi ia nişte libertăţi, să înfăţişeze cerul lui de acasă, dealurile şi muncelele ce se văd pe la noi, chenar cu viţă şi cu lujeri, aşa după cum îi era placul. Şi un necaz : că nu va putea folosi întocmai culorile ce se aflau în manuscrise şi va fi nevoit să le înlocuiască pe a- locuri.

Oricum, jupîn Garabet nu se precupeţea la bani dacă era vorba de cerneluri scumpe.

Simion umblă prin tîrg, pe la zugravi, să facă rost de ohră galbenă de Ţarigrad, de chilermeniu turcesc, roşiatic, de pămînţel de Sienna lazur albastru din piatră de lapis-lazzuli. pisată, de prasină muscăleascăl şi de alte cerneluri scumpe.

Pe lîngă condeiele ţnici făcute din păr de veveriţă, îi mai trebuiau pene de gîscă, de bibilică şi de vultur pe care şi le ascuţea singur, cu adîncituri mai mari pentru a lăsa mai multă cernealâ sau mai mici pentru dîre subţirele.

înarmat astfel, cu chiupuri pentru culori şi cu smocuri de pene, se simţea tare mulţumit în truda lui singuratică,

Jupîn Garabet îl rînduise într-o încăpere la catul de sus.. Era acest cat mai ieşit în afară decît cel de jos şi înconjurat cu geamuri după moda turcească. Camera «ra mare, cu covoare persiene pe jos şi pe divane, cu o măsuţă pe care sta tot tipicul narghilelei şi cu un vas de aramă cu picior înalt în care se ardeau mirodenii ce înmiresmau aerul.

Simion nu cătase niciodată ascunzişul într-o asemenea ticluială bogată, care îndeamnă la lenevire,

l Prasină muscălească = pigment verde natural obţinut dintr-urc. pămînţel de tip argilos. Toţi pigmenţii menţionaţi erau naturali.

dar dacă aceasta era prielnică scrisului, atunci era bine venită.

În răgazurile în care-şi îndrepta spinarea se apropia de fereastră şi privea grădina înconjnrată pe toate laturile de zidurile casei, ca o peruzea bine închingată de armura unui inel, o grădină în care se scoseseră de cu- rînd hîrdaiele cu leandri şi cu rodiori, în care fuseseră sădiţi un mirt şi cîţiva smochini, ce peste iarnă erau a- păraţi de cuşme din paie, măsurîndu-şi acum, în primăvară, verzeala cu a tufelor de tisă şi de tuia, acestea mai mîndre, că au stat şi iarna neacoperite.

Odihnindu-şi astfel privirile, se gîndea şi la adîncile, mustind de sevă grădini italiene, în care aleile întortocheate te conduc, iar vegetaţia te împresoară, avînd 'parcă pornirea de a te face prizonier, cît şi la solemnele curţi din preajma castelelor nemţeşti, unde verdeaţa nu e niciodată trimfătoare, ci rămîne dominată de cenuşiul pietrei.

*

Şi se mai gîndea că peste tot locul el s-a simţit ca stăpîn. Nu l-a apăsat niciodată gîndul că a doua zi va porni pe un drum necunoscut, că se vor ivi vijelii în calea sa, sau hăţişuri neumblate, sau povîrnişuri cu pie- tre. Mereu îl mîna ceva din urmă, mereu îl aştepta ceva înainte. Cei minaţi astfel de demonul drumeţiei nu pun preţ pe agoniseală, nu năzuiesc a zice: „Casa asta e a mea”, „grădina asta eu am făcut-o”. Iar cînd îi era greu (odată îşi scrîntise un picior, altă dată căcuse în fierbin- ţeală lîngă o groapă de gunoi şi se nimeriseră destui care să-i dea cu piciorul ca să-l încerce de se mai ţine viaţa în el), nu-i părea rău că se prăpădeşte. Avusese parte de mişcare îndeajuns, văzuse destule.

Aşa o fire avea, că îşi culegea mulţumirea din schimbarea mereu a feţei lumii înconjurătoare, cît şi din punerea propriei fiinţe într-o situaţie nouă, oricare ar fi fost ea.

Ajungea însă şi în momente ca acesta, în care zicea că e dator a lăsa ceva în urma sa. Atunci îşi dădea toţi banii agonisiţi pe cerneluri, căuta ocrotirea unui se- nior sau a cuiva cu stare (odată îl adăpostise o femeie cu mulţi copii, care avea nevoie de cineva să-i spargă lemne şi să-i înjghebeze o magazie, altădată un argintar, care avea nişte hrisoave vechi şi le dorea copiate).

Dar n-avusese parte, ca acum, să se pripăşească pe lîngă un om ca jupîn Garabet, care-l pusese în odaia cea mai arătoasă şi-l socotea ca făcînd parte din familie.

Seara se adunau cu toţi în camera aceasta şi „puneau lumea la cale”. Jupîn Garabet istorisea din cele

văzute pe unde colindaseră, Glafira, soaţa jupînului, se pricepea să cînte cîntecele triste şi tărăgănate, iar Edirne, fata lor, o însoţea cu un istrument micuţ, ca o diblă cu gîtul lung, căruia îi ciupea coardele.

Într-una din seri jupîn Garabet îi ceru fetei să cetească ceva, ce ştie ea bine că-i este pe plac.

Edirne deschise un manuscris cu ferecături de argint.'ce era păstrat într-un sipet frumos lăcuit şi cu încrustaţii din sidef. Însăşi deschiderea acestui sipet aducea a oficiere, văzîndu-se că aşa ceva se întîmplă numai la zile mari.

Jupîn Garabet se pregătea să asculte întipărindu-şi pe chip un soi de reculegere pioasă, încrucişîndu-şi mîi- nile pe pîntec şi lăsînd deoparte narghileaua, ca pe un lucru netrebnic, bun numai atunci cînd îţi laşi gîndurile să se clătească lenevos, ca purtate în cala unei corăbii ce n-are vînt prielnic şi abea de se urneşte pe o mare ca uleiul.

Jupîneasa Glafira îşi lăsase lucrul. Se vedea că năzuieşte să facă pe placul soţului şi al fetei, care aşteptau ceva anume de la paginile pergamentoase ale cărţii.

Edirne prinse a ceti într-o limbă necunoscută. Citea cu o voce tărăgănată şi o intonaţie străină auzului lui
Simion. Cuvinte oarecum bolovănoase, sunete ce porneau puternic pentru a se stinge sfielnic cu un foşnet ca al paşilor tîrşiţi.

Atît de straniu suna vorbirea aceasta, încît schimba parcă şi faţa lucrurilor înconjurătoare. Covorul de culoarea vişinei putrede, împodobit cu ghirlande de flori, fărîmele de sidef ale sipetului ce păreau nişte ochişori ce stau la pîndă, razele luminoase ce cădeau pe pereţi de la candelă, totul părea scos dintr-o aducere aminte. Dar oricît ar fi căutat Simion în amintirile sale nu ştia dacă mai întîlnise o asemenea tihnă adîncă, în care oamenii nu se pripesc să iasă în întîmpinarea zilei de mîi- ne, fiind prea îndestulaţi de ce le-au adus zilele trecute.

Tresări cînd Edirnfe începu să tălmăcească cele citite...

Era vorba în povestire de un prinţ care cîştigase multe războaie, dar asta nu-i aducea nici o mulţumire şi stătea la sfat cu învăţaţii din ţara lui, dar nici învăţătura acestora nu-i dăruia o alinare, şi atunci a cerut să i se arate mersul stelelor, dar şi aceasta l-a nemulţumit foarte, căci spunea că pe cît le cunoaşte mai bine, pe atît se simte mai prizonier pe pămîntul acesta. Cineva l-a sfătuit să meargă să-l cerceteze pe un schivnic din vîrful muntelui, la care se ajungea pe poteci întorto-

cheate şi pe podeţe aruncate peste văi prăpăstioase. Prinţul n-a stat pe gînduri şi a pornit-o într-acolo... Bătrînul schivnic l-a întîmpinat zicînd că el ştie de ce-l caută. Că l-a aşteptat. Că ştie de pornirea lui în fruntea oştilor în rîvna de a fi mare cît un munte... „Vezi muntele acela? în partea dimpotrivă se află prăpastia. Într-o bună zi chiar muntele se va zgîlţîi şi se va prăvăli în ea. Vai de cel ce se pune împotriva Stării Lucrurilor din rîvnă prea mare de a atinge neuitarea. A lui vor fi uitarea şi sila veşnică." Cei ce-l însoţeau pe prinţ tremurau auzindu-l pe bătrîn vorbind astfel... Ştiau cît de aprig e prinţul în mînia lui. Dar prinţul a rămas cuminte, ca un tinerel nepriceput. El venise la Curtea Adevărului, o curte fără slujitori şi oşteni, şi nu vroia să plece cu mîinile goale. „Cum vine asta, înţeleptule ?" a întrebat el. „Din rîvnă prea mare de a pătrunde culorile, ajungi la - orbire, â răspuns schivnicul. Din rîvna -de a culege sunetele cele mai gingaşe, n-ai să te alegi •cu ascuţimea auzului, ci te vei găsi prada atîtor zgomote în stare să te năucească. Aplecarea numai spre ştiinţă fără a te îngriji de suflet poate duce la dominarea fiinţei de lucruri. E bine să-ţi ascuţi gîndirea, dar încercînd să cuprinzi cît mai multe deodată să nu părăseşti un lucru în dauna altuia. Căci Starea Lucrurilor • are multe feţe, dar pentru tine e bine să le vezi pe toate •odată, să nu te laşi atras numai de una din ele, aşa cum se lasă musca cea proastă trasă de aţa păianjenului." „Şi atunci, ce să fac înţeleptule ?" „Să-ţi domoleşti lăcomia că ea în patimă se preface. Să-ţi fii propriul stăpîn, şi să nu năzuieşti a fi stăpînul Stării Lucrurilor."

Povestea aceasta era tulburătoare, mai mult decît prin miezul său, prin aducerea în această încăpere a u- nor gînduri zămislite de oameni trăitori pe alte meleaguri, atît de depărtate, încît puteai zice că-i luminează alt soare, îi leagănă alte nădejdi. Dar se vede că nu e chiar aşa. Ne leagă mereu un fir de mătasă pe trăitorii acestui pămînt şi nu trebuie să ne spăimîntăm de osebirea straielor sau a. credinţelor noastre.

Simion descoperea că Edirnfe, fata cu ochi migdalaţi şi braţe de statuă antică, ştie a ceti în persana veche, în armeană şi turcă. Persana o învăţase de la un bunic al ei şi se vedea că păstrează un soi de evlavie pentru o limbă ce-şi împlinise menirea şi acum putea fi culeasă numai din cărţi. Turca o ştia căci trăise în copilărie la Adrianopol. Şi cine ştie pe unde o vor purta paşii de-aci înainte... Fără îndoială, părinţii îi hărăziseră ca mire vreun negustor bogat, care acum se afla la multe verste depărtare. Ei păstrau legături cu negustori din Ţara mus- călească, din Grechia şi chiar din Ţara nemţească, mereu venea cineva cu mărfuri şi depeşe din vreo parte a lumii. Se pare că[1] cei mai mulţi le erau rude, iar treburile acestea negustoreşti făcute cu deplină încredere, e- rau în acelaşi timp rînduite de hatîrul unor legături de familie. Oricum, în tîrgul acesta ei se simţeau ca pe o mică insulă pe care se rînduiseră cu de toate în aşteptarea corăbiei ce avea să-i poarte spre alte locuri.Poate de aceea găseau, pe lîngă strădania de a aduna averi, o plăcere în cercetarea cărţilor ce le vorbeau de acele tărîmuri îndepărtate într-o viaţă dăruită altfel banului şi grijilor.

VIII

PORUMBIŢA SE PREGĂTEŞTE SĂ-ŞI IA ZBORUL

Croitoreasa pe care o vizita fata armeanului era chiar cea care o însoţise pe doamna de Choisel de la Paris. N-ar fi conceput frumoasa doamnă să se îmbrace după moda orientală şi-şi luase toate măsurile pentru împrospătarea garderobei după obiceiul său.

Lisette era o fată modestă şi-şi făcuse socoteală că generoasa pensie oferită de „madame" o va ajuta să încropească după doi-trei ani o sumă numai bună să-şi deschidă la Paris atelier propriu.

Doamna îi dase îngăduinţa să-şi facă şi aici clientelă, dacă va fi posibil, îi sugerase să vorbească cu negustorii de mătăsuri să o recomande clientelor care ar fi înclinat cît de cît spre moda Apusului. Prea mare plăcere nu arătaseră boieroaicele la asemenea lucruri noi şi îndrăzneţe, dar tot se găsiseră vreo trei domnişoare din societatea cea mai aleasă a Bucureştilor cărora le plăceau rochiile înfoiate şi dantelele şi măcar într-un-cerc restrîns aveau curajul să le arate.

Tocmai asta îi spunea Lisette acum doamnei de Choisel în timp ce, în genunchi, îi proba o rochie de tafta- cu ape albastre.

— Se pare că eşti mai norocoasă ca mine. Lisette. Ai pătruns în casele acestor boieri şi cred că ei au a- devărate haremuri pentru femei.Nu chiar, doamnă. E adevărat că apartamentul femeilor ocupă o

aripă deosebită a casei, dar iau masa laolaltă şi au un program zilnic în care interesele lor se împletesc. În casa acestui spătar Cantacuzino, unde am fost ieri. acesta la ei este un ministru dintre cei mai importanţi; fetele invada élavednul.' lucreaza- eu pricepere îia gherghef s>. în- afata de 'c/reafra[1]; vorbesc italiana şrgermana.' ■ „ ><■■■;■■"•■>■■ <■•■· ,,

— Şi se socotesc elegante daca se”ditc <la baluri 111 vesminte lungi ca nişte halate. îiala. dar făcute din ţesături scumpe.

— Nu şuu. dar pentru mine o rochie e reuşita numai daca se îmbina m mod feihcit calitatea materialului cu linia croielii. Şi ma rog, la ce fel de baluri se duc eie? Cind se intilnesc m diferite ocazii se aşeaza pe clivanuri şi singurul divertisment gustat este cel oferit de ciudatele orhestre în care predomina instrumentele de suflat cu sunete'stridente st'în Care se mal afla o punga mare de 'piele cu dotiă- ţeviv pTinti-tina 'din 'ele suflihd. prin cealalta ' scrtrgmdü'-sé trn' sünét Stathitor plingareţ, în stafö'sa te-mebuneasca; nu altceva. • ….

— Vad ca doamna le cunoaşte deşi nu a participat la asemenea reUnium.

, .,

— bh- A adus Christien o ademenea or,chest.r.a.pemn,i desfatarea polonezilor care au .poposit ;asta, larpa; aici. Şi mchipuieşte-.ţi. a: trebuit sa-i spun ca o .goseşc agreabila,. ca ş^-i,.f3,c. lui placer.ş,. Dar m .privinţa toaletelor-, draga .mea-..nu :cedez mei.,un pas.. bvTimic nu e. mqi - ele^- gant dşcit .o crinolina care sa. laşe loc în .jurul ta,u pentru a fi. .ş,qkn,irata. E (drept., qa nu poţi; purta aşa ceva de? cît în sali jOiari, ,sub. lumini strălucitoare. Dar,,smt,.ado$_{T}$ rabile crinplinele, draga mea, de-adreptuL adorabile ! Daca am renunţat la elenei bine. nram sa renunţ.pen^ tru nimic în lume la rochile apestea bogate, cu ,mmeci largi. Christien are destul bun simţ ca sa înţeleaga ca daca aş renunţa la ele, as renunţa pur - şi simplu la personalitatea mea.

În timp ce-i potrivea fundele pe rochie. Lisette se gin- dea Cei niciodată doamna, nu purtase la Paris crinoline, ci avusese doar prilejul sa le admire de la distanţa, dar de vreme ce nu era nimeni aici ca s-o contrazica îşi închipuia ca face parte din tagma distinselor pariziene care abea ieuşesc sa-şi strecoare crinolina pe uşa trăsurii atuntíi cînd coboară. '

în loc de asta Lisette spuse ceva oarecare :

— Cînd le-am arătat acestor domnişoare desene cu ce se poartă pe la noi, li s-au părut încîntătoare. Dar mi-au comandat rochiţe dintre cele mai simple pe care să le poarte dimineaţa în casă.

— E şi firesc, draga mea, apărînd în societate în rochii ce se poartă la mii de leghe depărtare de acest colţişor de lume, riscă să fie ridicole. Sînt fete de bun simţ. Totdeauna am apreciat bunul simţ ca a doua natură a omului şi totuşi... iată, mi-am închipuit că eu, o străină, o să-mi formez aici un cerc în care să-mi impun vederile. Gînduri nebuneşti, draga mea, şi nu-mi găsesc nici o scuză pentru ele. Eu singură nu-mi găsesc şi cu atît mai puţin pot pretinde altora s-o facă.

Lisette era confidenta doamnei. Participase la întreaga agitaţie a plecării din Paris, fusese alături de ea în drumul lung şi obositor şi în sinea ei o admira pentru pornirea nebunească de a-l urma pe chipeşul valah. Printre toate acestea îşi avea loc şi un oarecare calcul de care nu poţi învinui o pariziancă cu spirit practic. Acolo era o curtezană ce-şi avea salonul său, admiratori cu grămada, dar îşi îngăduise fantezia de a deveni o doamnă cu situaţie statornică într-un colţişor îndepărtat de lume. îşi potrivise înaintea numelui mica particulă „de" care şi aceasta era o fantezie nevinovată, lăsînd restul pe seama averii boierului valah, pe care şi-o închipuia fabuloasă. Iată însă că nobilul îndrăgostit nu putea face prea multe aici, la sine acasă. Nu numai că nu o introdusese la curte şi în cercurile nobilimii pămîntene, dar nici averea sa nu era aşa mare, încît să purceadă la construirea unui castel pentru care doamna avusese prevederea să vorbească unui arhitect francez, lăsîndu-l să aştepte doar un semn ca să vină aici, să-l înfăptuiască.

Lisette înţelegea deznădejdea doamnei, ascunsă tot mai nedibaci sub ciripeala cotidiană despre rochii, despre nepriceperea bucătarului dumisale care nu avea prea multe reţete de mîncăruri alese, sau despre boieroaicele de aici ce nu se învredniceau cu purtarea corsetelor din prea mare rîvnă de a ronţăi zaharicale ce le rotunjesc siluetele.

— Să ai grijă, draga mea, ca decolteul acestei rochii să fie mai puţin adînc. Am să renunţ la dantelă căci văd că .întîrzie comanda făcută.

— Aţi putea întrebuinţa dantela de la rochia vişinie pe care n-o mai purtaţi.

— Cum de te poţi gîndi la aşa ceva ? A început să se îngălbenească, n-am ajuns încă într-o asemenea stare de sărăcie încît să port lucruri învechite.

Dar fără să-şi dea seama, se contrazicea imediat în- trebînd-o pe Lisette dacă i-a găsit cumpărători pentru nişte mătăsuri vechi de pe fundul sipetului, faţă de care spunea că nu mai are niciun entuziasm.

— În tîrgul ăsta poţi vinde orice, madame. Sînt dughe- ne cu tot soiul de vechituri, că nu le-aş atinge nici dacă mi s-ar da un premiu. Desigur, nu unor asemenea negustori m-am adresat. Mătăsurile dumneavoastră sînt dintre cele mai bune şi au fost bucuroşi să le primească negustori ce ţin lucruri de calitate.

— Te-aş mai ruga ceva, Lisette. Am deplină încredere în priceperea ta. Aş vrea să mă debarasez de două inele şi un colier cu diamante. Nu-s din cele dăruite de Christien şi nu-i face plăcere să vadă că le port. Ai putea să le arăţi fetelor acelui ministru la care mergi, bineînţeles trecînd mai întîi pe la un bijutier să ţi le pre- ţuiască. Iată-le în casetuţa aceasta.

— Vai doamnă ! Dar sînt adevărate splendori !

— Ţi-am spus, draga mea, mă pot lipsi de ele cu inima uşoară. Am înţeles că armeanca aceea care te vizitează are cunoştinţe bune în tîrg şi că, măcar de ha- tîrul ei, nu te vor înşela.

Lisette plecă întărită de data asta în convingerea că o vor duce din ce în ce mai greu de-aci înainte şi că boierul valah era în ultima vreme mai puţin darnic.

Margueritte de Chodsel scoase după plecarea ei un carneţel cu socoteli. în ultima vreme înstrăina nişte o- biecte ale sale adunînd banii de care avea mare nevoie.

Cînd veni Christi6n se arătă senină ca şi cum nici o cută nu i-ar fi brăzdat fruntea cu un ceas mai-nainte. Il primi în salonaşul al cărui mobilier nu constituia mîn- dxia domniei sale : masa şi scaunele de stejar pe care 3e găsea greoaie, un covor oriental care mai îndulcea scîrţîitul podelei şi o sobă de faianţă albastră făcută de un meşter neamţ.

— Porumbiţa mea a dormit bine după amiază ?, O- brăjorul tău are dulceaţa crinilor şi dacă nu ţi-am trimis -crini este pentru că la timpul acesta nu se găsesc.

— Îţi mulţumesc dragule, dar nu se prea găsesc prin grădinile voastre flori care să înveselească o pasăre ţinută în colivie, fie ea blîndă ca porumbiţa. Şi ai aflat, Christien, blîndeţea este ultima dintre însuşirile ce mă caracterizează.

— Ha, ha ! Ştii bine că nu mă înspăimânţi nici cînd ochii îţi scapără scîntei. Cu atît mai dragă-mi

eşti. Noi doi ne asemănăm. Ne place sfada şi, iată, de data asta te străduieşti pentru ea de cum am intrat pe uşă. Dă-i drumul, serenissimă doamnă !

Gristache îi făcu o reverenţă, o perfectă reverenţă franţuzească, pentru care corpul său mlădiu părea a- nume făcut.

— N-ai să mă dezarmezi, Christien.

— Ştiu bine, numai pungile mele cu aur te dezarmează.

— Ce-ţi mai face cinstita boieroaică, domnul meu ?

— Care boieroaică ?

— Soaţa dumitale, care alta ?

Cristache se aşează întinzîndu-şi picioarele, atitudine pe care pantalonii săi bine strînşi pe pulpe, după moda franţuzească, îi permitea s-o adopte.

— Aşa deci... ai aflat.

— Cam tîrziu, cinstite domn, şi ăsta e singurul lucru pe care mi-l pot reproşa.

Margueritte vorbea cu seninătate în timp ce turna ceaiul în pahare cu ferecătură de argint. Cristache îşi aţintise privirile asupra braţelor frumoase ce ieşeau din minecile largi ale dezabieului. Nici el nu părea prea tulburat de întorsătura pe care o luau lucrurile. În definitiv Margueritte se afla la bună voia sa şi n-avea nici un rost să-i facă o „scenă".

— Regret, doamna mea, că nu am putut rămîne la Paris. Deh... banii şi pămînturile se aflau aici. îmi place modul de viaţă parizian şi, aducîndu-te pe tine aici, mi s-a părut că aduc un întreg mod de viaţă aproape de casa mea. Ar trebui să-ţi dai seama că preţuieşti cu mult mai mult în ochii mei decît boieroaica despre care vorbeşti, care nu ştie alta decît să stea printre şerbeturi şi dulceţuri la cuhnie. Dealtfel te şi plătesc mai scump decît pe ea.

— Asta e tot ce găseşti să-mi spui...

— Nu ştiu în ce măsură ar fi mai bine dacă-aş vorbi pe ocolite. Cutezanţa de a transplanta o floare aleasă aici, într-o ţară aproape barbară, a fost mare. Eu o plătesc cu galbeni sunători, tu o duci niţeluş mai greu pînă te obişnuieşti, dar sîntem împreună, n-ai zis că asta îţi doreşti ?

— Au fost şi nişte promisiuni din parte-ţi. Un cavaler îşi ţine promisiunile.

— Recunosc, recunosc ! Cristache se ridică brusc din jeţ şi începu să se plimbe agitat prin încăpere. Spune, ce-ai fi făcut în locul meu, sfîşiat între ameninţarea de a te pierde şi gîndul îmbietor al unei lungi convieţuiri secrete ?

— Aş fi înfiinţat un harem, jupen Cristak, surise domniţa, înclinînd capul pe un umăr şi pronunţîndu-i numele aşa cum îl prinsese ea din limba valahă, cam scrîşnit, dar făcîndu-i plăcere boierului Cristache.

În sinea ei socotea că este un bun actor, se amuza la rîndu-i lăsîndu-l să se desfăşoare, dar îşi rezerva pentru sine superlativul artei actoriceşti. Căci Margueritte aflase la scurtă vreme de la venirea sa aici că înfocatul îndrăgostit este însurat, dar socotise că nu e timpul să dea la iveală descoperirea făcută. Abea acum sunase ceasul din care ea avea de gînd să culeagă maximum de succes.

— Cred că eşti domnia-ta de acord, jupen Cristak, că porumbiţa vrea o mîngîiere, să-şi spele puţin aripile în- tr-un zbor liber în jurul colibiei sale. Măcar un ceas, şi asta va însemna foarte mult. Lasă-mă să fac o călătorie în Polonia, la invitaţia acelor amabili polonezi.

— Iar, Margueritte ?

— Am mai făcut cumva o asemenea călătorie, despre care nu-mi mai amintesc ?

— Mi-ai mai cerut-o.

— Asta nu-i tot una, dragule. M-aş înviora puţin şi la înapoiere relaţiile noastre fi-vor mai înflăcărate.

— Nu te-aş lăsa să pleci fără însoţitori de nădejde. Drumurile sînt nesigure, tu nu eşti deprinsă cu obiceiurile locului.

— Cum ţi-e voia. Deci pot lua asta drept o încuviinţare ?

Prinse a bate din palme şi a se învîrti prin cameră într-o maimuţăreală năzdrăvană pe care cu multă desfătare o primi boier Cristache ca unul ce avea ibovnică plină de fantezie, în stare să-i ofere un spectacol ad-hoc, şi nu dintre cele mai proaste.

Cît despre Margueritte, ea nu pentru fantezie se felicita. Cel puţin de data asta. Era pentru dibăcia cu care alesese momentul potrivit, cu adevărat demnă de o femeie cu spiritul ager ca al domniei sale. Dacă i-ar fi cerut cu insistenţe şi lacrimi învoirea la această călătorie, n-ar fi obţinut-o, poate. Dar speculase vinovăţia boierului mincinos, fără să-i facă reproşuri, ba încă, lăsîn- du-i satisfacţia generozităţii sale. Sînt aceşti valahi mai vanitoşi decît francezii, plăcîndu-le atîrnarea femeii de voinţa lor şi neadmiţînd aranjarea unei afaceri de la egal la egal. Mai rămînea acum să-l convingă că drumul cu ocol, prin Transilvania, este mai sigur decît cel făcut prin Moldova, unde se vînturau tătarii cînd te aşteptai mai puţin şi hanurile erau proaste. Trebuia s-o

facă şi pe aceasta, deoarece doamna Margueritte n-avea deloc de gînd să ajungă în Polonia. Ţinta călătoriei sale era Braşovul, pentru care îi erau încredinţate nişte scrisori din partea boierului Merişan şi a altora ca el. Văzînd aceştia că dau greş cu mesageri ca jupîn Henning şi a- flînd că în acelaşi han e găzduită o franţuzoaică dornică de bani şi obişnuită cu drumurile, încercaseră să afle dacă nu cumva respectiva doamnă nu s-a scîrbit de prea multă şedere într-un loc. Aflaseră lucruri mulţumitoare, îi arătaseră apoi că Braşovul e un altfel de oraş, care ar putea fi pe placul ei, avînd, avînd destule familii aristocrate, negustorime şi oameni care iubesc muzica. Apoi, doamna Maria, soţia răposatului voievod pentru care erau şi scrisorile, are acolo o mică curte şi este înconjurată de oameni cu o educaţie aleasă.

Toate, lucruri ce-i conveneau de minune Margueritei, plus două pungi cu galbeni ce nu erau deloc de lepădat. Oricum, de aici nu putea lua decît garderoba personală, ca să nu-l pună pe boierul Cristache pe gînduri că drumul ei nu va avea şi întoarcere. Îi lăsă chiar să-i păstreze în gaj bijuteriile date de dînsul, cu seninătate şi linişte, ca să nu se trădeze. în sfîrşit, adio salonaş cu scînduri scîrţîitoare, adio sobiţă de faianţă albastră, prea firavă pentru a primi mulţimea de lemne ce se cer unor ierni ca acestea, adio miros de varză care se insinua pe scări cu neruşinare, pînă aici sus, la ea.

IX

SUNETUL PAŞILOR PE TREPTE DE PIATRĂ

Simion apucase un drum mai ocolit spre Curtea Domnească. Dacă tot era să dea ochi cu înalţi demnitari, a- tunci să-şi potrivească spatele drept şi privirea semeaţă, pe care numai drumul întins ţi-l poate aduce după ce o iarnă întreagă şi bună pante din primăvară ai stat aplecat asupra mesei de scris.

Primise poruncă să se înfăţişeze la cancelaria spătăriei.

îl chemase mai întîi egumenul Partenie, foarte supărat pe dînsul. Să plece aşa, dintr-o slujbă, fără să dea de ştire, era o purtare ce dovedea că îndelunga sa răz- leţire prin lume l-a făcut să uite de ascultarea ce se cuvine în cadrul cinului călugăresc.

Simion spusese că va bate şi o sută de metanii pe zi dacă i le dă sfinţia sa, le va face cu toate că nu e călugăr, şi cu mintea lui cea proastă socote că e lucru mai plăcut Domnului să-ţi foloseşti darul de a scrie, decît să îndeplineşti slujbă de grăjdar şi de iscoadă pentru care nu simţi nici o chemare.

Fuseseră apoi, din partea egumenului, cuvinte aspre despre semeţire şi încredere de sine, ba nu lipsise nici învinuirea, de iubire de galbeni pentru slujba îndeplinită la armeanul din tîrg, toate acestea anunţînd că tainul de o sută de metanii pe care-l probăluise Simion în mintea sa este prea blînd după socotinţa egumenului.

Apoi acesta schimbase vorba spunînd că ascultarea ce i-o va da acum îi este încredinţată chiar de stareţul sfintei monastiri şi nu poate fi încălcată cu nici un chip.

Despre ce era vorba ? Stareţul primise manuscrisul lui Simion şi la o vizită a domnitorului ţării i-l dăruise acestuia. Primise poruncă să-l scoată de unde va şti pe caligraf şi să-l trimită la Curte.

— Ei, ce zici domnia-ta, Simioane, este nevoie să te legăm fedeleş şi să te trimitem sub străşnicia unei paze la Curte?

Pe undeva, Lisandru cel cunoscut în tinereţe ştia să fie şugubeţ, în ciuda grijilor mînăstirii care apăsau pe umerii sfinţiei sale.

Acum Simion ar fi trebuit să se bucure că lucrarea sa fusese luată în seamă de însuşi domnitorul ţării. Dar, de-i va da să lucreze, însemna să lase neterminată lucrarea începută pentru jupîn Garabet şi-i părea rău, că tare omenos se purtase armeanul cu el.

Curtea Domnească era învăluitâ^-n praf şi zgomot.

Brîncoveanu dase poruncă să fie înconjurată de ziduri de piatră. Scîrţîiau care grele, încărcate cu piatră adusă de la munte, lucrau cioplitorii albiţi de praful alb de calcar, roboteala era în toi.

Sub Mircea Ciobanul, lăcaşul acesta fusese împrejmuit de trunchiuri groase de stejar, aşa cum sînt şi casele boiereşti. Dar împrejmuirea aceasta căzuse pradă flăcărilor şi mai ales focului cel mare, pus de Constantin Şerban. Domnitorul Brîncoveanu, care de patru ani fusese pus în scaun, se apucase să facă treabă gospodărească şi se vorbea că va purcede la clădirea din nou a caselor domneşti, dîndu-le altă înfăţoşare. Deocamdată, domnitorul stătea în casele bătrîneşti ale familiei sale, de sub dealul Mitropoliei.

Simion fusese chemat la Curte şi asta dădea chemării o importanţă care nu ştia de va fi în bine sau în rău.

Lixandru credea încă într-un rost tainic al călătoriei sale în Apus şi tot aişa putea crede şi voievodul. Plecase doar ca însoţitor al soliei lui Şerban Vodă la Viana. Acum, după vorbele care umblau, cum că politica de

înclinare a lui Şerban Vodă spre nemţi nu fusese deloc pe placul fraţilor săi, Constantin şi Mihai Cantacuzino, şi că aceştia îl aduseseră în scaun pe nepotul care înclina mai mult spre turci, se prea poate ca oricine slujise pe fostul domn să fie socotit hiclean. Dar Simion se temea prea puţin pentru pielea sa. Văzuse destule pe unde colindase şi, afară de asta, avea darul vorbirii, ştiind să se apere de va fi nevoie. Seimenul care-l luă în primire îl conduse printr-un coridor lung într-o încăpere mare doar atît cît omul să nu se simtă pierdut într-însa, şi primind lumina numai într-un ungher al său, acolo unde se afla o masă de scris, una din acelea ce se pot vedea prin cenţileriile din Italia. Simion rămase lîngă uşă. Dintru început nu văzu pe nimeni în jur. După a sa socotinţă avea să fie descusut de un agă cu limbă iute, unul din aceia care ştiu să înfricoşeze omul şi să scoată de la el şi ce lapte a supt de la mumă-sa. Draperia de catifea roşie care se afla chiar lîngă el se dădu la o parte, lăsînd să treacă un boier nu prea înalt, al cărui pas uşor nu fusese prins de urechea de dihor cu care Simion se fălea. Sărută două degete încărcate de inele, fără a ridica privirile la cel care le întinsese.

— Ridică-te, meştere caligraf. Aş vrea să[1] aud din gura ta cît eşti de bogat de ţi-a stat în putinţă să faci sfintei monastiri de la Cotroceni un dar atît de scump cum e manuscrisul ce a ajuns în mîinile noastre.

Boierul începea cu blîndeţe, ceea ce anunţa o tărăşenie destul de întinsă, la capătul căreia vroia poate să-l strivească pe caligraf.

— Bogăţia mea poate fi cercetată, înălţimea-ta. Aş putea spune că am fă'cut acest dar tocmai pentru că sînt deajuns de sărac.

— Ţin să aud cum vine asta.

— Apoi, printre bunurile cam ponosite pe care le am, acesta nu şi-ar găsi locul. Ar fi doar un lucru rătăcit. Dar printre odoarele unei monastiri, capătă şi el valoare de odor.

— Şi la cît îl preţăluieşti, meştere ?

— Un dar îşi are preţul doar în bucuria celui ca- re-l dă.

•—■ Eşti trufaş, după cîte văz. Şi cauţi bucurii la care cutează doar un om de rang înalt...

Simion nu mai zise nimica. Boierilor nu le place să fie înfruntaţi. Dacă[1] te întreabă şi cată să afle cîte ceva de la tine, atunci o fac pentru ca să iasă tot cum vor ei. Şedea în picioare, cu braţele încrucişate pe pîntec, el n-avea căciulă pe care s-o frămînte între mîini, şi încerca să prindă ceva din chipul celui ce sta cu spatele către lumină. Era un bărbat în puterea vîrstei, cu fruntea înaltă şi nasul drept, un boier obişnuit să-şi

drămuiască mişcările şi le face pentru a-şi sublinia noblețea.

— Ai ținut anume să faci darul ăsta monastirei ctitorite de Şerban Vodă, ca o închinare celui pe care l-ai slujit şi pe care nu l-ai mai găsit în viață ?

Iată deci şi întrebarea la care se aştepta, pusă într-un fel ce nu-i da putință să umble cu ocolişuri.

— E un lăcaş tare frumos sfînta monastire Cotroceni şi acesta e darul față de frumusețea ei, pentru care mă umilesc.

Boierul izbucni în rîs. Un rîs bărbătesc, plin de voie bună, ca şi cum caligraful i-ar fi spus o znoavă. Dar rî- sul acesta avu darul să-l pună în încurcătură pe Simion, şi-l făcu să se încordeze pentru a desluşi dacă poartă în el o amenințare.

Boierul se depărtă de el şi se aşeză într-un jeț cu spăltarul sculptat. Îşi aşeză mîngîios mîna pe brațul je- țului lăsînd la privelă degetele lungi încărcate de i- nele.

— E foarte frumoasă monastirea ridicată de unchiul meu şi n-am nimic de zis împotriva cuvintelor tale, meştere.

Acesta, cît era el de umblat, simți că-l trece un fior rece în spinare. Să fie chiar Vodă ? N-ar fi crezut că-l va vedea altfel decît înconjurat de alai mare.

— Măria-ta, rogu-te să mă ierți, dacă vorbele mele nu ți-au fost pe plac.

— De ce nu mi-ar fi, meştere Simioane ? Aşa parcă am înțeles că te cheamă... Monastirea ridicată de unchiul meu e într-adevăr una care-ți încălzeşte sufletul. Un om ca domnia-ta, care a văzut şi alte frumuseți, o poate spune fără teamă. Dar cum rămîne cu calul pe care.-l datorezi stăpînirii ?

Simion făcu ochii mari.

— Care cal, Măria-ta ?

Acum îşi dădea seama că Vodă se juca puțin cu el.

— Nu te preface a nu şti, meştere. Ai plecat din țară în suita boierului Neagu şi ți s-a dat pentru aceasta un cal. Acum te-ai întors, dar calul nu se află' nicăieri.

Simion zîmbi cam strîmb, căci nu-şi închipuise vreodată că vorbele schimbate cu Vodă ar putea merge pe un asemenea făgaş.

— Am să-l plătesc, Măria-ta.

— Bineeee... Dar felul cum îl vei plăti, va fi rînduit de noi. Dacă e adevărat că înfloriturile din manuscrisul acela sînt făcute de mîna domniei tale, aşa

cum mi-a spus egumenul monastirei Cotroceni, atunci vei putea face şi altele pe potriva lor. Nu-i aşa ?

— Aşa e, Măria-ta.

— Un manuscris e un lucru tare frumos. A fost şi de folos multă! vreme, atîta timp cît nu fusese născocit tiparul. Acum, cu această născocire, vorbele izvodite din partea bună a minţii omeneşti, umblă mai uşor în lume şi stau la îndemîna oricui cu ştiinţă de carte. Manuscrisele vor rămîne printre odoare, aşa cum bine ai spus. Vroiam ca priceperea domniei tale de a împodobi pagina cu chenare s-o îndreptăm spre altă alcătuire. Avem noi o mănăstire abea terminată prin părţile Olteniei şi socotim că ar sta bine fereştilor sale de a fi închenăruite cu mlădiţe şi lujeri, ca cele dintr-un manuscris. O biserică este şi ea ca o carte, cu osebire deschisă tuturor, chiar şi celor fără ştiinţă de carte. Nu e nevoie să le aşterni pe pereţi. O vor face cei deprinşi cu asemenea încondeiere. Domnia-ta le vei face pe hîrtie şi vei veni să ni le arăţi.

Domnitorul se ridică din jeţ şi se apropie de una din acele ferestre înguste, ca nişte lame, aurii, care tăiau şi împărţeau în felii întunericul catifelat al sălii.

Acum Simion îl putea vedea mai bine. O rază de soare ce i se oprise pe umăr, părea o pasăre albastră, poposită lîngă obrazul ocrotitorului ei. Domnitorul era înveşmîntat în brocat albastru, tivit cu blană albă. Avea chipul prelung, cu două brazde adînci, încrustate în pielea smeadă, care totuşi nu-i dădeau un aer ascetic, şi aceasta din pricina ochilor negri, sfredelitori, ce păstrau căldura înţelepciunii şi blinda ei tristeţe.

Într-acestea, uşa se deschise şi îşi făcu apariţia un boier mai vîrstnic. Un boier mare, de vreme ce intrase fără a fi anunţat şi nu se apleca să sărute mîna lui Vodă. Merse de se aşeză în apropierea acestuia şi, de acolo, îl cercetă pe caligraf. Vodă îi spuse:

— El e cel cu manuscrisul de la monastirea Cotro- ceni.

Ceea ce arăta că boierul nu era străin de chemarea lui aici.

— Şi spune chiar în faţa măriei tale, că manuscrisul a fost întocmit din scoarţă-n scoarţă de mîna lui ?

— L-am pus la o încercare destul de grea. Să aducă împodobire fereştilor de la Hurezi. Dar dacă nu se simte în stare, mai are timp să dea înapoi. Ce zici, meştere, te învoieşti, au ba ?

-— Va fi după voia mă'riei tale. Atîta doar, să-mi fie îngăduită ceva zăbavă.

Simion se gîndea la lucrul început pentru armeanul din tîrg, pe care ar fi vrut să-l isprăvească.

— Îţi va fi îngăduită şi aceasta. Numai să faci lucru bun.

Simion dădu să se retragă, dar boierul ceru învoirea lui Vodă să-i pună şi el o întrebare.

— Ce ştii de solia boierului Neagu la curtea Vianei, meştere ?

— Eu am făcut parte din iscortă, împreună cu alţii, înălţimea-ta. Mi-a spus stareţul mînăstirii la care slujeam atunci că e dorinţa lui Vodă Şerban să cercetez unele manuscrise din ţara nemţească, pentru a vedea cum lucrează meşterii de acolo. Dar, după ce boier Neagu a fost la Curte, aşa s-a grăbit a se întuma, încît nu mi-a lăsat vreme să văd de rostul pentru care pornisem. M-am înfrăţit şi eu cu un călugăr care mergea la Roma şi am pornit-o pe drumurile Apusului. Nu mă răbda inima să mă întorc în ţară cu mîinile goale.

— Şi te-ai întors cu cîteva lucruri adunate într-o carte...

— Mai sîiat şi cele adunate în inimă, înălţimea-ta.

— Să vii atunci să ne arăţi lucrurile cu care te lauzi, zise Vodă, din nou înveselit. Îţi dau răgaz două luni.

Simion se retrase mergînd de-a-ndărătelea, năucit de misia ce i se încredinţase, acum, la un soroc al vieţii lui la care socotea că şi-a cam încheiat treburile pe lumea asta.

într-acestea, domnitorul se întuma spre unchiul său, spătarul Mihail Cantacuzino...

— Neaşteptată este această moştenire pe care, cu vrere sau fără vrere, mi-a lăsat-o înaintaşul meu.

— Nu putem şti cu ce gînduri l-a trimis Şerban în Italia pe omul acesta. Ar fi bine ca adevărul să fie cel auzit din gura lui. Dar ce nevoie are măria-ta de acest bătrîn care s-a irosit mergînd din stăpîn în stăpîn? Oameni de soiul ăsta sînt schimbători şi fără credinţă faţă de stăpîn.

— Acesta are credinţă pentru meşteşugul său, şi asta îmi va folosi mie. Am să-ţi arăt, spătare, manuscrisul întocmit de el, pe care îl iau drept cea mai bună chezăşie.

— După cît înţeleg eu, măria-ta vrea să dea un spor de veselie sfîntului lăcaş de la Hurezi. E bine pentru a arăta că raiul e plin de flori şi verdeaţă, dar e mai puţin bine pentru tipicul bizantin pe care-l cunoaştem amîndoi.

— Nu m-am gîndit la asta, cinstite spătare. Cînd eram băieţel şi însoţind'o pe maică-mea, intram în biserică, întunecimea şi locul strîmt mă înfricoşa. Vroiam să ies mai degrabă de acolo şi, ca să-mi fac curaj, o priveam pe mama tot timpul.

— Măria-ta gîndeşte într-un fel osebit de ceea ce ara învăţat eu din pravili. Şi n-aş spune că nu este un fel de a gîndi ademenitor chiar pentru unul ca mine, învăţat la o şcoală mai veche. Să-ţi dea Domnul ani mulţi, să înfăptuieşti ce ai de gînd.

Spătarul Mihail Cantacuzino înţelegea că acest nepot al său de soră, avea gînduri mari şi domniile trecătoare dinaintea lui, unele die un an sau doi, nu-l înspăimîntau. Se pregătea pentru o domnie lungă, cu înfăptuiri mari.

Era în stare să facă multé péhtrü cîştigarea încrederii turcilor. Să schimbe reşedinţa domnească de la Tîrgovişte aici, la Bucureşti, pentru a inspira mai multă încredere Porţii. -Să trimită sute de care cu grîne, miere şi piei în fiece an, nesăturilor din Istanbul care-şi închipuiau că de-aci înainte vor trăi sugînd pe îndelete grăsimea adunată[1], aşa cum face ursul iarna. Dacă o porniseră pe asemenea cale, se vădea că timpul cît fuseseră războinici de temut trecuse şi vigoarea lor avea să scadă cu încetul. Va veri şi momentul cînd nimic nu va putea împiedica alunecarea acestui imperiu. Dar era acest moment atît de apropiat încît se puteau împotrivi pe faţă sau trebuia încă multă răbdare ca să-l prindă ?

Vorbiseră despre aceasta şi în alte rînduri. Brînco- veanu era de părere că răbdarea e cea mai bună armă. împotrivirea pe faţă şi alăturarea de partea nemţilor, ar fi dus, în cazul unui eşec, la transformarea ţării în paşalîc şi turcii probăluiau de mult acest gînd. Mai bine, Ţiicea Domnitorul, să ne vedem de trebile noastre dinlăuntru. Şi el făcea lucrul acesta cu spor, aşa cum îşi gospodărise moşia cît fusese un simplu boier.

Gîndurile lor parcă se întîlneau pe undeva, căci îl auzi zicînd :

— Ai primit, domnia-ta, spătare, răspuns de la ca- puchehaiaua trimisă la Istanbul ?

— Nu încă, măria-ta, dar pe alte căi am aflat că ne-am ales bine omul care să ne susţină la Poartă. Este după cum ştii acest Alexandru Mavrocordat un bărbat, care, pe lîngă însuşirile sale firești, cumpătarea şi înţelegerea treburilor politice, are multă ştiinţă de carte. A studiat la Roma, Padova şi Bologna, cunoaşte mai multe limbi evropene şi e profesor la Academia din Ţarigrad. Dacă acum, este doar secretarul primului dragoman, Pa- naiot Mamona, există multe temeiuri ca

să rămînă în locul acestui Panaiot, care este bolnav. în demnitatea de mare dragoman turcii au folosit întotdeauna priceperea şi înţelepciunea grecilor, care ştiu cum să trateze cu alte curţi evropene.

— Ar fi bine să ne apropiem de Mavrocordat chiar înainte să ajungă atît de sus. M-am gîndit s-o mărit pe Safta cu Radu, fiul lui Alexandru Ilieş, căci după cum ştii domnia-ta soaţa lui Mavrocordat este, la rîndu-i, un fel de nepoată a lui Alexandru Ilieş.

— Această înrudire ar fi prea puţin, cred.

— M-am gîndit şi la altceva, spătare. Am putea să-i dăm cîteva pungi cu aur viitorului dragoman, sub motiv că acoperim o datorie mai veche a lui vodă Şerban,. de care Mavrocordat nu are ştiinţă, dar noi am cerce- tat-o şi avem ştiinţă.

— Mda... Aurul ar fi un argument cu mult mai convingător. Căci avem nevoie de un om puternic la Poartă pentru a te pune măria-ta la adăpost de duşmanii care uneltesc. Dacă ar fi vorba numai de Staicu Meri- şan şi Preda Prooroceanu, care vor să-l aducă în scaun pe fiul lui Şerban vodă, chiar acum, după ce Ba'lăceanu a fost răpus, şi de Emerik Tokoly pe care măria-ta ai încercat să-l ajuţi. Ca să nu mai vorbim de Constantin Cantemir, care ar vrea scaunul Ţării Româneşti pentru unul din fiii săi.

— Eh... Eu ştiu o vorbă bătrînească învăţată de la moş Gheorghe : „La omul fără[1] duşmani, nu-i face pielea doi bani", şi eu îmi preţăluiesc pielea la multe pungi cu galbeni, spătare. Aş vrea deasemeni liniştea acestei ţări pentru galbenii ei. Că domnii trecătoare, cum au fost: de la Matei vodă încoace, aduc mai multă pagubă ţării, decît peşcheşul plătit Porţii.

— Acest Mavrocordat nu poate fi de acord cu iubirea prea mare ce a căzut regelui Franţei asupra Semi- lunei şi trebuie să ştie că prietenia aceasta între vulpe şi lup o ţintă precisă: izgonirea ortodoxiei de la locurile sfinte şi după aceea lupta pe faţă împotriva or- todoxiei. Dacă nu mai fac franţujii cruciate, socot că trebuie să puie ordine în religia creştină şi le cade greu la stomac că puterea lor nu este împletită cu puterea catolicismului.

— Tare mi-ar conveni o întrevedere cu viitorul dragoman al Porţii! Sînt de schimbat vorbe pe care nu le- poţi încredinţa niciunei capuchehaie.

— Un bun prilej ar fi nunta fiicei măriei-tale cu Radu Ilieş. Să-l înduplecăm pe secretarul dragomanului să facă o călătorie prin părţile noastre ca oaspete de cinste- la nuntă. Căci o călătorie a măriei- tale la Poartă ar trezi multe bănuieli.

Brîncoveanu se apucă să măsoare cu paşi rari sala spătăriei. în mintea sa se împleteau grijile pentru pregătirea unei nunţi domneşti cu multele lucrări ce se cereau pentru refacerea acestei curţi pe care o găIsise în paragină şi cu prepusurile pentru viitoarele mişcări pe care aveau a le face duşmanii săi.

Şi încerca a pune ordine în toate acestea.

X

DOMNIŢE ŞI BEIZADELE

Familia domnitorului şedea mai mult la Tîrgovişte în timpul verii. îi era dragă doamnei Marica aşezarea aceasta, unde găsea tihnă pentru a se ocupa de feciorii şi domniţele sale, iar buna rînduială într-ale gospodăriei putea fi păstrată mai bine aici decît în oraşul de şes, prăfos în timpul verii, plin de noroaie toamna şi primăvara.

Avea aici odăi mari, unde războaiele de ţesut lucrau din zori pînă'-n seară pentru multele înzestrări ce trebuiau întocmite domniţelor, avea femei pricepute care ţeseau borangicul, altele care lucrau veşmintele, şi de toate se ocupa doamna Marica. Ticluia zestrea pentru fiecare din fetele sale în lăzi anume, trecea prin sălile unde se creşteau viermii de mătase şi le certa pe îngrijitoarele nepricepute, se tocmea pînă la bănuţ cu negustorii de blănuri şi brocarte.

Căci era această nepoată a lui Antonie vodă, cel ce se făcuse domnitor la bătrîneţe, după voinţa boierilor şi nu după a sa năzuinţă, o doamnă cumpătată, ageră în întocmirea catastifelor cu socoteli, neiubitoare de veşminte strălucitoare. Posturile le ţinea cu străşnicie, întărind cele ce se spuneau despre bunicul său, om foarte bogat, care consuma munţi de fasole toată iarna şi nu ştia cum e gustul cărnii.

Dar acum se pregătea de ospeţe întinse, căci avea musafir pe Radu Ilieş venit de la Constantinopol şi pus pe şedere pînă la nunta ce urma să aibe loc în toamnă.

Doamna nu cerceta hotărîrile înaltului său soţ, dar dacă avea să-şi mărite toate fetele cu sărîntoci ca acesta, apoi avea să se destrame toată averea lui pentru a cumpăra gineri cu nume alese.

Radu beizade era strănepotul lui Petru Rareş, şi Brîn- coveanu se gîndise la înrudirea cu stirpea veche a Mu- şatinilor, deşi, spunea că firea cumpătată a băiatului era ceea care îl determinase să facă alegerea. I-o hărăzise pe Stanca, fata cea mai mare. Ca să se obişnuiască cu obiceiurile şi limba ţării îl adusese pe Radu cu cîteva luni înainte de nuntă să steie aici la Tîrgovişte. Tînărul se născuse şi crescuse în Fanar,

mahalaua grecilor din Constantinopol, vorbea greceşte, limba maicii sale, şi abea dacă o rupea pe româneşte.

Acum doamna Marica îi aşezase pe cei doi logodnici unul lîngă altul la cina ce avea loc în foişorul încăpător, construit în lunca Dîmboviţei în apropierea casei domneşti.

Era aşezat acest foişor în mijlocul grădinii, avea a- coperiş de şindrilă şi stîlpi de piatră, îmbrăţişaţi de vrejii trandafirilor urcători şi scăldat cu totul de mireazma lor şi a finului cosit. Se întindeau aici mai ales mesele de familie, lipsite de solemnitatea la care obligă o încăpere mare, lăsînd liberă voioşia copiilor care, mai ales seara simţeau îndemnul de a-şi împleti vocile ca să destrame fiorul tainic al nopţii ce dădea tîrcoale. Mireazma finului se împletea cu gingaşe scripci de greieri, stelelor din înalt le răspundeau picăturile de lumină rece- verzuie a licuricilor din iarbă.

Oamenii Curţii care roboteau în jur priveau din întuneric chioşcul luminat de făclii ca pe o navă ce plutea în noapte, navă populată de fiinţe ce nu se grăbeau niciunde, ţinute acolo de o dulce legănare.

— Ştefane, hai spune-i şi mamei cum a fost vietatea pe care ai urmă!rit-o astăzi!

— Lasă Ilinca, mama nu va crede.

Hai spune, rogu-te

— !Ei bine, avea trup de cal, dar mai lung, picioare de leu, coama îi flutura de o lungime fără seamăn şi avea un corn în frunte.

— Un inorog! bătu din palme Safta, cu ochii sclipitori.

— Pe lîngă galopul calului meu, fuga lui era de nălucă — şi nu făcea nici un zgomot.

— Fiţi pe pace fetelor. Năluca asta e o născocire a lui Ştefan, ca să-l iertăm că n-a adus de la vînătoare nici măcar un iepure şchiop, le asigură Smaranda, care mai dibuise şi alte născociri ale fratelui său.

Doamna Marica era atentă la felul cum servesc oamenii de casă şi nu băga în seamă ciorovăiala copiilor. Doar în răstimpuri îi privea, îi privea cu sufletul, fără să fie nevoie să cerceteze în direcţia lor, şi încerca să întrevadă viitorul, potrivit cu firea fiecăruia.

Ilinca, cu faţa smeadă şi prelungă a tatălui său, cu mintea limpede, dar iute, pripită, pe cît era de harnică.

Safta, cu obrazul dulce, întîrziind mult în faţa oglinzii, plăcîndu-i podoabele şi lucrurile alese.

Stanca, prima ei născută, tăcută, gravă, în stare să stea o după amiază întreagă lucrînd la o broderie. Doamna Marica socotea că-i seamănă cel mai mult. Se supunea voinţei părinteşti în privinţa soţului ales, dar nu-i trecea prin minte să facă risipă din farmecele-i firești pentru a face din acesta un îndrăgostit. Fără îndoială, dacă i s-ar fi aprins inima în preajma lui Radu Ilieş, ar fi făcut-o. Deh, soartă de fată ! Radu Ilieş nu era un bărbat de lepădat, avea boiul frumos, ochi căprui cu privirea blîndă şi părul mătăsos. Dar se ţinea mult adunat în sine, parcă frămîntat de o îngrijorare, împrietenin- du-se greu cu cei din jur. Erau destule temeiuri ca el să ocupe scaunul Moldovei, cel pe care şezuse bunicul său în două rînduri. Pentru asemenea perspectivă, Ma- ria, fata ce urma imediat după Stanca, o privea cu ochi poncişi pe sora cea mare. Era mai săracă cu duhul, Măria, mofturoasă, obţinînd ceea ce dorea de la surorile sale prin plînsete şi jeluieli, de se lipseau celelalte numai pentru a scăpa de atîta larmă. Se gîndise vodă să-i dea soţ Măriei pe băiatul lui Gheorghe Duca, cel ce a- vusese o brumă de domnie în Moldova. Trăiau şi aceşti

Duculeşti tot la Constantinopol şi erau oameni sărăciţi şi înconjuraţi de o droaie de mătuşi, nepoate, nepoţi, care numai pe spinarea lor se ţineau. Se osteneau să intre în graţiile înaltei Porţi şi aşteptau să le pice de sus o mană

cerească pe care s-o verse în haznaua sultanului pentru a obține o nouă domnie, oricît de scurtă.

Doamna Marica se ruga în fiecare seară la Sfînta fecioară pentru copiii săi, dar în aceste rugi nu strecura niciodată pe aceea de a vedea pe fiicele sale soții de domnitori. Greșea prin aceasta față de intențiile soțului său ? Poate. Dar dacă[1] le era scris să urce treptele tronului, asta avea să se înfăptuiască oricum, iar dacă era după socotința dumisale, era deajuns să ducă un trai îmbelșugat alături de soți buni. Dar nu dădea la iveală aceste gînduri ale sale față de prealuminatul soț. El avea și așa o mulțime de frămîntări pe care trebuia să' le cumpănească în liniște. Datoria doamnei era să-i arate un chip senin și dreaptă supunere. Și să crească aceste odrasle ale lor ca pe cele mai de preț odoare ce le fuseseră dăruite de Cel de Sus.

Ilinca continua să-l necăjească pe Ștefan, care de curînd începuse să meargă la vînătoare sub oblăduirea fratelui mai mare, Constantin. Ștefan încerca să arate calitățile neobișnuite ale șoimului său, cum acesta îl recunoaște dacă se apropie de colivia lui, dar Safta ținea sus și tare că-i un șoim bleg și îmbuibat încît au început să cadă penele de pe el.

— Asta n-are nici un amestec cu deșteptăciunea lui. După cum nici fundele roz și căpăstrul de mătase n-au să schimbe firea unei capre năzuroase și obraznice, care a uitat să dea lapte de atîta răsfăț.

— Nu e capră ci căpriță, se împotrivi Safta, pentru care căprița albă cu numele de Marghiolița era tovarășa de zburdălnicii pe pajiștea din jurul palatului.

— Nuuu... Și n-are nici copite, nici cornițe, iar blana ei e de mătase și se cere pieptănată în fiecare dimineață.

Eu aş zice să nu vă mai împungeţi, interveni Ilinca. Dacă aţi pune faţă-n faţă şoimul şi căprita, ei n-ar avea nimic de împărţit.Ilinca dăduse dovadă de judecată 'cumpănită de cum începuse a deprinde buchile. Se împresura de cărţi ce-i depăşeau înţelegerea şi punea întrebări care adesea îi sîcîia pe cei mari. Doar naşul său, stolnicul Constantin Cantacuzino îi răspundea cu răbdare. El îi pusese numele maicii sale şi găsea o fericită potrivire între numele purtat de atîtea înaintaşe şi înclinaţia fetei spre cele mai alese desfătări ale cugetului. Mai tîrziu se vădise să fata avea o fire de stăpînă, şi atunci cînd spunea un lucru era ascultată de fraţii săi, ceea ce iarăşi se potrivea cu firea acelei vajnice bunici a ei, neclintită în hotărîrile sale de tiranicul Şerban care o încolţise să schimbe testamentul în favoarea lui după ce devenise domn, dar fără nici un rezultat.

Seara aceasta era atît de limpede, încît îţi venea a crede că e deajuns să ridici mîna ca să atingi pridvorul stelelor. În geana apusului se păstra un petec de cer albastru, ca în covoarele orientale, pe care nu se vede niciodată întunecimea nopţii. Trandafirii din jurul chioşcului revărsau un prinos de miroazna. De undeva se auzea tînguirea unui fluier. Era ceasul la care şi cei mai necăjiţi năzuiau spre desfătarea cugetului.

Doamna Marica privi obrazele celor doi logodnici luminate de flăcăruile pîlpîitoare ale torţelor din foişor.

Stanca era înbujorată nu numai de lumina făcliilor- ci şi de focul dinlăuntru! său, aşa cum se cuvine unei logodnice.

Cum s-or fi înţeles în de ei ? toţi se minunau, căcî Radu beizade o rupea greu pe româneşte. Era de o curtenie caldă, cu gesturi largi, ceremonioase, dar uneori rapide şi neaşteptate. Privea mereu în direcţia logodnicei, ca şi cum ar fi vrut să-i ghicească gîndurile. Alteori însă, privind-o pe Stanca, izbucnea într-un rîs năvalnic, care, chiar dacă avea o undă de îndoioşare, o punea în încurcătură pe fată. „Adorabilă, încântătoare", spunea el în greceşte, dar asta uşura prea puţin încurcătura Stancăi, nedumerită ce anume din atitudinea ei a iscat asemenea veselie.

Doamna Marica nu putea să nu pună alături amintirile ei despre înflăcăratul Constantin, care o peţise îndată ce venise de la Padova, şi ei i se părea un prinţ Venit de peste mări şi ţări, cu atît de frumoase purtări, atît de scăpărătoare priviri şi o atitudine atît de învăluitoare, încît schimbase cu totul lumea ei şi nu vroia nimic altceva decît să trăiască[1] pentru el.

Prezența acestui Radu beizade o neliniștea în mod nelămurit. Il vedea uneori cu gîndul dus, ca și cum lumea aceasta, nouă pentru el, îi cerea un efort pentru a o deprinde, și simțea nevoia să-și îndrepte cînd și cînd gîndul spre lumea pe care o lăsase în Fanarul lui, cel atît de îndesat cu greci cu fumuri de mărire, rămășițe ale fostului imperiu bizantin.

Doamna Marica împărtășea tristețea soțului ei pentru soarta acestei atît de distinse stirpe a Muşatinilor, care avea în fruntea sa pe Ştefan cel Sfînt.

I se mai năzări doamnei Marica un gînd. Era poate de vină noaptea care-i împresura, lătrăturile a pustiu ale cîinilor din depărtare, țipatele unor păsări de noapte. Se gîndea doamna la acea soție a lui Mircea Ciobanul, rudă și ea cu acest beizade, de vreme ce cobora din Petru Rareş. Năpraznic cuget avusese acea Chiajnă, năpraznice purtări pentru o femeie ! Păstrase de la înaintași numai hotărîrea crîncenă de a domni, folosind pentru aceasta spada sau securea, lăsînd sîngele la pri- vealâ, cu năpăsarea cu care lași răşina să se scurgă a- tunci cînd scrijelești bradul.

Se cuvenea să îndepărteze imaginea acelei femei și .mai degrabă să nădăjduiască că tînărul avea ceva din rfirea tatălui său, care lăsase amintire frumoasă în -timpul scurtei sale domnii din Moldova. Spuneau oamenii că acel Ilieş era bun să-l pui la ranâ, nu alta și, -deși făcea judecățile prin tălmaci, necunoscînd bine limba, se înduioșa de cei sărmani care pierdeau procesele și n-aveau cu ce plăti daunele, plătindu-le el, din punga lui. Avea purtări de senior înstărit, trimițîndu-i lordului englez ce mijlocise numirea sa ca domn daruri de sute de pungi de galbeni, chiar dacă după mazilirea lui nu-i rămăseseră[1] bani nici cu ce să-și plătească drumul de întoarcere la Stambul. Poate că acest beizade cu fața rotunjoară și mustață subțire deasupra buzelor pline și cărnoase moștenise mai degrabă blîndețea acelui părinte și mai puțin nechiverniseala lui.

În zorii zilei următoare toate aceste gînduri de noap- 1c se destrămaseră. Doamna se trezea de la primele raze ale soarelui, veghind ca trebile casei să fie bine făcute. Coconii domnești aveau să-l însoțească pe musafir într-o preumblare ca să'-i arate vecinătățile. Doamna îi sfătui să ia haine mai grosuțe, căci era o dimineață umedă. Ceața se ridica uşoară de prin văi, lumina creştea, trandafirie, peste creştetele pădurilor din jur.

Stanca îmbrăcase rochia verde de amazoană, după model nemţesc, şi o prindea de minune, căci avea talia lungă şi umerii largi, ţinîndu-se semeaţă în şa.

Ilinca avea rochie de culoarea castanei coapte şi-i plăcea să călărească bărbăteşte, luîndu-se la întrecere cu Ştefan.

Safta alerga prin casă, ciocănea pe la uşi, zorindu-i pe cei doi fraţi mai mari care se ţineau pe urmele musafirului, mai puţin dispus să colinde cele coclauri.

Se auzeau şi ţipetele Măriei, care bătea o slujnică ce nu-i dăduse ascultare, oprindu-se doar cînd maica sa apăru la uşe.

Apoi doamna urmări de la fereastră pîicul de călăreţi însoţit de o droaie de cîini ce nu puteau fi ţinuţi atunci cînd simţeau adierea vîntului de ducă.

— Să ne arăţi, Ştefane, inorogul acela chiar de-ar fi să ne porţi pe drumuri nebătute, se rugă Safta, cea mai mică dintre fete.

— Doar nu vei fi crezînd că el se lasă la prieală, mai ales cînd simte larma cîinilor.

— Mai bine mergem la schitul lui Pintilie, propuse Stanca. Ţinea să fie ascultată mai ales în situaţia aceasta nouă şi privelegiată în care se afla. Apoi se întoarse către Radu, încercînd să-i povestească în puţina greceaască pe care o ştia, ce-i cu acest Pintilie.

în drumul lor întîlneau ţărani la cosit care se opreau o clipă din lucru pentru a privi mîndrul alai, pilcuri de fete pornite la cules de ciuperci în pădure, tăietori de lemne.

Ocoliră mînăstirea Dealului, căci Stancăi nu-i plăcea acest lăcaş unde călugării te conduceau mai întîi la mormîntul voievodului Mihai. Ce fel de mormînt era acela unde s° afla un cap desprins de trup ?

Era aerul înviorător al dimineţii mai prielnic pentru gînduri vesele, dragi inimii domniţei. Alaiul de nuntă la care visa, împresurarea jupîneselor care vor fi cu ochii numai pe ea, şi apoi libertatea — casa domniei sale, unde nimeni nu-i va ieşi din cuvint. Radu beizade avea o fire domoală, sau numai absentă la cele din jur şi părea niţeluş îndrăgostit, toate acestea făcîndu-l uşor de purtat de agerimea ei.

Liniştea pădurii, mirosul dulceag de putregai, amestecat pe alocuri cu acela mai puţin plăcut de sălbăticiune, presărau printre aceste gînduri şi altele, legate de copilărie, cînd plecau cu toţi la cules de fragi şi afine şi-şi încondeiau feţele cu sucurile fructelor stropşite,, întrecîndu-se care mai de care să aibe o înfăţişare fioroasă, ţipînd şi alergînd cînd se prefăceau

că nu se recunosc şi se cred unii pe alţii drept **aTătări răsărite** din umbra şi fumurile pădurii.

Ajunseră şi la luminişul unde sălăşluia moş Pintilie. Se credea schivnic şi se legase cu jurămînt să nu părăsească acest luminiş pînă la sfîrşitul zilelor sale.

— Bună dimineaţa, cuvioase.

— Bună săi vă fie inima, feţii mei.

— Aşa de dimineaţă te-ai apucat de cioplit ?

— Nu-mi dau pace trebile. Am avut un vis în care sfînta Parascheva îmi arăta arborele cel mai potrivit pentru uşorii uşilor şi, uite acum mă apuc să-l dobor.

Moş Pintilie îşi pusese în cap să construiască singur o bisericuţă de lemn, aici, în inima pădurii, bisericuţă fără coperiş, căci, spunea el, acoperişul e cerul şi nu se cuvine să faci aşezămîntul Domnului după tipicul caselor de locuit.

Pînă la împlinirea străduinţelor sale, avea iconostas în scorbura unui stejar bătrîn, cu icoane şi mai mari şi mai mici, frumos rînduite. Trecătorului întîmplător îi cerea să-i aducă o iconiţă dacă va mai avea drum pe-aici.

Îi rămăsese omului această ţîcneală de cînd îi arsese casa şi socotea că' pentru multele lui păcate păţise a- ceasta şi numai trăind departe de lume se va spăla de păcate. Avea în sat femeie cu trei copii, dar nici nu vroia să audă de ei. De obicei blînd, chiar pus pe vorbă» *se* înfuria teribil dacă se arăta pe aici muierea lui. Aşa că aceasta trebuia să se descurce cum putea. Se băgase slujnică la curtea domnească şi-i trimetea nebunului de ale gurii prin cine se nimerea să treacă pe acolo. Se găseau destule inimi milostive care să-i aducă demîn- care, deşi, puţini erau aceia oare credeau în chemarea lui de schivnic. Milă aveau însă de rătăcirea lui şi nu-l ocoleau.

— Ţi-am adus nişte cartofi, moş Pintilie, zise Ştefan.

— Să trăiţi feţii moşului. Dar nu se poate să plecaţi pînă nu gustaţi din ei. îndată îi pun în spuză' şi-i coc.

îi rămăsese acest obicei de a da musafirilor dintr- ale sale de pe cînd era gospodar la casa lui şi socotea că nu se cade să plece cineva de la el „neomenit". Coconii domneşti îi ştiau şi obiceiul acesta, aşa că legară caii la marginea poienii şi se pregătiră de popas mai lung.

Moş Pintilie îşi încropise o colibă unde se adăpostea pe vreme rea şi alături cu ea avea groapă cu cărbuni întreţinînd-o mereu aprinsă. Deasupră-i era ceaun pentru mămăligă şi, după lungile lor peregrinări

prin împrejurimi, socoteau că nu se află mămăligă mai bună decît cea făcută de moşul cu mintea împuţinată. De fapt, îl priveau ca pe stăpînul de drept al locului, deşi pădurea aparţinea tatălui lor. Cînd se mutaseră la Curtea domnească îl găsiseră' aici. Pe de altă parte, moşul nu dădea semne c-ar avea ştiinţă că-s feciorii şi fetele lui vodă, nici măcar de boieria lor nu-i păsa. El se purta cu toţi trecătorii la fel, nu le pupa mîinile şi nu-şi scotea căciula din cap. Nu erau lucruri minunate toate a- cestea ? Un om pogorît parcă din poveste, care era sărman şi totuşi nu era, trăind sub oblăduirea pădurii, care nu recunoştea orînduielile din restul lumii, avînd o lume a lui.

În timp ce-şi treceau din mînă-n mînă cartofii în- cinşi, Constantin îl lămuri pe grecește pe viitorul său cumnat că oamenii locului au obiceiul de a ridica cîte o troiţă la marginea drumului unindu-şi puterile cîţiva înstăriţi sau o întreagă obşte sătească. Ce-i aceea o troiţă ?

Ei bine, o alcătuire din lemn cu frumoase chipuri zugrăvite pe ea, cu un loc pentru odihnă şi cu coperiş din şindrilă. Sînt aceste troiţe aşezate lîngă o fîntînă sau la răscruce de drumuri. Locuri de înbărbătare pentru cel pornit la drum lung. Oamenii se gîndesc la semenii lor, chiar la cei pe care nu-i vor cunoaşte niciodată la chip şi vor trece după ei pe drumurile acelea. Aşa că, cinstite beizade, eu nu văd în străduinţa acestui sărman trufie deşartă, să facă! adică construcţie trainică, la care numai boierii se încumetă. El s-a pornit să facă un fel de troiţă mai largă, pentru a micşora spaima călătorului rătăcit în pădure şi cum materiale are aici din belşug, s- a lăsat cu totul furat de munca lui de Sisif.

Ieşind apoi din pădure, întîlniră o stînă aşezată pe un tăpşan, şi din nou făcură popas la chemarea ciobanilor. Aşa se cade, îl lămuri din nou Constantin, să-l cinsteşti pe om cu cîteva vorbe schimbate la el acasă, nu să-r arunci, acolo, nişte vorbe peste gard.

Ciobanii cunoşteau după numele lor caii coconilor domneşti, la rîndu-i, Safta se fălea că deosebeşte cîteva mioare după obiceiurile lor, ştiinţă întîlnită numai la ciobani, căci oamenii ceilalţi socot că toate oile-s la fel, seamănă între ele ca picăturile de apă.

La înapoiere, mergînd pe drumul mare, întîlniră cîţiva păcurari cu căruţele lor. Şi iarăşi îl lămuri Constantin pe Radu beizade despre rostul acestor oameni care ştiu locurile unde găsesc păcură la suprafaţă şi merg apoi prin sate strigîndu-şi marfa.

în tot drumul acesta Radu beizade se arătă foarte închis în sine. Faţă de vioiciunea coconilor domneşti el se simţea un intrus, un grec care trebuie să se deprindă cu obiceiurile locului. Era în situaţia trecătorului care vede toate oile asemenea, nepricepîndu-se s-o deosebească pe cea blîndă de cea care nu-şi primeşte mielul să sugă.

O domnie... Cum era mirajul unei domnii văzute din depărtare, din căsuţa cu pereţi înnegriţi şi cu treptele surpate, de pe o ulicioară strimtă din Fanar ?

O situaţie ce te înalţă' deasupra muritorilor de rînd.

Şi iată-i pe aceşti fii de domn amestecîndu-se cu oamenii din popor, arătînd că nu se cade să le întoarcă spatele dacă aceştia îi cheamă la masa lor.

Făceau asta pentru că erau prea sus şi qîndeau că nici o atingere nu-i micşorează sau pentru că aşa fuse- s?ră învăţaţi să respecte pravilele nescrise?

Oricare ar fi fost motivul, era limpede că aşa se simţeau în largul lor.

În ceea ce-l priveşte, numai la gîndul că înaintaşii lui au domnit, trecea dispreţuitor pe lîngă turcaleţii de pe străzile Stambulului.

„Da, îi spunea ceva din interiorul lui, dar aceia nu ■erau cle-o lege cu tine, ştiai bine că şi ei te dispreţuiesc ca pe un ghiaur ce te afli, aceia nu formau lumea ta..."

Acolo se simţea într-un fel de provizorat, aici era un musafir şi se cerea să se lase purtat de mînă pentru a învăţa datinile şi vorba. Nu-i de invidiat soarta unuia fără cie ţară... Şi dacă n-a pătruns din anii mai fragezi în conştiinţa lui ideea că aici e „acasă", oare fi-va el vreodată ca aceşti coconi domneşti, prietenos cu oamenii, bucuros isă-i întîlnească ? I se păruse lui sau fusese cu adevărat un accent de mîndrie cînd Constantin spusese : „Pe aici, pe la noi, oamenii au năravul împodobirii a tot ce le cade sub mînă : străchini, fuse, porţile caselor, loitrea căruţei. Am să te duc ,pe domnia-ta într-o casă de ţăran, să vezi ce de scoarţe şi frumuseţi sînt într-însă."

Nu se lăudase cu brocarturile şi damascurile şi catifelele pe care le au ei în palat, :ci găsise mai potrivit a se lăuda cu ce iese din mîinile necăjiţilor şi săracilor acestui pămînt. Şi dacă Radu îşi arătase nedumerirea spunînd că nu se pricepe să vadă frumuseţea unor po-doabe din lemn şi lut, materiale repede pieritoare şi fără-de valoare, atunci Constantin beizade se întristase...

„Credeam căj vrei domnia-ta să cunoşti sufletul valahi-

lor. Că ei sînt la fel ca cei de peste Milcov, cei din care te tragi,domnia-ta."

Radu beizade se simţea măcinat între simţiri piezişe : pe de o parte că stirpea din care se trage, despre care îi vorbise dascălul său, e cu mult mai veche decît a- cestor boieri noi ce se proclamau coborîtori din Basa- rabi, fără a avea un temei recunoscut, pe de alta — micşorarea pe care o încercase în drumul acesta, de azi, că el nu e legat prin atîtea fire de neamul acesta, aşa, ca noii săi prieteni. Răsărea o întrebare între această Scylă şi Carybdă : are dreptul a se mîndri cu blazonul său atîta timp cît el nu cunoaşte neamul acesta, năzuinţele şi obiceiurile lui, nu a primit acestea toate în carnea şi sîngele înţelegerii sale odată cu anii copilăriei ? Şi dacă, la rîndul lor, oamenii de aici îl vor privi ca pe un venit din afară, care nici limba nu le ştie, nu cumva blazonul său va rămîne o foaie uscată, căreia sîngele său nu-i va mai da vlagă şi strălucire ?

XI

BĂTRÎNUL UCENIC

într-acestea, un om mai puţin important se afla la capătul unui drum de vară.

Nu fusese pentru Simion un drum lung şi obositor, mai ales că-l făcuse în căruţă, înconjurat de atenţia căruţaşului şi a fiului său, cari ştiau că poartă un om în misie domnească.

în regiunea din nordul Olteniei, după ce străbătu- seră păduri întunecoase, li se înfăţişă poiană întinsă,, bine aleasă în căuşul dealurilor din jur. înainte vreme singurii stăpînitori ai acestor locuri erau huhurezii. De la ei se trage şi numele de Hurezi.

în mijloc se află biserică' albă, proaspăt construită. O vedeai mai bine de-aproape, în juru-i fiind îngrămădeală mare de şoproane, unde lucrau pietrarii, de căsuţe de chirpici încropite pentru a fi locuite de meşterii de tot felul, de stive de cărămizi şi lemne.

Deşi zidăria bisericii era terminată, meşterii zidari mai aveau încă mult de lucru. De jur împrejur, pe trei laturi ale bisericii, aveau să ridice abea de-aici înainte casa domnească şi chiliile mînăstirii.

Coborît din căruţă să-şi dezmorţească picioarele, Si- mioti se apucă să colinde printre meşterii de aici, care, împreună cu calfele lor, formau mulţime mare, cită încape într-un sat... Nimeni nu^l lua în seamnă. Se vede •că erau deprinşi cu trecătorii, cărăuşii care aduceau materiale, fiecare avînd ştiinţă cui să i se adreseze şi cum s-o scoată la capăft. intră în biserică.

Aici erau înălţate schele pe lîngă ziduri şi la lumina „torţelor lucrau zugravii înconjuraţi de calfele lor.

Îi recunoşteai uşor pe meşteri, căci ei se aflau în centrul micului grup de pe o schelă, li se dădeau condeiele şi culorile la îndemînă, ei erau cei care făceau chipurile sfinţilor şi dădeau porunci scurte.

Mirosul înţepător al văpselelor se amesteca cu cel al fumului, plăcut miros, călci cineva avusese grijă să pună cîţiva bobi de răşină în smoala care ardea. Îţi era greu să te crezi într-o biserică. Zvonul glasurilor răsărind cînd într-un colţ cînd în altul mai puternic, bucăţi mari de perete încă goale, un chip de sfînt îndreptînd spre lume doar un singur ochi, în alte părţi veşmîntul terminat aşteptînd să fie încununat de un cap cu nimb, iată ce i se înfăţişă[1] lui Simion în lumina amestecată de zi cu cea pîlpîitoare a torţelor.

— Aş putea vorbi cu vătaful pictorilor ? – întrebarea o adresase unui tinerel cu straile'pătate de văpsele, cu un umăr osos şi ascuţit ieşind prin ruptura cămeşii. Acesta îl privi un timp ca şi cum n-ar fi înţeles întrebarea, apoi îi dădu drumul : — Ciocîrlia de-i căta Peste pupăză vei da Şi cu penele-i stropite Crezi că-i pasărea dorită. Pe vătaf de-l vei căta Peste un păun vei da. Eu nu zic că-i lucru strîmb Dar să nu-l aud ţipînd.

Cei aflaţi în jurul tinerelului izbucniră în rîs. întoarse capul chiar meşterul lui, un bărbat cu chip rotund şi cu ochii uşor bulbucaţi.

— Măi Luca, tu ai să dai într-o bună zi de dracu' cu. pildele astea care-ţi izvorăsc din gură.

— Să dai de dracu' căutîndu-l pe afurisitu', nu-i lucru mare, meştere Preda. E mai puţin chiar decît dacă-aş întîlni un tătar în cale. Că tătaru' are spadă, pe cînd dracu'-săracu', se duce ca un fum de îndată ce fac semnul crucii cu condeiul ăsta pe care domnia-ta mi l-ai pus în mînă.

— Aoleu! Pe mine să nu mă bagi în asemenea trebi!

— Dar, ce ? Nu m-ai învăţat domnia-ta să zugrăvesc încornoraţi la intrarea în pronaos pentru înfricoşarea păcătoşilor ? Şi să nu zici domnia-ta că i-ai fi văzut vreodată...

Ceva mai încolo era alt grup, iar meşterul lor se vedea că nu dă frîu liber voioşiei calfelor. Era un bătrân înalt cu faţa îngustă şi ochi de un albastru ca al smal-ţului curat, lipsit de orice vinişoară străină. Coborîse de pe schelă şi, la oarecare distanţă', contempla o muceniţă cu straie ca pruna coaptă.

Simion se opri lîngă umărul lui, atras şi el de încremenirea sfintei. Bătrînul nu se sinchisi de această prezenţă străină. Cu cunoştinţele lui într-ale lumii,

Simion îl probălui a fi unul dintre aceia pe care nici lauda nici vreo altă părere nu l-ar fi atins.

În absida din dreapta picta un meşter care iubea mult pasta roşie. Straiele Preacuratei erau o adevărată bucurie pentru priviri.

Meşterul care îndrăgea această culoare era un bărbat vînjos, cu părul şi barba arămie, avîncl pe deasupra acestei ciudate îmbinări, sprîncene albite, de moşneag. Ucenicii îi ziceau Neagoe, adresîndu-i-se cu mult respect.

Şi pentru că tot se pornise să-i afle pe aceşti meşteri, înainte ca ei să-l ştie pe el, Simion se interesă şi de ceilalţi aflaţi pe schele.

Ucenicul cercetat asupra lor îl privi cu curiozitate. Era îmbrăcat ca un călugăr, aşa cum mulţi de aici purtau haine date de mînăstire : haină cenuşie, grosolană, ilic negru şi un potcap pentru creştetul capului.

— Apoi la noi lucrează mulţi, că sé cere să terminăm totul în vară, cînd culorile se usucă mai bine şi nu mai asudă pereţii. Este şi meşterul Stan Andrei, care abea a venit de la Sfîntul Munte [1], Ioachim care se pricepe la punerea ipsosului în forme, mai ştiu eu cîţi sînt ? Pe cine caţi domita ?

— Aş avea treabă cu cel mai mare.

—■ Apoi spune aşa... E meşterul Constantinos, dar bine ar fi să nu-l rupi de la ale lui, că se mînie foarte- tare. Mai bine aşteaptă să terminăm cu toţii lucrul, să se golească biserica. Atunci vei vedea un bărbat îndesat îmblînd de colo-colo şi mormâind. Nici atunci să nu-l tulburi, li place să cerceteze lucrul de peste zi de unul singur. Uneori cheamă cîte un meşter la sine, dar nici unul nu se duce nechemat... Aşteaptă-l domita la. ieşirea din biserică, se poate să fiş în toane bune şi a- tunci poţi să-i spui ce ai pe inimă.

Simion îi mulţumi ucenicului de această lungă lămurire care îl scutea să-l supere pe vătaful pictorilor.

Se auzi strigat de cărăuşul care-l adusese şi merse cu el la egumenul mînastirii să-i rostuiască şederea într-un fel de şopron lung, de altfel cu pereţi de chirpici bine legaţi şi cu laviţe cu picioare bătute direct în pă- mînt, ce serveau drept paturi. Îşi lăsă pe una din ele desaga şi plecă să cerceteze împrejurimile.

îl atrase mirosul de pîine coaptă. într-o lături a taberei erau cîteva cuptoare de lut în jurul cărora robo-

[1] **Muntele Athos = insulă grecească cu mînăstiri în-fiintate încă clc pe vremea Imperiului bizantin. Erau şi cîteva mînăstiri' înfiinţate de domnitorii români.**

teau niște femei îmbrăcate în straie cenușii și, se vede,, dintr-o prevedere a ispravnicului, acestea erau mai toate femei bătrîne. Pe o pocladă mare așternută pe pămînt se stivuiau pîinide. Ceva mai încolo se pregătea cina în cazane mari de aramă. La această treabă dădeau o mină- de ajutor cîțiva slăbănogi, se vede, pripășiți din milă. Simion își zise că orice necăjit e primit aici și i se dă demîncare. Dar lucrurile nu ședeau chiar așa. Se convinse de asta imediat ce încercă să se așeze acolo, dealtfel cu gîndul bun, de a da o mînă de ajutor. Răsări ca din pămint lîngă el o femeie trupeșe, cu ochi scăpărători.

— Dacă ți-ai pus în gînd să mănînci de pomană, rea socoteală ți-ai făcut, moșule. Uitați-vă la àsta, fetelor, are fața rasă l-o fi scărmanat careva și i-a luat podoaba fetei drept plată.

— Nu-mi place cum vorbești, femeie. Vezi-ți de ale tale.

— Io-tă-te la el! Are și coraj, spinul! Vine după un blid de fiertură și spune că nu-i place de mine...

— Poate că nu fiertura o cată, ci i s-a făcut și lui să audă voce dulce de muiere, își dădu cu părerea un bărbat cu înfățișarea de hîtru făcîndu-i cu ochiul lui Simion. Așa o voce ca a matale, lele Domnieo, pe care, pentru multele fapte bune, ți-a împrumutat-o îngerul Judecății de Apoi de la trîmbița sa, că tot se temea să nu cumva să rugineascâ pînă ce o va folosi...

— Ehei... neică Arbănaș, nu ți-o fi plăcînd vocea mea, dar gălușțele pe care ți le pun în mîncare sînt bune ?

— Bune, nu zic ba, și încă și mai bune dacă-s presărate cu ceva pișcător din care matale nu duci lipsă.

Simion întoarse spatele acestei ciondăneli. Dar în jur se și formase cerc de curioși, în cea mai mare parte — cărăuși care făceau popas pînă la un viitor drum. Trebui să răzbată prin acest cerc, cu priviri plecate. își făcu loc, simțind, ca de fiecare dată cînd intra într-un bocluc ca acesta, furnicăturile sfielii. Cu atît mai abitir îl încercară ele cu cît, la marginea cercului stăitea la privealâ cărușașul care-l adusese, împreună cu un boier voinic. Amîndoi cu zîmbetul pe buze.

— Jupîn Simioane, acesta e ispravnicul Cernica, La dînsul trebuia să mergi, dar matale ai căzut în plasa lelei Domnica.

— E și ea un vătaf printre crătițele și lingurile ei, lămuri cu bună voință boierul ce conducea toate aceste lucrări. Dacă o vei lua cu binișorul, vei avea de la ea numai fața mîncării.

— Să-mi fie cu iertare, boierule, dar nu-i lucru înţelept să-ţi baţi gura de-a surda ca să îndupleci o femeie. Oricum ar fi, tot ea îi dă înainte şi, în aşa fel vorbeşte, că abea după ce i-au ieşit cuvintele din gură se gîn- deşte la ce a spus.

— Ce să-i faci meştere ? Omul nu face numai lucruri înţelepte. Bag seamă că domnia-ta n-ai prea avut de-a- face cu partea femeiască şi poate că ai pierdut partea cea bună a vieţii...

— Partea cea bună au fost îndeletnicirile mele, is- pravnice. Ele mi-au adus fior şi necaz, nelinişte şi bucurie, care nu mai lăsau loc şi celor iscate de-o femeie.

— Şi ce anume, ştii să faci, meştere ?

— Vodă m-a trimis pentru chenarele colorate din interiorul bisericii. Eu am întocmit asemenea modele pe pergament şi Vodă a însemnat cu mîna lui care şi unde să fie puse.

— Vom face după voia lui. Păstrează pergamentul şi să i-l arăţi .vătafului zugravilor, meşterul Constantinos.

Pe acesta Simion îl găsi mai pe seară în pridvorul bisericii, aşa cum îl îndrumase ucenicul în straie de că- lugăr. Îi înmînă scrisoarea domnească[1] pe care, vătaful văzînd-o scrisă în greceşte o parcurse pe loc. Aducătorul încercă la rîndu-i să citească în estimp pe chipul vestitului pictor, să vadă ce anume l-a îndemnat pe Luca, ucenicul întîlnit prima dată, să-i facă un asemenea portret în poezioara lui şugubeaţă.

Constantinos era un bă'rbat bine legat, nu prea înalt şi cu faţa rasă de culoarea frunzelor de tutun cînd ele încep să se îngălbenească. Sprîncenele negre şi groase erau ca ale femeilor din popor, care şi le înnegresc cu cărbune, avînd şi utn nume pentru asta „îşi fac lipitori", ca să pară mai ochioase.

Vătaful ridică glas nemulţumit după parcurgerea scrisorii.

Biserica la mine — sfînt lăcaş este, nu casă domnească, de împodobit cu flori. Am destule pe cap ■— ai ! ai! — cîte am pe cap, şi-s destui pe aici care abea se învrednicesc să ţină condeiul în mînă. îmi dă Vodă de ştire că ai adus modele noi. Apoi de modele duc eu lipsă ? Am modele folosite la bisericile din Serbia şi Grechia, că am lucrat şi pe acolo, şi nimeni n-a avut ceva împotriva lor, ba mi-au adus faima, aşa s-o ştii domnia-ta !Faţă de furia aceasta gîlgîietoare, uşor plîngăreaţă, a vătafului, Simion nu se simţea pus în încurcătură nici atît cît îl pusese mai adineauri în încurcătură stropşeala femeii cu ochi împungători. Pictorii sînt şi ei oameni cu slăbiciuni, şi una dintre ele este de a cere atenţia celor din jur. Cu o singură vorbuliţă de admiraţie îi dai gata, aşa cum poţi deschide lacăte ruginite cu firava iarbă a fiarelor.

— Cine nu ştie de faima domniei tale, cinstite meştere ? Ea a făcut înconjorul Adriaticii şi a Mării de Mar- mara. Dar tocmai de aceea domnia-ta ştie mai bine de- cît un netrebnic ca mine că pictura trebuie să ţie casă bună cu construcţia de zidărie a sfîntului lăcaş. Dacă în Grechia bisericile se fac după un plan în cruce, iar la cele din Serbia arcurile sînt sprijinite pe stîlpi care o- cupă interiorul, apoi acestea de la noi, şi mai cu osebire aceasta care tocmai s-a zidit, are mai multa libertate în interior, aşa cum este lipsită de stîlpi, cupolele par înălţate mai sus şi-ţi cer osteneala să ridici privirile spre ele. Este altceva. Şi atunci e firesc ca şi pictura să fie în alt fel.

Meşterul grec se dădu doi paşi îndărăt să-l vadă mai bine pe cel ce-l înfrunta astfel.

— Mă înveţi tu pe mine ? Te-ai văzut cu pitac domnesc şi te crezi cineva. Poate vrei să pui rînduiadă[1] în toate de aici... Gata, dacă-i pe-a aşa, las totul baltă şi mă duc unde-oi vedea cu ochii. Eu de comenzi nu duc lipsă.

îi întoarse spatele, punînd în smuceala umărului toată furia care i se năzărise. Dar după ce făcu cîţiva paşi îşi aduse aminte că! era poruncă domnească sau, poate, crezu că l-a înfricoşat destul pe noul venit cu ţipetele lui. Se întoarse şi se stropşi la el din depărtare :

— Să te duci la Iosif ierodiaconul, să se spele el cu tine pe cap. De azi înainte pe mine nu mă priveşte ce fel de chenare veţi face. Asta e partea de umplutură. Eu fac pictură adevărată, nu umplutură!

Şi ieşi cu năduf.

Şi pentru Simion era cam deajuns pentru ziua de azi. Reuşise să adune lumea în jurul său, ca la bîlci, să şi-l pună în cap pe mai marele pictorilor. Destul de

abătut, se îndreptă spre şoproanele unde se îndreptau cu toţi la ora asta.

Meşterii, atîţi cîţi Simion apucase să cunoască, erau adunaţi împreună cu alţii la o masă anume, neameste- cîndu-se cu ucenicii. La vreo două mese lungi se aflau tinereii stînd mai înghesuiţi. Se auzi strigat. Era Luca. Tînărul se îndesă într-unui din stînga sa, făcîndu-i loc să se aşeze.

— Ei, jupîne, l-ai găsit pe vătaful nost' ? I-a fost dulce au aprigă cătarea?

— Lasă asta, Luca, îl certă un tovarăş de preste masă, mai bine adu-ţi aminte că ai greşit albastrul cerut de meşterul Preda. Ai să te vezi dat afară înainte de a fi învăţat meserie.

— Nu-i nimic. Că de găsesc un loc sub soare, nu dau bice la picioare. Mă întorc la mine-n sat şi zugrăvesc casele oamenilor în loc de biserici.

După vorbirea-i pripită se vădea că Luca-i oltean de prin părţile locului. Punea mult neastîmpăr în ceea ce făcea, şi dacă avea un cîntecel pe buze şi o fiertură caldă în pîntec, orice treabă îi venea la îndemînă. Altfel, în jurul mesei nu-şi prea făcea loc vînticelul vorbăriei. Oamenii sorbeau fiertura ca la un popas bine meritat şi se ştergeau cuviincios la gură cu dosurile palmelor după ce terminau.

Dacă-ţi ridicai privirile, zidul verde al pădurilor de pe dealuri îţi amintea de singurătatea locului. Biserica albă care se vedea din locul acesta în întregime, părea o podoabă aşezată într-o casetă căptuşită cu atlaz verde. Coloanele svelte ale pridvorului, împărţind întunericul de sub arcade în felii îngemănate de răcoare păreau, ele şi numai ele, să susţină toată înălţimea construcţiei, turlele lungi cu ferestre înguste, cele trei nivele ale acoperişului, sigur că zidarul ei va fi avut o anume socotinţă pentru a da soliditate lăcaşului, dar aceasta rămînea o taină a sa, iar pe de altă parte, privitorului i se înfăţişa acest mister al înălţării zidăriei cu mulţime de arcuri şi unghiuri măiestru potrivite deasupra coloanelor intrării mult prea gingaşe. Da, de aici din depărtare ţi se înfăţişa acest mister făcut de mîna omului şi de isteţimea lui. Rămînea apoi fiorul pe care-l încercaiC-da 274 coala 7 păşind pragul pridvorului, însoţit de hora petelor luminoase ce se prefirau printre arcuri, şi destinderea din nava cea mare a bisericii, unde lumina cădea de sus, în trîmbe aurii, orînduind poteci de betealâ.

Poate că domnitorul îşi va fi avut socotinţa lui hotă- rînd o asemenea frumuseţe într-un luminiş de codru. Dar de-aici înainte locul va avea nu numai un nume ci şi un rost, de sărbători oamenii îşi vor face drum la mînăstire, pădurile se vor umple de zvonul glasurilor lor, poate se va înjgheba şi o aşezare omenească prin preajmă.

Îmbărbătat de asemenea gînduri, ce-i erau cu prisosinţă de folos după întîmpinarea făcută vătafului zugravilor, Simion porni după masă să-l caute pe ierodiaco- nul Iosif. Era acela înalt şi slab pe care-l întîlnise în biserică, neîndrăznind să lege vorbă cu el. Se gîndi că o mai apropiată cunoştinţă ar fi dacă-ar intra din nou în biserică şi ar cerceta bucata de zid la care-l văzuse lucrînd. Şi într-adevăr, privind lucrul lui, Simion prinse a înţelege de ce tocmai la acesta fusese trimis. Nu era deloc prost grecul şi, aşa pripit cum se arătase, văzuse în lucrul lui Iosif o cunoaştere a înfloriturilor păstrate între filele manuscriselor, deci el, mai ales, era în stare să aibe înţelegere pentru desenele de chenare cu care Simion venise pregătit.

Caligraful are spre folosinţă un spaţiu restrîns. în el rînduieşte scrierea şi o înfrumuseţează cu iniţiale, frontispicii şi chipuri. Nu-şi poate îngădui prisosul, aşa cum golurile ar strica armoniei. Adeseori silueta unui sfînt e mai mlădioasă decît ar fi firesc, încadrîndu-se în chenarul sau scrierea ce-l împresoară, făcînd el în- şuşi parte din ea.

în calitatea-i de zugrav, Iosif se văzuse în faţa unei întinderi cît un pogon. Nu-l aşternuse cu sfinţi în haine ţepene. Le migălise faldurile veşmintelor mai mult decît ceilalţi confraţi. Spaţiul din jur îl folosise pentru peisaj delicat cu vrejuri de frunze şi flori, desenul era şerpuitor, iar culorile ţineau armonie cu cele din chenar.

Ierodiaconul Iosif ascultă toată tărăşenia lui Simion cu ochii mijiţi, arătîndu-i un obraz albăstrui în perii rari ai bărbuţei rare.

— îmi place că lauzi rînduiala manuscriselor, jupîne, dar dacă eşti stăpîn pe asemenea treabă de ce nu ai rămas ia ea ?

îl privi deodată chiar în lumina ochilor înălţînd sprîncenele, parcă bucuros că l-a pus în încurcătură.

— Vodă m-a trimis...

Sfinţiei sale nu-i plăcu răspunsul. Ar fi vrut poate să audă că dorinţa cea mai vie a acestui caligraf era de a trece la zugrăvirea pereţilor... îşi scărpină pe de- desupt bărbiţa rară, ca şi cum ar fi vrut s-o înfoaie.

—- Dar am lucrat o vară întreagă cu nişte zugravi din Italia, adăugă Simion în nădejdea că-i va abate gîn- durile pe un făgaş mai prielnic.

— l-auzi! făcu neîncrezător ierodiaconul, nu se ştie pentru care motiv înveselit deodată. Şi... ai trecut la papistaşi ?

Omul făcea parte dintre cei cărora le place să zădă- rască, să abată vorbirea pe făgaşe neaşteptate, doar-doar va scoate totul de la cel din faţa lui ca dintr-

un sac pe care-l scuturi bine. Dacă-ar fi fost ceva mai tinerel de- cît el, Simion i-ar fi iertat pornirea pe hărţuială', în a- parenţă nevinovată. Dar simţea că-l urăşte tocmai pentru că erau de vîrstă apropiată şi aveau aceleaşi preocupări. Curioasă mai e şi firea omului, îşi zise, şi hotărî să se prefacă a nu băga în seamă gustul de hîrjoană al noii sale cunoştinţe.

— N-am trecut încă, îi aruncă el răspunsul, tot aşa în doi peri ca şi întrebarea.

— Aşa... aşa... aprobă celălalt mişcîndu-şi capul ca o limbă de clopot cu o gravitate fără rost. Avea gîtul cam gros, cu falduri de piele încreţite, ca o bătrînă broască ţestoasă. Era limpede că nu-i venea la-ndemînă că se procopsise cu acest om despre care nu ştia dacă-i ucenic sau calfă, dar nu-i sta în fire să izbucnească, aşa ca vătaful zugravilor, ci o lua pe îndelete. înălţă capul, împungînd aerul cu bărbuţa sa firavă şi-l întrebă, de data asta cu seriozitate :

— Ştii să faci treaba zugravului de la alfa la omega, ca să zic aşa ? Te pricepi să pregăteşti culorile şi să le aşterni pe un părete ?

— Nu chiar. Am stat mai mult în preajma altora care făceau treaba asta.

— E bine că eşti cinstit şi o spui. Vei fi domita om umblat, dar să nu-ţi fie cu supărare, cu oamenii ăştia umblaţi lucrurile stau cam aşa : prind de ici puţin, de dincolo altceva, dar nu numaidecît partea care ar rotunji plinul cunoştinţelor. Pînă la urmă ştiu de toate, dar nu se pricep la ceva făcut prin propriile puteri.

— Sînt caligraf, meştere, ţi-am mai spus-o.

— Apoi împodobirea manuscriselor e treabă de can- ţilerie, treabă boierească, ca să zic aşa. îţi cumperi din tîrg valpseluri, le aduni în chiupuri mici şi apoi şezi la masă şi le aşterni cu condeiele pe foaia de hîrtie. Pe cînd treaba zugravului e salahorie curată. Geaba ar avea ştiinţă zugravul să facă un chip cu cărbunele pe peretele alb, dacă el n-are habar să puie destui cîlţi sau paie în grundul de mortar, dacă n-a făcut de multe ori cu mîna lui făioara zidului[1] sau albul de

---

[1] **Făioara zidului = pulberea albă oblinută prin măcinarea unei tencuieli vechi.**

plumb [I], dacă nu ştie să osebească glicasmul [II] de sarea[III]. Dacă nu se pricepe la lucruri de felul ăsta chipul nu va căpăta dulceaţa culorii şi nu va sta pe perete să-l vadă şi nepoţii. Hai cu mine, să văd dacă-ţi place şi dacă te simţi în stare a te înhăma la asemenea treabă !

Simion îl urmă în acele şoproane depărtate de tabără, unde se pregăteau culorile. N-avea rost să-i spună ierodiaconului că a mai văzut asemenea ateliere prin ţara talienilor şi nici că el, chiar dacă ştie cîte ceva, nu năzuieşte să devină zugrav. înţelegea că zugravul-călugăr vroia să-l umilească şi, poate, să-l facă să dea înapoi de la gîndul de a deveni zugrav.

în şoproanele lungi, luminate prin ferăstruici acoperite cu beşici de bou se aflau rîşniţe mari de piatră pe care se frecau grunjii pămînţelelor folosite pentru culori, copăi pentru amestecuri, lespezi de cremene pe care se frecau amestecurile, foaie, rastele cu clondire frumos orînduite, avind culori numai bune de întrebuinţare.

Mirosea puternic a rachiu şi oţet, folosite şi ele la unele amestecuri, a fum, a răşină, mirosuri puternice şi tari, care pătrunseseră în hainele celor ce roboteau aici şi în pereţi, dar se vede că oamenilor puţin le păsa, după cum nu se sinchiseau de pulberea colorată ce plutea peste tot locul, sau de pielea degetelor lor, tăbăcită de prafurile colorate, contopite toate într-un fel de caşeniu ca scoarţa de copac.

— Ei, iaca aici ar trebui să-ţi începi ucenicia, jupîne, zise meşterul Iosif, cu un zîmbet ce se iţea la pîndă, ascunzîndu-se în brazdele adînci din jurul ochilor.

Erau într-adevăr mulţi tineri ucenici pe aici, unii păreau copilandri cu totul necopţi, dar se aflau şi alţii mai bătrîiori, oamenii de încredere ai lui Constantinos şi vorbele lor erau ascultate cu sfinţenie de cei mai tineri.

Simion nu punea la inimă că Iosif nu-i recunoaşte nici o pricepere în partea aceasta mai ascunsă a lumii culorilor. Dar nici nu se arătă spăimîntat de roboteala aceasta învăluită în pulberi prin care abea răzbătea lu-

---

I **Alb de plumb = alb de icoane = obtinut prin ţinerea unor fişii de plumb în oţet, iar vasul se ţinea în bălegar ce fermentează.**

II **Glicasm = amestec alb, ocru şi cinabru pentru colorarea carnaţiei sfinţilor.**

III **< Sarcă = amestec produs în acelaşi scop, ceva mai roşietic.**

mina roşietică a vetrei cu cărbuni aprinşi, totul aducînd cu atelierul unui alchimist.

■— Mde... Văd că aveţi de toate pentru a scuti osteneala de a aduce culorile de la mari depărtări.

— Să ştii domnia-ta că nu s-a scutit nici o osteneală pentru înfrumuseţarea acestui mare lăcaş... S-au adus şi boiuri de care, zici, de la mari depărtări. Pămînt de Sienna, din care scoatem ghiulbahar [I], lazurit de Persia [II]pe care-l pisăta bine ca să scoatem lazurul pe care apoi îl amestecăm cu apa de tărîţe pentru a sta mai bine pe pereţi. Dar de ce să aducem mai multe cînd avem şi coaje de nucă şi scoarţă de mesteacăn pentru negreală, şi cărbune din cel ruginos pentru chinovar [III], cît despre var, acesta se află din destul, şi dacă-l păstrăm în var- niţă două-trei luni, dă[IV] albul durabil, bun pentru linăul de cîmpuri \

— Ştiu, meştere, am şi gustat din albul acesta, că numai gustul îţi spune dacă-i bun ori prost.

— Vezi bine, se cade să nu fie nici amar, nici să strepezească gura pentru a-ţi da încredinţarea că nu mucezeşte, încuviinţă zugravul-călugăr, căruia nu-i prea venea la îndemână să vadă[1] că nepoftitul mai ştie şi el cîte ceva. Dar osteneala zugravului, continuă el, nu e de ici — de colo, şi dacă a aşternut o culoare, nici că se termină totul, aşa cum e pentru cei ce aştern culorile pe foaia de hîrtie. El singur îşi pregăteşte cîmpul din var şi cîlţi bine tocaţi, apoi îl unge cu gledul, iar cînd se apucă să aştearnă culoarea o pune în straturi. Dacă ea va fi roşie, atunci primul strat e din minău de plumb şi alb de var, al doilea din chinovar şi ultimul din ghiulbahar. Păretele e altfel decît foaia de hîrtie, meştere. El îţi cere răbdare şi pricepere şi numai după aceea te va răsplăti cu trăinicia şi frumuseţea lui.

Simion avu un zîmbet fugar, nădăjduind că fumul din atelier i-l va ascunde. Ierodiaconul Iosif îi zisese

---

I **Ghiulbahar = culpahar = roşu-cărămiziu.**

II **Lazurit de Persia = lapis-lazzuli = minereu albastru, uşor friabil.**

III **Chinovar = roşu.**

IV **Linău de cîmpuri = alb cenuşiu, folosit la fonduri. Se obţinea din pigment negru din cărbune de stejar, lapte de var, în amestec cu puţin var nestins.**

„meştere", şi odată cu aceasta înflăcărarea de a-i dezvălui tainele meseriei se mai stinsese un pic, aşa precum cleiul c„ dă în clocot se potoleşte dacă sufli în el cu o ţeavă de trestie. Simion îi cetise firea : una din acelea ce culege mare plăcere zgîndărindu-i pe alţii şi pune în faţă neîncrederea atunci cînd leagă o nouă cunoştinţă.

Trecură printr-o săliţă, unde, în oale mari, pline cu oţet de vin, se pregătea albul de plumb, apoi ajunseră într-un şopron mai curat şi aerisit, unde cîţiva ucenici şedeau la mese şi pregăteau condeiele de tot felul ce aveau să le folosească zugravii. Condeie mari, cu fire din păr de porc, pentru întinderea cleiului pe tîmpla altarului, condeie cu fire culese din coama măgarului sau din chişiţa [I] boului, bune pentru a întinde linăul pe perete şi altele mai mici, cu peri moi de veveriţă, cu care se da ocolul cununiţelor[II] sau alte linii mai delicate. Smocurile de peri erau udate, stoarse şi bine potrivite, apoi erau puse în pană de vultur de erau mici, sau într-un beţigaş bine rotunjit şi legate cu ibrişim [III] ceruit.

Simion îi mulţumi meşterului că-l purtase să vadă truda oamenilor în straie ponosite, trudă ce sta îndă- răptul sfinţilor mari şi senini de pe zidurile bisericii.

Asta-i aduse o dulce mîngîiere călăuzei sale, care clipi mărunt din ochi, ca o pisică ce a fost scărpinată pe creştet.

Cînd ajunseră[1] în prag adăstară, lipindu-şi spinările de uşorii de lemn ai uşii, căci afară se pornise o ploicică deasă, aşa cum se pornea aproape pe fiece zi în locul acesta.

— Ei, ce zici domita, te încumeţi a face chenarele fereştilor, aşa cum ai face chenarul unui manuscript ?

— Dar nici nu am năzuit la una ca asta, sfinţia-ta. Eu am adus modelele pe care vodă le-a cercetat şi veţi face cum veţi crede de cuviinţă să le puneţi pe zid. Pentru mine se va găsi un locuşor. Iată, să leg condeiele sau să întind linăul pe pereţi. Oricum va fi

---

I **Chişiţă = smoc de perl aflat deasupra copitei bovinelor.**

II **Cununite = aureolele din jurul capetelor.**

III **Ibrişim = aţă de bumbac.**

acest locşor, îl voi socoti bun, căci voi fi alături de domniile voastre.

— Numai la asta năzuieşti domita ?

— Nu e deajuns ?

Ierodiaconul Iosif înalţă privirile spre ceaţa ce se aşternuse peste dealuri. În pîcla aceasta şi ochii săi păreau mai şterşi. Nu-i plăcea că se procopsise cu un asemenea ucenic. Unul la fel de bătrîn ca el, care nu era pornit pe ascultare. Şi, dealtfel, lucra mai bine aflîndu-se singur, fără ochi curioşi aţintiţi peste umărul său. Îl va învăţa şi pe acesta să-i cunoască năravul şi poate-l va îndepărta.

Simion vedea că nu-i primit cu prietenie. Dar i se năzărise alt gînd, faţă de care reaua voinţă a celuilalt păleа. I se năzărise că va face un drum peste cîţiva ani în locurile acestea şi va vedea lume multă adunată la un praznic şi, deasupra capetelor tuturor va zări în depărtare ferestrele bisericii închenăruite de modelele iscate chiar de priceperea lui. Vedenia asta era atît de puternică, încît parcă-şi simţea junghetura gîtului amorţită de cît stătuse cu capul ridicat în sus, să le privească mai bine. Asta era chiar demonul trufiei care venise să-i dea tîrcoale.

O pomi pe urmele lui Iosif să străbată curtea prin ceaţa lăptoasă. Dar parcă avea aripi la picioare, îndreptîndu-se spre vedenia aceea a lui, care-i ungea pieptul ca oloiul cel bun de măsline.

— Piei codiţă îmbîrligată ! se adresă el peste umăr drăcuşorului acela ce-şi vîrîse în cap să-l facă să se simtă bărbat falnic, pe el, un om nestatornic, pe care de la o vreme îl cam dureau călcîile şi nu ştia cum să le oblojească mai bine, şi inspirat, pe el, un caligraf oarecare, ale cărui manuscrise se aflau răspîndite prin diferite biblioteci, de nu le mai ştia urma.

— Ai zis ceva ? îşi întoarse obrazul spre el cel mai- nainte mergător.

— Nimic, sfinţia-ta. N-am zis nimic.

XII

SUB POALA PĂDURII

Meşterul Nichita se afla la cinci dimineaţa în picioare. îşi împrospăta faţa cu apă ca ghiaţa de la un şipot de sub streaşina pădurii.

în noaptea aceasta avusese un vis care-l ţinea încă în mrejele lui. Se făcea că Gina înainta spre el, mlădie şi zîmbitoare, şi-i spunea că a pregătit carîta de plecare. I-o şi arătase. O carîtă aurită, din aceea numai pentru două persoane, cu ferăstruici ce pot fi acoperite cu per- deluţe uşoare.

Nu-şi mai amintea s-o fi visat pe Gina. Credea că a uitat-o de mult. Dar iată, îi apăruse atît de vie, pînă şi zulufii ce-i cădeau pe tîmple îi vedea fir cu fir. Gina era soţia prietenului său Matteo, alături de care lucrase la Florenţa ani la rînd. Fusese găzduit în casa lui.

Femeia îşi pusese în joc toate farmecele pentru cîş- tigarea meşterului valah. Numai că acesta se făcuse a nu băga de seamă, căşunîndu-i mult necaz frumoasei florentine, care era orgolioasă foarte.

În urma unui scandal, în care Gina îşi certa bărbatul că a băgat-o slugă la valahul acesta care mînca cît şapte, Nichita îşi părăsise gazda. Şi tare îl mîhnise pe Matteo ! Nu ştia, bietul, cum să-şi ceară iertare pentru scandalul făcut de nevastă-sa. Dar mai bine că nu prin- sese de veste că aceeaşi femeie se strecura în rochii uşoare în atelier cînd îl ştia pe Nichita singur şi se lipea de umărul lui cu chip că-i cercetează lucrul şi pieliţa îi era parfumată şi rochiile răcoroase, ca din întîmplare deschise la nasturii de deasupra sinilor... Cîte nopţi se perpelise Nichita la gîndul cărnii aceleia fragede, ieşite parcă din roze şi crini! Avusese el prietenii cu alte florentine, dar tocmai pe aceasta se îndărătnicea s-o dorească mai abitir. Îşi spunea, însă, că de va fi să muşte lemnul, de ea nu se va atinge, iar de-o va face — îi va spune prietenului său să-i taie un braţ. Era prea cumsecade omul cu el, musafirul şi învăţăcelul, ca să-i aducă asemenea necaz.

Şi iată că în această dimineaţă, la aproape douăzeci de ani de la petrecerile sale florentine, Gina îi răsărise la fel de luminoasă şi proaspătă ca atunci, şi mai abitir răsărise din pîclele nopţii părerea de rău că lăsase bucuria să-i scape. N-avem drept să dispreţuim favorurile vieţii, ele vin rareori şi se duc apoi în neant, lă- sînd doar cenuşa părerilor de rău.

„Eh, Nichita, se vede că ai îmbătrînit, dacă un vis te poate tulbura în aşa un hal...”

Coborînd din pădure, i se năzări că, tot atît de limpede cum o văzuse pe Gina, stătuse înainte-i sculptura din lemn aurit a carîtei aceleia minunate. Era în stare să deseneze cu degetul în aer medalioanele ce închideau în ele capete de satiri, frunze mlădioase de acant, ciubucele ca nişte şnururi. O asemenea carîtă putea e- xista numai în vis, dar motivele bogatei sculpturi erau exact ce-i trebuia lui pentru scaunele împărăteşti din biserică, mai puţin capetele de satiri care puteau fi înlocuite cu nişte rozete cuminţi. Se culcase chinuit de gîn- dul că nu va fi în stare să sculpteze nişte jeţuri cum nu se mai văzuseră. Să repete motivele făcute la strane, nu vroia. Se vede că gîndul

umblase în timpul somnului şi scotocise în toate amintirile lui. Şi iată-l acum întrebîndu-se dacă se cădea să cioplească rotunjimile ca nişte sîni din visul său, rotunjimi ce vor da lemnului dulceaţa şi catifelarea cărnii, frunzişul bogat, numai bun să prindă în umbririle sale dorinţele şi părerile de rău care-l încercau pe el acum.

Chinuit de aceste gînduri, aproape să treacă fără a-l băga în seamă pe meşterul Istrate. Acesta suia în păduri în fiece dimineaţă însoţit de cîţiva oameni. Căuta lemn bun pentru grinzile şi tocurile uşilor trebuitoare la casa domnească. Acu, că biserica fusese terminată, se pregăteau pentru construirea în viitorii ani ai casei domneşti şi ai unei bolniţe [1]. Lemnul trebuia găsit de pe acum pentru a avea timp să se usuce.

Istrate este un bărbat mărunt de stat, cu faţa smeadă şi părul negru-corb. Nu seamănă el cu Strîmbă-Lemne, poate numai umerii prea largi pentru o asemenea statură şi mîinile ca nişte cazmale să-i trădeze puterea, dar priceperea-i este mai presus de ea. Cînd zice el : „Bîrna asta va sta aici", sau „Greutatea coperişului are numai- decît nevoie de căpriori din acest lemn", apoi nimeni nu-i iese din cuvînt.

— Iar ai să mi te plîngi Nichita că lemnul nu este potrivit pentru strane ?

— Apoi acela chiar că nu se potrivea.

— Bine, am să dau poruncă unei păduri să crească aşa cum ţi-e voia.

— Acum nu mă mai plîng.

— Zăău ? Aş putea şti care e pricina ?

— Am să-l domolesc, meştere. Să spună ce vreau eu. Am în gînd ceva anume.

Aşa deci... De lumina minţii duceai lipsă, nu lemnul, bietul, îţi greşise... şi-i întoarse

---

[1] **bolnită = spital.**

spatele afundîn- du-se
în pădure

.Nichita nu se supără. Mai întîi că are dreptate vătaful lemnarilor, pe lemn nu te poţi supăra niciodată, dacă nu e bun pentru un lucru, atunci se va potrivi neapărat altuia. Poţi scoate orice din el, de la lingură pînă la uşă de biserică. Şi apoi, ei bine, mai apoi, se află Nichita într-o asemenea stare de plutire în această dimineaţă, încît nici vorbe mai răutăcioase ca acestea nu-l supărau.

În tabără în zilele de duminică, activitatea era împuţinată. Calfele şi ucenicii, cei mai mulţi tocmiţi de prin satele din jur, erau plecaţi pe la familiile lor. Cei rămaşi, nu aveau voie să lucreze, aşa cum e rînduiala în ziua Domnului. Şi totuşi, pînă la liturghie, fiecare îşi rînduia o trebuşoară.

Meşterul Neagoe, aplecat asupra unui ciob aburit, îşi pieptăna barba roşcovană şi ondulată, căci, spunea domnia-sa, şi păsările cerului îşi netezesc penele şi nu e deşărtăciune să-ţi îngrijeşti podoaba care-ţi încadrează chipul.

Aplecat asupra măsuţei din chilia sa, Ioachim scria carte acasă. Avea soaţă tînără şi gîndea că vraja cuvintelor nu e de lepădat cînd năzuieşti să-şi îndrepte dorul spre tine, măcar că dorul e ca fumul făcliei, de se prăpădeşte smoala, se împuţinează şi fumul pînă la topire deplină. Aşa că, pe lîngă vorbele dulci pe care le scria mai strecura el şi vreo ameninţare, cum ar fi aceea că se va trezi pe neaşteptate cu el acasă, că a făcut rost de un bidiviu care-l va purta ca gîndul pînă-n sa.t.

La masa făcută din trunchiul unui stejar şedea vătaful zidarilor, meşterul Manea, cu nişte hîrtii avînd semne numai de el înţelese. Un bărbat potrivit de stat, cu părul şi barba albe. N-ai fi putut spune că e bătrîn, atîta vreme cît arăta a fi vînjos, avea privirile limpezi şi pielea arsă de soare, cu asprimile bărbăţiei întipărite în cele cîteva cute ale feţei.

Simion sta deoparte şi încerca să înţeleagă[1] cares firele de legătură între acest bărbat şi construcţia atît de limpede, ca un cristal de stîncă pe care natura l-a împlinit odată pentru totdeauna. Şi dacă tot nu înţelegea nimic, căci avea dinainte un om obişnuit, îşi zicea că omul trebuie să fie de stirpe aleasă, căci pe fruntea sa se citea o asemenea linişte mîndră, cum numai la unii seniori întîlnise. Cine ştie ? Vreun coborîtor din acei cneji din vechime despre care se vorbeşte, la care hotărîrea se cumpăneşte cu o adîncă înţelegere a lucrurilor.

Mai puţin mulţumit de acest răgaz duminical este Vucaşin Caragea, vătaful pietrarilor. Se opreşte dinaintea lui Manea cu picioarele desfăcute, un zdrahon de

bărbat pus pe gîlceavă, pînă şi părul pare răzvrătit, şi-i cere socoteală :

— Păi bine, bre, să stai cu braţele încrucişate şi să laşi timpul sa curgă pe lîngă tine cînd de lucru este cu toptanul, nu-i treabă creştinească. Ia poftește domnia-ta să-i vezi pe Andrei şi pe Nichita că nu stau cu braţele încrucişate sub cap. Numai eu tîndălesc, că vezi domnia-ta, urechile unora devin prea gingaşe în zi de duminică şi nu le place sunetul pietrei. Am să mă duc undeva departe, în inima codrului o să merg, să-mi văd de ale mele şi nu-mi mai pasă ce faceţi voi aici.

— Asta am auzit-o şi duminica trecută, bre Vucaşine. Altceva mai nou n-ai de zis ?

— Mai nou, mai nou... Eu vin la domnia-ta ca la cel mai bătrîn şi mai cu cap şi domnia-ta mă iei aşa. Nu-i frumos...

Manea surîse pe sub mustaţa subţire, ale cărei colţuri coboară pînă la barbă. A avut timp să vadă că zdra- honul cu părul zburlit are o pricepere de copil în dezlegarea iţelor încîlcite ale vieţii.

— Vucaşine, felul cum ai scos din piatră seacă frunzele acelea mlădioase ale capitelurilor şi din jurul fe- reştilor, îţi face cinste. Mi s-a întîmplat să cred, în fapt de seară, că ele au un ceas al lor cînd vor prinde să foşnească, ca o pădure adevărată. Şi dacă ceasul acesta nu-l vedem cu toţii acum, el va apărea fără îndoială la o dată nebănuită, făcînd dovada strădaniei domniei-tale şi a ciracilor pe care i-ai diriguit. Dar omul nu e făcut numai din muncă, bre ! Îi este rînduită şi hodina, pentru a prinde puteri.

— Ei iaca! La asta nu m-am gîndit. Cum adică, eu am cioplit piatra pentru veşnicie ?

— Ai vrut să iasă un lucru trainic, nu-i aşa ?

— Aşa, aşa... Dar chiar pînă atunci nu mi-a fost gîndul. Adică domnia-ta crezi tot ce stă zugrăvit acolo ?

— Ce să cred Vucaşine ?

— ...Cîrciumarul pus acolo să ducă boloboc mare în spate pentru că a pus apă în băutură... măcelarul o- sîndit să poarte o vită pe umeri, pentru că a dat lipsă la cîntar... Aşa să fie la ziua Judecăţii ? Unde stau scrise toate bazaconiile astea ?

— Asta-i partea cu haz a zugrăvelilor noastre, Vucaşine. Aşa e românul, să strecoare o znoavă, cît ar fi el de necăjit. Dacă ai merge la bisericile din Moldova ai vedea şi alte asemenea născociri. Poate pe unii mai slabi de înger îi înfricoşează, dar ceea ce ştiu sigur e că pentru zugravul care le face e ca un fel

de joacă : iacă, eu am prilejul să mă duc cu gîndul ceva mai departe de- cît voi şi dacă vreţi să mă credeţi, n-aveţi decît!

Sîrbul, care colindase şi el prin ţările Evropei, întîlnise destui călugări gata să-i sperie pe cei necredincioşi cu chipurile iadului, dar plăsmuirile de aici nu erau deloc înfricoşătoare, asta era, meşterul Manea avea dreptate, plăsmuitorii lor aveau mai degrabă înclinaţie spre şotii şi reuşiseră să facă ceva mai degrabă vesel pe bucata de perete pe care nu se aflau sfinţi împietriţi în mantiile lor ţepene.

Vucaşin se lumină la chip şi-l privi recunoscător pe cel ce-l ajutase să facă asemenea descoperire. Zugravii valahi erau puţintel hoţi şi se încumetaseră să strecoare o urmă de zîmbet printre atîtea înfăţişări solemne şi de spaimă.

— Meştere Caragea, ar fi un lucru plăcut inimii mele dacă ai primi să prînzeşti astăzi împreună cu mine şi cu ai mei, zise meşterul Manea.

În fiece duminică venea soaţa lui, Smaranda, împreună cu cîţiva din copiii şi nepoţii lor şi prînzeau laolaltă. Veneau cale bunicică, în căruţă cu coviltir, pe ploaie sau ninsoare, cu gineri şi nurori, cu plozii de ţîţă veneau, căci niciunul din clan nu ieşea din cuvîntul Smarandei. Pămînturile cumpărate bucată cu bucată, adăugind în fiece an moşiei familiei, erau alese de ea, cunoscute în amănunt de ea, erau gospodărite cu grije, recolta pusă în ordine şi bunurile rînduite fiecărui copil după meritele ce i se cuveneau. Meşterul Manea n-avea timp pentru trebile gospodăriei şi recunoştea că priceperea soaţei sale într-acestea, o depăşea cu mult pş a lui.

Smaranda era agerăˡ, iute şi neînduplecată în hotă- rîri. Din frumuseţea-i de alt'dată rămăsese semeţia, privirea straşnică a ochilor verzi, talia înaltă şi călcătura pripită, toate la un loc — fiind la mare preţ în ochii meşterului. Se înfăţişa îmbrăcată în haină lungă, de a- devărată jupîniţă, cu broboadă înflorată pe cap, nead- miţînd hainele cernite care s-o arate bătrînă. Aducea colaci rumeni, smîntînă şi brînză proaspătă şi nu lua în seamă protestele meşterului Manea care spunea că el se poate lipsi de toate acestea. Se vedea înconjurat de familia-i numeroasă şi asculta lămuririle despre treburile gospodăriei ce se cuveneau şefului familiei.

ˡ **cuhnie = bucătărie, care la casele domneşti şi mînăstiri se făcea aparte de corpul central de clădiri.**

Meşterul Vucaşin mulţumi pentru cinstea de a fi poh- tit la asemenea prînz de familie. El era cam [1]neîndemânatic, sorbea ciorba zgomotos şi nu s-ar fi simţit în largul său printre oamenii aceştia înve?,:nmtaţi în haine netezite, parcă atunci scoase din lăzile de zestre. Dăduse de dimineaţă un ocol prin aria cuhniei[1], văzuse pregătirile făcute pentru prînzul de azi, zborul fulgilor de la găinile jumulite, jeratecul pregătit pentru perpelirea berbecilor şi tînjea de pe acum la ospăţul cu baie- rile inimii descătuşate, cu veselie şi vorbărie învăl- măşită.

Un lucru e limpede : în zi de sărbătoare omul are alte purtări şi fiecare aşteaptă altceva de la cei din jur. Sînt unii care se poartă în toate zilele la fel — cu dră- muiala puterii, cu cumpătare — fiind conştienţi că odată cu fiece zi se scurge, o parte din puterile lor. Aceştia sînt înţelepţii. Ei se bucură de duminecă, întocmai ca de un ţinut ce li se oferă puţin cîte puţin şi niciodată nu-l vor avea în întregime. Vucaşin făcea parte dintre cei ce ştiu perfect de bine ce să facă cu mîinile şi cu odgoanele vînjoase ale umerilor lor, duc poveri fără să crîcnească, dar cînd e vorba de odihnă se simt nevolnici, desprinşi din fiinţa lor şi nu-s în stare să contemple nemărginirea.

Slujba de duminecă se oficia în poienţa de arini din apropiere, căci schelele ce umpleau zidirea cereau răgazul pentru isprăvirea lucrului.

Stareţul Ioan purta doar patrafirul peste veşmintele călugăreşti. Diaconul Procopie avea o voce subţirică pe care vîntul o fura pe dată pentru pustietăţile din jur lăsînd prea puţin pentru urechile celor adunaţi aici.

Stăteau şi aici în rînduială : la dreapta bărbaţii, la stînga puţinele femei, şi dacă n-auzeau prea bine slujba, prindeau în răstimpuri sunetul mărunt al frunzişului şi ciripitul păsărilor. Poienţa străjuită de arini şi de mesteceni cu frunza rară căpătase viaţă deosebită de a locurilor din jur, primind această adunare de oameni înveşmîntaţi de sărbătoare, furînd gîndurile lor spre în- deletniciri mai lumeşti, amintindu-le de cîte mai au de făcut.

Neagoe, meşterul zugrav cu părul negru şi barba a- răMie, se gîndea la scena din pridvor, cea cu păcătoşii care se îndreptau spre gura balaurului, care vărsa fluvii de foc. O desenase şi, în săptămîna ce avea să urmeze, avea s-o termine. Vedea ca aievea roşul trebuitor pentru flăcări, un roşu-ară'miu, altul decît cel pentru straiele Fecioarei.

Ierodiaconul Iosif bătea cu năduf mătănii izbîndu- se cu frîntea de pămîntul gol şi, în răstimpul cît nu o fă-

cea, se întreba de unde luase acel amărît de Simion florile gingaşe şi nemaivăzute din pergamentul pe care i-l înfăţişase. Nu-l credea că umblase tocmai în ţara talienilor. Sfinţia-sa Iosif avea darul neîncrederii şi nu-l punea la socoteală printre acele păcate pentru care trebuie să ceri iertare divinităţii.

Constantinos sta rezemat de un arin şi simţea aşa, ca un fel de mîngîiere, privindu-l pe diaconul Procopie, care avea un soi de frumuseţe de arhanghel şi o nepăsare de cioban. Ochii lui negri străluminau într-o perfectă uitare de sine. Gîtul firav părea o funie stoarsă de orice vlagă. Dacă i-ai fi dat la o parte sutana ai fi dat de un piept scofîlcit, chiar pieptul din care scotea sunetele acelea subţirele şi întretăiate. Ţinea cădelniţa cu degete încovrigate, ca şi cum ea ar fi atîrnat cu mult mai mult decît credeai şi el se căznea din răsputeri s-o ţină.

Oare el apare astfel în faţa celor mai mărunţi din această tabără ? I-a văzut pe unii înlemnind cînd le vorbeşte şi, oricum, în juru-i se face totdeauna linişte. Dar lui nu-i stă în gînd să-i prigonească şi dacă ar ii să-şi aleagă un îndemn de urmat acum, apoi mai degrabă şi-ar alege pe cel ce zice: „dragostea îndelung iartă", şi chiar i-a iertat pe unii care au greşit şi nu i-a pîrît la staroste.

în răgazul acesta mai mult nedorit de la lucrul său meşterul Constantinos ar vrea să-i meargă vestea de om bun şi-l chinuieşte gîndul că e mai degrabă temut.îşi scarpină pieptul păros uitînd că la slujbă nu se cuvine asta. De fapt, o asemenea stare de nemişcare şi contemplaţie este prielnică pentru gîndurile ce-i vin în legătură cu înfăţişarea chipurilor omeneşti. Totdeauna la slujba de duminică se gîndeşte la asta, că în rest nu prea are timp. Şi asta pentru că' are înainte o misie grea : aceea de a înfăţişa în pronaos familia ctitorului bisericii dimpreună cu tot alaiul Cantacuzinilor, cu care se înrudeşte. Lucru cu totul nou, ce iese din canoanele erminiilor [1] pe care el le cunoaşte bine. Dar nici nu se cade să nu împlinească dorinţa unui client atît de generos cum e Brîncoveanu. Deocamdată, zugrăvise în pronaos statura fiecăruia din alai urmînd să înfăţişeze dea- suprâ-le şi chipurile oamenilor. Pentru aceasta, Constantinos stătuse iarna trecută la Curtea domnească, făcînd pe tăleraşe mici de lemn portretul

[1] **Erminii = manuscrise care circulau în lumea bizantină, în care zugravii erau învăţaţi cum să prepare culorile şi cum să fie reprezentaţi sfinţii.**

fiecăruia din familia domnitorului. Nu i se cerea să înfrumusețeze chipurile, după cum nici nu respectase straiele bogate pe care membrii acestei familii princiare le purta. Brîncoveanu dorise ca toți să stea acolo — smeriți și solemni — ca la o slujbă. Dealtfel, nici Constantinos nu s-ar fi priceput să prindă în amestecul vâpselelor trecerea unui gînd pe obraz, așa cum se pricep meșterii italieni. Și totuși, se văzuse stăpînit la un moment dat de un îndemn necunoscut : de a înfățișa, prin puterea condeiului, îmbinarea ciudată dintre solemnitatea de pe obrazul domnitorului și tristețea din privirile sale. Cînd îi stătuse în față pentru portret, privirile Brîncoveanului alunecau deseori într-o parte, puțin obosite și preocupate, ca și cum ar fi căutat ceva într-un ungher întunecos. Apoi deodată se întorceau spre meșter, cu un zîmbet subțirel se întorceau, ca și cum ar fi cerut iertare de acea rupere de moment. Era firesc să fie preocupat de multe, dar era de toată lauda rîvna ele a nu supăra pe cel din fața sa, chiar dacă el era numai un zugrav de biserici. Și cînd zimbeau, ochii acestui bărbat erau strălucitori și calzi, în timp ce chipul prelung rămînea aspru, cu brazdele de obosealâ săpate în lungul obrazului smead.

Constantinos se străduise să prindă pe lemn ceva din semeția acestui chip măcina't de dogoarea ochilor negri. Stricase pentru aceasta multe bucăți de lemn, re- făcînd în cămăruța lui ceea ce nu-i plăcea, căci, se cuvine după a sa socotință, să nu semene cu nimeni ctitorul unei asemenea mînăstiri, să stea în fața urmașilor la fel de mîndru precum stătuse în viață.

Luat de gîndurile sale meșterul nu observase că slujba s-a terminat. El împreună cu ceilalți vătafi, cu is-pravnicul Cernica Știrbei și cu starețul Ioan, prînzeau în zilele de sărbătoare în odaia ce avea să fie trapeza, acum o înjghebare din bîrne, pînă se va termina toată zidirea.

113

Ceilalți zugravi se adunau în jurul mesei lungi de stejar de sub poalele codrului și, pe lîngă îndestularea ce le-o aducea inîncarea, aveau și bucuria de a auzi cîte un cuvînt dulce ca un sunet de clopoțel. Căci pe lîngă Domnica cea abraşe, serveau la masă două fete tinere, Saveta și Filofteia, fetele meșterului Stan. Rămase de mici fără mamă, acestea îl însoțeau pretutindeni pe tatăl lor. În straie cenușii, legate la cap cu basmale negre ce lăsau să se vadă numai petecul alb al feței cu bujori trandafirii sub genele ce se plecau cuminți în jos atunci cînd le adresai vorbă, ele erau sortite călugăriei, după voința lor și spre mîhnirea tatălui. Așa tăcute cum erau, mișcîndu-se ca niște năluci, aveau

C-da 274 coala 8 on rol mai mare decît ar fi născuit în adunările ce se legau la fiece masă. Oamenii se fereau să spună vorbe deşucheate, se spălau pe feţe şi îşi potriveau straiele înainte de a veni la masă, ştiind că numai prin purtări frumoase pot năzui la atenţia fetelor şi, poate, cine ştie, vreunul mai norocos va reuşi să schimbe hotărîrea a- ceea în legătură cu călugăria.

Doar cîte unul mai şugubeţ aşa ca Luca, încerca să le stîrnească la vorbă :

— Maică Filofteia să-mi spui şi mie schitul unde mergi să[1] te călugăreşti, să vin să-mi citeşti, că-s plin »de păcate ca găina de căpuşe. Şi nu mă dau eu pe mîna popilor, numai un suflet curat ca al matale mă poate izbăvi.

Genele lungi ale Filofteii palpitau alarmate peste a- tmrul vioriu al orbitelor, dar nu-şi îndrepta privirile spre păcătosul neînstare să-şi strunească baierile limbii, măcar că cei din jur se arătau înveseliţi, muşcînd cu plăcere din poama acrişoară a glumei.

Luca nu era totuşi mulţumit dacă nu vedea nici urmă ■de zîmbet pe faţa Filofteii. El ştia că fetele din satul lui chicoteau de le spuneai o vorbuliţă cu-nţeles şi se fereau şi se îmbujorau, dar nu-ş cum se făcea că-n toată fereala lor mai

blînde deveneau şi te
trezeai cu ele aproape,
aşteptînd să le cuprinzi
mijlocul. Seara, în faţa
porţilor, ieşeau „la
clic”. Se ţineau de
poveşti, cîte un băiat
mai guraliv înşira verzi
şi uscate şi primea
drept plată admiraţia
neţărmurită a fetei,
gîlgîiala rîsului, ba -şi
cîte o apropiere
vinovată de iia uşoară,
împunsă de mugurii
sinilor şi voia de a-i
mîngîia grumazul sub
rădăcina cozilor, acolo

unde soarele nu pîrguieşte pielea ce rămîne catifelată ca la jupînese. De la o vreme se răcorea, cineva din casă striga fata să intre, ea se zgribulea de frig şi juca pe loc lipăind papucii dar nu se dădea dusă. „Hai mă că mă duc... mă duc, mă!”, dar astea erau doar aşa, nişte vorbe, iar băiatul ştia asta şi înserarea răcoroasă devenea un tărîm al lor, lăsîndu-le bătrînilor tihna

dinlăuntrul caselor. Aşa
le ştia Luca pe fete.
Aceasta de aici se
născuse cu moartea-n
suflet, sau ce era

?Fire scormonitoare, Luca se întrista în faţa oricărui lucru căruia nu-i dădea de capăt. Ar fi cutezat el mai multe, să vadă cum este cu adevărat fata asta, dar se temea de meşterul Stan, pentru că omul îşi privea fetele ca pe nişte odoare.

În estimp, meşterul Manea mersese cu familia lui într-o poiană din apropiere. Smaranda aşternu faţă de masă albă ca neaua şi ajutată de nurori începu a pune pe ea merindele din coşuri. Nu-l servea pe soţul său numai cu răfcituri. Adusese pui gata curăţaţi şi aprinseseră foc bun unde să pregătească mîncarea. Se aşezară apoi să prînzească. Cei patru băieţi luară loc de-a dreapta şi de-a sfcînga maicii lor. Doi dintre aceştia lucrau aici, calfe de zidari. Cel mai mare, Fanache, şi prîslea, care nu era însurat, rămăseseră să muncească în gospodăria de lîngă Rîmnic, iar meşterul îngăduise aceasta, deşi în adîncul sufletului tare i-ar fi fost pe plac să intre toţi băieţii în echipa sa. Smărăndiţa avea dreptate că trebuie să crească bărbaţi pricepuţi într-ale gospodăriei, care era una dintre cele mai cuprinse.

— Aşa... după cum -îţi spusei, pe locul cumpărat de la Ieremia sînt numai vişini şi pruni bătrîni, din cei ce dau rod puţin. Ce zici dumneata, bărbate, n-ar fi bine să-i scoatem şi să punem livadă tînără ?

— E bine, sigur că e bine, Smarandă.

— Recolta de mei şi de grîu o să fie bună. Tare mă tem că o să vină poruncă domnească să strîngă tot griul, ca anul trecut. Am sleit din timp groapa aceea dintre duzi şi o să cărăm într-o noapte tot griul, cît o să putem căra. O acoperim bine şi facem deasupra claie de fîn, să n-aibă habar nici vîntul ce se află dedesupt. Gherghiţa, nu sili copilul să mănînce, dacă mănîncă plîngînd are să se înnece. Mateiaş, nu-l lovi pe Ticu, îţi dau una de nu te vezi. Recolta de struguri n-o să fie grozavă. În veri reci cum este aceasta strugurii nu adună destulă dulceaţă în boabe. Apoi a fost şi grindina aceea, şi via dinspre Piatra Ciocârliei e dusă toată. Dar stăpînirea nu. se uită la asta. Mă pregătesc să dau vinăriciul : la zece vedre culese, una pentru stăpînire, başca ploconul. Să nu uit: l-am împrumutat pe Tudor Scofală cu douăzeci de galbeni. Era omul ameninţat să cadă în rumânie[1] şi chiar de mi-o înapoia banii cu puţinul, tot se cade să-ţi ajuţi vecinul cînd ai de unde.

— Bine ai făcut, Smarandă.

[1] **căzut în rumânie = expresie întrebuinţată pentru cei ce nu mai erau în stare să plătească dările şi deveneau iobagi.**

Meşterul Manea ştia că soaţa lui, femeie abraşă pentru cine n-o cunoştea cu adevărat, avea suflet bun. Şi poate nu uitase că atunci cînd se luaseră, tatăl ei era căzut în rumânie [1], adus la sapă de lemn. Altele uită cînd ajung la chiverniseală.

XIII

ÎNALTUL OASPE

Frunzişul fagilor de pe dealurile Hurezului prinseseră nuanţe de galben şi ruginiu şi brun la timpul acesta cînd la Bucureşti avea loc nuntă domnească. însuşi mitropolitul pusese pirostiile pe capetele Stancăi şi al lui Radu Iliaş.

Era Stanca înveşmîntată în haină de brocat alb, tivită cu hermină, iar Ilieş arăta mîndru şi svelt, conducîndu-şi cu grije mireasa. Clopotul cel mare al Mitropoliei suna de dimineaţă împlînd tîrgul de bucuria calmă a unei petreceri cu boi puşi la frigare, stropiţi cu vin nou, pentru oare erau pregătite din timp stive de ulcele în jurul butiilor.

Făceau treabă bună într-o zi ca asta halvagii, bragagii, vînzătorii de cofeturi, care-şi strigau vîrtos marfa, potrivindu-şi în aşa fel vocea ca ea să fie ori mai înaltă ca a vecinului, ori mai tunătoare, să nu treacă gloata nepăsătoare pe lîngă ei. Că deh... dacă era o asemenea sărbătoare, ieşiseră toţi, cu mic, cu mare şi se arătau dispuşi să-şi uşureze buzunarele de cîţiva bănuţi de aramă. Mai priveau straiele negustorilor amestecaţi cu gloata, carîtele boierilor care treceau în grabă, stropindu-i cu noroi, muierile îşi dădeau drumul la gură după pohta inimii, cerşetorii îşi strigau bicisnicia mai tare ca deobicei, ţigăncile ghicitoare aveau folos de starea încrezătoare a poporeanului care petrece, fetele scăpau mai uşor de supravegherea maicilor, pungaşii îşi făceau mendrele nestingheriţi.

— Ai văzut carîta aceea cu roţi înalte ? E a boierului Corbeanu. Aşa carîtă descoperită şi-a făcut că vrea cucoana să-i ştie tot tîrgul podoabele. S-a preumblat în sus şi-n jos de vreo trei ori de azi dimineaţă, aşa, fără treabă, că-i făloasă cucoana nevoie mare.

— Mie mi-a plăcut alaiul de călăreţi, toţi flăcăi de însurat. Leit-poleit, datina de la noi din sat. Numai că în loc de cojoace şi căciuli de oaie, purtau haine de şiac alb cu bumbi de aur şi penele acelea albe, nu ştiu zău, de la ce orătanie le-o fi luat, că adiau în vînt ca mătasea. Straşnici feciori, zău aşa!

— Nu ţi-ar fi şi domniei-tale pe poftă aşa unul, pentru fiică-ta ? întreba soţul jupînesei în cauză, zgîndă- rind-o niţeluş, aşa... ca în zi de sărbătoare.

— Oi! bărbate, ce-ţi trece prin cap ! Nu mai poate omul să deschidă gura că-i şi răstălmăceşti cuvintele.

Aveau şi bătrînii vorbele lor, că de multe ce văzuseră trecînd pe acest pămînt, un alai ca acesta nu le lua aşa degrabă ochii şi minţile.

— Oare vodă are de gînd să facă atîta risipă şi la nunţile celorlalte fete cîte mai are de măritat ? îşi pune întrebarea un bărbat cu ochii bulbucaţi şi vocea gîjîită.

— Trufaş vodă, trufaş nevoie mare, încuviinţează un bătrînel cu aspect de ţîrcovnic. Eu mi-l amintesc de pe cînd era ispravnic şi apoi vel-logofăt. Mergea oriunde însoţit de alai de boiernaşi, pîlcuri de 10 —12 oameni, ca să nu treacă nebăgat în seamă cînd se arăta în oraş.

— Nu se gîndeşte la vremelnicia domniei, că uite, s-a apucat să taie casele din tîrg după bunul său plac, ca să-şi facă drum cît mai drept pînă la moşia sa de la Mogoşoaia. Drumul trece peste curtea lui unchi- •său, Şerban Vodă, şi nu s-a sfiit să taie în două curtea ^răposatului, de au rămas în stînga casele beizadelelor şi în dreapta biserica Doamnei Maria cu casele sale» Se zice că nici prin gînd nu-i trece s-o despăgubească.

— Se crede omul turcului. După victoria de la Zăr- neşti asupra nemţilor, a primit în dar de la sultan haină de blană scumpă. Ascultă-mă pe mine, o să ne silească să purtăm şalvari ca turcii, să ne radem în cap şi să ne facem turbane.

— Asta n-o cred, jupîne. Prea eşti prăpăstios, dom- nia-ta. Ţine la datina pămîntului. Nunta a fost făcută după obicei şi domnul Se duce pe fiece duminică la mitropolie să se închine împreună cu familia. Poate nu ştii, dar îşi zice coborîtor din viţa Basarabilor, şi şi-ar dori domnie lungă, ca a lui Matei bătrînul. Ştiu asta de la- un fin al meu, care a slujit sub steag domnesc în bătălia de la Zărneşti. Cînd luptele s-au terminat şi oamenii s-au strîns să vadă cîţi mai sînt şi încercau să uite spaima şi să-şi aducă aminte cuvintele de toate zilele — „bună ziua fîrtate", „bună să-ţi fie inima[11], — şi se priveau în faţă miraţi că nu le găsesc şi limbile li-s încleiate, atunci a venit în mijlocul lor vodă, fără surle şi trîmbiţi a venit, rîndurile de oameni se desfăceau în faţa sa şi părea tare obosit şi s-a ridicat pe un trunchi să-l vadă toţi din jur, era faţa lui ca pastrama de oaie păstrată îndelung, dar vocea suna dulce, ca a unui arhiereu, aşa a zis fină-miu, o voce în care nu puteai să nu crezi : „Oameni buni", a zis, „ne vom trage acum pe la vetrele noastre şi ne vom vedea de rostul gliei că mai

vîrtos ne îndestulează glia decît războaiele. Aveţi făgăduiala mea că, atîta timp cît voi sta în scaunul ţării, nu voi căta pricini de războel şi voi desface oastea de ţară. Nu sîntem bicisnici, în lupta asta aţi dovedit-o, dar ţara e mică şi-şi are necazurile ei şi nu ne putem lăsa măcinaţi între pietrele de moară ale împărăţiilor de la Soare Răsare şi Soare Apune. Cei dintre voi care sînteţi mai bătrîni şi aţi apucat vremea lui Matei Voievod ştiţi că a fost o vreme mănoasă, şi dacă fiecare gospodărie s-a încropit, apoi şi ţara a înflorit. Nu ducem lipsă de isteţime şi cu puţină isteţime din parte-ne vom reuşi să trăim în pace". Aşa a zis atunci vodă, încheie omul cu ochii bulbucaţi, care, pe măsură ce simţea că tot mai multe priviri se îndreaptă' asupra sa, vorbea mai poticnit dînd la iveală un năduf ce i se aşeza pe inimă şi-i necăjea vinele gîtului umflindu-le ca pe nişte sfori.

— Ţţţ!... Chiar aşa să fi zis? se minună bătrînelul cu chip de ţîrcovnic, trăgîndu-se de bărbuţa rară şi a- runcînd priviri poznaşe spre cei adunaţi în jur. Mirarea lui era ca o găleată de apă aruncată peste tumultul din povestirea celuilalt.

Un flăcău cu pantaloni din stofă grosolană şi cu o vestă de atlas albastru, de modă franţuzească, argat se vede, după mîinile mari, bătucite, dar procopsit cu vesta bătătoare la ochi de la boier, îşi aduse aminte să închidă gura pe care o ţinuse deschisă pentru o mai bună în- ţelegere.

— Da. Chiar aşa să fi zis ?

Omul cu năduf îşi trăgea sufletul ca după un urcuş, şi acum, că avea mai mult aer, îşi permitea să se învelească într-o tăcere plină de demnitate. Un altul din preajmă îşi dădu cu părerea :

— Brîncoveanu n-are vînă de războinic. Ba are toate motivele să urască oastea. N-a pierit taică- său, Papa Brîncoveanu, în revolta seimenilor ? Ar fi pierit şi el dacă doica nu ar fi înfăşurat pruncul unei roabe ţigănci în scutece de cocon boieresc şi nu l-ar fi dat pradă pentru spăngile oştenilor lefegii.

Bătrînul cu bărbuţă rară, stăpînit se vede de demonul împotrivirii, îşi trecu limba peste buzele uscate şi clătină capul:

— Tinereţele şi le-a petrecut prin şcoli străine. La ce bun asta, nu, vă întreb pe domniile voastre, la ce bun ? Poate vor fi pohtit ai lui să-l facă un soi de vlădică. Şi acum, dacă a ajuns domnitor şi-a umplut o can- ţilerie cu tot felul de scîrţa-scîrţa pe hîrtie, care vorbesc toate limbile pămîntului, spre desfătarea lui a fă- cut-o, că cine ce are cu ei, au venit aici cu tot cu familii, ştiu asta că le duc pe fiece zi verdeţuri

proaspete, •şi e un fel de Turnu Babei în casele lor din dosul Curţii Domneşti şi iacă dece lui vodă nu-i arde de oaste, ci mai degrabă să petreacă cu cei adunaţi la Curte şi lasă pe seama scrisorilor şi a soliilor aranjarea trebilor cu ţările din jur, că multă încredere are în cuvintele aşternute pe hîrtie.

Tînărul cu ilic de atlaz, care a văzut destule la curtea unde slujeşte, află că traiul omului şi pricinile pentru care el se zbate sînt cu atît mai încîlcite cu cît el e mai suspus.

— Dar cu Bă'lăceanu, cel căruia vodă i-a luat capul şi l-a lăsat în vîrf de prăjină aproape un an, pînă ce corbii au terminat şi ultima fărîmă de piele, de a rămas ţeasta lucioasă, cum a fost ? vrea el să ştie, cu gînd că i-a înfundat pe cei doi cumetri.

— Eii... acela îi era duşman, făcu cel mai bătrîn dintre cumetri, înălţînd degetul mare, noduros şi cu o unghie neagră, în semn că „tocmai aici e buba", e lucra tare cu-nţeles. Dacă nu-l răpunea el, apoi îl aştepta pe Brîncoveanu soarta asta. Şi se porni a rîde mînzeşte de parcă el era însăşi SOARTA şi le ştia demult pe toate.

— Bălăceanu ni i-ar fi adus pe cap pe nemţi şi-ar fi fost vai de capul nostru, făcu omul care zisese mai-na- inte că Brîncoveanu n-are vînă de războinic, după straie părînd a fi negustor. Vă spun eu, că am umblat prin Transilvania şi am văzut cum cei de-o lege cu noi trăiesc cu frica-n sîn că-i ţara împînzită de ostaşi cezaro- crăieşti, care-şi bagă nasu-n toate, straie cenuşii cu bumbi de alamă, cu chivăre mai înalte decît capul, oa- menii-s tare temători de asemenea straie şi trăiesc în ţara lor, ca şi cum n-ar fi a lor.

— Ei vezi ? d'aia ne trebuia şi nouă oaste, făcu triumfător unchieşul cu aspect de ţîrcovnic, ca şi cum vroia ca asta să iasă la iveală şi ştia dinainte că aşa cum roata vine la ştirbină, tot aşa vorbăria lor va ajunge în acest punct. Dar oastea cere bani, pungi doldora de galbeni care altfel intră în visteria domnitorului.

— Şi în carele încărcate care iau drumul Porţii, completă omul cu ochii bulbucaţi.

— ...Şi în acelea ! încuviinţă unchieşul.

— Eh, vecine, grea treabă să ţii corabia domniei între valul lacom al turcului şi cel al papistaşilor din coasta de la miază-noapte. Corabia-i mică, valurile puternice şi are el grijă turcul să schimbe cît mai des cîrmaciul, pentru ca să nu deprindă meşteşugul conducerii...

Cu puţin noroc am putea găsi în acest amestec de oameni şi nişte cunoştinţe mai vechi. Păuniţa însoţită

de trei fraţi mai mici şi cu Radu care se lăsa condus de ea ca un proaspăt orăşan ce se află. îi e teamă acestuia că-şi face de ris însoţitoarea cu straiele-i simple şi se ţine mai în urmă. Păuniţa poartă o rochie de atlaz iroşu-gheorghiu, acoperită de o haină fără mîneci de culoarea frunzei de tutun, numai bună de cules. Este din piele de mînz această vestă, de care fosta-i stăpînă a socotit cu cale să se descotorosească. Pare o jupîniţă cu stare, iar capul descoperit, cu cozi negre în care a împletit funde de mătase, arată că-i fată bună de măritat. Păşeşte mîndru, dar, cînd şi cînd, întoarce capul şişi priveşte însoţitorul pe sub gene, cu privirea aceea iute şi poznaşe care-l face pe tînărul fierar să se întrebe dacă n-a greşit cu ceva în purtările sale.

— Spune, meştere, te-ai gîndit că porţi acelaşi nume cu ginerele crâiesc de astăzi ?

— Nu m-am gîndit, şi iacă, dacă domnia-ta mi-o spui, cred că asta nu-mi aduce nici un folos.

— Prea te gîndeşti numai la foloase, meştere ,■ e dea- juns să-ţi zici că asta poate fi o sărbătoare pentru toţi cei cu numele de Radu şi atunci, parcă-ţi vine mai bine, îţi vine ia-aşa, să-ncalici pe un bidiviu şi să te arăţi lumii întregi.

— Eu ştiu să călăresc pe deşelate, şi-mi place să fac treaba asta cînd am o întindere în faţa mea, nu să mă împiedic de lume.

— Vai, meştere, nu ştiu dacă noi doi o să neînţele- gem vreodată.

Radu înălţă din umeri. El socotea că se-nţeleg destul de bine, chiar dacă Păuniţa isca fel de fel de pricini ca să-l pună pe el în încurcătură. Aşa-i limba femeii, mai iute, şi răzbeşte cu acest dar al său. El avea gînduri de temei, să pună ceva bani deoparte, să-şi încropească o căsuţă şi s-o înduplece pe fata cu frunte netedă şi coade groase să pornească amîndoi în viaţă. Dar tare-i era teamă că gîndurile fetei ţintesc ceva mai sus. După plecarea franţuzoaicei la care slujise, intrase în slujbă la boierul cel mai mare, după domn, la însuşi spătarul tării. O dusese acolo croitoreasa franţuzoaicei, ca şi cum această fată veselă şi liberă în mişcări trebuia să se afle mereu la picioarele unor cucoane din protipendadă.

— Pun prinsoare, meştere fierar, că te socoteşti un fel de păzitor al meu.

— Degeaba încerc s-o fac în mulţimea aceasta că şase zile pe săptămînă tot singură te afli.

— Şi ce? Mă aflu printre oameni cu purtări alese.

— Eu nu m-aş amesteca cu boierii, Păuniţă fată ! Mai ales ce au la îndemînă, nu se sfiesc să ieee.

— Nu ştiu ce vorbeşti. Mai bine, spune, nu-ţi încîntă ochii alaiul acesta ?

— Nu ştiu mie, dar domniei-tale prea multe îţi încîntă ochii...

Alai mare, bani gîrlă, dar nu asta era în mintea domnitorului în această zi cenuşie de noiembrie, cînd livezile Bucureştilor, sărăcite de podoaba lor, lăsau la pri- veală case mărunte de lemn şi chirpici.

Ochii lui erau pe oaspetele de vază, Alexandru Ma- vrocordat, pe care-l înconjurase de suită aleasă, seimeni călări în jurul caleştii sale, ca şi cum el era sărbătoritul, pentru el dangătul clopotului celui mare, covoarele întinse de la caleaşcă. la intrarea Mitropoliei, jeţul împărătesc cu catifea roşie, întreaga slujbă înălţătoare pe care o oficia mitropolitul Ungro-Vlahiei, cu tiara bătută în pietre scumpe şi cîrje aurită.

Prin faţa ochilor acestui înalt demnitar al Porţii trecuseră imagini a tot ce avea mai de preţ Europa : catedralele Romei, palatele Veneţiei şi Padovei, minunea artei bizantine, acea Sfînta Sofia care, dacă fusese bo- tezată de ctitorii ei cu numele înţelepciunii, dovedise şi acea faţă a înţelepciunii care ştie să primească scur- gerea timpului cu toate ale lui, în speţă, primise între zidurile sale pe închinătorii lui Alah cu ceea ce aveau bunăcuviinţă în religia lor. Căci turcii, oameni cinstiţi ■în negoţ, pînă la ultima para, cumpătaţi în prînzurile lor, ncadmiţînd jocurile de noroc, nici trufia încăierărilor în doi, care în Franţa se cheamă duel, păstrează la rîn- dul lor, ceea ce avusese bun Bizanţul. Nu stricaseră bi- sericile creştine, iar pe grecii dispuşi să se supună nu-i scuipase ca pe nişte măsele stricate.

Iată, acest grec care-i slujea cu dreaptă credinţă, era dregător şi sfătuitor al Porţii în problemele dinafară. El însuşi produs al acestei ciudate osmoze dintre Bizanţ şi noua împărăţie a Profetului, Alexandru Ma- vrocordat avea purtările unui turc de vază, dar avea, pe de altă parte, larga cuprindere a politicii europene, ceea ce aducea mai degrabă scîrbă minţii leneşe a turcului. Un timp, duşman al lui Brîncoveanu, uneltind •chiar pentru mazilirea lui cînd abea fusese numit domn, fusese înduplecat cu numeroase pungi de aur să vină •aici, căci la galbeni se năravise la fel ca şi stăpînii lui. Poate se adăuga la aceasta şi curiozitatea de a cunoaşte la curtea sa pe acest principe ambiţios, despre care se spuneau felurite lucruri. Iată, îl vedea încercînd să re- facă fastul slujbelor bizantine, avînd chiar un mitropolit al scaunului său, cu toată fala cuvenită.

După petrecerea primelor trei zile ale nunţii, fu invitat să se hodinească la Mogoşoaia, o curte boierească din afara Bucureştilor. Vodă însuşi îl urmă, lăsîndu-i pe alţii să petreacă mai departe şi să se veselească.

La această dată a lui noiembrie 1692 se aflau la Mogoşoaia case bătrîneşti acoperite cu şindrilă, cuviincioase case văruite în alb, cu prispă lungă susţinută de stîlpi de lemn şi fără etaj. Construise Brîncoveanu în 1688 — anul înscăunării sale ca domn — un paraclis pentru închinăciune în zilele de duminică, atunci cînd familia sa poposea aici.

În sala cea mare a conacului, simplă sufragerie cu masă lungă de stejar meşterită după moda florentină, cu jeţuri la fel, avînd spătare înalte, se adunară trimisul Porţii şi vodă cu cei doi sfetnici de încredere ai săi, Mihail şi Constantin Cantacuzino.

Ferestrele erau înguste aducînd puţină lumină, dar pe masă ardeau luminări de ceară curată în sfeşnice de argint. Aruncau blîndă lumină asupra pocalelor frumos cizelate, a tipsiilor încărcate de fructe.

Mavrocordat era aşezat în fruntea mesei. Bărbat înalt, cu frumuseţe ce trebuie să fi stat în tinereţe alături de cea a efebilor dăltuiţi în marmoră albă din vechea Grechie, avea ferestrele ochilor cu ape de o calmă visare, nasul prelung, iar sub mustaţa moale, coborîtă pînă la bărbiţa scurtă, o gură cărnoasă, frumos modelată, dovedind înclinare spre bucuriile vieţii, generozitate întoarsă poate numai spre ale sale trebuinţe lumeşti.Îi plăcea tihna de aici, vorbirea în limba sa, pe care aceştia o foloseau cu ştiinţă culeasă din cărţi, nu cu aceea a grecului de pe stradă. Dealtfel, curiozitatea ce-l mînase încoace fusese hrănită de ce ştia în legătură cu cei doi Cantacuzini, aici de faţă. Familie rămuroasă care dăduse mulţi generali în timpul Imperiului bizantin, cărturari şi chiar un împărat, pe Ioan Cantacuzino, se bucurase de o vitalitate deosebită, trecînd la îndeletniciri negustoreşti după căderea Constantinopolului atrăgîndu-şi nu de puţine ori mînia sultanului pentru averile strînse, mînie care mersese pînă la spînzu- rarea unui strămoş al acestora, Mihail zis Şeitan Oglu, şi mai tîrziu a bunicului acestora, Andronic Cantacuzino, cel ce fusese un sfătuitor de nădejde a] lui Mihai Viteazul. Nu lipsiseră din istoria acestei familii nici faptele de arme glorioase, nici aplecarea asupra cărţilor (Matei, fiul acelui Ioan Cantacuzino, dăduse la iveală un neegalat comentariu asupra „Cîntării cîntărilor", foarte apreciat la vremea sa), nici traiul îmbelşugat,, nici prăbuşirea

urmată de fuga misterioasă sub ameninţarea gîdelui. Un timp fusese cea mai puternică familie din Istanbul, în care-şi puneau speranţele toţi grecii rămaşi acolo după căderea imperiului bizantin. Sigur că Poarta simţise ameninţarea acestora, destul de trufaşi ca să-şi asume riscul de a reface imperiul bizantin prin comploturi şi cabale, destul de nebuni ca să nu se mulţumească cu averile dobîndite (acel Mihail, zis Şeitan Oglu, fusese omul de încredere al marelui vizir, prim furnizor al Porţii, aducînd din Rusia blănuri scumpe şi mărfuri de tot felul), şi să dorească binele tuturor creştinilor rămaşi sub mina turcului.

Aşa gîndea Alexandru Mavrocordat: numai nebunii cred că pot învia steaua unui imperiu apus. Istoria merge înainte, şi dacă te numeri cumva printre cei ce deţin la un moment dat iţele istoriei, trebuie mai întîi să te uiţi bine în jur, să cunoşti bine realităţile şi apoi să întreprinzi ceva. Adînc cunoscător al istoriei neamului său, Mavrocordat păstra un soi de mîndrie nostalgică pentru secolele de fală din care descinsese întreaga cultură a Europei, o mîndrie care-i permitea să privească de sus pe turcomanii abea pripăşiţi pe continent şi chiar pe ambasadorii altor ţări cu care avea de-aface. Atît. O mîndrie a sa, pentru sine. Căci altfel, ştia să-şi învăluiască purtările în atitudini îndatoritoare, în vorbe care să-i ungă pe inimă pe cei din jur, şi chiar în supuşenie aparent lipsită de voinţă, dacă era nevoie. Toate acestea făceau parte din arsenalul său de înţelepciune. Nu spune evanghelia „fii blînd ca porumbelul şi înţelept ca şarpele”?

îşi număra mătăniile cu degetele lui lungi, moi, cu unghii îngrijite. Purta întotdeauna la el un şirag de mătănii aduse de la Muntele Athos. Gestul prin care degetele se mişcau cu repeziciune numărîndu-le boabele era singurul ce trăda un neastîmpăr bine înfrînat, dar pentru un ochi mai puţin pătrunzător putea să fie un simplu gest evlavios şi-l înrudea astfel în mod fericit cu prinţii bisericii. Număra mătăniile, dar nici un muşchi de pe faţa sa nu arăta concentrarea, sau alte stări ce i-ar fi permis celui cu care sta la sfat să-l cîn- tărească, să-l dibuiască.

— Domniile voastre mi-au dăruit una dintre cele mai alese găzduiri şi numai trebile ce mă aşteaptă la Poartă mă fac să mă rup prea curînd plăcerii de a vă fi oaspe.

— Ne bucurăm că puţinul pe care-l avem este în stare a mulţumi un înalt dregător al Porţii.

— Ştim şi ne bucurăm că domniile voastre nu aţi apucat pe calea hainirii, aşa cum au făcut-o alţii dinainte, şi daţi Porţii ceea ce i se cuvine.

— Aşa vom face şi de-aci înainte, lua cuvîntul spătarul Cantacuzino. De aceea ţinem să amintim înălţimii voastre că zvonurile care au ajuns la Poartă pe căi lăturalnice cum că am pregăti oaste de ţară, nu-s adevărate. Ne bucurăm de oblăduiala înaltei Porţi şi n-avem nevoie de o oaste a noastră. Ne ajunge oastea de curte care este mică : seimenii cu 6 steaguri, cazacii cu 12 steaguri, catanele cu 3 steaguri şi cîţiva tunari, să-i numeri pe degete. Asta pentru cazul unor revolte din popor, să apărăm Curtea Domnească. Acea oaste din 2000 de călăreţi care s-a pornit peste munţi împotriva generalului Heissler a fost întocmită în pripă pentru sprijinirea oastei turceşti. Şi tot în pripă a fost desfăcută, după împlinirea rostului său.

— Iar pentru a uita înălţimea-voastră necazul pe care i l-a adus acel unchi şi înaintaş al meu, glăsui vodă, ne simţim datori a da pe fiece an cîte 200 pungi cu aur, care să fie ale înălţimii-voastre, de la care nădăjduim protecţie pe lîngă sultan şi vizir.

Mavrocordat înclină uşor capul în semn că este o orînduială dreaptă aceasta.

— Cred că socotiţi la fel ca mine : atîta timp cît vă bucuraţi de libertatea legii voastre şi ţara nu devine paşalîc, niciun preţ nu e prea mare.

— Aşa e, înălţimea-ta. E mai rea stăpinirea austriacă ce s-a înfiripat în Transilvania şi care pe lîngă bunurile pămîntului năzuieşte să se strecoare în sufletele oamenilor, să le ia credinţa ortodoxă moştenită din bătrîni.

Mavrocordat era încredinţat că vorbele acestea rostite de Brîncoveanu nu-s simple vorbe de diplomaţie. Avea ştiinţă de sprijinul pe care Brîncoveanu îl acorda patriarhului Dionisie al IV-lea, rudă a Cantacuzinilor, de daniile făcute mînăstirilor de la Muntele Athos şi Sinai, chiar şi mînăstirii Sumela din îndepărtatul Tra- pezunt. Această continuare a bunelor tradiţii bizantine, aducea iar în mintea domniei-sale bănuiala că trufia acestui principe mergea pînă acolo încît năzuia să strămute obiceiurile curţii bizantine la această curte mică şi deloc neatîrnată. îi era pe plac protecţia ortodoxiei, dar n-avea de gînd să' încurajeze pe faţă gesturile imperiale la care aceştia se dedau. încuviinţarea tacită din parte-i, le era deajuns.

Stolnicul îi puse la îndemînă o carte în greceşte scoasă de sub tipar chiar în acest an. îi vorbi despre tipografia înfiinţată de Brîncoveanu la Buzău în 1691,

care ființa pe lîngă cea de la Bucureşti ce dăinuia din 1678 şi cea de la Tîrgovişte, încă şi mai veche.

Secretarul dragomanului Porţii mîngîie cu degetele-B fine foile acestei cărţi greceşti, atît de proaspătă, că încă se simţea mirosul cernelei.

— Are poate ştiinţă înălţimea-voastră că am adus anume de la Constantinopol tipograf priceput, pe numele său Andrei, venit tocmai din Iviria, de la chirchizi. E om harnic şi bun rînduitor al trebilor tipografiei. Aici, la noi, s-a călugărit, luîndu-şi numele de Antim. El a terminat biblia în româneşte începută sub Şerban.

— Am auzit, am auzit. Şi m-am mirat, drept să vă spun. Nu că m-ar interesa trebile dinlăuntrul acestei ţărişoare (Mavrocordat sublinie acest din urmă cuvînt pentru a le mai tăia din aripi acestor boieri care se purtau ca nişte înalţi demnitari), dar aşa... ca un creştin oarecare, mă întreb de ce este scrisă pre limba română şi nu în slavonă, care e limba obişnuită în care s-au tipărit pînă acum cărţile în partea asta de lume ?

— Desigur înălţimea voastră ştie că ar fi fost o limbă de împrumut, pentru că norodul de aici nu o cunoaşte, numai călugării şi diecii ştiu s-o tălmăcească.

Dar de vreme ce slujba, mai toată, se face în biserică pre limba poporenilor, de ce să fie cărţile scrise altfel.

— Dacă înălţimea-ta ai cunoaşte limba vorbită de poporeni, ai avea ştiinţă că cele mai multe cuvinte sînt latineşti şi chiar cele care sună niţel altfel, tot din tulpină latinească sînt pornite. Cît despre înlănţuirea lor în vorbire, la fel ca în latină se înlănţuie. Şi dacă limba unui neam arată cel mai bine chipul maicii sale, aşa cum un om ce a avut nenorocul să-şi piardă mama de la naştere şi nu-şi aminteşte cum arăta, dar el păstrează în sine ceva din înfăţişarea ei şi chiar din felul ei de a fi, tot aşa şi un neam nu se poate lepăda de moştenirea limbii şi e dreptul său să o folosească.

— Văd stalnice, că-ţi place a folosi scolastica deprinsă la Padova şi mă faci să cred nişte lucruri nemaiauzite.

— Aici, la noi, nu-s de tot nemaiauzite, că oamenii de rînd îşi zic români, şi măcar că această numire a ajuns tot una cu „om ajuns la sapă de lemn”, trebuie să fi pornit ea de undeva, dintr-o cunoaştere pe care veacurile au acoperit-o cu nemila lor, pînă într-atît au acoperit-o încît nu mai ştiu care sînt rădăcinile. Dar

noi, dacă ştim latinească şi am avut în mînă cărţi ce pomenesc despre venirea împăratului Traian cu armată mare prin locurile acestea, putem cuteza a înlătura obrocul nemilos al vremii şi a-i privi ca pe urmaşii vajnicilor romani.

— La ce bun toate astea, stolnice ?

— Pentru a-şi folosi neamul acesta mai bine limba sa, nu numai în vorbire, ci şi în scriere. De este fapta asta de nimică sau de e cu adevărat un bun, asta o va arăta viitorimea.

Mavrocordat îl privi îndelung pe stolnic, cu un soi de tristeţe nostalgică. Dacă grecul ar fi fost o fire mai vioaie, privirea aceasta ar fi fost mai degrabă ironică. Căci se întreba la ce viitorime se ridică boierul valah. Un om, fie el boier mare, înfăptuieşte ceva pentru sine şi ai săi apropiaţi. Numai împăraţii cutează

gesturi pentru un neam şi viitorul său. Iată că se vădea ceea ce doar bănuise : oamenii din stirpea aceasta au năravul unor gesturi gratuite, ce nu le aduc lor un folos imediat. Ca şi acel Mihail Şeitan Oglu ce complotase în numele tuturor creştinilor din Istanbul, ca şi bunicul lor Andronic, care-l susţinuse pe voievodul Mihai, ca şi Dră- ghici, fratele mai mare al acestor doi Cantacuzini, aici de

faţă, care se pornise anume la Istanbul ca să schimbe cerinţa Porţii de a lua, pe lîngă haraciu, şi un număr de copii pe fiece an din acest principat, năzuinţă şi zbatere de la care i se trăsese moartea

.Ceea ce la un altul ar fi fost ironie, pe chipulJui Mavrocordat era doar o tristeţe izvorîtă din neînţelegere. Iar mai în adînc, în zonele nemărturisite arie 0ugatului, acelea care şi pentru sine erau acoperite, era un soi de ciudă pentru purtările princiare ale acestora.

El, unul, ieşise dintr-o familie de greci din clasa de mijloc. Fusese un învăţăcel tenace pentru a deprinde obiceiurile actualilor stăpînitori ai Istanbulului şi reuşise cu vîrf şi îndesat să le fie pe plac. Bunicul şi străbunicul acestora fuseseră tot negustori. Dar purtările acestor urmaşi vroiau să' arate că aceea fusese o stare vremelnică în ghenealoghia lor şi tot ceea ce făceau, era ca să se uite trecerea prin acea stare dictată de împrejurări. Purtările lor erau un fel de praf aruncat în ochii acestui înalt demnitar al Porţii. Ca să-i amintească lui că pe vremea cînd străbunii lor ţineau în mîini soarta unui imperiu, străbunii lui făceau parte din gloată. Ei bine, va înghiţi acest afront, atît cît va fi nevoie îl va înghiţi. Dar va veni şi vremea cîncl le va arăta că el este cel puternic !

Acesta era rîul subteran, năclăit şi mocirlos ce zăcea în cugetul înaltului dregător. Atît de adînc încît abea de îl presimţea. Dar înaltul dregător era un om de

lume şi ştia ce se aşteaptă de la el într-o anumită situaţie. Aici el era un reprezentant al suzeranului lor — Poarta Otomană — dar liber să cunoască trebile bisericii ortodoxe şi deloc potrivnic unor înfăptuiri pe această cale. În plus, vroia să le arate întinderea cunoştinţelor sale. Aşa că zise :

— În trebile dinlăuntru ale acestei ţări, eu nu mă amestec. Dar cărţi tipărite, asta da, e un lucru de mare folos şi sînt trebuitoare — o mulţime ■— şi pentru alte mînăstiri. De la Muntele Athos şi Sinai, chiar din Iviria şi îndepărtatul Trapezunt.

— Le vom face, în greceşte şi chiar în limba arabă de va fi nevoie. Avem aici, la Academia Domnească, traducători priceputi în greceşte, cum sînt Sevastos Chi- menitul, Ieremia Cacavela, Ion Comnenul. Dar ce zic eu ? Sevastos a fost învăţăcelul înălţimii-voastre la A- cademia elineasca din Constantinopol. Nu-l cunosc eu atît de bine precum îl cunoaşte înălţimea-voastră.

129

Cu sprijinul lui şi al altora am vrea să punem aici bazele unei Academii pentru fii de boieri care vor să se adape la izvorul cărţilor.

c-da 274 coala J>

— Şi nu numai pentru ei, adause domnitorul.

— Atunci pentru cine încă ? vru să ştie înaltul oaspe.

— Mă gîndesc că, odată porniţi cîţiva, ştiinţa de carte se va răspîndi ca o pecingine, cea mai binecuvîn- tată pecingine ce există şi vor pohti chiar fii din popor să înveţe. Cei pregătiţi la Academie vor merge să-i înveţe buchile pe oamenii de rînd. Vor avea de la mine bani şi tot sprijinul. Nişte case speciale pe lîngă curţile boiereşti, de va fi nevoie.

— Vezi departe măria-ta, dar nu ştiu ce treabă vei face cu ţăranii ştiutori de carte.

— Apoi nu-i nevoie de filosofie şi retorică pentru a avea un popor luminat. Un an sau doi de carte în copilărie îi sînt de folos omului o viaţă întreagă ca să ia în mînă o cărţulie cu sfaturi gospodăreşti, sau un cro- nic cu fapte din istoria neamului, sau biblia, aşa cum în alte ţări măcar la zece familii găseşti o biblie în casă.

— Şi pînă atunci, la Academie, spudeii vor învăţa retorică şi filosofie ?

— Acestea şi încă astronomie şi fizică, latină şi elină.

— Văd că năzuiţi la o academie adevărată, ca cea de la Padova sau de la Constantinopol şi aţi şi reuşit să înduplecaţi profesori de la Constantinopol să vină aici.

Mai vedea el Mavrocordat şi altele. Mîndria acestora de a domni peste un popor ce Se trage din romani, era un lucru nou pentru el, abea acum auzit. Ea se adăuga la celelalte pricini de mîndrie ale acestei familii. Cele pentru care îşi însuşiseră stema cu vulturul cu două capete a imperiului bizantin şi o puneau în fruntea tuturor actelor lor. Vroiau poate să arate lumii întregi că acest principat este o fărîmă a imperiului roman de răsărit. Păstrarea conştiinţei originii în cugetul acestui popor putea înlesni şi lucrarea lor grea şi anevoioasă, în care nu se ştie de vor izbîndi. Dar încercarea lor i se părea îngemănată cu o altă încercare a unui principe de la începutul acestui secol. A voievodului Mihai de a înmănunchea celle trei ţărişoare din jurul munţilor într-una singură, pe temeiul că locuitorii lor sînt de acelaşi neam. Acela folosise puterea armelor. Aceştia înţeleseseră că nu era momentul s-o folosească sau nu se pricepeau s-o facă. Dar încercau un lucru care, de ar fi să izbîndească, ar putea deveni la rîndul lui o armă.

Mavrocordat dădu din cap şi zîmbi pentru prima dată la această întrevedere. Avea să-şi păstreze această constatare pentru sine. De va fi să lovească această araiă peste secole, atunci cînd nici ei, nici cei ce o pregăteau nu vor mai fi, nu intra în îndatoririle sale să-i prevină pe actualii stă^ini. Şi, în scurta viaţă ce-i era hărăzită, avea să profite de pungile cu aur promise de aceştia. Le accepta ca preţ al tăcerii sale.

XIV

STOLNICUL CONSTANTIN DĂ SFATURI

Casa stolnicului din Bucureşti nu era una dintre cele mai arătoase. Dealtfel, îndărătul bulumacilor groşi, înalţi cît stejarul, care formau îngrădirea ei, nu puteai vedea mare lucru nici atunci cînd treceai călare. Avea puţine acareturi, iar curtea din jur nu ocupa o întindere mare. Era totuşi casă solidă din cărăimidă, cu un cat şi cu a- coperiş din foi de plumb, lucru rar la acest timp în Bucureşti. împărţirea interiorului fusese făcută de arhitect italian, rezervînd cea mai mare parte a parterului pentru biblioteca stolnicului, care îi servea şi drept cabinet de lucru. Era această bibliotecă vastă, nu atît pentru preumblarea în lungul şi-n latul său, atunci cînd stolnicul îşi căuta gîndurile, cît mai ales pentru orînduirea pe două laturi, din podele pînă-n tavan, a unor volume preţioase legate în piele de viţel, tipă'rituri şi manuscrise venite din toate părţile Europei. Ferestrele din cea de-a treia latură erau în stil gotic, cu aro frînt deasupra, cu o baghetă de piatră la mijloc, împărţindule în două, fiecare parte avînd arcuri mici, trilobate. Locul rămas pentru geamuri avea vitralii preţioase

aduse de la Viena. Lumina îndulcită care trecea prin ele scotea din umbră biroul cu sculpturi bogate, banchete şi jeţuri florentine, un glob pămîntesc de mari proporţii, care lăsa să se vadă că boierului învăţat îi place să vadă întinderile ţăriior pe unde nu umblase şi n-avea să umble vreodată. în tinereţea domniei sale cercetase cărţi despre rostul aştrilor, preocuparea aceasta adăugîndu-se înclinaţiei spre retorică şi logică, spre metafizică şi chiar spre strategia militară. în urmă cu cîţiva ani întocmise o schiţă cartografică înfăţişînd asediul cetăţii sîrbeşti Petrovaradin, la cererea Ligii Sfinte din care făceau parte asediaţii, dar şi armatele austriace care le veneau în ajutor. A- dunînd date de la informatorii săi migălise cu multă grije locul taberei turceşti, cetatea şi în preajma ei fluviul Danubiu, mişcarea trupelor şi a vaselor pe fluviu. Acum nornise la o altă înfăptuire de mai mari proporţii : harta Ţării Româneşti, cu toat^ rîurile, oraşele şi drumurile sale, aşa cum nu se mai făcuse alta.

în sertarele biroului se aflau într-o ordine desăvîrşită hîrtii cu prescurtări de texte despre istoria ţării, culese cu strădanie din lucrările celor care se inleresaseră vreodată despre locuitorii ţinutului dintre Dunăre şi Carpaţi, dar mai erau şi liste întregi cu cuvinte ejineşti, în faţa cărora stăteau cele româneşti, care li se potriveau cel mai bine, însemnări despre plante folosite în popor ca leacuri, scrisori primite de la cărturari din diferite părţi ale Europei.

Constantin, fire meditativă, iubea mult tihna studiului. dar totodată tindea să-şi înalţe un monument prin faptele sale, una dintre acestea fiind susţinerea domniei nepotului Brîncoveanu, domni? ce pornise în ape destul de tulburi, dar iată, se menţinea de mai bine de patru ani, facîndu-şi drum printre neprieteni şi duşmani ca printre ţepii scaieţilor şi săbiile trestiilor. întîmplă- rile de-o viaţă prin care trecuse stolnicul şi familia lui îi arătaseră că mai primejdioşi sînt neprietenii de aici, din ţară. Cînd se afla copil mîncase pîinea pribegiei în Transilvania împreună cu familia sa care-l urmase pe fostul domnitor Constantin Şerban. Apoi, dacă reveniseră în ţară, sub Mihnea vodă, care le dăduse asigurări de tihnă, răgazul fusese înşelător şi de scurtă durată. Nu era de mirare atîta timp cît domniile dici
Ţara Românească erau rodul întîmplării şi ai greutăţii pungilor cu aur.

Acest Mihnea, fiu al unui negustor din Fanar, îşi schimbase numele de Frânţi în Gioan beiul, apoi în Mihnea, Michael pentru blazon, şi după vîrsta de patru-

zeci de ani devenise domn în schimbul a 200 000 de galbeni. Nu vedea domnia decît în chipul unei autocraţii depline, iar pentru aceasta îi stăteau în cale atît boierii cît şi suzeranul de la care o obţinuse — Poarta otomană. Vroia să-i macine pe aceşti doi duşmani ai săi într-o încleştare teribilă. Aşa că, pe de o parte încercase să-i determine pe boieri să pornească o răscoală antiotomană, iar dacă aceştia Se lăsau greu, se pornise cu tot felul de pîri la Poartă împotriva celor mai de vază dintre ei. Printre aceştia se afla şi postelnicul Constantin, tatăl stolnicului. El hotărîse să ia din nou drumul pribegiei, de data asta în Moldova, la cei doi fraţi ai postelnicului, boierii Toma şi Iordache Can- tacuzino. Şi bine făcuse, căci Radu Mihnea al III-lea se pornise să căsăpească boierii din Ţara Românească, chemîndu-i pre ei la Curte şi, în sunet de dairale şi timpane, căsăpindu-i ca pe animale. Alţi şaisprezece boieri fură atraşi în cortul trimisului sultanului şi omorîţi de o ceată de tătari.

Îi stătea pe inimă lui Mihnea că-l scăpase din mîini pe unul dintre cei mai de vază boieri. Îl înduplecase pe sultan să trimită doi capugii în Moldova după postelnic şi luase acesta drumul Ţarigradului cu moartea în suflet. Dar era stăpîn pe el bătrînul postelnic şi ştia să stăpînească şi împrejurările şi dacă s-a aflat în faţa divanului de judecată, atunci s-a apucat sa spună despre toate uneltirile lui Mihnea. Nu era de acord cu politica lui Mihnea nu numai în problema boierilor pe care se pornise să-i împuţineze nesuferind în preajmă decît oamenii supuşi, care să vadă lucrurile cu ochii lui, dar nici în trebile tîrgurilor şi satelor cu totul străine lui şi pe care nu-şi da nici o ostenealâ să le cunoască.

Puternicul vizir Kopriilii îl cunoştea de multă vreme pe postelnic şi vedea limpede că niciodată nu vor sta la acelaşi nivel talerele balanţei dacă pe unul se vor aşeza faptele zănaticului Mihnea şi pe celălalt cumpă- tarea şi înţelepciunea acestui om al pămîntului, tată a doisprezece copii. Aşa că-i dăduse drumul să plec₀ în linişte la Iaşi, iar galbenii pe care Mihnea îi trimisese pentru uciderea postelnicului nu-i primise vizirul, ieşin- du-şi odată din obiceiurile lui de bun preţuitor al me- talului nobil.

Preţuirea pe care stîlpul Porţii Otomane i-o acorda postelnicului se vădise un an mai tîrziu cînd, înainte de a înfiinţa un paşalîc la Bucureşti, pe care gineri-su, Mustafa-paşa, se şi pregătea să-l ia în primire, vizirul îl chemase din nou pe Constantin Cantacuzino ca să ştie cum stau lucrurile în Ţara Românească şi ce sorţi de reuşită va avea acest paşalîc. Boierul român îi ară-

tase că multă cazną şi cheltuială vor avea de depus funcţionarii Porţii ca să schimbe o stare de lucruri cu alta, că oamenii sînt îndărătnici şi dacă slujbaşii ţării reuşesc să ia de la ei haraciul şi zehereaua şi dijma o fac pentru că ştiu cum să-i ia, şi ce nevoie are Poarta de griji în plus, cînd şi aşa primeşte danii grele din Ţara Românească şi apoi de unde pot şti că ţările din jur nu vor găsi în asta prilej de războiu pentru apărarea unui principat creştin, acum, cînd lucrurile s-au mai liniştit şi chiar austriacul şi-a tras trupele în matca sa ?

Din nou hotărîrea vizirului fusese schimbată, spuind că la o adică el nu dorea decît să se stăvilească odată frăbiîntările dintre partidele boiereşti şi dacă boierul român îşi ia misiunea să prepuie un domn paşnic, atunci n-au decît să-şi vadă de trebile lor.

Postelnicul ar fi putut atunci să rostească numele unuia dintre fiii săi pentru scaunul ţării. Drăghici, cel mai mare, era trecut de treizeci de ani, Şerban avea douăzeci şi şapte. Dar nu năzuia la măriri. A plecat urechea la rugămintea lui Gngoraşcu din familia Ghiculeştilor, care fusese crescut la Iaşi şi dacă[1] cunoştea obiceiurile şi nevoile de acolo se cheamă că era al neamului acesta, apoi era un bărbat cumpătat, mai degrabă şovăielnic, nădăjduind postelnicul că dacă-i va sta ca sfetnic în preajmă va reuşi să-i inspire şi hotărîrea de care ducea lipsă. Numai că firea aceasta şovăielnică a noului domn avea să fie pierzarea bătrînului postelnic. Stroe Leurdeanu şi alţi cîţiva au picurat în auzul domnitorului tot felul de vorbe înveninate şi au reuşit să subţieze încrederea în binefăcătorul său, căruia, în înfierbîntarea dorinţei de domnie, Grigoraşcu îi dăduse o scrisoare cu cele mai călduroase asigurări de bine. Dar acum el era domnul! Poate că umilinţa lui de a- tunci îl îngreţoşa. Făcuse totul ca să-i fie pe plac bă- trînului acesta ce se simţea atît de deasupra boierilor din ţara sa, încît îşi permitea să privească cu dispreţ scaunul domniei. Se vede că punea mai mult preţ pe uneltirile din umbră.

Gîndire limitată, fire temătoare, Grigoraşcu Ghica socotea primejdios tot ce nu putea înţelege. Hotărînd uciderea postelnicului curma odată pentru totdeauna şirul pîrilor care-l încolţeau din partea celor mai apropiaţi şi înlătura această familie primejdioasă de lîngă scaunul său.

Bătrînul postelnic fusese luat din casa sa de la Mărgineni, purtat ca un proscris în car cu boi pînă la Sna- gov şi sugrumat în trapeza mînăstirii de acolo. Pentru familia lui urmaseră ani grei... Şerban fugise din ţară, dar ceilalţi fuseseră mai întîi întemniţaţi, bătuţi şi

batjocoriţi, puşi în convoi să care piatră şi var pentru re-pararea caselor domneşti.

Constantin era tînăr pe atunci, abea se întorsese de la Padova, şi scîrba încercată faţă de răutate şi silnicie îi apăruse ca cea întîmpinată de călătorul vesel şi fiiră griji care merge pe un drum drept şi cade deodată în- tr-un hăţiş plin de scaieţi, păianjeni şi lipitori ce ţi se agaţă de haine, te zgîrie .şi îţi ung pielea cu balele lor scîrboase.

Vremea aceea trecuse, dar ea îl însemnase pentru totdeauna pe Constantin. Devenise prevăzător mai mult decît este nevoie. De undeva, de unde nu te aştepţi sau într-o zi mai senină decît altele putea răsări o primejdie care să crească ca aluatul şi să se lăţească, înainte ca să te înarmezi şi să[1] fii în stare să-i ţii piept. Primejdie de aici, din interior, mai degrabă decît din partea duşmanilor ştiuţi. Fire meditativă, iubind cărţile şi viaţa de familie la fel ca tatăl său, îşi impune'a să fie foarte atent la atitudinile şi năravurile oamenilor din jur, dăruind pentru aceasta o parte destul de bună a timpului său, deşi i-ar fi fost mai pe plac să stea deoparte, la o moşie a sa din afara Bucureştilor. Dacă liniştea şi tihna era condiţionată de ţinerea fiiielor puterii în mîinile familiei sale, şi mersul lucrurilor o dovedise, atunci trebuia să vegheze ca cineva din familia sa să stea în scaunul ţării. Şerban, fratele său mai mare, îi tăiase fără milă pe boierii neprieteni şi se pricepuse să inspire teamă celor rămaşi. Ba năzuise să inspire aceeaşi teamă celor din familia sa. în ultima parte a vieţii încercase să forţeze mîna maicii lor, Ilina, să schimbe testamentul în favoarea lui. Avea Şerban firea impetuoasă şi năvalnică a acelui strămoş al lor, Mihail, zis Şeitan Oglu, ceea ce în limba turcilor se cheamă Fiul diavolului, căci spăimîntase întreg Istanbulul cu felul cum ştia să se strecoare printre primejdii şi tot în picioare cădea, cu fascinaţia pe care o răspîndea în jur şi cu îmbogăţirea rapidă.

Abea apucase Şerban să-şi dea duhul că fraţii săi, spătarul şi stolnicul, adunaseră pe boierii de încredere să meargă să-l pună în scaun pe nepotul Brîncoveanu. Cu firea-i cumpănită şi deprinderile de bun gospodar era cel mai potrivit pentru a rotunji avuţia ţării, atît de trebuitoare la acoperirea haraciului şi zaharelei cerute de Poartă.

Dar stolnicul veghea mai departe. Veghea ca nepotul să nu se socoată un vîrf al familiei şi să ştie că fără sprijinitorii săi ar fi rămas un boier cu dregătorie înaltă. Atît.

în seara asta îl aştepta să vină. Cina în sînul familiei stolnicului în fiecare sîmbătă seara era un obicei mai vechi, aproape un ritual, discuţiile dinaintea ei un prilej de a-şi limpezi unele lucruri cu adîncime şi dacă acura dezlegau mai puţin tainele cărţilor şi lăsau loc mai mare pentru nevoile cîrmuirii, Dinu lua aceeaşi atitudine de învăţăcel în faţa unchiului său. Nu era nevoie să se umilească pentru aceasta. Nu se umilise nici cînd era un tinerel căruia abea îi dădeau tuleile bărbii. Unchiul său, tăcut şi îngîndurat, cu gesturi măsurate şi privirea pătrunzătoare, fusese primul bărbat căruia dorise să-i semene şi rămăsese astfel, căci nu^ văzuse pierzîn- du-şi cumpătul sau încolţit de situaţiile grele.

îndată ce auzi huruitul caleştii urmat de vocile din antreu, stolnicul merse să-l întîmpine. Dinu scoase haina grea de blană[1] ajutat de Vasile, sluga mută şi surdă a stolnicului. Blana mirosea a geruială şi aer proaspăt. Acest decembrie venise cu un vînt tăios, deşi pînă acum nu ninsese, nici lapoviţă nu venise dinspre munte.

Brîncoveanu purta pe dedesupt haină de mătase vişinie, pantaloni negri strînşi pe coapse după moda italiană şi botfori din piele moale, toate acestea scoţîn- dui la iveală sprinteneala mişcărilor, ţinuta încă tinerească. Merse sa-şi încălzească mîinile în faţa căminului, în care ardea un butuc gros.

îi plăcea domnitorului în casa acestui unchi şi dascăl al său mirosul de podele proaspăt ceruite, prin coridoare mirosul de răşină ce arde în căţui şi parcă şi un vag parfum de lăcrămioare, care nu ştia de unde vine. Parfumuri amestecate, de casă bătrînească. îi aminteau de propria casă părintească de la Brîncoveni.

Se gîndi că, la rîndul său, stolnicul a încercat să a- ducă pe cît posibil în casa aceasta ridicată în inima tîr- gului sufletul bătrînei case a tatălui său, postelnicul, de la Mărgineni. în timpul prigoanei Cantacuzinilor casa aceea arsese. Pierderea ei fusese pentru unchiul său ca pierderea unei fiinţe dragi.

Ridică glas şi-i spusese stolnicului părerea aceasta a sa.

— într-adevăr, Mărginenii erau locul îndrăgit de taica. Se simţea un om fericit cu cărţile sale şi cu întreaga familie în jurul său. Cînd trebuia să facă drum la Curtea Domnească' de la Tîrgovişte sau pînă la Istanbul, nouă, icopiilor, ni se părea că pleacă peste mări şi ţări. Cred că asta venea de acolo că îl vedeam gînditor, şi pe ceilalţi adulţi din casă cu chipuri prelungi, trase de îngrijorare. Parcă presimţea bietul taica ceva. Dar noi, copiii, ce să ştim ? Ni se părea că aşa va fi pînă' la

sfîrşitul veacurilor : toţi adunaţi într-un mănunchi, în jurul unui om puternic.

— Cred că domnia-ta îi semeni cel mai bine bunicului.

— Mde... Taica a avut parte să cunoască măriri, dar asta nici o bucurie nu-i aducea. Cînd se întorcea de la curtea domnească era bucuros că ne revede, dar dacă îl întreba careva cum este acolo, se întrista. Spunea că omul peste care dă nSpasta puterii îşi schimbă firea, îşi pleacă uşor urechea la spusele sfetnicilor pizmăreţi, cît despre puterea de a împărţi dreptatea în Divan i se părea că e tot una cu bunul său plac. Devine mai sărac şi temător. Ca o casă rece, în care nu pătrund razele soarelui. Atunci nu înţelegeam cum vine asta...

Brîncoveanu se juca cu un cuţitaş din os, din acelea pentru tăiat hîrtia. Cunoştea firea pesimistă a unchiului său, îi ştia şi rădăcinile. Prigoana îndurată în anii mai tineri nu putea să nu lase urme. Era un neajuns al firii acestui om luminat, pentru care nu se mai putea face nimic. Dar în privinţa lipsei de omenie a celor ce-şi zic „Unşii lui Dumnezeu", era şi el de aceeaşi părere. Zise cu voce moale, ca pentru sine :

— Soarta conducătorului, fie că se numeşte el duce sau principe, rege ori sultan, este de a-şi simţi singurătatea. El este deasupra tuturor şi preste el se află numai cerul. Puterea ce o are de a lua hotărîri, uneori distrugătoare pentru alţii, nu este de natură să-i aducă bucurie sau împăcare sufletească, mereu îi va răˈmîne un sîmbure de îndoială firească, chiar dacă pravilele spun că însuşi Dumnezeu i-a înarmat braţul.

— A auzit careva dintre puternicii timpurilor glasul lui Dumnezeu încurajîndu-l şi aprobîndu-1?

Stolnicul pusese întrebarea cu glas moale şi cu oarecare tristeţe îngîndurată, aplecînd capul pe umărul stîng.

Uneori, Brîncoveanu asemuia cugetul acestui înţe-- lept unchi al său cu o fîntînă adîncă, cu întunecimi de nepătruns. El lua din creştinism parabolele despre o-menie şi îndrumările de binꬴ pentru un trai cinstit, dar nu era deloc înclinat spre recunoaşterea miracolelor şi supraomenescului. Poate nici nu credea în existenţa u-nei divinităţi. El mai degrabă se prosterna în faţa învă-ţăturii din cărţile filosofilor greci.

Schimbară vorba, preocupaţi de veştile pe care iscoadele trimise în afara hotarelor ţării le aduseseră..

— Omul nostru ne trimite veste că a văzut la Poartă numai chipuri alungite de îngrijorare. îi strîng

armatele imperiale ca-ntr-un cleşte, ultimele trei bătălii au fost pierdute de turci.

— Trebuie să ştii că armata otomană ştie să'^şi regrupeze forţele. A dovedit-o şi-n alte dăţi, cînd a renăscut ca pasărea Phoenix. Aşa că, să nu ne grăbim, fu de părere stolnicul cu acelaşi scepticism care-l făcea să treacă mai greu la acţiune.

— Generalul Veterani aşteaptă de la noi o depeşă cu asigurarea că vom da tot sprijinul armatelor imperiale într-o bătălie decisivă.

— Să-i trimitem. Să nu creadă că promisiunea făcută acum un an a fost dată uitării.

Se aşezară la scris. Stolnicul mai trimisese şi alte depeşe în care îl lămurea cu amănuntul pe generalul armatei austriece despre toate mişcările turcilor. Căpătaseră din nou încrederea lui Veterani datorita acestor informaţii precise care contribuiseră la ultimele lui victorii. împăratul însuşi fusese determinat să înţeleagă că valahii nu-i sînt potrivnici, dar tot ce pot face în momentul de faţă este să dea aceste informaţii şi sK facă' ceva rezerve de alimente pe care să le pună la dispoziţia armatei austriece în momentul cînd se va 'da bătălia cea mare, din care turcii nu vor mai aveisccf- pare. Z-?,-'?*

Lucrurile acestea fuseseră spuse şi contelui I^a^smli, trimisul austriac la Poartă, cu un an în urmă, cnnc^,faj- cuse un popas în Bucureşti. La fel generalul. ,Heişşfer care fusese eliberat de Brîncoveanu după bătaj^ fj^Jp Zărneşti, îl lămurise pe împărat prin viu graj ',d^pre poziţia valahilor. Neavînd oaste de ţară, în chingi de otomani, ar risca totul dacă s-cjr., şi^trjra pe faţă austriecilor. Ţara nu vroia să fie prefăcjut^ ¡i"n paşalîc turcesc. Era binevenit şi ajutorul aşpj^i (CU^iţl- formaţii precise, purcese chiar din inima ii^pp'ţijiluj toman. ■ }

Quarrient, consilierul împăratului Leoppli^aryuşeşe şi el o întrevedere secretă cu Brîncoveaim, stabiliseră anumite lucruri pe placul împăratuluicTife- cuse acesta cu buretele peste fapta lui BrîmîiivegaZu de la Zărneşti. Cu oastea turcească şi hoarda tătărască în ţară, principele valah nu putea proceda altcumva de- cît dind ascultare suzeranului său.

Că Leopold înţelesese politica lui Brîncoveanu şi-i acorda toată încrederea, reieşea din felul cum îi tratase pe boierii valahi, fugari din ţară, care se duseseră la Viena cu plîngere împotriva Brîncoveanului şi cererea ca oastea imperială să ocupe Valahia. Smintită cerere, după părerea stolnicului. Care împărat va da ascultare cererii unor fugari dacă interesele lui, anume, nu se

potrivesc cu ce vor ei ? Ori în momentul de faţă oastea împăratului Leopold purta bătălii cu cea turco- mană, la hotarele celor două imperii, năzuind la o nouă linie pentru aceste hotare. Ţara Românească intra în vederile amîndurora. De va fi ca balanţa victoriei să încline spre turci, domnitorul ei actual ştia la ce se aşteaptă. O continuare a stării existente, cu posibile îmbunătăţiri, sau, dimpotrivă, cu cereri mai mari de peşcheş. În orice caz, Poarta nu socotea treabă înţeleaptă să se amestece în orînduielile bătrîneşti din ţară. îi lăsa cu ale lor. Pe cînd, de va fi ca balanţa să încline de partea austriacului, cine poate şti? Va fi bucuros împăratul să-şi întindă braţul peste această ţărişoară şi atunci îi va pune în drepturi poate pe fugarii ce se aflau la curtea sa. Din păcate, printre ei se afla şi Iordache Cantacuzino, fratele mai tînăr al stolnicului, credincios politicii duse de Şerban ce nu socotea altă alianţă posibilă decît cu un împărat creştin. Şederea lui Iordache acolo, de care turcii ştiau, nu le putea fi de nici un a- jutor fraţilor de aici, domnitorului însuşi. Cînd Mavro- cordat venise în ţară şi avusese acel sfat la Moqoşoaia, le spusese : „Nu credeţi domniile voastre, că fratele mai tînăr pe care-l aveţi, acel Iordache, face prea mare zarvă la curtea împăratului Leopold? Sultanul ştie că n- are nici o încuviinţare din partea domniilor voastre, totuşi, dacă într-o bună zi va voi s-o ia altfel, nimeni nu va putea să-l împiedice s-o facă.” Asta putea foarte bine să semene a prevenire. Adică, iată, puneţi mai întîi zăbală celui din familia voastră care v-ar putea căşuna destul rău.

Aşa stînd lucrurile, scrisoarea pe care o întocmeau acum către împăratul Leopold se cerea trimisă în mare taină. Chiar fără ştirea lui Iordache. Acela trebuia să ştie că nepotul său, domnitorul, cît şi fraţii săi din ţară, sînt cu totul de partea Porţii. Mai bine aşa. Un alt trimis. pe altă cale, va trebui să se înfăţişeze lui Iordache cu sfat şi rugăminte din partea stolnicului să facă o călătorie prin ţările apusene ca, cel puţin un timp să nu mai fie văzut la curtea împăratului. Constantin ţinea mult la acest frate al său. În vremile de prigoană de sub Ghica vodă, cînd membrii familiei Cantacuzino erau bătuţi pe fiece zi la tălpi şi fratele cel mic, Iordache, nu îndura bătaia şi cădea în leşin, fratele său Constantin era acela care cerea să i se dea lui vergile pentru amîndoi şi să' fie lăsat în pace Iordache.

Cei doi bărbaţi, unchiul şi nepotul, avînd între ei masa cu toate ale sale de scris şi lampa cu glob frumos de Murano, întocmeau cu grijă înscrisul către împărat. Stolnicul vroia să arate o atitudine prea plecată. Viaţa,

cu suişurile şi coborîşurile ei, îl învăţase că nu are nimic de pierdut dacă se umileşte atunci cînd împrejurările o cer. Chiar umilinţa poate fi pusă în asemenea forme încît să-i dea celui puternic putinţa de a se simţi nepereche, dar, în acelaşi timp, să fie îndemnat să admire mlădierea spiritului celui ce trimite scrisoarea...

Domnitorului nu-i plăceau asemenea temeneli. Corecta aproape fiecare gîndire a stolnicului, iar acesta o aşternea pe hîrtie aşa cum i se spunea.

Erau mulţumiţi ei doi, cei ce ştiau că ţin destinele acestei ţărişoare în mîinile lor, erau mulţumiţi unul de altul ?

Cine poate şti ?

Stolnicul ar fi trebuit să fie mulţămit că cel pe care î-a învăţat şi l-a înălţat şi-a întrecut magistrul. A devenit adică domnitor plin de însemnătatea persoanei sale, pornit să trateze cu împă'raţii lumii de la egal la egal. Dar firea calculată a stolnicului, preceptele sale de viaţă, cum era acesta — „capul plecat, sabia nu-l taie" —, nu puteau să-l facă prea mulţumit de pornirile trufaşe ale nepotului său de soră. Chiar în acest început de domnie.

La rîndu-i, Brîncoveanu, admirînd în continuare în- i-elcnci-umea şi erudiţia bătrînului şi nu prea de tot bă- trînului său unchi, îl socotea destul de nepotrivit pentru întîmpinarea unor vremuri noi. în ultimul timp îi spunea prea adesea că nu-i bine dacă atrage privirile celor puternici asupra lui şi asupra ţărişoarei lor. Purtarea domnitorului, ar fi trebuit să fie, după părerea stolnicului, ca a unui moşnean îmbrăcat în straie modeste care nu cere admiraţia celor din jur. Admiraţia e foarte aproape de gelozire, iar gelozirea poate fi aducătoare de rele.

Brîncoveanu îşi lărgea tot mai mult legăturile cu alte puteri. în călătoriile sale ca tînăr spudeu prin -ţările evropene învăţase a preţui destule la alte neamuri. Curios lucru, dar cunoscînd anume ce le deosebeşte, îţi dai seama că sînt infinit de multe trăsături care le apropie. Dacă o asemenea cunoaştere se va face de 'la o cancelarie la alta, de la o curte princiară la alta, vor avea mai mult de cîştigat neamurile. Şi poate va veni o vreme cînd minţile cele mai luminate vor recunoaşte că puterea unui neam nu se află în cutezanţa de a încălca hotarele altuia învecinat şi chiar va fi de ruşine o asemenea faptă, şi vor căuta să-şi arate puterea în construcţiile solide ridicate, în mulţimea cărţilor scrise şi păstrarea bunelor obiceiuri.

Odată terminată scrisoarea pentru care domnitorul şi sfetnicul său îşi apropiaseră frunţile de lumina globului de cleştar, Brîncoveanu fu pohtit la masă de către stăpîna casei. Se înţeleseră ca a doua zi stolnicul să cheme un om de încredere care va lua drumul Vienei. Aici, la el îl va chema, nu la Curte.

Dar în afara acestei înţelegeri, stolnicul mai avea să facă ceva. Avea să copieze pentru sine scrisoarea. Sora geamănă a acesteia avea s-o pună într-un sipeţel tăinuit a cărui cheiţă o purta mereu asupră-l-i. Aşa făcea cu multe din înscrisurile importante trimise peste hotare. Nu se putea şti la ce-i vor folosi cîndva aceste scrisori de taină. Cu respectul său pentru fiece căpeţel de hîrtie scrisă, se va fi gîndit stolnicul că ea ar fi putut deveni vreodată un document pentru istoria ţării. Nu-i sta gîndul la timpul acela că toate scrisorile adunate în sipeţel îi vor folosi ca o dovadă a hainiei nepotului său faţă de Poartă[1].

Aşa aveau să se petreacă lucrurile cînd bătrînul a- vea să socotească domnia nepotului prea îndelungată şi că sosise vremea ca domnia să se împrospăteze printr-o mlădiţă tînă'ră, mai bună, care nu putea fi alta decît cea dată de fiul său, Ştefan.

Deocamdată însă, Ştefan era un copilandru şi-l aştepta alături de fratele său şi de cele două surori pe domnitorul ţării şi pe tatăl său în sala de mese. Stolnicul ţinea la un obicei vechi, deprins din casa lor de la Mărgineni, de a prinzi şi cina toţi membrii familiei laolaltă, d$_e$ la bătrîni, pînă la prîslea. Tatăl său, postelnicul Constantin, se socotea un moşnean, un om al acestui pămînt, şi chiar dacă era prielnic unor obiceiuri bune deprinse de aiurea, acesta — al strîngerii familiei în momentele de tihnă ale zilei — nu-l părăsea, ca fiind cel mai de seamă pentru preţuirea roadelor pămîntului, pentru preţuirea eforturilor părinteşti de către copii. Aşa că acum, în jurul mesei înguste şi lungi de stejar, se aflau toţi cei patru copii ai stolnicului : Ştefan şi Radu, Ilinca şi Maria.

în lumina luminărilor din sfeşnicele de argint, chipurile lor apăreau palide ca şi cum ar fi fost măcinate de o mare emoţie. Trecură să sărute pe rînd mîna voievodului, vărul lor.

Jupîneasa Safta, cu frumoasă statură, mişcări vioaie şi un aer de bună dispoziţie al chipului de femeie în floarea vîrstei îi dădu musafirului lămuriri asupra felului cum se usucă şi se păstrează ciupercile peste iarnă, domnia-sa fiind mare meşteră în prepararea mîncăruri- lor cu ciuperci.

în încă<pere era cald doar atît cît respiraţia să nu aburească aerul, stăpînul casei e împotriva unei căldură moleşitoare, care atunci cînd toropeşte fiinţa, ajunge să lenevească şi gîndirea ; pe peretele de vest, tapiseria ce reprezintă o vînătoare a zeiţei Diana, arată o savantă împletire de elemente vegetale şi animale în care verdele şi brunul se susţin în chip fericit; ţurţurii de cristal ai candelabrului de deasupra mesei desfac lumina luminărilor în fulgere scurte, albastre şi roşii şi de un galben solar ; tăbliile dulapului de stejar dinspre peretele care primeşte mai puţină lumină par din aramă veche, şi toate acestea le privesc de sus, de la înălţimea portretelor aşezate între ferestre, postelnicul Constantin şi postelniceasa Ilina. Postelnicul are zîmbet de înţelept, adînc cunoscător al firii şi miezului lucrurilor, soaţa sa, fericit aliaj al tuturor virtuţilor femeieşti, are chipul firii sale, semeţ, fără a fi trufaş, blajin, fără a părea dezarmat. Care femeie i-ar fi acordat iertare celui vinovat de uciderea soţului său, aşa cum făcuse ea cu Stroe Leurdeanu, cînd, sub domnitorul Antonie din Popeşti, boierul fusese chemat la judecată şi. jupîneasa Ilina avusese deplină libertate să hotărască asupra sorţii lui ? Şi cîte femei trecute de şaptezeci de ani, ce au trăit atîtea primejdii şi spaime, ar fi avut curajul să facă la asemenea vîrstă, un pelerinaj pînă la Ierusalim ?

Dar, fără îndoială, nu acest gest al anilor săi îîrzii îl determinau pe stolnicul Constantin s-o aibe în consideraţia sa ca pe o sfîntă. Fusese cea care legase familia într-o unitate a dragostei şi bunelor rînduieli. Fusese vajnica apărătoare a intereselor tuturor fiilor atunci cînd Şerban ajuns domnitor, voise să-i forţeze mîna, să-şi schimbe testamentul numai şi numai în favoarea lui.

Şi mai presus de toate, stolnicul vedea într-însa o demnă coborîtoare din oamenii acestui pămînt, dacii cei neînfricaţi, chezaşul legăturii lui cu acest popor despre care ar fi vrut să povestească' lumii întregi, adu- nînd dovezi, scoţînd la iveală lucruri uitate sau numai rătăcite, într-o mare şi de glorie carte a neamului.

Căci pentru stolnic, istoria nu era numai o îngrămădire de

documente în care cel mai important este găsirea oamenilor de seamă care au reuşit să împingă mersul evenimentelor înainte. Pentru stolnic istoria era o alcătuire vie, cu scene pe care adesea le retrăia în desfăşurarea lor, percepînd starea de spirit a întregului norod, ameninţarea ce a planat vreodată asupra lui, în-crîncenarea deznădăjduită a unor

lupte, tot ceea ce în-
seamnă trăire pentru
perpetuarea unui neam

.XV

CURTEA FAMILIEI PRIBEGE

Margueritte de Choisel călătorise cu bine în primăvară, printre cîmpii înverzite de grîu şi mei, printre livezi pline de floare, trecînd apoi prin regiunea muntoasă tăiată de spumoasa Prahovă'. Ajungînd la Braşov se simţise deodată mai la largul ei. Era acesta un fel de burg nemţesc, nu unul dintre cele mai arătoase, dar îndeajuns de încropit ca s-o mîntuiască de plictiseala cîmpiilor nesfîrşite între care, abia cînd şi cînd răsărea cîte un sătuc cu 20—30 case răzlețe. Erau aici străzi înguste şi pietruite, ateliere cu embleme de alamă scîrţîind în bătaia vîntului, case bine oblonite avînd curţi cu porţi înalte, fiecare o mică cetate ascunzînd trecătorilor aclivitatea din interior. Dimineaţa, forfota femeilor purtînd şorţuri, care de care mai frumoase, a oamenilor de rînd cu aspect cuviincios în hainele lor de postav închis la culoare, duruitul caleştilor pe caldarîmul cu pietre rotunde, îţi lăsa impresia unor treburi bine rînduite. Nici vorbă de zarva pestriţă a Bucureştilor, de cerşetori întîlniţi la fiece colţ de stradă şi de acea nesiguranţă ce plutea în văzduhul său prăfos.

O primă preocupare a Margueritei fusese de a scăpa, de însoţitorii pe care i-i dase boierul Cristea. Numai cîteva pungi cu aur îi făcuse să înfrunte la înapoiere mînia boierului. Îi sfătuise să-i povestească despre un atac tîlhăresc în care fusese ucisă. Să se înfăţişeze înaintea boierului cu hainele rupte, fără cai, pentru a întări această poveste. N-ar fi rău ca doi dintre ei să-şi caute în altă parte slujbe, iar ceilalţi să spuie că i-au pierdut şi pe ei în încăierarea cu tîlharii.

După ce treaba asta fu încheiată, Margueritte se văzu uşurată de o bună parte din bani. Boierul Cristea nu se arătase prea darnic la plecarea sa, sub motiv că avînd puţini galbeni asupră-i, Margueritte va scurta şederea la acei prieteni poloni, dorul lui arzător neputînd suporta o despărţire prea lungă. Poate că, dimpotrivă, dorul lui cam secase şi nu-i încredinţase prea mulţi bani

avînd bănuiala că Margueritte nu se va mai întoarce la el. Oricum, ea trebuia să-şi drămuiască în aşa fel a- iurul rămas, încît să aibă destul pentru întoarcerea în Franţa.

Abaterea ei pe la curtea fugarilor din Sibiu nu-i dădea speranţe prea mari, totuşi se îndreptă într-acolo, căci un popas care n-avea s-o coste 'prea mult era binevenit înaintea călă'toriei lungi spre Franţa.

Ştiau sibienii de casa unde se afla Maria din Ţara Românească. O casă arătoasă, unde o pusese chiar împăratul Leopold, dîndu-i pe deasupra o pensie princiară,

după ce o invitase să vină să stea la curtea imperială din Viena, iar Doamna, mulțumindu-i frumos, arătase numeroase pricini pentru care vrea să fie aproape de tara sa. Una dintre ele era că îi ajung mai ușor aici veniturile de pe moșiile dumisale, pe care credincioșii din țară le trimit pe diferite căi. Astfel îi trimiseseră de data asta prin franțuzoaică. Numai că aceasta făcuse pierdută scrisoarea prin care se dădeau unele amănunte, de însoțitorul care știa cîte ceva scăpase, așa că-și însușise bună parte din sumă. Nu-i păru totuși rău că nu-și însușise o parte mai mare. Găzduirea sa aici, măcar cîteva săptămîni, alături de onorurile acordate ca unei înalte doamne de la curtea lui Ludovic al XIV-lea, îi mîngîiau vanitatea. Mai ales după izolarea în care trăise la hanul bucureștean.

Aici era o curte princiară în mic ; doamna avînd pe lîngă patru fete și un fecior, mulți boieri credincioși, fugari ca și dînsa, care stăteau pe la diferite case din oraș, dar veneau aproape zilnic la dînsa cinstind-o ca pe adevărata doamnă a țării, vremelnic în exil.

Margueritte îi cunoscu astfel pe Staicu Merișanu, fost paharnic la curtea lui Șerban vodă, pe Radu Hațeg, pe căpitanul Sîrbu și alți boieri ce-și ziceau căpitani, Preda Prooroceanu și Preda căpitan de Milcov. Veneau aici pentru a juca șah în salonul cel mare al casei sau pentru a asculta cîntînd la clavecin pe una din fetele doamnei. Se dădeau și baluri după moda apuseană, uneori erau invitați la masa de prînz sau la cină. Acest du-te-vino, masa luată la ore regulate, țeseau în jurul acestei familii un adevărat protocod, în care franțuzoaica se încadră fără efort.

I se dădu o cameră mare la etaj, la care ajungeai suind un colimacon — scăriță îngustă răsucită în spirală, fiind mai izolată de restul casei. Era o cameră mare cu frumoasă sobă rotundă din faianță, cu stucatură cu flori și amorași pe tavan și un frumos candelabru în mijlocul său. Margueritte își despături rochiile și le puse în ordine ținînd să apară de fiece dată ca o ființă strălucitoare, căci îi intrase de-abinelea în cap că reprezintă aici curtea regelui Franței. Și pentru a da mai multă eleganță[2] acestui căpșor scornitor de fel de fel de treburi, începu să poarte frumoasele-i peruci cu fire argintii pe care la București le-ar fi pus doar cu riscul de a părea ridicolă.

Unul dintre căpitani, Preda Prooroceanu, se îmbrăca și el după moda franțuzească, ceea ce o determină să se apropie d„ el chiar din prima seară. Ceilalți purtau haine nemțești. Oricum, scăpase de a

vedea halatele care măturau pămîntul, răpind din frumusețea siluetelor și libertatea mișcărilor.

Reuniunile zilnice erau întunecate doar de straile cernite ale Doamnei Maria și ale fiicei sale, tot Maria, văduvă de curînd după moartea în bătălia de la Zărnești a boierului Bălăceanu. Nu erau prea vesele aceste reuniuni, dar găseai în ele o oarecare etichetă, iar franțuzoaica se simțea strălucitoare, captînd privirile bărbaților și lăsîndu-le cu gura căscată pe fetele mai mici ale Doamnei, care începură s-o roage să le împrumute croitoreasa și să facă conversație în limba franceză.

Preda Prooroceanu vorbea curgător această limbă, străduindu-se să fie curtenitor și s-o însoțească în plimbări în afara orașului.

— Cum de a putut domnia-ta să facă o călătorie atît de lungă pînă în Valahia, știind că principele său nu-i este prieten regelui Franței? îndrăzni el's-o întrebe în- tr-una din zile.

— Treburi de stat, căpitane. Mi le-a încredințat regele, gîndind că[1] o femeie poate fi mai greu bănuită ca purtătoare a unui mesaj pînă la Constantinopol.

— Sînteţi curajoasă, doamnă.Numai că misiunea mea a dat greş. N-am ajuns pînă la Constantinopol, iar suita mea a fost oprita ia Bucureşti.

— E bine că aţi scăpat cu viaţă. Acest Brîncoveanu e un om sîngeros. De fapt, e simplu boiernaş de ţară ce n-are drept a purta nici numele de Brîncoveanu, nici pe acela de Basarab. E adevărat, st&pîneşte moşia de la Brîncoveni, dar a trebuit să caute multe pînă a găsit •că poartă în vine sînge brîncovenesc de la o strămoaşe cam dintr-a şaptea spiţă. Cît despre Basarabi, e doar un nume ilustru pe care şi l-a luat, dar nici măcar un strop nu curge prin vinele sale din acest sînge. E însă foarte bogat, iar în vremurile acestea turcii pot fi înduplecaţi numai cu aur.

— Sînt treburi ce nu mă privesc, spuse Margueritte, •părîndu-i imediat rău de spusele sale, dej vreme ce se dăduse şi ea amestecată în nişte treburi de stat. Am ■cules însă ceva impresii din această călătorie a mea şi sper să dau unele informaţii preţioase regelui Franţei.

— Înţeleg, înţeleg. Nu este în intenţiile mele să cercetez ce anume v-a adus pe meleagurile noastre. Sînt doar bucuros că am avut prilejul să vă cunosc. Dacă •nu vă plictisesc, aş vrea să vă spun că şi eu sînt de neam ales, numai că nu mă pot lăuda cu bogăţia. Domeniile mele au rămas de cealaltă parte a munţilor şi au avut aceeaşi soartă cu ale boierilor ce se află aici : au fost însuşite de hrăpăreţul Brîncoveanu. Fără nici o ruşine •şi le-a însuşit. Deh... avantajul călăreţului. Dar nu e departe vremea cînd va fi silit să ni le înapoieze. împăratul Austriei ne va sprijini să pornim cu oaste peste cel robit turcului. Şi vă voi mai încredinţa un secret : am primit veste de la Constantin Cantemir, domnitorul Moldovei, că şi dînsul ne va acorda tot sprijinul. Acum vom merge pînă acolo o mînă de credincioşi ai doamnei Maria şi de acolo poate la Istanbul cu veşti secrete pe care numai Cantemir le ştie şi care ar putea să-l coste viaţa şi domnia pe Brîncoveanu.

— Treabă primejdioasă[1], căpitane !

— Eu nu zic că-i uşoară, se împăună cel ce mai a- •dineauri spunea că nu se laudă cu bogăţia. Dar porni a se lăuda cu vitejia sa.

Pa Margueriltе o amuza cum o făcea. Despre calităţile lui, nici un cuvînt. Dar multă admiraţie, curgînd ca riuri vîscoase de miere, despre eroul lor, acel boier BăUvfceanu ce fusese ginerele Doamnei Maria. Om care iubea acţiunea, cavaler neînfricat, credincios propriilor convingeri, gata să-şi piardă averea pentru ele, averea şi via[a şi-o pierduse, căci nu umbla cu tertipuri diplo-

maticeşli şi de retragere a cuvîntului dat. în aceste şuvoaie groase de miere se scălda şi el, povestitorul, ca unul ce-l urmase fără crîcnire.

— Vedeţi, madame, încheie el, în Valahia sînt acum la modă drumurile şerpuitoare, vorbele ocolite, te poate încredinţa domnia azi de una, pentru ca mîine sabia să spînzure deasupra capului tău dintr-un simplu capriciu al vreunui dregător. Rele obiceiuri au adus în ţară turcii, şi mai vîrtos decît ei grecii, cu spinările hîrşite de cît s-au frecat pe lîngă! uşile Porţii Otomane, cu tîrlici moi şi vorbe blajine, dar ascunzînd sabia sub caftanele lungi. Altfel de oameni stăteau înainte la cîrma Valahiei, oameni la care fapta era una cu vorba, neînstare să-şi plece capul înaintea păgînilor, gata oricînd să încalece pe cai şi să înfrunte greul campaniilor. A fost un domnitor al nostru, Mihai Vodă, zis Viteazul, care a luptat ca munţii să nu mai stea barieră între cei de-un sînge şi de-o limbă... Acela era oştean, aşa cum oştean a fost şi Şer- ban Vodă care n-a avut parte să domnească prea mult.

Căpitanul Preda devenise visător. Margueritte îşi dudea seama că mai mult pentru sine vorbeşte şi avea o gravitate şi o neclintire, în convingeri, străine spiritului sau mobil de franţuzoaică. Ea nu cunoştea realităţile pămîntului pe care călca. Se poate ca retorismul însoţitorului său în această plimbare pe un drum de iarni, să se fi deslănţuit tocmai pentru că-şi dădea seama că nu e înţeles şi avea nevoie să-şi vorbească sieşi. Dar aşa de puţine cîte ştia Margueritte, îşi dădea seama că acest căpitan e admiratorul curajului făţiş, ce se aflase în mare cinste şi în ţara ei cu vreo două sute de ani în urmă. Prea dispreţuia virtuţile diplomaţiei despre care acum se vorbea pretutindeni.

Se înfăşură mai bine în blana dăruită de boierul Cristea pentru ierni a căror asprime nu o cunoştea. Privind pomii încărcaţi de zăpadă ce se perindau prin dreptul fereşti'lor caleştii, simţea că mîhnirea pune stăpînire pe ea. Iată că socotelile pripite pe care şi le făcuse cum că acest căpitan va înlocui vremelnic pe boierul Cristea, se dovedeau lipsite de temei. Căpitanul Preda era nu numai sărac, dar plin de gînduri de vitejie, ceea ce era încă mai rău. Vremea cînd o femeie aşteaptă îndelung întoarcerea iubitului din vreo campanie, trecuse de mult în ţara ei. Poate că aici se mai întîmplă încă aşa. Treaba lor !

Simţi nevoia să-şi împrăştie mîhnirea cu o vorbă jucăuşe: ,

— Te vei întoarce învingător, căpitane Preda. Puterea braţului nu are nimic de-a face cu mlădierea spiritului.

Căpitanul Preda întoarse spre ea chip nedumerit:

— Despre ce mlădiere vorbeşti, madame?

— Despre aceea a duşmanilor voştri. Chiar dom- nia-ta spuneai că ei folosesc căi şerpuitoare şi vorbe ocolite.

Căpitanul era cu totul dus la fapte de vitejie trecute şi viitoare, căci uită să-i mulţumească însoţitoarei sale de complimentul făcut.

Chemarea acestor căpitani şi boieri la domnitorul Moldovei era grabnică, ei deja făceau pregătiri de plecare pentru drumul spre răsărit. în preajma plecării, Doamna Maria dădu un bal la care fură invitaţi şi cî~ţiva nobili din împrejurimi. Nu legase multe prietenii cu magnaţii unguri, dar veniră ofiţerii austrieci dintre oficialităţile oraşului cărora le fusese încredinţată protecţia principesei de către însuşi împăratul Leopold.

Doamna îşi dădu osteneala ca bucatele şi desfăşurarea balului să fie după obicei nemţesc. Aduse o orchestră din oraş pentru acele dansuri în perechi, cu paşi largi şi învîrteli anume, în care bărbatul cuprindea mijlocul partenerei străduindu-se s-o apropie cît mai mult de sine. O sfătui pe fiica sa Maria să calce peste rigorile doliului şi să poarte o rochie cenuşie cu dantelă albă. Croitoreasa franţuzoaicei fu din plin solicitată. Potrivi domnişoarelor rochii cu volănaşe, cu adîncitura ■de sub gît destul de pronunţată şi avură toate cu aceastâ ocazie pantofiori de atlaz făcuţi de cel mai bun pantofar din oraş. Doamna însăşi avea rochie de culoarea prunei coapte şi puse pentru prima dată de la bănjenirea sa, bijuteriile de preţ ale familiei.

În lumina candelabrelor cu luminări din ceară albă, prefăluia frumuseţea fiicelor sale, gîndindu-se că pentru cele două care urmau după fiica văduvă, Casandra şi' Plinea, era timpul să-şi facă gînduri de măritiş. Bă- laşa era încă o copilă de unsprezece ani şi nu fusese lăsată la petrecere. Avea un buchet de fete frumoase doamna.

¡.Mai ales Casandra, mlădie şi 'năltuţă, cu faţa albă, sprîncenată şi ochi negri, codaţi, semăna cu tatăl său, chiar şi la firea mîndră îi semăna şi fusese pentru Doamnă destulă străduinie ca s-o înveţe cu gesturile line şi zîmbetul supus potrivite unei fete de neam ales. în rochia sa albastră îi amintea Doamnei de o altă fiică, Smaranda, care fusese cea mai mare şi care se prăpădise încă pe cînd Şerban domnea în Ţara Românească. Doamna îşi făcu cruce repede pe piept cînd crezu că n-o

vede nimeni, să se ducă gîndul care-i muşcase inima pe pustii locuri.

Casandra deprinsese repede paşii cadrilului şi chiar ai lendlerului, dans popular, dar preţuit de nobilii mai mărunţi şi de orăşenii de aici. Aluneca graţios pe pantofii ei cocoţaţi pe tocuri, iar strălucirea diademei cu pietre îi sporea gingă'şia obrazului îmbujorat de plăcere. Repede mai deprind copiii obiceiuri străine, mai mult din maimuţăreală o fac. Doamna ar fi vrut să-i fie în preajmă, s-o audă cum se descurcă în vorbire cu cele cîteva cuvinte nemţeşti de doi ani încoace. Dar iată, fata adunase cîţiva străini în juru-i şi nu se sfia că a- ceştia fac haz, desigur, de felul stîlcit în care ea pronunţa cuvintele.

Tare era mîhnită doamna că trebuie să facă' fată u- nor obiceiuri ce nu-i erau pe plac! Alte gînduri îşi făcuse cu soţul său pentru viitorul acestor fete ale sale. Să le mărite cu boieri de vază sau chiar cu unii din familii domnitoare. Acum textul cădea pe umerii săi slabi: de femeie. Chitise ea ceva. Apropierea de domnitorul Moldovei era binevenită, nu numai fiindcă era înver- şunat duşman al Brîncoveanului şi ar fi putut avea ceva influenţă la Poartă, puţină dealtfel faţă de pungile cu aur pe oare Brîncoveanu era dispus să le dea, ci mai ales pentru că bătrînul domnitor avea un fiu la anii potriviţi însurătoarei.

Se întreba doamna în ceasurile singurătăţii sale, şi ajunsese aceasta să fie o stare ce o împresura chiar a- tunci cînd se aflau alţii în juru-i, ce ar fi făcut soţul său într-o atare împrejurare. Uneori i se părea că-i a- ude vocea tunătoare prin vreun ungher al casei. A- ceasta se întîmplase la moşia lor de la Drăgăneşti, unde se retrăsese după moartea lui. Atît de vie era părerea, încît alerga într-acolo şi numai la jumătatea drumului se oprea certîndu-se pentru întunecarea de-o clipă a minţii. De la o vreme se ruga în fiece seară la icoane ca să-l viseze şi-n vis să-i dea un semn. Dar nu-l visa. Cu cît dorea mai intens lucrul acesta, cu atît nu-l vedea nici măcar în treacăt. Cînd trăieşti o viaţă alături de un om cu o energie clocotitoare, golul lăsat în urma lui e cu atît mai mare. O bună parte a acestei vieţi doamna Maria aproape că uitase că are voinţă. Nici cînd, ispravnic al curţii fiind, umblau atîtea zvonuri prin palat de prea marea aplecare pe care doamna A- nastasia, soaţa Ducăi vodă, o avea pentru soţul ei şi cînd, la un ospăţ, doamna Nastasia îi adresase un semn să se ferească de ce-i pregătea vodă, iar Şerban fugise cirept în codrul Cotrocenilor, ştiindu-se vinovat, şi nici de alte zvonuri

care umblau, doamna Maria nu se mî- niase într-atît încît să se socoată îndreptăţită să-şi arate vrerea. Dar iată, acum după ce Şerban nu mai era, o parte din voinţa sa părea să fi trecut în vinele doamnei. Vroia să-l vadă pe fiul lor pe scaunul ţării. Şi pentru aceasta nu erau de lepădat ţesăturile mărunte ce puteau duce la şubrezenia tronului Brîncoveanului şi la care o îndemnau căpitanii ce se constituiseră drept sfetnicii s2i. Staicu Merişanu îi împărtăşise o bănuială a sa, întemeiată pe anume veşti primite din ţară. Brîn- coveanu, care se arăta supus turcului şi reuşise să-i •cîştige încrederea luptînd împotriva austriecilor la Zăr- neşti, reuşise să stabilească legături cu diplomaţii austrieci ce treceau prin ţară şi prin ei să-l convingă pe împărat că nu aşteaptă' decît momentul prielnic să se alăture Ligii Sfinte. O asemenea uneltire dacă ajungea la urechile vizirului avea să-l coste mult pe Brînco- veanu. Dar ca să ducă vestea aceasta la Poartă ca reprezentant al familiei fugare a lui Şerban, Merişanu a- vea puţini sorţi de izbîndă. Era mai bine să se prezinte **ca** trimis al domnitorului Moldovei, într-o solie a acestuia la Poartă. Cît era de bun planul acesta, doamna nu avea priceperea a socoti. Era oricum mai bun decît nimica.

Dacă era să-şi asculte inima — şi asta făcuse tot- deauna înainte de ascultarea raţiunii — drumul acesta la care porneau căpitanii, era sub ameninţarea primejdiilor de tot felul. Iar ea avea să rămînă şi mai singură. Petrecerea din jur o simţea străină. Adoptase o atitudine visătoare cu un zîmbet îngheţat pe buze. Împărţea saluturi bărbaţilor ce se opreau înainte-i strîn- gînd călcîiele şi înclinînd capul, iar cu femeile schimba cîteva cuvinte în limba lor bolovănoasă, pe care niciodată nu o stăpînise prea bine.

Tot spectacolul acesta semăna cu un teatru de păpuşi dat de un turc, demult, în copilăria dumisale. Pă- puşile se agitau, apăreau şi dispăreau, fără vreun motiv anume. Dar chiar dacă nu înţelegea nici o iotă din cuvintele ce răsunau îndărătul hardughiei turcului, le privea fermecată. Apropierea de această amintire plă- cută îi aducea pe buze zîmbetul îngăduitor. Se simţea în afara petrecerii acestea, uşor visătoare, cu vagi spe- ranţe pentru un viitor mai bun.

Mai mari erau aceste speranţe la căpitanii credincioşi ai lui vodă Şerban. Petreceau ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o campanie lungă în pragul căreia vroiau să se bucure din plin de prezenţa doamnelor. Căpitanul Sîrbu regreta că nu e în ţinută ostăşească şi-şi puse în gînd ca după întoarcerea de la Istanbul să intre

în rîndurile armatei austriece, să arate tot atît de mîndru ca cei cîţiva ofiţeri care se învîrteau pe aici. Prooroceanu, în veşmintele sale de modă franţuzească, cu manşete largi de dantelă şi guler la fel, făcea companie bună Margue- rittei. Conjuraţia stelelor îi era favorabilă. Muzică[1], danţ, un drum învăluit în mister şi nu printre cele mai puţin însemnate, înfăţişarea lui cuceritoare, manierele alese. Se număra printre puţinii boieri valahi ce călătoriseră în Francia şi nutrea gînduri de a mai bătători drumurile ce duceau spre ea. Ca să stîrnească dragostea franţuzoaicei se cerea să ducă la bun sfîrşit o faptă vitejească, şi el se avînta cu toată însufleţirea în această faptă.

Doar Preda Milcoveanu nu-şi putea ascunde părerea de rău că! se desparte de Maria, văduva Bălăceanului, o domniţă de o rară frumuseţe, care ar fi meritat o soartă mai bună.

— Să ai grije de mata, domniţă, şi de maica domniei tale. Rămîneţi aici fără alţi bărbaţi în afara slugilor.

— De hoţi nu-i primejdie aici, căpitane. Sîntem între oameni cinstiţi. Cît despre primejdia ce ar fi venit din partea Brîncoveanului, sîntem mai liniştiţi de cînd am venit aici. Dacă am fi rămas la Drăgăneşti, cu toate asigurările date, ne-am fi putut trezi într-o bună zi că ne ridică şi ne trimite în surghiun la turci.

— Nu cred domniţă. Erau asigurările unui voevod şi ale unui unchi în acelaşi timp.

— Prea eşti încrezător, căpitane. Asta izvorăşte din- tr-un cuget cinstit. De domnia-ta să ai grije. Porniţi la o treabă cu primejdie. Va trebui să căutaţi drumurile o- colite, să vă luaţi altă înfăţişare şi alt nume. Mai ales la întoarcere, cînd veţi trece prin Ţara Românească.

— Noi nu vom cerşi nimic, domniţă, aşa să ştie înălţimea-ta.

— Tocmai aici văd eu primejdia, căpitane. Sînteţi oameni deprinşi cu spada, dar nedeprinşi a mînui iţele subţiri şi alunecoase ale diplomaţiei. Şi să ştii domnia-ta că ne va lipsi mult credinţa pe care ne-ai arătat-o.

Maria ştia că aceste vorbe bune adresate Milcovea- nului, vor fi purtate de el ca un talisman pe oriunde fi vor fi purtaţi paşii.

XVI

ZEIŢĂ SAU LIBELULĂ?

După plecarea boierului Merişanu şi a căpitanilor, Doamnei Maria i se împuţinară grijile pentru primiri şi invitaţi şi hotărî să ducă împreună cu ai săi traiul unei familii de tîrgoveţi. Fără baluri şi mese, fără preumblări la moşiile nobililor din jur, cu care prietenia era abia înfiripată. Avea nevoie doamna de mulţi galbeni pentru zestrea fetelor, pentru dascălii aduşi tocmai de la Constantinopol. Fiul său, Gheorghieş, trebuia să primească educaţie aleasă, căci, dacă va voi Cel de Sus, avea să ajungă domn în Ţara Românească.

Îl cheamă pe Gheorghieş la dînsa să-i arate stema Cantacuzinilor, socotind că acum cugetul vlăstarului princiar e mai aproape de înţelegerea lucrurilor înălţătoare.

Dintr-o cutie căptuşită cu catifea scoase lucrătura din aur, rubine şi smaralde care înfăţişa un vultur cu două capete încoronate. încercă să-i arate băieţelului de 12 ani că aceasta nu-i o simplă podoabă.

— însemnul acesta poate fi purtat numai de familia noastră coborîtoare din împăraţi ce au stăpînit cu cinste Imperiul Bizantin. Ţi-au vorbit dascălii tăi despre organizarea şi strălucirea acestui imperiu.

Copilul se foia pe scaun neîndrăznind s-o întrebe pe maica sa despre o mulţime de lucruri nelămurite.

în trăsăturile chipului său doamna Maria citea mai multe asemănări cu clucerul Gheţea, tatăl domniei sale, boier aşezat de prin pă'rţile Giurgiului şi preocupat mai mult de trebile moşiei decît de faimă. Dar trebuie să se afle în firea sa ceva din mîndria Cantacuzinilor, chiar dacă aceasta se va dovedi mai tîrziu.

— De ce nu mă iubesc unchii mei, dacă şi ei sînt tot Cantacuzini şi trebuie să ţinem la mîndria neamului ? se pomeni doamna cu cea mai nedorită întrebare.

— Ei vor, fiecare dintre ei, tronul Ţării Româneşti pentru fiii lor.

— Dar Ţara Românească nu e tot una cu imperiul bizantin.

— Trebuie să înţelegi, Gheorghe, că dacă imperiul bizantin continua să existe, el ar fi cuprins într-un fel sau altul şi ţărişoara noastră, care era în marginile sale. Spun într-un fel sau altul, căci era deajuns să fie scaunul ortodoxiei la Constantinopol, în capitala imperiului, ca să fim socotiţi vasali.

—■ Dar şi acum se află Patriarhul tot la Constantinopol. De aceea sîntem supuşi turcilor?

— Acum e cu totul altceva. Scaunul Patriarhului a rămas acolo în amintirea locului de unde a

pornit credința. Dar atît. Pentru a fi cu adevărat un centru ar trebui ca Patriarhia să aibă bani, să întreţină mînăstiri şi biserici, să tipărească cărţi. Dar nu-i are. Ei bine, tatăl tău a purces la asemenea cheltuieli, neuitînd că este coborîtor din împăraţii Bizanţului, ţinînd ca gloria acestui imperiu să nu se stingă. Vezi tu... un stejar se poate usca, dar nu de tot, mai păstrează unele ramuri verzi, care, chiar fiind îndepărtate de trunchi, tot ale sale sînt.

Doamna Maria nu fu mulţumită de această comparaţie care-i venise în minte pe moment. S-ar putea naşte în mintea copilului întrebarea de ce i se cere să continue opera tatălui de a lupta pentru un stejar cu seva împuţinată. Fi-va în stare această ramură să ţină în viaţă trunchiul vlăguit ?

Cam aşa se desfăşurau lecţiile pe care doamna ţinea să le dea fiului său. Sigur, dascălii greci aduşi de la Constantinopol îi spuneau lucrurile mult mai savant, dar credea de cuviinţă că pe lîngă înţelegere, fiul are nevoie şi de simţire şi numai ea putea să-i dea îndrumări de la inimă la inimă.

Cit despre situaţia fetelor, aceasta o îngrijora în alt fel. La despărţirea de boierul Merişanu îi înmînase acestuia o scrisoare pentru Constantin vodă Cantemir. îi înfăţişa acestuia pe cele două fete de măritat : Casandra şi Ilinca. îl ruga pe domnitor să-i spună dacă în Moldova s-ar găsi feciori pe potriva lor. Fetele erau frumoase, cu o educaţie îngrijită şi aveau şi ceva zestre, atîta cită le putea da în situaţia ei de pribeagă. Gîndul tăinuit al doamnei era ca domnitorul însuşi s-o dorească drept noră pe cea mai mare. Pentru el, coborîtor dintr-o familie de boiernaşi de prin părţile Bugeacului, înrudirea cu o Cantacuzină nu era de loc de lepădat.

Stînd cu aceste gînduri ale sale în dreptul ferestrei înguste ce lăsa să se strecoare puţină lumină în aceasta. tulbure zi de iarnă, faţă-n faţă cu fiica sa Maria care lucra la gherghef, aproape se sperie cînd Gheorghieş, împreună cu Casandra năvăliră ca aduşi de furtună în încăpere.

— Mamă, mămico, avem să-ţi dăm o veste care te va uimi.

Maria lăsă lucrul în poală şi-i privi mustrător pe năvălitori.

Doamna Maria ar fi putut să-i mustre aspru pentru asemenea purtare cam departe de ţinuta unor vlăstare domneşti, dar în cenuşiul acestei zile simţea nevoia să se lase cucerită de năzdrăvăniile lor, şi apoi o durea inima să-i lipsească de bucuria de a se desfăşura cînd şi-, aşa erau lipsiţi de multe bucurii. Nu era prea

severă doamna Maria. Aerul ei de severitate era mai degrabă o convenţie pe care copiii o luau uşor cu asalt.

— Nu te supăra măicuţă, dar am alergat să-ţi dăm o veste mare, o veste simandicoasă şi paraponicoasă, continuă Casandra pe ton şăgalnic, ca un vînticel de primăvara, care deschide uşi şi ferestre, aleargă prin toate ungherele, cu dor de sfadă şi de alintare. Apoi foarte încîntată de cuvîntul inventat, începu să ţupăie şi să. se învîrtă prin încăpere bătînd din palme :

— Paraponicoasă şi simandicoasă, o veste aleasă şi; paraponicoasă!

— Ai, ai ! făcu Maria, cruţă-mi rogu-te urechile.

— Ascultă Maria, tu ce ai face văzînd coborînd din- tr-o caleaşca o zeiţă, dar chiar o zeiţă din Olimpul dascălilor noştri, atît de uşoară, încît condurii abia ating pămîntul, iar în faţa ei s-ar ivi un cavaler ce are spadă, dar cu nimic nu-i foloseşte spada în faţa farmecelor ei şi atunci face cel mai prostesc gest care-i vine în minte : pune un genunchi în zăpadă şi încearcă să-i ia zeiţei picioruşul în palma sa ? Ei spune, ce ai face ? N-ai izbucni în rîs ?

— Nu aşa surioară, nu aşa, interveni fratele la fel de dornic de a povesti ce văzuseră, dar nemulţumit de comparaţia cu zeiţa şi cu Olimpul. Spune mamă şi tu Mărie, aţi mai văzut libelule în timpul iernii ? Şi zău că numai aripile-i lipseau ca să semene a libelulă !

— Uf ! Gheorghieş, cum de nu-ţi dai seama că o libelulă fără aripi e urîcioasă'? Şi doamna Margueritte nu e deloc uricioasă.

— Despre ea e vorba deci ? se lămuri Maria şi strîn- gîndu-şi buzele îşi reluă lucrul, căci hotărîse mai demult că tot ce este în legătură cu musafira lor, poate fi pus în afara persoanei sale.

— Eu zic că mersul său nu este ca al unei pămîn- tene, îşi susţinu Casandra părerea.

— Iar dacă vrei să aibă aripi, continuă Gheorghieş, poţi foarte bine să pui la socoteală pelerina ei. Dacă ar umfla-o nişteluş vîntul ar semăna cu nişte aripi. Şi iată o libelulă de-adevăratelea !

Casandra se opri din ţupăială şi se porni iar pe rîs, puindu-şi amîndouă mîinile sub mijlocel, acolo de unde rîsul izbucnea năvalnic. Apoi, potolindu-se treptat, îi lătauri pe cei din preajmă de arătarea ce i se năzărise la spusele lui Gheorghieş.

— Auziți... cum vi s-ar părea s-o vedeți pe doamna Margueritte luată pe sus de vînt, cu fustele sale cele multe umflate de i s-ar vedea pantalonașii ? Tare aș vrea să-i vă!d dantela pantalonașilor !

— Gata Casandra ! interveni de data aceasta energic maica sa. Ai, ai! Nu-ți dai seama că nu mai ești un copil și se cade să te gîndești la vorbele ce-ți ies din gură ?

— Nu fi supărată, măicuță ! Dar dacă mi s-a năzărit c-o văd pe doamna Margueritte zburînd sînt eu de vină? Cit despre pantalonași nu-i un cuvînt de rușine. Cadînele turcilor poartă pantaloni de atlaz și asta face parte din cea mai aleasă îmbrăcăminte a lor.

— Pe asta de unde o știi ?

— în orice caz nu de la cuviosul Panaiotis. Ei bietul, e atît de savant, încît dimineața cînd se scoală nu știe dacă intră în pantaloni sau în mînecile prea largi ale hainei sale.

Doamna Maria oftă. Copiii din generația asta își luau îndrăzneli neașteptate. Credeau că de vreme ce le trece ceva anume" prin minte nu e niciun păcat să și rostească aceste gînduri.

— Casandra nu vreau să mai aud ce spui. Să faci bine să mergi în camera ta și să pui mîna pe lucru, așa cum se cade unei fete.

— Mamă dragă, dacă este cumva vinovată Casandra, sînt și eu vinovat în aceeași măsură, îi sări Gheorghieș în a-jutor. Dar ce poți face cînd întîmplările te atrag în mrejele lor fără să vrei ? Se cheamă că sîntem vinovați că am avut o după amiază cu întîmplări dintre cele mai puțin obișnuite? Ea a început destul de obișnuit. Ne-am preumblat prin oraș cu vizitiul Trifon, așa cum domnia-ta ne-ai dat încuviințare. Ne-am oprit și la cofetăria jupînului Menzler. Știi, mamă, în lipsa simigiu- lui nostru ne mulțumim cu nemțeasca lui turtă dulce. Miroase frumos la el acolo și Casandrei îi place orîn- duiala din dugheană[1] și se joacă cu Hans și Ane-Marie, care-s atît de bălai că parcă nu i-a văzut nicicînd soarele. Apoi am plecat cu zaharicalele luate să le mîncăm în păduricea de la marginea orașului. Asta e tot o toană a ei, că zice că lungim astfel drumul pînă cînd le mîncăm și așteptarea asta lungă le sporește gustul bun.

— Gheorghieș! îl fulgera Casandra cu privirea și vorba.

— Nu-i nimic, surioară. Și eu am ,zis că-mi place, așa și e adevărat. Am văzut și o veveriță, și Casandrei i-a trecut prin minte s-o cheme ciocănind două pietricele, dar tot mai bună era plăcinta făcută de simigiul nost' de la București. Cînd deodată vedem

caleaşca doamnei Margueritte şi în urma ei un călăreţ cu haine cu bumbi de aur şi cu pene la căciulă. Tare era mîndru şi ţanţoş, parcă avea o armată în urma lui ! Noi ne-am ascuns. S-a dus şi veverița da' zău că merita să vedem ce va urma. Caleaşca a oprit, i-a deschis uşa căpitanul sau ce va fi fost el, a pus un genunchi în pămînt, iar ea parcă plutea, ei iaca, nu mai zic că voia să-şi ia zborul ! Păcat numai că ne-a dovedit ascunzătoarea că n-am putut ascunde şi caii, iar Topaz sforăia şi bătea din copită, ştii cum este el mămico, cal tînăr şi nu poate sta mult timp locului.

— Bine, bine, acum duceţi-vă şi vă schimbaţi hainele !

După un moment de descumpănire în care cei doi aşteptau pedeapsa pentru fapta lor ce nu-i fusese deloc pe plac doamnei, o zbughiră cît se poate de repede ca nu cumva maica lor să se răzgîndească.

În urma lor, Maria lăsă lucrul din mînă şi-şi lăsă umerii firavi scuturaţi de un rîs subţirel.

— Trebuie să fi fost tare încurcată franţuzoaica vă- zîndu-se iscoditâ de doi copii tocmai cînd se credea mai departe de lume.

— A devenit cunoscută în oraş această doamnă pentru prietenia ei cu ofiţerii austrieci. Mi-au spus-o nevasta brutarului şi fierarul curţii noastre. M-au întrebat dacă nu-mi este cumva rudă. La drept vorbind, altfel se petrec lucrurile într-un oraş decît la moşie. La noi la Drăgăneşti nu-mi trecea prin minte să întreb vreun musafir cît are de gînd să stea sau cu ce gînduri a venit. Aici, se întreabă alţii de aşa ceva. Şi iată, musafira noastră şi-a formai mica ei suită, iar casa noastră a de-venit curtea unde-i primeşte.

— Mă gîndesc uneori, care-i rostul şederii ei aici ?

— Asta mă întreb şi eu. S-ar putea să fie o iscoadă a regelui Franciei, şi în cazul ăsta numai bine nu ne-ar face şederea ei aici. împăratul Leopold nu vede cu ochi buni amestecul acelui rege în această parte a Evropei.

— Eu cred mai degrabă că madame Margueritte nu cunoaşte niciun stăpin în afara propriei voinţi. Am eu temeiurile mele.

— Nu ştiu ce să' zic, fetiţo. Ştiu doar că a furat minţile tuturor şi m-aş lăsa şi eu cucerită de farmecul ei, dacă n-aş sta să mă gîndesc că veselia şi înclinaţia spre petrecere e cu totul nepotrivită alături de doliul nostru. Mai zilele trecute atîta m-a purtat pe căi

ocolite ca să mă determine să dau un bal, încît era cît pe-aci să zic „da”. M-a salvat nepriceperea limbii păsăreşti pe care-o vorbeşte şi cu toate că gesturile ei erau destul de grăitoare — se învîrtea în pas de danţ în jurul meu şi-mi tot arăta o rochie frumoasă pe care ar trebui s-o port — am făcut-o pînă la urmă pe prostul.

— Cum o fi mamă să-ţi fii singurul stăpîn ? Şi cît de puternic trebuie să fii pentru asta?

— Ce-ţi trece prin gînd, fetiţo ? Totdeauna atîrnăm de cineva şi de obicei de mai mulţi deodată.

—• De cînd a venit străina asta la noi mă ispiteşte demonul curiozităţii. Nu ştiu cît de ticălos e acest demon, dar cred că el nu apare decît dacă se ivesc nişte pricini neobişnuite. Doamna Margueritte e o asemenea pricină, trebuie să recunoşti, măicuţă. Mă întreb cum de a pornit în lumea largă, atît de departe de ţara ei, fără un ocrotitor alături. Se bizuie numai pe frumuseţea ei ? Frumuseţea face casă bună cu eleganţa şi bogăţia şi ea nu pare să poarte atîta aur cu dînsa încît să-i ajungă pentru ani de peregrinări. Şi apoi, tîlhari se găsesc pe toate drumurile, şi la noi şi aiurea, s-ar putea să fie prădată într-o bună zi şi să rămînă aşa cum a venit pe lume. Numai cu frumuseţea. Femei frumoase şi sărace sînt destule pe lume şi pentru atîta lucru nu li se deschid porţile palatelor. Iar doamnei Margueritte îi stă bine numai în palate. Cum de are curajul acesta să străbată drumurile fără o gardă personală, fără măcar un bărbat credincios alături ? Ba ceva mai mult: găzduirea noştră o primeşte ca şi cum ne-ar face un hatîr. Dacă cineva i-ar spune că ne datorează mulţumiri pentru filotimia noastră, sînt sigură că s-ar porni să rîdă cu rîsul acela în triluri de privighetoare.

— Cred că n-ai de gînd să faci o asemenea nepoli- tețe să-i· aminteşti de găzduirea noastră. Este pe măsura rangului nostru să dăm găzuire unei doamne de neam.

— Nu mă înţelegi, măicuţă ! Ştiu ce se cuvine din parte-ne. Rangul nostru e însoţit de o seamă de obligaţii. Ea nu se simte împovărată de nicio obligaţie, E liberă şi sprinţară de parcă ar fi învăţat să trăiască de la păsările cerului. Abia văzînd-o pe ea mi-am dat seama că întrega noastră viaţă e bine strînsă în chingile familiei, bisericii, rangului şi, în ceea ce ne priveşte,, ale situaţiei de femeie; trebuind să arătăm lumii un grumaz care se pleacă împrejurărilor cu supuşenie de căprioară, o frunte ce nu gîndeşte, gesturi moi, lipsite de vlagă. Toate aidoma una cu alta ca nişte păpuşi.

— Mă îngrozeşti, Mărie. N-aş fi crezut vreodată ca ar putea să-ţi treacă aşa ceva prin minte.

— Fii pe pace, măicuţă. Îmi cunosc bine învăţul. Şi am crezut întotdeauna că aşa cum trăim noi e cel mai bine, că cel mai de seamă lucru în viaţă e să fii pus la adăpost de greutăţi şi întîmplări neaşteptate. Dar nu mă pot opri să mă' **întFeb** cum de se poate şi altfel. Să înfrunţi adică necunoscutul şi greutăţile, dar nu cu atitudinea bătăioasă a bărbatului, ci cu zîmbetul pe buze. Nu se cheamă şi acesta curaj ?

— Curaj este şi al tău de a-ţi îndura cu seninătate soarta de văduvă. Şi în general acela de a primi toate loviturile sorţii. Nu trebuie să cauţi greutăţile cu luminarea. Aceasta e nebunie curată! Ia să faci bine să spui aceste gînduri ale tale duhovnicului. Ai să vezi că-ţi va spune ca şi mine, nu este menirea noastră de a căuta o viaţă veselă şi lipsită de griji.

Maria plecă capul asupra lucrului. Era făcută pentru îndatoririle acestea şi nu pentru altele. Dacă cineva, ar fi îndemnat-o să trăiască aşa ca doamna Margueritte, nu s-ar fi priceput şi n-ar fi dus-o puterile. Dar asta n-o> împiedica să poarte sub sîn un soi de bucurie ascunsă* că sînt pe lume şi altfel de femei, stăpîne pe soarta loi? şi curajoase.

XVII

AŞEZARE NOUA

Drumul pe care Margueritte mersese spre Braşov i se păruse la un moment dat înfricoşător. Acolo unde Prahova curge cu vuiet mare, în stînga perete de stîncă, în dreapta, aşişderea. O pustietate în care nici glasurile omeneşti nu reuşesc a-ţi da curaj, căci nu răzbesc prin zvonul neîntrerupt al apei.

Acelaşi drum fusese făcut de Mihail Cantacuzino în tinereţea dumisale, cu o depeşe din partea fratelui său, Şerban. 11 prinsese noaptea la margine de codru şi îl îndrumaseră nişte căruţaşi întîlniţi în cale către un schit de călugări aflat într-o poieniţă acolo unde drumul capătă[1] ceva lărgime. Fusese bine primit de cei cîţiva călugări ce slujeau la o bisericuţă din lemn. Şi hotărîse boierul a doua zi în zori că locul înconjurat de păşuni e demn de ridicarea unei biserici din piatră, cu chilii pentru călugări în jurul său. Să încerce drumeţii tihna unui răgaz, atunci cînd străbat cele coclauri. Venind el apoi spătar şi terminîndu-se peregrinările familiei cînd în Transilvania cînd în Moldova, cumpărase pădurile ■şi păşunile din jur, socotind că dajdia pe care o va cere ciobanilpr nu este demnă de aruncat. Şi începuse să ri-

dice minăsjirea în vara anului 1690, tot atunci cînd nepotul său, ajuns domnitor începuse să ridice Hurezii.

Spătarului îi plăcuse ctitoria lui Brîncoveanu, precum. şi cea. premergătoare ei de la Cotroceni, a fratelui său,, Şerban vodă. Hotărîse ca aceasta să le semene. <pînd pereţii se uscaseră bine, pornise la înfrumuseţarea l'or, voind ca treaba aceasta s-o facă Pîrvu, zis Mutul, cel care zugrăvise biserica de la Filipeştii de Pădure. Dar acesta era bolnav. Abia se apucase de treabă că-l doborîse slăbiciunea, şi se dusese la Braşov la un prieten al său, unde stătuse un an încheiat. Oamenii săi îi continuaseră lucrul după învăţătura primită, dar mai fuseseră chemaţi şi alţii care să-i ajute. Printre ei se jafla şi Simion, care venise de la Hurezi împreună cu ^meşterul Preda şi ucenicii sa'i. Il luaseră ca să ticluiască chenarele de pe pereţi, acestea dînd un spor de frumuseţe întregului. Dar făcea aici tot felul de treburi, şi mai ales îndruma întocmirea amestecurilor de culori, căci avea, după spusele meşterului Preda, „un ochi măiestru" care vedea acolo unde un om nedeprins vede aceeaşi culoare, osebiri gingaşe de care e bine a se ţine seama. Asta îl scutea pe meşterul Preda de supravegherea îndeaproape a ucenicilor, lăsîndu-i mai mult timp pentru umplerea cu culoare a sfinţilor de pe,pereţi. Lucrul mergea anevoie, căci în aerul umed de aici v.ăp- selele se uscau greu. Spătarul venise să vadă cum merge treaba şi se arăta nemulţumit. Spusese că nu le .va plăti nici un şfanţ, decît după' terminarea lucrării şi numai dacă ea îi va fi pe plac. Pînă atunci, stareţul schitului, venerabilul Pahomie, le da pe fiece zi aceeaşi mîncare, lapte şi caş de la o stînă, iar în zilele de post tocăniţă sau ciulama de ciuperci. Meşterul Preda cîrtea.

— Bine de tine, Simioane, că nu ai nici o nagodă pe cap. Eu mă descurc greu, că am acasă cinci guri de hrănit.

— La Hurezi primeam simbrie bună.

— Aceea era treabă[1] la domnie, era altceva. Dar de se întîmplă să lucrezi la un boier cărpănos, care vrea lăcaş de pomenire, dar cu bani puţini, te alegi cu praful de pe tobă.

— Vorbea lumea despre Constantinos că la Hurezi a cîştigat atît cît să trăiască pin' la adînci bătrîneţi.

— Deh, sînt şi din aceştia. Cum te saltă norocul...

— Şi despre Pîrvu, cel ce a început lucrul aicea, se zice că-i bogat.

— După a mea știință, acesta s-a priceput să intre pe sub pielea răposatului vodă Șerban căruia i-a zugrăvit monastirea de la Cotroceni. Apoi și a altor Cantacuzinești, cum e spătarul Mihail. Că limba dulce-muît aduce, o știi și domnia-ta. Pîrvu, bietul de el, are o limbă gîngavă, de unde i s-a zis și Mutul. Celor mai mari așa le place să hie omul, cam sărac cu duhul și cu puțină pricepere în cele lumești. Așa pare bietul Pîrvu, un om care în afară de zugrăveli nu mai știe nimic. Apoi s-a bucurat și de proteguirea p^su'ui său, vister- nicul Pîrvul Vlădescul sub domnia lui Matei vodă Ba- sarab. Ce mai, n-a pornit-o în viață ca un neprocopsit ca mine! Taică-său a fost popă într-o mahala din Cîm- pulung, a avut ceva cheag, iar în tinerețele sale, cînd boier Vlădescul a fost omorît din porunca lui Mihnea vodă și cei ce-i erau apropiați se temeau și ei, i-a. dat mîna să bage ceva galbeni la chimir și să ia drumul Moldovei. Acolo a învățat niște lucruri ce ne sînt străine nouă și le pă! zește cu strășnicie. E tare scump la vorbă cu cei din breasla lui. În schimb, s-a priceput să cîștige încrederea Cantacuzinilor cărora le-a zugrăvit, după a mea știință, vreo trei biserici și care-l țin în mare cinste, pohtindu-l să steie cu ei la masă. Boier **fără** isnaf de boierie, ce mai! Păi mă pot pune eu cu unul ca el ?"

Simion nu se mira să vadă că breasla zugravilor e și ea destul de pestriță și că nu se iubesc între ei ca frații. Spusele lui Preda i-l înfățișa pe zugravul preferat al Cantacuzinilor, ca pe unul ce a căpătat o soartă mai bună, folosind condeiul ca pe o armă. Dar nu se lăsa convins. Știa destule într-ale vieții, ca să pună înainte neîncrederea atunci cînd altul punea patimă în spusele lui. Asta nu înseamnă că atunci cînd se lăți vestea că Pîrvu Pîr- vescu se înapoiază de la Brașov se trezi curios nevoie mare să-l cunoască. Unul dintre ucenici zise că însuși arhanghelul îi conduce mîna, un altul zise că în sfîrșit acum văpselele de pe pereți se vor usca, așa că înainte să apară trăsura închisă care-l aducea pe meșter veni un vînticel de speranță în tabăra de la Sinaia.

Din trăsură coborî un om mărunțel și slab îmbrăcat într-un caftan sur. îi ieși în întîmpinare starețul Paho- mie, care-i pregătise cea mai bună odaie de la arhon- derie și pusese să facă focul chiar în această zi de vară. Dar meșterul nu merse să se odihnească, ci intră în biserică unde calfele sale și ucenicii se aflau la lucru.

Pîrvu dădu ocol pereților, apoi se apropie și răzui cu un briceguș zidul ca să[1] vadă cum a fost pregătit mortarul și gledul și se arătă nemulțumit. Asta se putea vedea după felul cum clatină capul și își mușcă buza,

dar nu certă pe nimeni. Schimbă nişte vorbe cu două dintre calfe, dar nici atunci Simion, care se afla ceva mai departe nu-i auzi glasul. Cind îl zări pe Preda se îndreptă cu pas hotărît spre el, ceea ce trăda bucuria de a-l revedea. Il întrebă de sănătatea lui şi a lui Stan şi Neagoe care-i fuseseră ucenici. Avea o voce gîngă- vită, dar nu plîngăreaţă, trecînd repede peste unele cuvinte, dar rotunjindu-le pe altele cu deosebită grije.

Masa o luă noul venit în trapeza mînăstirii, numai el şi starețul. Se vede că acolo puseră la cale care anume va fi „cîmpul" pe care va lucra noul venit, precum şi unele schimbări ce se cereau, căci a două zi starețul, care era şi ispravnicul lucrării, îi anunţă ca gledul dinspre peretele de miazănoapte trebuie :dăt jos ca să se facă altul nou.

De aci încolo meşterul Pîrvu putea fi văzut din zori pînă-n seară la peretele altarului, unde se apucă să înfăţoşeze „Coborîrea de pe cruce". Mai întîi desenul cu cărbune, făcut cu multă pricepere, apoi umplerea lui cu culoare.

Simion îşi făcea de lucru prin preajmă, urmărind înaintarea lucrării. Nu de alta, dar subiectul era anevoios, după a lui socotinţă, fie şi numai pentru că, spre deosebire de sfinţii de pe pereţi înfăţişaţi fiecare de unul singur, într-o înlemni re ce părea să ¿'tea faţă-n faţă cu veşnicia, aici era vorba de trei personaje ce se cereau legate între ele, legate în aşa fel încît să cheme simţirea privitorului, cu stropul ei de omenie. Văzuse el trupul lui Iisus răstignit pe cruce în multe troiţe ce se întîlnesc la marginea drumurilor, îl văzuse şi zugrăvit şi modelat, aşa cum apare pe crucile papistaşilor. Acestea din urmă nu-i strîngeau inima cînd le privea, găsind că rotunjimile lor nu vorbesc despre un trup aflat în suferinţă. Sau, dacă o fac, nu o fac prea bine. într-o icoană pe lemn sau pe zid zugravul poate face în aşa fel încît să apară trupul cu totul sleit, pînă. aproape de a deveni fum şi a trece în nefiinţă.

Meşterul Pîrvu punea în vîrful condeiului multă simţire. îşi dădu seama de asta după felul cum'înfăţişă mai întîi chipurile celor două femei care-l susţineau, şi lăsă la urmă hainele lor. Parcă voiau femeile să treacă o parte din puterea lor trupului lipsit de" vlagă. Acesta, înfăşurat pe sub sîni cu un giulgiu alb-cenuşiti, a cărui albeaţă nu se osebea prea mult de paloarea trupului, avea braţele subţiri şi descărnate, încrucişate cuminte în poală, capul plecat pe umărul drept, şi pe chip întipărită multă suferinţă, însăşi capătul suferinţei omeneşti. Doar pletele bogate, revărsate pe umeri, de un

castaniu deschis, arătau că omul este tînăr şi jertfa sa a fost timpurie.

Pe măsură' ce lucrarea înainta şi Simion îşi dădea tot mai bine sema ce gîndeşte mîna celui ce o aşterne, se ţinea tot mai departe temîndu-se ca zugravul să nu se supere. Dar într-o zi cînd venise cu paşi neauziţi şi se pitise în colţul cel mai umbrit, îl văzu pe zugrav că se întoarce repede cu^faţa chiar spre locul unde se afla el.

— Ei, ce ai de zis, meştere? (îl ştia că e cel ce se pricepe să facă amestecuri bune, dar el nu-i ceruse niciodată ajutorul).

— Apoi, deh, n-aş vrea să te supăr, dar mă atrage lucrul domniei tale.

— Acum, dacă te strecori ca o şopîrlă pe lîngă ziduri, vei fi avînd şi o îndreptare pentru această icoană.

— Eu nu aş pune cununiţe aurii în jurul acestor trei capete.

— I-auzi poznă! Asta nu se poate, că aşa stă scris în erminii. Şi de ce, mă rog, te-ai încumeta la una ca asta ?

— Eu zic că de-ai fi făcut-o mică, atît cît să încapă pe foaia unei cărţi, tot mare aş fi văzut-o, şi nu numai eu, dar oricare ar fi privit-o.

— Şi pentru asta să mă zgîrcesc la făcutul cunu- niţelor ?

— Ei, iaca, nu mă înţelegi. Se cheamă că din în- făţoşarea aceasta iese atîta nobleţe omenească, încît se poate lipsi de adaosul cununiţelor. Ce poate fi mai sfînt decît nobleţea simţirii omeneşti ?

— Ehei, meştere, gîndurile matale sînt cam întortocheate şi ar trebui să te temi că eşti aproape de buza păcatului.

Pe chipul meşterului Pîrvu apăru un surîs care arăta că-l ceartă fără răutate. Nu-l mai văzuse pînă acum zîmbind şi-i şedea bine, arătînd uşoara tresărire a mustăcioarei negru-corb care-i dădea un aer tineresc.

— Dacă păcat înseamnă a te feri să-ţi pui gîndurile şi simţirea în nişte canoane scorţoase precum e coaja copacului cea lipsită de viaţă...

— Este şi acesta, că-ţi laşi simţirea slobodă.

Meşterul Pîrvu zise asta cam într-o doară. Nici el nu suporta ideea păcatului ca una ce trebuie să conducă viaţa omului. Ea vine din străfundurile fiinţei, de acolo de unde vine şi frica, ori dacă-ţi laşi viaţa condusă de frică, atunci nimic nu cutezi şi rămîi în mlaştina neşti- inţei, zicîndu-ţi că dacă faci cîţiva paşi pe pămîntul tare îţi vei zdreli picioarele.

El îşi petrecuse o parte din anii copilăriei într-o mînăstire de călugări alături de tatăl său, preotul Pîrvescu, care, după moartea soţiei se călugărise. Acolo citise psalmii lui David, cazania şi alte cărţi bisericeşti. Văzuse în ele gîndurile unor oameni şi, chiar, printre rînduri, firea acelor oameni. Uneori, stînd cu ochii închişi, putea să vadă chipurile lor. Solomon trebuie să fi fost un bărbat mîndru cu ochi arzători, însetat să vadă lucrurile frumoase în bogăţia de care era înconjurat. Din cînd în cînd, descoperea frumuseţea în locuri simple şi sărace şi atunci simţea amarnice mustrări de cuget şi-şi zicea că nu e îndeajuns de înţelept şi-i trîn- tea o cîntare care să-l spele de şovăială. Ba chiar înălţa zidurile Ierusalimului, ca să fie pentru toţi, nu numai pentru el însuşi. Desigur, trebuie să fi fost un om că- ruia-i plăcea să bată drumurile, îi plăceau ploaia şi fî- neaţa, pomii încărcaţi de rod, dar şi lucirea unei ape în depărtare, după un drum făcut prin arşiţă care-l se- cătuia de sudoare. Şi aşezîndu-se la popas, îndestulîn- du-şi trupul cu apă şi hrană, se apuca să scrie învăţă-' minte pentru alţii, din care nu lipseau comparaţiile cu toate cele din jur, care lui îi mîngîiau inima.

Cînd îi spusese tatălui său ce vedea el în cărţile sfinte, acesta se îngrozise. După cîteva zile de post şi rugăciuni hotărîse că fiul său e făcut pentru viaţă, pentru oameni, şi-l dase pe lîngă boierul Tudoran Vlădescui, nepotul naşului său, care zisese că va face om din el.

Pîrvu păstra în cuget părerea de rău că-şi necăjise tatăl, dar îşi urmase îndemnul de a zugrăvi oameni. Şi credinţa e după firea omului : cel laş şi temător vede peste tot numai păcatul, cel puternic ţipă despre păcatele altora, ca să nu se vadă ale sale, înţeleptul caută să dea învăţăminte, ca să le dăruiască o cîrje şi un ajutor celor neajutoraţi. El căta peste tot locul asemuiri, iar în chipul omului căta acele trăsături care-i arătau cel mai bine firea.

Pe pereţii bisericilor de la Măgureni şi Filipeştii de Pădure, acolo unde e locul ctitorilor, înfăţişase zeci de chipuri din familiile lui Toma Cantacuzino şi a vărului său, Drăghici, soţii, fii şi fiice, avînd grijă ca pe chipul fiecăruia să se găsească' ceva care era numai al lui, deosebindu-l de alţii. După a lui socotinţă, zugrăvirea mireanului merita tot atîta atenţie cît şi a sfîn- tului. Ba chiar, pentru înfăţişarea câte unui chip de sfînt, căuta asemuirea cu cineva ştiut de el din viaţă, şi numai astfel treaba lui era făcută cu tragere de inimă.

Cel de aici, Simion, era după socotinţa lui asemenea Ecleziastului. Aflase despre el că-i plăcuse să

colinde lumea şi, nu o făcuse fără folos. Ţinuse să afle ce gândeşte, dar nu ştiuse cum să-l zădărească la vorbă. Iată că se ivise prilejul şi-şi putea da seama că nu se înşelase.

Şederea lui în acest loc cam pustiu, unde numai ciobanii puteau fi întîlniţi în cale (cuviosul Pahomie — care slujise mulţi ani la o mînăstire de la Muntele Sinai — îi zisese cam în glumă Sinaia şi aşa-i ziceau a- cum cu toţi), avea să fie îndulcită în ceasurile de tihnă de sfătuirea cu acest om cu carele se potrivea în gânduri.

„Coborârea de pe cruce" era o lucrare dragă inimii lui (o mai făcuse la alte două biserici), părîndu-i că de fiecare dată e şi el părtaş la scena aceasta din miez de noapte, în care dragostea celor două femei se conto- peşte cu puterea de sacrificiu a celui răstignit, dînd laolaltă un mănunchi de simţire omenească în ce are ea mai bun.

Aflînd că Simion se pricepe a face picturi în manuscripte, îi lăsă pe acesta să facă veşmintele celor două femei, cu cutele lor bine ticluite.

În zilele de duminecă el îi cerea lui Simion să-i povestească despre locurile pe unde umblase, iar acesta, la rîndu-i, vroia să asculte despre alte lucrări ale lui Pîrvu, pe care nu avusese prilejul să le vadă.

Niciodată' Pîrvu nu vorbise atît de mult. Dacă ar fi adunat toate cuvintele spuse despre sine pînă acum şi dacă le-ar fi pus în balanţă cu ceea ce se pornise să-i vorovească noulwi prieten, tot mai greu ar fi atîrnat mulţimea acestor cuvinte din urmă.Se vînturase şi el prin tot locul, fără a putea zice că are o casă a sa, unde năzuieşte să se întoarcă. Pînă la anii aceştia nu se învrednicise să se însoare^ După terminarea unei lucrări se întorcea la schitul unde fusese călugăr tatăl său. Acolo era primit cu bucurie şi putea sta oricît printre fraţii oare-l ţineau în mare cinste. Tot de acolo, din schitul Lespezi, fusese făcut începutul. Era bisericuţa schitului tare afumată' în timpul copilăriei sale. De-abia de se. zărea ochiul unui sőttt, ocolul cunimiţelor, grea'bănul balaurului pe care-l împunge sfiiitul Gheorghe, iar lui i se păreau cîntările rostite la slujbă tare triste, fără. martorii coloraţi de pe pereţi. Văzîndu-l pe călugărul Evghenie cum întocmeşte iconiţe pe lemn pe. care le vindea în zilele de praznice, se dăduse pe lîngă el, spunîndu-i că vrea să înveţe pentru a putea zugrăvi cînd va fi mare zidurile bisericii. Mai în şagă, mai în serios, Evghenie îi pusese condeiul în mînă. Prima iconiţă înfăţişînd un sfînt Nicolae cu o- brajii rumeni i-o dăruise Pîrvu lui Tudorán Vlădescul, care se bucurase, zicînd că neputinţa băieţelului de a vorbi limpede se

răzbună şi a trecut în harul mîinilor sale. îi făgăduise că-l va da pe mîna unui meşter învăţat, iar cînd Pîrvu căpătase învoirea tatălui său, se înfăţişase la boier rugîndu-l să-şi ţină făgăduiala. Aşa se face că, înainte de a împlini douăzeci de ani Pîrvu luase drumul Bucovinei, despre ai cărei meşteri se dusese vestea. Acolo şezuse vreo şase ani, învăţînd să pregătească văpsele. să pregătească „cîmpul" de zugrăveală şi să aştearnă un strat peste altul, ca să capete o culoare trainică. Meşterul Andrei care-l luase pe lîngă sine ca pe propriul copil, îl îndemna să-şi mai domolească neastîmpărul. Că dacă ar fi fost după el, ar fi dat gata.cîte un sfînt pe zi şi n-ar fi precupeţit nici noaptea pentru asta.

La înapoierea în ţară, cînd se apucase a zugrăvi biserica de la Aninoasa, al .cărui ctitor era Tudoran Vlădescul, nu-l mai ţinuse nimeni în frîu şi putuse s-o dea gata într-o vară, cu puţine ajutoare. După o asemenea treabă era slab ca un ţîr, supt parcă de toată vlaga, şi fugise din locul acela, căci i se părea că se găseşte în fiecare chip de pe pereţi cîte o părticică din el însuşi, şi ea îl urmăreşte cu ochi adevăraţi din fiecare ungher.

Aşa fusese viaţa sa : trecînd mereu de la o biserică la alta, neştiind unde se termină simţirea sa şi începe alcătuirea nemişcată a celor zugrăviţi pe pereţi, dobo- rît uneori de obosealăˡ, un fel. de friguri ce-l încercau cînd şi cînd.

La îndemnul jupînesei Bălaşa se înfăţişase pe sine însuşi pe peretele dinspre pronaos al bisericii Trei ierarhi din Filipeştii de Pădure şi atunci avusese timp să se cerceteze cu un ochi scrutător, să-şi probăluiască anii bărbăţiei.

Se înfăţişase într-un anteriu verde, peste care avea o haină cărSmizie încinsă cu un brîu cafeniu înodat în faţă, ţinînd capul uşor întors spre umărul drept, pentru a se osebi de icoanele sfinţilor care privesc înainte. Părul scurt, umbrind o parte a frunţii şi retezat după o linie dreaptă, numai cu două degete deasupra sprîncenelor, era astfel purtat ca la tinerii boieri, la fel ca şi mustaţa subţire care dădea contur buzelor strînse.

Obiceiul de a pune pe zidul din spate al bisericii pe ispravnici şi pe zugravi, alături de ctitorii lăcaşului, îl aduseseră în ţară Cantacuzinii. Ei puneau preţ pe harul unui meşteşugar, vălzînd în aceasta un drept de înălţare printre oamenii de rînd. Il chemau şi în casele lor şi la mesele lor. Astfel Pîrvu avusese prilej să se socoată unul dintre aleşii sorţii. Şi să vadă că viaţa o- mului însoţită de lucruri de preţ, trezeşte în el gingăşii nebănuite. Un om de rînd n-are timp să .se gîndească cum oalcă şi nici nu-şi bate capul să aibă purtări alese, ca să fie pe placul

semenilor. Ceea ce poate face pentru sine e să-şi pună straie curate şi cuviincioase. Din cînd în cînd, îl atrage culoarea aprinsă a unei ţesături, sau se nevoieşte să pună o podoabă prispei casei sale, făcînd modele în lemn. Veselia îi este limpede, dezlănţuită, la înmormîntări se jeluieşte tare, în auzul tuturor. Altceva este cu omul care nu se spetează muncind şi nu cade seara frînt de ostenealâ. Veselia, ca şi tristeţea lui, au o mulţime de feţe, aşa cum roşul, chiar cenuşiul au o mulţime de înfăţişări. Vorba şi mersul nu sînt lăsate în voia firii cu care l-a blagoslovit Cel De Sus, ci sînt bine strunite de gîndurile sale. Firea devine mai mlădioasă, mai blîndă. Plăcerile nu se îndreaptă spre culori ţipătoare şi parfumuri tari, veselia nu-i e dezlănţuită, glumele sînt mai puţin muşcătoare.

Şi în toate acestea nu-s de lepădat lucrurile cu alcătuire frumoasă de care se înconjoară un boier.

în casele Cantacuzinilor, Pîrvu Mutul avusese prilejul să vadă o mulţime de lucruri minunate, care-l umpluseră de încîntare.

Pereţii împodobiţi cu reliefuri din stuc aurit ori cu mozaicuri din plăcuţe multicolore, ferestre cu arcuri gotice sprijinite de colonete subţiri şi răsucite, sobe mari de teracotă smălţuită, lăzi grele cu capete de satiri şi frunze sculptate, jeţuri cu braţe împodobite cu vrejuri, poliţe cu vase de argint, talere şi cupe lucrate în filigran, covoare moi, în care ţi se înfundă piciorul, atît de măiestrit ţesute că închipuiau adevărate grădini în care se aflau toate culorile curcubeului.

Mişcîndu-te printre asemenea lucruri, simţi îndemnul de a-ţi îndrepta boiul, de a avea gesturi line, mîn- gîioase, chiar propria voce ţi-o auzi mai bine, dorind-o cît mai aproape de muzică, iar cînd te zăreşti într-una din acele minunate oglinzi de cleştar, ai dori să nu te ruşinezi de portul tău.

Aşa se face că Pîrvu începuse să se îmbrace ca un tînăr cu stare, căci mijloacele nu-i lipseau.

Şi mai era ceva... Nu răbda gîndul că, stînd la masa boierului Toma Cantacuzino, fiica acestuia, Safta, priveşte spre el cu nedumerire, ca spre un slujitor abia înălţat ce a fost pohtit acolo doar ca să-şi îndestuleze burta. Ar fi vrut să cate spre el cu sfială şi chiar să găsească ceva în înfăţişarea lui care s-o tulbure.

Acum, dacă Pîrvu se gîndea la vremea aceea, şi o făcea uneori în faptul dimineţii, înainte de a porni la lucru, cînd ceaţa ce se ridica uşor deasupra pădurii de brazi îi aducea în minte ceaţa uşoară ce se destrăma peste heleşteul de la Filipeşti şi cînd el se simţea puternic şi plin de năzuinţi, la fel ca în anii tineri, îşi dădea seama că se înfăţişase pe zidul dinspre Soare Apune al

bisericii din Filipeşti aşa cum ar fi vrut să apară, în ochii Saftei, adică uşor înfrumuseţat. îşi dădea seama şi se ruşina.

Cu cîţiva coţi mai încolo pe lungimea zidului se afla zugrăvită familia ctitorului, printre fiicele căruia se număra şi Safta. Spre deosebire de surorile sale, care toate priveau înainte, şi aveau ochii rotunzi, ea privea uşor peste umăr spre naosul bisericii, cu ochi prelungi şi şăgalnici. Un chip gingaş, abea strunit din pornirea spre veselire care-i sta în fire.

Într-o dimineaţă ca aceea, în care Pîrvu se suise în foişorul bisericii, căci avea biserica un foişor deschis deasupra intrării, servind şi drept clopotniţă, văzuse două siluete de femei îndreptîndu-se spre lăcaşul sfînt. Se întrebase ce le aduce în zori acolo, mai ales că biserica nu fusese tîrnosită, deci nu se slujea în ea.

Auzise apoi paşii uneia din ele cum urcă scara .spre foişor. Apăruse în prag şi atunci îşi dăduse pe spate gluga ce-i acoperea chipul. Şi ce să vezi ? Era chiar ea, Safta, cu obrazul îmbujorat şi ochii zîmbitori. Venise să-l roage să ducă un înscris fiului boierului Dima, care, după a ei ştiinţă, se afla acum la Cîmpulung. Aflase că meşterul Pîrvu va face un drum la Cîmpulung şi socotea că e omul în care se poate încrede pentru o asemenea misie. O misie care ţinea să rămînă tăinuită.

Pîrvu încercase atunci multă îndurerare şi deajuns de multă bucurie. îndurerare pentru că misia încredinţată era una de iubire a altui bărbat, bucurie, dîndu-şi seama că deşi vorbele de iubire aveau să se dezvălu- iască ochilor fiului boierului Dima, totuşi înfrigurarea şi sfiala de acum a fetei erau pentru ochii săi şi putea să se desfete privind-o, ca şi cum ar fi fost pentru sine.

Căptuşeala glugii lăsate pe spate era din atlaz al-bastru, ochii fetei erau încă însomnuraţi iar peliţa o-brazului de o gingăşie de heruvim. Primise scrisoarea din mîinile ei înguste şi-şi putea da seama că jupîniţa simte aşa, de parcă i-ar fi încredinţat o parte din inima sa.

De atunci, ori de cîte ori vedea ceaţa ridicîndu-se ca o suflare a pămîntului, se aştepta, fie şi numai pentru o clipită, să răsară din ea silueta jupîniţei Safta venind către el. Era blîndă acea clipă trecătoare şi destul de lungă pentru a culege din ea noi puteri.

Da, s-a încercat să prindă în condei multe chipuri ale celor ce . năzuiau ca din trecerea lor prin această lume să rămînă şi un petec de perete încondeiat după asemănarea lor. Cu totul, numai la Filipeşti cinzeci şi trei de astfel de înfăţişări, iar la Măgureni — şaizeci.

A învăţat şi el ceva după atîţia ani de trudă. Printre altele, că virtutea nu-i tot una cu harul. Iată, virtutea lui Simion sta în aceea că, după atîtea prin cîte trecuse, nu devenise un om rău, scîrbit de viaţă. Şi ar fi putut să devină, nu-i aşa ? A lui, sta în aceea că nu a pus deoparte condeiul şi palitra [1] pentru un trai a- şezat, deşi uneori îi era greu cu acest du-te-vino din- tr-un loc în altul. I se" întîmplase ca intrînd într-o biserică albă, cu pereţii goi, să-I cuprindă teama, că nu va fi în stare să umple pogoane întregi cu culori. Da, i se întîmplase şi asta. Se simţea uneori secătuit de friguri, uşor ca un fulg, cu braţele fără vlagă. Dar dacă se apuca de lucru, uita de slăbiciune.

Aşa l-a cunoscut Simion pe zugravul care făcuse la zilele lui tot atîtea chipuri de mireni cîte de sfinţi, dacă nu cumva mai multe de mireni. Şi pentru care înfăţişarea unui chip nu înseamnă punerea cu condeiul a doi ochi, a nasului şi gurii în cuprinsul ovalului feţei, ci înseamnă prinderea unor linii, a unor umbre sau culori, care să fie numai şi numai ale chipului aceluia.

Pentru Simion care văzuse în Italia icoane şi portrete de seniori, făcute cu atîta respect pentru chipul omului încît par să aibă moliciunea firească a cărnii şi zvîcnetul sîngelui, harul lui Pîrvu nu era o floare de lotus răsărită într-un cîmp de maci. Dar era totuşi un mac mai altfel decît cei din jur. Cu atît mai mult era demnă de preţuit pornirea aceasta a zugravului, cu cît ea izvora din nevoia sa proprie de a se apropia de adevăr.

După terminarea lucrului şi în zilele de duminecă şedeau la o masă pe cerdacul din faţa chiliilor. Pîrvu, stareţul Pahomie,

---

[1] **palitră = paletă.**

Simion şi Preda. Curtea mînăstirii, înconjurată pe trei laturi de alcătuirea chiliilor, aducea cu o mică cetate. Preda se simţea aici ca şi prizonier. Spunea că, de-ar putea, ar zbura la ai săi. Stareţul Pahomie, îşi aducea aminte de Muntele Sinai, un loc unde într-adevăr se simţea ca într-o cetate, învecinat cu deşertul, de unde veneau arabii cei nomazi şi ei e- rau pregăttiţi mereu de

apărare. Aveau chiar oameni trimişi de domnitorii din ţară însărcinaţi cu apărarea. Aici, chiar dacă era înconjurat de pustietatea pădurilor, se simţea ca acasă. Acolo, erau ca pe puntea unui vas, înconjuraţi de o mare neprietenoasă. Nomazii ştiau de-a- cum că în mînăstire nu sînt femei, deci un motiv mai puţin să-i atace. Aurul sfintelor odoare nu era pentru ei decît

un metal lucitor, din care nu se puteau face lame de topoare sau vîrfuri de lance. Aşa că motivul cel mai puternic pentru care i-ar fi atacat ar fi fost hrana. O făceau cînd şi cînd, şi atunci călugării deschideau porţile şi puneau dinaintea lor o parte din proviziile proprii, iar nomazii, ruşinaţi de o asemenea purtare plină de bunătate, plecau fără să facă vărsare de sînge. Dar necazul cel

mare sta în ciocnirile dintre a- rabi şi paznicii-munteni aduşi din ţară. Aceştia trăiau în afara zidurilor mînăstirii, ca unii ce veniseră cu femei. Traiau în corturi, la fel ca nomazii. Femeile lor frumoase erau rîvnite de arabi, şi de aici, destule ciocniri al căror răsunet ajungea la monahi şi le tulbura liniştea. Va să zică ei se retrăseseră în pustiu pentru a fi în afara patimilor omeneşti, a

dezordinei şi neprevăzutului — şi iaca, tihna lor era plătită cu sîngele unor nevinovaţi

.Cuviosul Pahomie povestea acestea ca să arate că nu numaidecît fuga de oameni cu patimile şi necazurile lor te poate-ajuta să te aduni în tine şi să te gîndeşti la cele înalte, ci se cade s-o faci în tot locul.

Simion vedea că gîndurile lor se întîlnesc pe undeva, cu toate că el încercase pe altă cale să găsească ce e bun şi drept în viaţă.

La aceste adunări ale lor singurul care tăcea era Pîrvu. Se destăinuise el atunci, cînd lucraseră alături la acea „Coborîre de pe cruce", dar cu mai mulţi de faţă părea să'-şi găsească cu greu cuvintele. Sau poate, în timpul acesta, el se gîndea cum va înfăptui a doua zi zalele sfîntului Gheorghe sau haina de culoarea prunei purtată de sfîntul Dumitru.

XVIII

CĂLĂTORIE CU PRIMEJDII

Boierul Staicu Merişanu ajunsese cu toţi ai săi la Iaşi puţin după sărbătorile Crăciunului. Găsiseră un oraş pîclos şi rece, cu case joase avînd cerdacurile închise cu geamlîcuri lungi. îndărătul lor se scurgea o viaţă[1] înceată, pe care timpul n-o vămuia, cum însuşi oraşul adormit părea rămas undeva în urma timpului, lipsit de forfota şi culoarea fratelui său de pe malul Dîmboviţei.

Curtea domnească, ea însăşi, părea lipsită de strălucire. Aducea a curte boierească ceva mai mare, populată de mulţi bărbaţi înfăşuraţi în blănuri scumpe, dornici a se aduna la vorbă prin coridoare sau iatacuri, oriunde găseau loc de vorbă. Pe boierii valahi îi primiră cu bunăvoinţă, cercetîndu-i cu curiozitate. Vodă era bolnav şi nu-i putea primi pe dată. Se scurseseră cîteva zile bunicele în care boierii valahi fură invitaţi la ospeţe cu fripturi gîlgîind în sosuri usturoiate şi pipărate şi vin ales galben ca mierea şi dens şi înmiresmat. Se cam plictiseau oamenii doamnei Maria şi se temeau că vor fi prinşi pentru multă vreme în pîcla vîscoasă ce învelea oraşul şi în mahmureala ce urma nedorită după vinul ,care curgea în rîuri, boierii de aici făcîndu-i fată mult mai bine decît musafirii.

Cînd în sfîrşit domnitorul se arătă dispus să-i primească. se văzură în fata unui bătrînel cu ochii duşi în fundul capului, cu barba albă şi faţa smolită.

Se ridicase acest Cantemir de la starea de boier de prin ţinutul Fălciului la aceea de domnitor după ce slujise mulţi ani Poarta Otomană, în calitate de capuchehaie. Se ridicase tîrziu, cînd deja cobora în amurgul vieţii, avînd sprijinul lui Şerban vodă. Mulţi spuneau despre el că fusese bărbat viteaz, slujind în campaniile turcilor şi că, deşi neştiutor de carte avea minte ageră cunoscînd cîteva limbi străine.

Era firesc să-l sprijine pe fiul fostului său protector la ocuparea scaunului Valahiei. Şi nici nu se afla în bune relaţii cu Brîncoveanu şi cu unchii săi, Cantacu- zinii. Acum, simţindu-şi sfîrşitul aproape, se gîndea Cantemir vodă că cei doi fii ai săi n-o vor duce bine avîn- du-i ca vecini pe aceşti Cantacuzini a căror influenţă era tot mai mare pe lîngă vizir. Căci nădăjduia Cantemir ca scaunul Moldovei să rămînă unuia din cei doi fii ai săi. Deşi moştenirea dreptului de a domni nu se mai pomenise demult în istoria Moldovei. Trebuia să pună la socoteală pohtirea Cantacuzinilor la acelaşi scaun, pentru ei sau pentru unul din fiii lor. Că pe tatăl lor, postelnicul Constantin, îl cunoscuse bine şi fusese om nedoritor de mă'riri, într-atît, încît lucrase la Poartă pentru punerea în scaun a lui Gligoraşcu Ghica pe care-l socotea prieten. Acelaşi Gligoraşcu vodă, care, văzîndu-se la putere, trimisese să-l ia de la moşia sa, de la Mărgineni, îl dusese să-l chinuiască la Snagov, unde-i luase şi zilele. Dar fiii săi, şi mai cu osebire Mihai şi Constantin, erau altfel de oameni. Poţi şti ce clocesc minţile lor ? Mai bine decît să aştepte să scoată pui această clocire, să se piftiă pe lucru el, Constantin Cantemir, folosindu-şi prieteşugurile şi încrederea de care se bucura la Poartă.

îi lămuri pe trimişii doamnei Maria unde să se adreseze la Istanbul. Da, da, era foarte bine că boierul Me- rişanu

avea ştiinţă de unele încercări ale Brîncoveanu

-C-da 274 coala 12 lui de a se apropia de împăratul Leopold. Asta tare greu atîrna în cumpănă în judecata vizirului, iar lui Brîn- coveanu pieirea îi va aduce.

Să se îmbrace domniile lor, boierii, ca niște simpli neguțători, li se vor da pentru aceasta căruțe cu marfă şi zapise cu întăriri din partea unor bresle din Moldova. Drumul cel mai scurt spre Istanbul trece prin Vala- hia şi ei îl vor face fără teamă, ca niște neguțători nu prea grăbiți, chiar trebuie să se arate dornici de a în- tîrzia pe la hanuri şi vor plăti toate vămile Şi se vor adresa unul altuia cu alte nume decît cele pe care le poartă.

Plecară căpitanii cu oareoari speranțe de la curtea lui Cantemir Vodă. Călătoriră din luna lui Gherar pî- xiă-ntr-a lui Mărțişor. Fără tntîmplări deosebite, căci intraseră destul de bine în pielea neguțătorilor Toma, A- lecu, Manea, Petre Gîrbu şi Sotir, ba se simțeau atît de proaspeți după acest încincit botez, că închinau pe la hanuri într-o zi pentru botezul lui Alecu, în alta pentru al lui Sotir, şi tot aşa lanț, căci nu vroiau să căşuneze vreo supărare unuia dintre fraţi. Avînd ei bani din destul şi simțindu-se atît de bine la hanurile din Valahia, ar fi lungit starea aceasta de negustori liberi. Preda Mil- coveanu trecînd prin satul său se furişă la vreme de noapte să-şi vadă părinții şi fraţii. Îl primiră cu tînguieli. Brîncoveanu le luase parte din moşie şi nu lipsise s-o ia în întregime ca să pedepsească hainirea fiului mai mare. Umblase mult bătrînul Milcoveanu cu jalbe la curte arătînd că moşia este a celor cinci fii şi fiice ce-i rămăseseră, iar el, bătrînul, e străin de fapta lui Preda. Numai aşa le mai lăsase ceva mai mult de jumătate din pămînt.

— E nedrept să suferim pentru fapta ta. Ne duceam şi noi traiul ca niște boieri mijlocii şi nu era stăpînirea cu ochii pe noi.

— Tătucă, dumneata m-ai îndemnat să intru în oastea domnitorului. Că şi bunicul a fost ostaş, străbunicul a luptat sub flamura lui Mihai vodă, fiindu-i om apropiat şi de nădejde. Cine mi-a povestit faptele trecute dacă nu domnia-ta şi bunicul ? Cine mi-a spus că rostul nostru e să apărăm libertatea acestui pămînt, mai ales că el se află la cumpăna dintre cele două ţărişoare

românești; pentru care trebuie să nădăjduim alipirea, așa. cum a fost voia Viteazului ? Sîntem noi oameni cari să nădăjduim și să așteptăm cu brațele încrucișate ?

■— Eh, băiete, au trecut vremile cînd vitejia era ținută la mare cinste. Astăzi mărimile își orînduiesc trebile prin pungi cu galbeni și dacă luptă pentru ceva, atunci, singurul lucru este să-și apare pernele de sub șezut.

— Șerban vodă și cu Bălăceanu erau bărbați viteji,, tătucă. Ei nu răbdau să vadă ploconelile în fața turcului. Și poate-ar fi înfăptuit neatîrnarea de- n-ar fi avut Șerban acea moarte în plină bărbăție.

— Ascultă la mine, fiule, noi sîntem pietricelele din- pipota turcului care-l ajută la mistuit. Dacă a apucat să ne înghită, e greu să ne scoată careva de acolo, numai spintecîndu-l de moarte o va putea face; Și mă rog, dacă vodă Șerban și cu gineri-său au încercat să se alăture austriecilor și n-au reușit să-i dea cu ajutorul lor lovitura de moarte turcului, veți a?vea mai mulți sorți de izbîndă voi, o mînă de ostași și cu nevolnicul de> fiu-său ?

— Mergem la Poartă în numele lui vodă Cantemir, și acesta e bine văzut acolo și ne-a asigurat că va trimite în urma noastră pungile cu aur atît de dragi turcului. Acesta ar fi primul pas, tătucă. Să-l înscăunăm pe fiul lui Șerban vodă. Al doilea pas va fi făcut ală- turîndu-ne celor din Liga Sfîntă. S-ar putea și altfel. Asta n-am pus-o la cale în de noi, dar sînt sigur că fiecare a gîndit-o în sinea lui. S-ar putea ca vodă Cantemir să dorească scaunul Țării Românești pentru fiul său, Antioh. Adică tatăl să domnească în M'oldova, iar fiu-său în Țara Românească. Ceea ce ar fi cam o singură domnie și n-ar fi rău cjeloc. Ar însemna asta împreunarea celor două' țări, cum îi sta în gînd lui M'ihai vodă Viteazul. Ar însemna puteri sporite și urnirea sărmaneiți țări din glodul în care-a intrat.

— Ehe he ! Ție și alor tăi vă umblă mintea departe! O fi voind Cantemir să-și îndoaie spinarea în fața turcului, ca să ia scaunul Țării Românești pentru fiusău, așa cum ziceți voi, dar de va reuși, tot ca să-și umple- haznaua cu galbeni o face, nu se gîndește el la binele bietei țări. Drumul pe care-l faceți voi acum la Istanbul i-au făcut în urmă cu doi ani niște boieri moldoveni cu oamenii lor. Chiar la mine au înnoptat și am aflat astfel că acest Cantemir e purtat ca taurul de belciug de partida Ruseteștilor. Aceștia sînt un fel de greci pripășiți prin Moldova, dar, vezi bine, cu toate năravurile și vicleșugurile deprinse din lunga ,lor convietuire cu turcii. Că una sînt grecii liberi de la ei de-

acasă şi alta cei ce au primit să-şi îndoaie spinările şi să lîngă blidele turcului ca nişte supuşi cu credinţă. Cunosc eu mulţi boieri de-ai noştri care la fel ar face, şi-ar vinde sufletul necuratului pentru avere şi mărire, aşa că ce să mai vorbim de Ruseteşti şi Cupăreşti că şi-au schimbat o ţară pentru alta... Ţara lor e aceea de unde pot stoarce mai mult. Şi stînd ei în preajma lui Cantemir au încercat să-i îndrume faptele spre folosul lor. Boierii .pămîn- teni s-au strîns în jurul lui Velicico Costin, urzind în taină cum să-l îndepărteze. Ce vor fi făcut, cum vor fi dres, nu ştiu, dar Cantemir a prins de veste. Se zice că unul de-al lor i-ar fi trădat spuindu-i totul lui vodă. Rău s-a mai supărat acesta. L-a chemat pe Velicico la dîn- sul şi l-a lovit cu buzduganul, numindu-l cîne şi şarpe veninos, apoi a pus de i-au tăiat capul. În furia lui nu s-a oprit aici. Au trimis după Miron Costin, cărturarul, frate al lui Velicico, de i-au tăiat şi lui capul în luna lui gherar, acum doi ani, deşi nu se afla vinovat. Iar pe boierii care plecaseră la Istanbul cu pîri, cei găzduiţi de mine aici, i-a adus în ţară şi i-a închis, puindu-i la dajdii grele pentru eliberare. Vezi dar, fiule, că puterea celui mai mare nu poate fi doborîtă nici dacă-şi unesc forţele mai mulţi boieri, care, oricum, nu-s şi ei oarecine.

Eu zic că mai bine aţi face să-i cereţi iertare lui Brîn- coveanu şi să vă vedeţi de ale voastre. Că uite, pămîntul trebuie muncit, iar eu aştept de la tine nepoţi de nădejde. Ascultă ce-ţi spun, că n-am albit degeaba, sprijinul făgăduit de Cantemir e destul de şubred şi porneşte din dor de răzbunare împotriva lui Brîncoveanu, care, la rîn- du-i, făgăduise sprijin boierilor moldoveni porniţi cu pîri la Poartă. Peste capetele voastre se încrucişază mînia celor mari şi nu sînteţi decît nişte unelte.

— Să nu-ţi fie cu supărare, tătucă, dar dacă' am pornit la o faptă, nu mai pot da îndărăt şi nu-mi pot lăsa tovarăşii.

— Cum ţi-e voia ; Eşti destul de în putere ca să mergi pe drumul ales. Dar să faci bine să pleci chiar acum să nu te vadă vecinii mîine dimineaţă. Am pătimit şi aşa destul din pricina ta.

Boierul Staicu Merişanu se supără cînd auzi de în- tîlnirea lui Preda cu ai săi. El, unul, n-avea de gînd să treacă pe la casa din Bucureşti, unde se aflau fiul şi fiica sa. Căutară căi ocolite în jurul Bucureştilor, acolo aflîndu-se destui care i-ar fi putut recunoaşte.

Cînd ajunseră la Stanbul era primăvară blîndă.

Mirezmele liliacului te întîmpinau la capătul cîte u- nei ulicioare strimte, înserările îţi învăluiau umerii cu moliciune de caşmir, dimineţile veneau dinspre Bosfor

cu foşnet şi trenă de tafta foşnitoare şi trandafiriul lor se anina pe creştetele palatelor, uimindu-i pe noii veniţi de atîta strălucire.

Boierii noştri merseră mai întîi la ambasadorul francez, Ferriol, despre care ştiau că e împotriva lui Brîncoveanu, cerîndu-i lui mai întîi sprijinul pe lîngă marele vizir.

Ferriol era un om iute, mărunt de stat, cu capul împodobit de o perucă argintie şi nu de puţine ori, în înfierbîntarea şi agitaţia purtătorului, aluneca această perucă într-o parte dîndu-i o înfăţişare caraghioasă. Se porni să laude faţă de musafiri strălucirea curţii Regelui Soare pe care-d reprezenta, se plînse apoi împreunîndu-şi mînile cu încheieturi înconjurate de dantele spumoase şi ridicînd ochii-n tavan de moravurile turcilor şi deveni gînditor ajutîndu-se pentru aceasta de parfumul pe care-l avea într-o sticluţă pe care şi-o vîra pe rînd în cîte o nară, cînd fu vorba să căineze soarta „Valahiei pe care o vedea cît de curînd paşalîc turcesc.

Preda Prooroceanu cu care se cunoştea^ mai demult, îşi pusese pentru această vizită veşminte de" salon, cum se purtau la curtea lui Ludovic al XIV-lea şi se întreţinu cu Ferriol pe limba lui, savurînd alesele băuturi -franţuzeşti în timp ce se lăsa legănat de vise ce-i arătau strămutare la viitoarea curte a Valah iei obiceiuri galante cu doamne ce alunecau uşor pe parchet în crinoline legănate şi-şi ascundeau drăgălaşele obrăjoare îndărătul evantaielor purtate de minUţe ca zăpada. Apro- pos! O cunoaşte distinsul ambasador pe doamna de Chioseul ? Aceasta călătorise mult pentru a ajunge în, Orient, dar fusese prădată şi îndepărtată de oamenii lui Brîncoveanu.

Ferriol ridică din umeri. Necunoaşterea lui părea sinceră şi Prooroceanu nu mai insistă, întărit în convingerea că doamna de Choiseul era o iscoadă personală a lui Ludovic al XIV-lea şi că nu acesta era. numele ei adevărat. Uneori i se părea că fusese un fum şi n-o va mai întîlni de-aci înainte.

Al doilea popas al boierilor noştri fu la grecul Lazaridis, care avea să le dea casă şi masă pînă ce vor fi chemaţi de vizir. Era mai bine aşa decît să tragă la un caravanserai turcesc, unde şi zidurile au urechi şi" oricum, ei ar fi fost mai stîngaci decît la hanurile Ies care poposiseră pînă acum.

Cu toată bunăvoinţa arătatei de Ferriol, acesta. în- tîrzie să le dea ştiri. Se simţeau ca şi captivi în casa lui Lazaridis, plină de multe femei, surori, cumnate, nepoate, toate îmbrăcate în negru, strecurîndu-se neauzit în lungul coridoarelor în tîrlici moi, negricioase şi uscă-

ţiye, cu piepturi plate, de parcă destinul le-ar fi hărăzit la², toate să rămînă sterpe, acelaşi destin care le adunase sub aripa ocrotitoare a fratelui şi unchiului lor cu stare \mai cuprinsă. Casa era curată, săracă şi tristă. Plină de^ icoane şi candele prin toate colţurile aducea a mî- năstire. Faţă de popasurile de pînă acum, în prelungirea cărora exista mereu un „mîine", acesta părea o fundătură fără ieşire. Oşteanul nu se sperie de tăria aşternutului sau de vitregia vremii, aşa cum se sperie de rugina neîntrebuinţării şi a traiului bun. Crezuseră[1] atîta timp că lumea merge mai departe prin vitejie şi ştiinţa armelor, iar acum trebuiau să recunoască rostul unor alte valori pentru care nu erau pregătiţi. Ar fi fost cazul să se îmbărbăteze unul pe altul. Eter în loc de aşte, cînd se întîlneau îşi spuneau vorbe neplăcute, îşi găseau vina pînă şi pentru pornirea unuia de a învăţa cîteva cuvinte turceşti, ca să-şi mai treacă timpul sau pentru că un altul vroia să cheltuiască din banii comuni pentru o haină cu fireturi sau un pumnal cu pietre încrustate în mîner, cînd de fapt vina principală era a timpului, care trecea pe lîngă ei fără a se osteni să-i bage în seamă, şi ei lîncezeau în această baltă stătută fără a şti încotro s-o apuce.

Cînd în sfîrşit 16 veni ştire de la Ferriol că vizirul e dispus să-i primească, erau storşi de atîta aşteptare. Se înfăţişară înaintea vizirului cinci bărbaţi cu priviri crunte şi arzătoare, deloc priceputi să linguşească şi nici la temenele şi supunere priceputi, ca cinci sălbăticiuni ieşite din cotlonul lor orbite de lumina soarelui. Aveau multe plîngeri împotriva lui Brîncoveanu, dar cereau să li se facă dreptate în mod imperios, nu cu umilinţa unor supuşi ce-şi încredinţează soarta în mîi- nile suzeranului lor. Mai ales ei, care fuseseră oamenii lui Şerban Cantacuzino, care în ultima parte a vieţii îşi arătase nesupunerea faţă de Poartă şi, care cu atît mai mult trebuiau să se arate spăşiţi.

Marele vizir îi asculta răbdător. Soarta acestora era hotărîtă încă înainte de a-i avea înaintea sa. Faţă de duşmanii ghiauri cea mai curată unealtă era securea gîdelui. O ştia bine de la strămoşii săi care cu securea îşi făcuseră drum din adîncurile Asiei pînă-n această parte a Europei. De data asta avea să' renunţe la plăcere de dragul cîtorva pungi doldora pe care i le trimisese Brîncoveanu. Mai mult parapon decît avea acela asupra lor nu putea avea el. Aşa că era liniştit, îi privea cum se perpelesc şi se macină în ei şi savura pe îndelete balsamul puterii ce te ridică cu cîteva capete deasupra

celorlalţi, acolo de unde priveşti frămîntarea lor ca pe o viermuială de bicisnici. Cum veniseră ei, dră- guţiii de bunăvoie la Poartă, uşurînd-o pe aceasta de grija prinderii lor ! Neştiute sînt căile Profetului şi multe face el pentru liniştea drept credincioşilor !

XIX
dîmboviţa apă dulce...

Oamenii de prin mahalalele Bucureştiului îndrăgeau nu numai sărbătorile cu dangăt de clopot, cu adunarea pe maidane, unde se puteau da în scrînciob şi priveau tot felul de pehlivani, ci orice prilej de a se înghesui unii într-alţii într-atît, încît să poată auzi părerile vecinilor, dîndu-şi la rîndu-le drumul la gură pentru a arăta că sînt şi ei oameni cu păreri.

Un astfel de prilej se ivise în această după amiază de august, prăfuită şi plină de arşiţă, vreme numai bună de a ieşi din maghernitele în care bîzîiau muştele şi a se revărsa pe drumul mare ce ducea spre curtea domnească.

Se răspîndise vestea cum că seimenii aduc de la Giurgiu pe Merişanu, fost paharnic sub Şerban vodă, şi pe căpitanii de oaste ai acestuia, care se duseseră la Poartă cu plîngeri. Rău trebuie să le fi mers în pribegia lor dacă se duseseră singuri în gura lupului! Auzind Brîncoveanu că ei se află la Istanbul, trimisese degrabă pe postelnicul Vergu şi pe Barbu Brătăşanu cu 1000 de pungi de galbeni ca să-l înduplece pe vizir să i-i dea legaţi pe boierii haini. Da, da, chiar 1000 de pungi atîr- nau oamenii care se înfăţişau acum mulţimii, jupuiţi şi nemîncaţi de le rămăsese doar sufletul din ei. Nu arătau deloc a pradă bogată[1] care să merite atîta aur vărsat în haznaua Porţii.

Oamenii adunaţi îi priveau cu curiozitate. în ase- menea împrejurări creierul omului de rînd amorţeşte, e greu să se hotărască între milă şi cruzime. Este atît de amorţit încît ar fi deajuns să zică unul: „pe ei. mă!", că ar tăbărî toată gloata asupra celor zdrumicaţi în căruţele cele mai deşelate pe care 1**q** găsise stăpînirea.

Flăcăi puşi pe petrecere, dornici să-şi arate bărbăţia, găseau că trebuie să comunice într-un fel cu cei din căruţă :

— Ei boieri, dumneavoastră, unde vă e fala ?

— Lasă-i mă, au căzut şi ei la ananghie, că n-o fi ananghia numai pentru noi, prostimea.

Cîte o leliţă care socotea că seimenii nu şi-or pune mintea cu ea, cînta ca la înmormântare :

— Aoleu măicuță, că rău v-au mai perpelit și numai oasele vi le-au lăsat întregi. Da' acum și oasele vi le-or fărîmița în beciurile domniei.

Bocitoarele astea de pripas erau cele mai rele și a- mărîții din căruță găseau în ei atîta. vlagă să le arunce priviri ce se vroiau sfredelitoare, dar pe chipurile lor supte și vlăguite, năpădite de bărbi, erau doar jalnice, pierdule.

La un moment, zvîcni din mulțime un flăcău deșirat în haine ponosite. Se prinse de loitrile căruței, alergînd în pas cu ea.

— Taică, tăicuță, să știi că vom face tot ce vom putea să te scăpăm.

Boierul Staicu Merișanu nu-și mai văzuse fiul de cinci ani. încercă să soarbă chipul acesta nou ce se ivise, să-l aibă cu el în ceasurile de cumpănă ce-l așteptau.

— Să ai grijă de Sofica.

Un seimen ce se afla călare se aplecă și-l împinse pe băiat, de căzu acesta cu fața la pămînt.

Toate se petrecură într-un răstimp cît ai bate de trei ori din palme. Și părerea de rău a boierului Merișanu că-și lăsase copiii încă neîmpliniți se ridică asemenea unui val, strîngîndu-l ele gît.

Cei ce se aflau de față îl ajutară pe tînăr să se ridice din țărînă. Convoiul trecuse, fusese prea puțin pentru curiozitatea lor avidă, și acum se simțeau în stare să dezlege baierele inimilor lor simțitoare și prinseră a-l căina pe tînărul cu aspect de ofticos.

— Te-au lăsat orfan măiculița mea, ți-au luat sprijinul și ocrotirea. Nu mai dă ea pajura îndărăpt ce a prins în olonțul de oțel...

— Dacă te prindea sub copitele calului se termina cu zilele tale, flăcăule.

— Acu' cu tac'su o fi avînd ce-o fi avînd, dar de ce să prăpădească mîndrețe de băiat ?

Cînd oamenii se află în gloată, simțirea lor devine schimbătoare ca apa frămîntată de curenți: schimbă cînd nu te aștepți limpezimea cristalină cu tulbureala venită din străfund, răceala pe căldură.

Se găsi cineva care-i dădu o cană cu apă, și lîngărul o bău cu dinți ce nu vroiau să se descleștеze, răspin- dind mai mult pe piept. Chinul obezilor grele care-i strîngeau umerii lui taică-său i se părea că trecuseră asupra lui, înțepenindu-i brațele și avea să le poarte de-acu'nainte mereu.

Alaiul ajunsese la curtea domnească. Prizonierii fură împinşi din carele din care nu se mişcaseră şase zile la- rînd. Abea puteau să-şi urnească picioarele. îi împingeau de la spate şi-i loveau cu picioarele ca pe porci. Staicu nu mai simţea nimic, avea doar grija icoanei ce-o-purta în suflet, să n-o piardă. Preda Prooroceanu simţea doar ură împotriva acestor barbari şi avea

această ură gustul sîngelui ce-i curgea din nas şi-i umplea gura.

.Căpitanul Haţeg găsea destulă putere să scrîşnească înjurături printre dinţi şi acestea îl uşurau. în ultima vreme avea fierbinţeli mari de la boala lui de plămîni. Oricum, sfîrşitul îi era aproape şi decît să bolească pe un pat şi să-şi scuipe puţin cîte puţin plămînii, mai bine să se sfîrşească dintr-odată, fie şi de ştreang. A- vînd el acest secret al său se purta într-un fel ciudat, cînd cu nepăsare de senior, cînd cu o blîndeţe de neînţeles faţă de hainii însoţitori. Şi cum la acestea se adăuga chipul lui de Christ, cu ochi albaştri strălucitori, cu părul cînepiu şi barba neagră întreruptă în dreptul-bărbiei de o năstruşnică dungă aurie, el inspira respect celor ce-i însoţise tot drumul, de la Istanbul pînă aici. Unul dintre însoţitori îi ceruse chiar iertare spuindu-i că slujba lui aşa cere şi nu alta. Radu Haţeg îl cercetase niţel dintr-o dungă şi-i spusese că oşteanului nu-i sînfc de folos gîndirea nici simţirea. Era iar un bine acesta,, că paznicii vorbeau limba lui şi se putea înţelege cu ei,, decît să fi fost nişte păgîni. în toată viaţa sa, Radu Haţeg căţase partea bună a fiecărei întîmplări. Căci nu e-întîmplare care să n-aibe o parte cît de cît suportabilă, sau de învăţătură, sau chiar de haz. Eh... n-avusese* el o viaţă prea lungă, dar o trăise după îndemul inimii şi mai ales nu fusese bicisnic şi nu umblase cu gîn- duri ascunse şi nu-i părea ră!u de nimic. Fapta de acum li se pulea aduce ca învinuire de hainire faţă de noua domnie. Dar el nu juruise credinţă oricărei domnii, ci-şi aplecase grumazul numai în faţa lui Şerban vodă. Aşa că în cugetul lui, făcuse cu dreptate ceea ce făcuse.

Cît despre căpitanul Sîrbu, acesta îşi atrăsese cele .mai multe bruftuieli din partea însoţitorilor. Avea privirea sălbatică şi mugea ca un bou, căci nu putea suporta, faţă de puterea-i de uriaş, faţă de pumnul cu care putea fărîma un zid, să fie ţintuit locului şi înjosit.

Iar Preda Prooroceanu îşi cam pierduse minţile. Cu dantelele cămeşii zdrenţuite, Cu părul rărit, sprinţar ca un cintezoi, căci după părerea dumisale omul nu trebuie să se piardă cu firea şi mai ales într-o împrejurare ■grea trebuie să se arate descătuşat de orice prejudecată, era luat de însoţitori drept un soi de paiaţă. Vorbea pripit, în vîrful limbii, ba strecura şi cuvinte de neînţeles pentru ei şi, ca bunul samaritean împărţea cu

Radu Hațeg pîinea cu apă ce i se dădea. Nu mai simțea durerea, vedea doar sclipiri albastre și roșii înainte-i și se lăsa în voia acestor fulgere micuțe, care-i dădeau senzația că plutește prin înălțimi, un duh gata-gata să atingă stelele cu mîna.

Fură duși în temniță, dezlegați și puși în fața unui hîrdău mare cu apă, poruncindu-li-se să se curățească. în lungul drum își făcuseră nevoile pe ei. Trebuia să-și îndepărteze jegul de pe ei, urmînd a se înfățișa înaintea lui vodă. Li se îngădui să doarmă pînă la această înfățoșare.

A doua zi fură duși în spătăria cea mică, unde se aflau adunați boierii. Veni și vodă' printr-o ușă joasă din fundul sălii. Era abătut ca după o noapte de nesomn. 'Cei apropiați nu-i cunoșteau chipul mîniei, vocea de tunet, ochii aruncînd scîntei. Se așteptau ca de data asta să le vadă. Dar nu văzură decît un chip împietrit, parcă mai alungit ca deobicei. Dacă privirile-i se atingeau de cei căzuți cu fruntile la picioarele sale, se citea în ele o zvîcaire dureroasă care putea fi și scîrbă, dar și adîn- că amărăciune. Pe Staicu Merișanu îl știa de pe cînd «era simplu boier, un tîhăr fandosit cU obiceiuri aduse din Italia, năzuind să semene cu seniorii de acolo, cu gesturi moi și voce melodioasă. Acum, Staicu năzuia să înmoaie inima aceasta pe care o bănuia slabă. Se întremase năzuința asta după ce-și văzuse fiul și după noaptea de odihnă[1] care-i îngăduise să-și pipăie inima, descoperind-o tot neînfricată. Dar cînd își ridică privirile și văzu de-oparte și de alta a lui Brîncoveanu pe cei doi unchi ai săi, spătarul și stolnicul, cei care făcuseră să grăbească moartea fratelui lor Șerban, lupi bătrîni, hîrșiți în dedesupturile politichiei, avu un moment în care-i pieri suflarea și însăși dîrzenia se prăbuși încolțită de nesiguranță.

— îndurare măria-ta, îndurare îți cer, că mila măriei tale încă este mai mare decît greșeala mea.

— O singură greșeală ai făcut, Merișane? Că după lupta de la Zărnești au trecut trei ani și aveai destul timp să-ți dai seama că ai greșit. Dar tu ai mers cu uneltiri la Poartă. Și dacă acum te vom pune în libertate, la fel vei face. Lupul își schimbă părul, dar năravul, ba. Și tu ești lup bătrîn, Merișane, în stare să aduni haită mare în juru-ți.

— Ajunge și lupul să ostenească, măria-ta. Lasă-mă să mă trag în culcuș să mor printre ai mei.

— De murit, vei muri, dar așa cum voi avea eu pohta. Ia întoarce-ți mai bine privirile spre acesta și spune-mi, îl cunoști cumva ?

Se afla acolo paharnicul Dumitraşcu Corbeanu, care schimbase multe scrisori cu fugarul Merişanu de peste munţi. Brîncoveanu prinsese aceste scrisori din timp şi se înfiorase la gîndul că răzmeriţa se va întinde printre boierii de aici, din ţară.

— Îl cunosc, măria-ta.

— L-ai prins la drag mare dacă-i trimeteai pe fiece lună cîte o scrisoare. Este aşa, Merişane, ori mint eu ?

— I-am scris, măria-ta, dar el putea să nu-mi răspundă.

— I-ai răspuns, Corbene ?

Acesta tăcea ca o stană de piatră.

— Poate ai uitat şirul vorbelor, Corbene. Dar el îţi va veni iarăşi pe buze cînd veţi sta faţă-n faţă. Căci veţi sta amindoi în aceeaşi temniţă. Vreau să vă dau răgaz să vă'vedeţi unul cu altui şi să ţineţi sfat împotriva domniei.

Apoi Brîncoveanu îşi întoarse privirile spre foştii căpitani de oaste ai lui Şerban Cantacuzino. Pe căpitanul Sîrbu, pe Radu Haţeg şi pe Preda de la Milcov îi ştia numai din auzite. Doar pe Preda Prooroceanu îl cunoştea demult, din timpul unui popas la un han din Austria, pe cîncl nici nu se gîndea că va deveni domnitor şi descoperise în acest Preda, care venea din Fran- cia, un tovarăş de drum plăcut şi vioi. îl vedea acum doar ceva mai slăbit şi gălbejit, dar nu arăta deloc ca boierii îngreunaţi de vîrstă din jurul său. La cei vreo patruzeci de ani cît trebuia să aibă, părea tot un vîn- tură-lume şi se vede că în cabala aceasta căzuse mai mult fără vrerea lui.

— Voi, căpitani de oaste, grăi vodă întorcîndu-se către ei, aţi crezut că poate vă veţi înălţa la ranguri mari dacă ştiţi să mînuiţi armele. Că sub altă domnie decît a mea veţi deveni ispravnici sau poate generali, aşa veţi fi crezut.

Prinse a vorbi Preda Milcoveanul, care ştiindu-şi soarta pecetluită nu se mai temea de nimic :

— Măria-ta, am fost crescut într-o familie care l-a slujit pe Mihai vodă cel viteaz. Cu silă împotriva turcilor şi cu dreapta credinţă că puterea braţului trebuie folosită, am fost crescut. N-am ştiut decît aceasta şi n-am putut face altfel. Băläceanu, pe care l-am urmat în luptă, credea la fel : domnia poate fi una sau alta, dar noi sîntem datori a ne apăra moşia părintească.

Boierii din Divan care erau strînşi aici, de faţă, înlemniră. Se uitară unii la alţii, apoi la domnitor. Se aş- teptau să-l vadă ridicîndu-se cu furie mare din scaun la auzul unor asemenea vorbe necugetate. Şi iată ei puteau vedea dintr-un moment într- altul căpăţîna acestui Preda rostogolindu-se pe podelele spătăriei. Însăşi căpăţînile lor erau ameninţate

.Dar vodă rămînea liniştit în scaunul său. Il cercetă pe tînărul care în năpasta în care căzuse nu-şi irosise curajul şi-i dădu dreptate în sinea sa : un ostaş nu putea face altfel. I-ar fi fost pe plac ca şi fiul său, Constan- -tin, să aibă aceeaşi nestrămutare, dacă ar fi

dat de greu. Preda era un tînăr chipeş cu faţa colţuroasă şi vorbirea tărăgănată, ca unul ce fusese crescut în vecinătatea moldovenilor. Familia lui de ţărani liberi, din ce în ce mai încropiţi fusese de mult pusă la acel hotar de ţară. Poate chiar de la Mircea Io voievod. Păcat de el să se prăpădească, îl va trimite la ocnă să-l înfricoşeze cum se cuvine, şi-apoi îl va scoate şi-l va trimite la Milcovul lui, să nu se stingă stirpea de ostaşi cu inimi neînfricate. Va avea cîndva ţara nevoie de asemenea oameni, poate peste cinzeci, o sută de ani, dacă mai curînd nu scapă de jugul turcesc.

— După cum văd, Milcovene, eşti gata să te prinzi că Bălăceanu credea ca şi tine, după cum tu crezi ca el. Să nu mai faci una ca asta, Milcovene ! Gîndurile unuia care tinde să schimbe stăpînul, să-l facă din turc — austriac, nu-s cu folos pentru ţară. Căci asta vroia Bălăceanu. I se părea lui că jugul austriac va fi mai blînd sau că el va trage mai multe foloase sub o asemenea stăpînire. Dar eu îţi spun, Milcovene, că acela ar fi fost încă mai rău. Ştii tu ce se petrece cu fraţii noştri de peste munţi, unde e austriacul stăpîn ? Ai stat un timp acolo şi s-ar fi cuvenit să ştii. Oamenilor li se făgăduieşte scăparea de dajdii dacă trec la credinţa - papistaşe. Preoţii noştri, care ţin la limbă şi obiceiuri, sînt întemniţaţi. O făgăduială poate fi trecătoare, dar o nouă credinţă, odată îmbrăţişată, nu mai poate fi schimbată ca o cămaşă. Urmează apoi schimbarea numelor pe care le vor primi copiii la botez, uitarea cîte puţin a limbii şi a obiceiurilor. Asta urmăresc papistaşii şi ar face-o cu mai mult spor dacă n-ar fi ţărişoara asta a noastră ce se osteneşte a păstra credinţa străbună, dacă n-am trimite cărţi fraţilor de peste munţi să le ţină sus inima şi cugetul. Dacă e de ales între doi stăpîni, nu e mai bun turcul, dar se arată mai trecător, că el ne cade prea greu la stomahuri şi niciodată nu-i vom primi credinţa. De altfel nici nu vrea aceasta, şi se mulţumeşte cu pungile noastre cu galbeni. Nu e mai bine să ■trăieşti sărac, dar curat, Milcovene ? Şi să-ţi botezi copiii cu numele părinţilor tăi ? Şi să. păstrezi datina străbună ?

Ştia să vorbească Brîncoveanu, nu glumă ! Chipurile- multor boieri din jur arătau o dulce uitare de sine şi o dăruire spre spusele lui. însuşi stolnicul Constantin, dascălul lui de retorică din copilărie, întîiul său dascăl, îl privea cam ponciş, ca unul ce-ar fi vrut să spună el acele vorbe ce făcuseră atîta linişte în sală, adunîndu-i pe toţi într-un gînd.

Cînd se strînsese această adunare de pedepsire a hainilor, avusese stolnicul Constantin presimţirea unei

turburării a cugetelor în care cercul vinovaţilor să crească, iar mînia Brîncoveanului să sporească. Prea adesea, avuseseră loc la curtea domnească asemenea pedepsiri cu ghiotura a boierilor atunci cînd vreun domnitor simţea cum i se clatină pămîntul sub picioare şi nă'zuia să-şi consolideze puterea, ca să nu se ţină blestemul lanţ şi să mai aducă nişte victime şi în această dimineaţă. I se păruse a citi aceeaşi teamă pe feţele boierilor chemaţi cu mic cu mare în sala spătăriei. Unul din- trei ei, Corbeanu, se fă'cuse vinovat, şi avusese stolnicul grijă să-i strecoare domnitorului temerea că ar mai putea fi şi alţii. Dar iată că nepotul său îşi păstrase- cumpătul şi, lucru neaşteptat, pusese în practică cunoştinţele sale de retorică. Cel mai adesea boierii din a- ceastă ţară care primesc ceva învăţătură uită repede sfaturile din cărţi sau le separă de viaţa lor, ca pe o aventură a tinereţilor, şi atunci cînd sînt într-o cumpănă dau frîu liber firii lor, bărbăţiei dominatoare. Purtarea de acu' e nepotului său arăta că învăţătura primită făcea una cu fiinţa lui. Şi nu numai pentru că pornise a vorbi domol ca un bătrîn cumpănit, ceea ce atrage totdeauna luarea aminte a celor din jur, apoi îşi împodobise vocea cu înflăcărare şi căldură, ci mai ales fiindcă ştiuse a alege din toate gîndurile ce puteau roi în capetele acestor boieri în momentul de faţă, anume pe- cel ce zăcea în fiecare dintre ei, acela al preţuirii da- tinei şi moşiei părinteşti.

Nu, nu vor cădea mai multe capete, aşa cum crezuse sîtolnicul. Cel mult, ale principalilor vinovaţi, pentru a da pildă celor ce nu vroiau să fie una cu domnitorul lor. O pedeapsă trebuia să fie, iertarea ar fi iost socotită dovadă de slăbiciune. Nu se plătiseră atîtea pungi cu aur la Poartă ca să-i facă scăpaţi. Dar totodată li se dăruia celor de faţă un motiv în plus să aibă încredere în domnitorul lor.

Cît despre Preda Milcoveanu, de unde se aşteptase să i se zdrobească pe loc ţeasta pentru cutezanţă şi să aibă parte de o moarte de viteaz ce nu se teme a-şi spune convingerile, se simţea un fanfaron, adică exact cum era mai rău. I se mai întîmplase asta într-o noapte cînd visase că se află în primejdie mare şi aude goarnele chemînd la luptă. Se trezise buimac şi se îmbrăcase de luptă, dar cînd ieşise pe uşă îl împresurase o noapte calmă cu sobor de greieri şi puzderie de licurici, şi clinele de pază venise de-i linsese picioarele, apropiere devotată şi liniştitoare, dar se simţise gol şi singur cu spaima lui, cu sminteala lui, în preajma unei forţe ce putea foarte bine să-şi bată joc de el, care însă în loc do asta îi învăluia umerii cu prinos de stele. Singur, înarmat şi încrîncenat în puterea nopţii !

Poate Şerban vodă, cel în amintirea căruia făcuse ce făcuse, i-ar fi zdrobit ţeasta pentru hainire. Acesta, pe care acum îl cunoştea, îi arăta temeiurile politichiei sale, deşi cu nimic nu era îndatorat s-o facă. Acum îl cunoştea şi-l recunoştea de domn şi stăpîn.

Brîncoveanu porunci să fie duşi în beciurile curţii. Cu aceşti ultimi duşmani ai săi răpuşi, se simţea mai liniştit. Prinsese neliniştea din privirile celor adunaţi în Spătărie, atunci cînd Preda de la Milcov rostise numele Bălâceanului. De mult acest nume nu mai fusese rostit şi toţi credeau că asta l-ar înfuria. Dar el încheiase răfuiala cu cel mai primejdios

dintre duşmani şi acum
nici stafia lui nu-l mai
chinuia. Cel mult,
aceste mărunte stafii
rămase în urmă-i, care
se prinseseră singure
în plasă

Scăpat de sila acestei judecăţi, se grăbi să iasă prin aceeaşi uşă joasă şi să suie la iatacul domnesc, să-şi schimbe hainele. îndeletnicirea cea mai plăcută din cursul unei zile era de a supraveghea lucrările de re-facere a curţii domneşti. îşi punea pentru aceasta o haină scurtă de modă italienească, cisme din piele, moale, simţindu-se astfel mai zvelt şi liber în mişcări. Schimbîndu-şi haina lungă de culoarea coajei de copac cu care fusese în Divan se lepăda ca de o povară. Ştiu oare cei ce pizmuiesc privilegiul suveranului de a spune ultimul şi cel mai cu greutate cuvînt că lui, anume, asta-i răscolea o melancolie leşioasă, soră bună cu stările din copilărie cînd privea apusul soarelui, roşu-ule- ios întins pe toată zarea şi simţea fiorul întunericului împresurîndu-l ? Era ponosul firii lui acesta. Alţi bărbaţi în momente de grea cumpănă se sumeţesc şi se îndîrjesc şi năzuiesc să domine însuşi Destinul. El simţea ca un tăiş hotarul' cu veşnicia, iar încercarea disperată de a se potrivi sorţii îi apărea ca simplă deşertăciune. Chiar în această împrejurare în care hotărîrea n-o luase de unul singur şi unchii săi îi arătaseră ce se întîmplase atunci cînd buna lor mamă, Ilinca îl iertase pe Stroe Leurdeanu de osîndă : la o revenire a protectorului său acesta căşunase necazuri întregii familii şi-i prigonise şi-i umilise pe toţi cu îndîrjire năucă. „Dacă nu retezi capul fiarei cînd ţi se află în mînă, atunci să te aştepţi să-ţi dea tîrcoale şi să te încolţească ea pe tine", spusese stolnicul cu buna ştiinţă a celor pătimite de el şi ai lui în tinereţe. Sfatul unchiului, firea sa puternică, plină de adîncimi, îl întărea într-o clipă ca a- ceasta, cum îl întărise şi la osînda Bălăceanului. Dacă era să domnească, atunci să-şi exercite drept de viaţă şi de moarte, ca orice domnitor. Totuşi, chiar de nu va fi cu voia stolnicului, va fi mai blînd cu doi dintre cei aduşi azi în Divan, care nu erau printre cei mai înrăiţi. Cu Preda Milcoveanul, suflet simplu, care dacă era cîş- tigat pentru folosul ţării va deveni un slujitor de nădejde şi cu paharnicul Corbeanu cîruia destulă .pedeapsă îi va fi de-l va scoate din hatîrul de demnitar. Pentru iertarea acestuia den urmă atîrna greu în cumpănă scrisoarea primită de la banul Vintilă Corbeanul, fratele său. Era bolnav banul şi pe patul său de suferinţă', a- flînd de ridicarea fratelui mai mic şi bezmetic îi trimisese lui vodă scrisoare : „Mă rog măriei tale, pentru cel bicisnic de frate-meu, nu te potrivi măria-ta nebuniei şi blestemăciunii lui, ci, pentru mine, fă bine de-l iartă." Vintilă era om de încredere şi ajutase familia Brîncoveanului cînd se aflase în restriște. Cînd primise cartea Brîncoveanu clătinase capul dojenindu-l pe

C-da 271 coala 13 bătrînul ce nu se afla de faţă. Nu vroia să-i facă necaz şi să căşuneze moartea unui credincios.
. „Ei... boiere Vintilă, frumos mai ştii domnia-ta să grăieşti! Am să-l iert, căci nu vreau ca lovind în el să lovesc în domnia-ta şi să-ţi grăbesc sfîrşitul. Dar tot îl voi trimite pentru o vreme la răcoare, să' aibe timp a se ciondăni cu Staicu, cel ce l-a băgat în bocluc.”

Trecu prin cîteva coridoare ca să ajungă la o scară de lemn pe care coborî în curte. La scara din faţa intrării principale ce avea să fie din marmură, abia acum se lucra. În curte, de doi ani de zile era o întinsă tabără de lucru în care stăpîni erau pietrarii şi zidarii. Ca sa-şi continue lucrul şi iarna, se podise curtea din- tr-o lături cu bîrne de lemn şi se făcuseră şoproane. Lucrătorii erau obişnuiţi să-l vadă pe vodă printre ei în fiecare zi. Îşi continuau munca şi nu ridicau ochii decît dacă erau întrebaţi de vorbă. Se opri vodă unde văzu un bloc de marmură de o rară frumuseţe. Gălbuie ca nisipul cald din luncă într-o însorită zi de vară şi cu şuviţe roşietice şi cu grăunciori lăptoşi ca de alabastru.

— E frumoasă, măria-ta, zise omul care şlefuia: marmura, bucuros că admiraţia lui pentru bolovanul ca o nestemată . e împărtăşită. Cînd stau şi mă gîndesc că a înflorit în măruntaiele pămîntului de la începutul lumii şi a stat cuminte acolo atîta amar de[1] vreme pentru ca abia acum să fie scoasă la lumină...

— ...Şi cîte ca astea vor mai fi, Brebule !

— Nu-s aidoma una cu alta. Iată. Iată, cea de colo are Vînă de rugină care a făcut-o sfărîmicioasă.

— Să puneţi numai bucăţi bune, Brebule. Le vom găsi şi celor mai mici întrebuinţare.

Ceva mai încolo se făcuse lanţ de oameni care-şi treceau din mînă-n mînă găleţile cu mortar. Se zideau în sala cea mare stîlpii scunzi ce aveau să susţină arcuri semicirculare. Sala măsura 32 pe 17,5 metri, iar stîlpii, pădure întreagă, aveau să[1] dea cadenţă paşilor după cum rotunjimile jde subsiori ale arcurilor aveau să protejuiască demnitatea staturii umane. Lîngă sală se construia un mic paraclis, în care capitelurile stîlpilor aveau să se desfăşoare cu mai mult spor de podoabe, iconostasul avea să fie din lemn aurit; şi, în lipsa unei cupole care să aducă prinos de lumină, se gîndise domnitorul să aducă pentru fereşti icoane de sticlă tocmai de la Viana. Vedea ca aievea acel paraclis în care se va retrage să-şi adune gîndurile, îl vedea ca pe cămăruţa cea mai din mijloc a unei cochilii care adună toate sunetele şi tainele întregii alcătuiri.

Alcătuirea aceasta, palatul domnesc, nu avusese deloc o înfăţişare strălucită înainte de Matei vodă Basarabul. Spuneau bătrînii că, în afara sălii mari făcută

din cărămidă arsă, avea multe încăperi din chirpici, înjghebate în pripă, căci prea erau scurte domniile, perfide incendiile ce se iscau şi se lăţeau din senin şi visteria ţării prea săracă, pentru a se gîndi domnitorii la înjghebare trainică. în lunga sa domnie Matei voe- vod se îngrijise să sporească încăperile din cărămidă şi acoperise palatul cu tablă. Mai puţin totuşi decît ce făcuse pentru palatul domnesc din Tîrgovişte, căci se gîndea Matei vodă că acela e mai aproape de inima ţării şi mai departe de toana turcilor de a transforma Valahia în paşalîc.

Cu multă dragoste se îndreptau gîndurile lui Brîncoveanu spre acel gospodar de ţară, coborîtor din spiţa Basarabilor şi voia să-i semene şi să păstreze pacea în ţară, dar socotea că în acest moment se cerea mai multă viclenie în politica cu turcul şi, pentru a-i linişti unele temeri era nevoie să-i facă pofta aceasta de a păstra capitala mai aproape de Dunăre.

„Oraş din tină amestecată cu sînge", spusese cîndva stolnicul despre Bucureşti, gîndindu-se se vede la pedepsirea sîngeroasă a boierilor sub Mircea Ciobanul şi sub Mihnea al III-lea. Avea stolnicul mare aplecare spre vorbe cu tîlc şi o cruzime de neînţeles cînd punea pecetea unui om sau unei stări, osîndind cu vorba, mai mult decît o putea face cu fapta.

Brîncoveanu ţinea la oraşul acesta plin de şuviţe de ape ce se împotmoleau în smîrcuri leneşe, prin primăvara de florăria pometului, în care găseai vara potloage de arşiţă toropitoare, dar şi culoare de umbră adîncă, tîrgul acesta în care desimea oamenilor nu se ruşina de tovărăşia vegetaţiei, înălţîndu-se deasupră-i pături de lumină cînd aurie ca mierea, cînd albicioasă şi nisipoasă de-ţi lua ochii, aşezare cu iz de luncă şi îndemn la sfioasă doinire din caval. Nu avea creştetul bătut în aur şi argint ca Istanbulul, nici solemnitatea clădirilor şi podurilor de piatră din Florenţa, nici buna rînduială a zidirilor din cărămidă întîlnită în Viana. Dar năzuia să fie el însuşi. în belşugul de verdeaţă găzduită de apele miloase, roşcovane, ale unui rîu cu meandre, ar fi stat foarte bine unor case înalte văruite în alb, cu partea de jos înălţată şi cu cerdac de lemn la primul cat, aşa cum se văd prin multe sate de la noi, doar ceva mai solide, mai cutezătoare, potrivite cu înfăţişarea unui oraş. Tîrgul acesta se căuta pe sine. Oamenii săi aveau nevoie de ceva mai multă încredere în viitorul aşezării lor, simţeau nevoia să scape de spaima incendiilor şi năvala tătarilor. Palatul acesta de piatră cu loggia deschisă spre privală, cu foişorul în care avea de gînd să pună un ceas elveţian, putea fi un început. Un

început al încrederii poate fi şi învăţul de a privi de cîteva ori pe zi limbile mişcătoare ale ornicului ce străjuieşte deasupra capetelor activitatea tuturor, ca şi dangătul puternic şi plin al clopotului de la Mitropolie, un drum podit cu bîrne pe care tîrgoveţii să meargă cu pas sprinten chiar pe o vreme ploioasă, înmulţirea dughenelor meşteşugarilor cărora chiar el, domnitorul, le va da mai mult de lucru.

Neîncrederea unchiului său, spătarul Mihail faţă de trebuinţa acestor înfăiptuiri, în loc să-l descurajeze, mai abitir îi ridica năzuinţele.

li spusese spătarul:

— S-ar cuveni ca tatăl unei familii atît de numeroase să se îngrijească mai ales de ale sale. Aşa a făcut şi taica, Dumnezeu să-l ierte, care la nici o mărire n-a pohtit cu toate că nu i-a lipsit îndemnul şi încrederea Porţii. Ştiu, ştiu prea bine că n-ai arătat mai-nainte pohtirea spre mărire, şi tocmai de aceea te-am sprijinit. Dar de cînd eşti în scaun arăţi cu totul altă' faţă. Unde-ţi va fi stat ascunsă această năzuinţă de a cuprinde cu aripile tale, cu întreaga-ţi fiinţă, tot ce miş- că-n ţara asta ? Te crezi atît de mare şi puternic ? Nu stai să te gîndeşti că acestea pot fi aripi gingaşe de libelulă şi foarte uşor le poate măcina flacăra duşmanului ? Măria-ta ar trebui să gîndeşti că eşti mai întîi al familiei şi apoi al ţării. Dacă turcului nu-i va plăcea ceva — şi un lucru care nu-i poate fi pe plac e a- cela că banii se duc pe ridicarea curţii domneşti, în loc să se verse în haznaua împărăţiei — nu-i e greu să-ţi zică „mazil". Ce te vei face atunci? Copiii tăi se vor alege cu ponosul, că nu le va sări ţara în ajutor.

Răspunsese Brîncoveanu :

— Dacă voi pune ponosul înainte, tîrgul acesta va rămîne o alcătuire de glod şi tină şi prea uşor va măcina vîntul vremii truda oamenilor. Şi apoi, ceea ce se face, din al ţării se face, başca ce-i al meu şi va rămîne fiilor mei. Domnia-ta ştii mai bine ca alţii că Padova şi Florenţa,■ Veneţia şi Ravenna, au ţinut piept secolelor dacă au fost din piatră. Şi multe palate şi cate-drale de acolo s-au făcut cu banii obştei.

Clătinase spătarul capul şi zîmbise cu milă :

Ehei... Ce spui măria-ta, nepoate, e mult departe de noi. Aici, în patru vînturi, cum ne aflăm, sîntem su-puşi blestemului şi pustiirii. Este de ajuns să veghezi la pacea ţării şi toţi banii ce s-ar putea aridica de la necăjitul de popor să-i trimiţi turcului, pentru a-i ţine trează încrederea. E bine ,şi pentru ţară şi pentru familia măriei-tale. Ca un cîrmaci înţelept trebuie să ţii mereu

cumpăna între aceste două, care te cer.Brîncoveanu avusese totdeauna încredere în judecata spătarului. De data aceasta însă, ea i se părea uscată, lipsită de gîndul cutezător al bărbăţiei. Obosise, bietul, şi multele frecuşuri ale vieţii făcuseră din el un om temă'tor. Nu-şi dădea seama de-l va răni nedîn- du-i ascultare. Ca nepot, îl va respecta mai departe, cu toate slăbiciunile lui. Dar se va desprinde de lestul unor judecăţi şovăielnice, căci poporul aştepta de la domnitorul ţării şi devotament şi cutezanţă. Iar dinspre partea lui, primea şi grijile şi primejdia, chiar şi silnicia unui Divan, ca cel de astăzi, în care trebuise să ridice paloşul pedepsirii. Socotea apoi că turcilor le-a dat destulă ascultare, ţinînd capitala la Bucureşti, aproape de ei, desfăcînd oastea de ţară şi trimeţîndu-le la timp haraciul, zehereaua şi toate celelalte. Dar n-a- vea să ocolească partea bună şi de folos a zilelor sale, în care se mişca printre pietrari, lemnari şi zugravi, dînd viaţă zidirilor noi, de dragul unui bătrîn temător.

PARTEA A DOUA

i

FAŢA NOUĂ A UNOR CUNOŞTINŢE VECHI

Ca să fii negustor în tîrg îţi trebuie o tarabă şi ceva marfă pe ea. Aşa gîndesc cei mai mulţi. Lufca socotea că nu-i deajuns. Poa' să fie lucruri de trebuinţă cele înşirate pe tarabă, dacă se aşează în coasta ta unul cu lucruri mai arătoase, atrage toţi muşteriii. Dar dacă în afară de marfă ai o limbă dulce care să sune în auzul trecătorilor ca un clopoţel de argint, atunci se schimbă treaba. Omului îi place să se lase îmbiat şi lucrurile cresc în ochii lui dacă-s lăudate, că — deh — dacă se mai nimereşte să aibă mintea leneşe, nu se do- mireşte oricare asupra însuşirilor lucrurilor înşirate pe tarabă[1]. La o adică, ce avea Luca spre vînzare? Avea opinci de toate mărimile, cingători de cînepă şi subţirele cingători de mătase, şiraguri de mărgele din sticlă, dar şi mărgdle din cocoloaşe de pîirte colorate şi niscaiva coşniţe din papură împletită. Se aşeza între unul cu străchini şi altul cu doniţe şi ciubere. Treceau oamenii să-şi ia lucruri necesare gospodăriei, dar îşi aruncau ochii şi pe taraba cu mărunţişuri. Atunci le izbea auzul vocea tînără a lui Luca : „...ia paporniţa, neamule, uşoară ca fulgul şi durabilă cît o viaţă ! Hai- da-de, oameni buni, că meritaţi opinci bune de toval, vă face mersul apăsat ,şi ,iute, vă sfîrîie călcîile, nu alta, merg singure, ce mai încolo-şi-ncoace ! Nu pierdeţi prilejul, o viaţă are omul, mai sînt şi duminici în viaţa asta, faceţi-vă chipeşi cu cingători năzdrăvane de cînepă, luaţi bete de mătase pentru ibovnice şi neveste că muierea o-ndulceşti cu te-

miri-ce şi p-ormă te-ndulceşte ea pe tine... Nu vă sfiiţi de lucruri gingaşe, că toate într-o viaţă încap... mărgele, mărgele... boabe gingirlii pentru gîturi nurlii... şiraguri din culori de curcubeu, de cade un bob în apa cea mai tulbure, o limpezeşte — cleştar o face — de vezi pînă-n fundul bulboanei, măiestre şi alintate mărgele..."

Avea cumpărători Luca şi din nimicurile vîndute timp de-un an şi-o vară strînsese cîteva pungi de bani de-aramă, cîştig curat, cu care chitea să-şi ia o dugheană în tîrg, nu că-ar fi atîrnat prea greu mărfurile cărate cu spinarea pe fiece zi sau că n-ar fi fost destul de tînăr ca să îngheţe în zilele geroase de iarnă, dar altă greutate îţi dă negustoria statornicită între patru ziduri, fie ele şi de chirpici, şi cu coperiş de stuf deasupra capului. Prinsese gustul negustoriei — ce mai ! — şi-şi făcea tot felul de gînduri pentru viitor.

Într-acestea îl găsi Simion la întoarcerea sa în Tîrgul Bucureştilor. Nu se putea să n-auzi gura unuia ca el în timp ce te strecurai printre tarabele pestriţe şi te frecai de spinările ţăranilor şi tîrgoveţilor. Îl recunoscu a fi ucenicul cel bun de gură din gloata celor ce ridicau sfînta monastire a Hurezilor.

Se opri în dreptul lui. Băiatul, acum mai împlinit la statură, dar cu un ilic călugăresc cam ros şi jegos, dovadă a cîrpănoşeniei unuia cu gînduri de înavuţire, nu cerceta cu atenţie pe cei ce se opreau în dreptul tarabei sale.

■— O paporniţă cauţi, moşule ? Să ştii că n-ai matale dinţi să le-ncerci pe astea.

— Ba o talangă caut, fiule. Una cu limbă de aramă, s-o pun la gîtul cuiva de-l ştiu eu, să-l scutesc de multă vorbărie neroadă, că prea mare risipă face.

— la stai, bre! Parcă te-aş cunoaşte !

Nu ştiu de mi-ar aduce cinstire cunoştinţa unuia ce aruncă vorbele şi abia apoi şade să se gindească ce-a spus

.Cei cîţiva gură-cască din jur cercetau cu mirare a- ceastă înfruntare ce li se dăruia pe gratis între un pe- hlivan şi moşneagul cu pielea pîrguită de vînturi şi ochi scăpărători, cu haine de şiac de bună calitate, un fel de staroste de breaslă ce nu vroia să-şi vădească rangul.

— Nea Simioane, matale erai ?

Şi nici una, nici două, flăcăul cu bărbuţă şireată se repezi cu braţele pe după gîtul omului cu ochi isco- ditori, care numai la prima vedere aducea a moşneag,

— Măăăree ! Da' ce haine procopsite ai! Apoi dacă aud vorbe de ocară, hainele sînt cele ce mă ceartă, nu neică Simion cu care am împărţit pita domnească.

Luca nu-şi dădea seama că, dacă bucuria i-a ţîşnit deodată din suflet era pentru că în tabăra de la Hurezi se simţise tare bine, ca într-o familie se simţise.

— Şi zi, te lăsaşi de ucenicie, mă pasăre cu pene pestriţe ?

— Poţi zice ce ţi-ii voia, dar nici alţii nu m-au cătat şi s-au lipsit uşor de mine, neică Simioane.

— Şi ce-ai fi vrut? Să se roage de tine? Să-ţi cate-n coarne? Ei, băiete, băiete, uşor ai dat bir cu fugiţii....

— Nu s-ar putea zice că matale nu ţi-a mers bine şi n-ai avut temeiuri să stai loculuí.

— Ba, într-un fel, m-am tot rostogolit şi eu în lungul drumurilor, că asta-i soarta mea, de piatră ce se rostogoleşte. Dar în alt fel, tot de rosturile breslei m-am ţinut legat.

— Cum vine asta, nea Simioane ?

— Te-oi lămuri, băiete. Cînd îţi strîngi taraba, *sa* mergem într-un loc unde să putem tăifăsui pe îndelete.

— Apoi taraba mi-o strîng oricînd, că-mi sînt singurul stăpîn.

Simion îi aruncă o fulgerare de privire care era şi dojană şi admiraţie. Dojană pentru că prea degrabă şi cu inimă uşure căutase să se desprindă de ucenicia într- ale picturii, admiraţie — că îşi căta calea sa liberă. Acestea două erau într-un trunchi şi erau îndemnuri ale lui însuşi, de le simţea aşa de ascuţit. Dar băiatul n-avea de unde şti asta.

Stabiliră sa' se revadă după amiază. Simion pornise să-l cerceteze pe Garabet, armeanul, la care-şi lăsase uneltele de scris şi bruma lui de avuţie. Acesta era primul său drum în tîrg, venind direct de pe drumul Tîrgo- viştei.

Găsi dugheana armeanului mai întunecoasă şi neprimitoare decît în urmă cu cinci ani, cînd păşise pentru prima dată în ea.

Acum ştia bine că mirodeniile şi vasele de aram& pe care le vindea aici aveau menirea de a-i încredinţa pe trecători că e o dugheană oarecare, iar pereţii afumaţi şi scorojiţi ar fi vrut să fie patalamaua unui negustor cu posibilităţi puţine. Dar mai ştia că într-o anume cameră din fundul curţii se aflau covoare persiene bogate şi moi, obiecte de argint, vase de porţelan. Acolo intrau numai boierii, oamenii despre care armeanul ştia că se învrednicesc să se uşureze de nişte pungi cu aur în tejgheaua cea primitoare şi bine ferecată. Aşa că aspectul îmbîcsit ce te întîmpina la primii paşi, nu trebuia să te îndemne să-i plîngi de milă armeanului.

Neîngrijorat de asta, Simion simţi totuşi un fior în lungul şirei spinării cînd se află în mijlocul încăperii şi, obişnuindu-se cu întunericul, văzu rafturile aproape goale şi în loc să fie întîmpinat de bătrînul cu cap leonin care avea un surîs îmbietor pentru oricare vizitator, descoperi îndărătul tejghelei un ţîngău de băiat cu aer cam adormit. Părea de-a dreptul uimit că cineva a păşit pragul dughenei.

— Un' ţi-e jupînul, băiete ?

— Poi... care jupîn?

— Dacă nu vei fi lămurit pe cine slujeşti, atunci se prea poate sa fii chiar tu stăpînul locului.

— Poi asta e ! Că jupînul meu e o jupîniţă...

— Ce spui bre ? Atunci du-mă la jupîniţă. Sau ad-o pe ea încoace.

Băiatul se topi de la vedere cît ai bate din palme, dar nu lipsi multă vreme. În urma lui îşi făcu apariţia Edirne, fata cea trupeşe a jupînului Garabet, cu părul ei bogat împletit într-o singură coadă, răsucită ca un turnuleţ în creştetul capului. De data asta turnuleţul era înfăşurat într-o dantelă neagră ce cădea pînă la umeri şi tot neagră îi era rochia din mătase lucioasă. Cu bustul ei bogat peste care se lăfăiau mai multe lanţuri de argint şi o cruce mare, neagră, cu talia destul de mică faţă de asemenea piept, şi mînecile largi ale rochiei, şi mersul maiestuos, avea un aspect straniu — călugăriţă ?, prinţesă persană ? — pe care Simion nu se pricepea unde să-l caute.

Se arătă bucuroasă de revederea bătrinului caligraf, atîta bucurie cîtă putea arăta chipul ei alb, mereu a- celaşi.

11 pohti într-o cameră mai dosnică, unde puteau sta de vorbă. Ca să ajungă acolo, treceau prin curtea înconjurată pe toate cele patru laturi a'le sale de case şi

spre care dădeau prispele deschise ale catului de deasupra. Această curte o ştia Simion mai îngrijită. Acum se aflau într-un loc stivuite nişte bîrne de stejar, în mijloc, chiar acolo unde se aflase havuzul era o varniţă şi oameni îmbrăcaţi în cămeşoaie de cînepă forfoteau peste tot locul. Edirne îl lămuri că preface o parte a casei, are nevoie de camere mai încăpătoare, unde să pună nişte ră'zboaie de ţesut.

— Vreau să întemeiez un atelier de ţesut covoare. Negustorii care-i aduceau lui taica covoare din Persia s-au înrăit şi cer preţuri tot mai mari. M-am gîndit că se vor vinde şi covoare de prin partea locului. Am tocmit om care să meargă prin sate să cumpere lînă, femei care se pricep la ţesutul covoarelor şi la văpsi- tul lînii.

— îndrăzneaţă treabă, jupîniţă.

— Cred că ştii la fel de bine ca mine că pînă ce o- mul nu cutează, nu este nici înfăptuire.

— Vroiam să zic că-i îndrăzneţ lucru pentru o femeie.

— Ce alta era să fac dacă am rămas singură ?

— Deci jupînul Garabet s-a prăpădit ?

— Credeam că ştii asta, neică Simioane.

— Am picat abea ieri în tîrgul ăsta.

— S-a prăpădit bietul taica, acu' un an. A zăcut la pat vreo trei luni stingîndu-se încet, ca o luminare. Cînd l-au pus în sicriu era aşa de mititel, că parcă era altul decît cel ştiut.

— Să-l hodinească Dumnezeu în pace...

— Îţi aduci aminte, meştere, că mă numea băiatul lui cel mare ? Cu toate că mai am doi fraţi. Dar soarta a vrut ca ei să se stabilească în alte locuri. Nu l-am întrebat niciodată pe taica de ce-mi zice mie băiatul cel mare. Poate că-mi plăceau aceleaşi lucruri ca şi lui. Îmi plac scrierile vechi şi odoare adunate din orice parte a lumii, şi-mi place să[1] fac negoţ. E şi asta o treabă pe care o poţi face bine sau rău. Iată, eu zic că-i treabă bună să le dai oamenilor covoare trainice şi frumoase. Şi cînd ştiu că în rafturi sînt rînduite mărfuri fel de fel şi că socotelile din catastife sînt păstrate în bună rîn- duială, eu zic că lumea întreagă[1] merge pe drumul cel bun. Dar, iacă, vorbesc numai despre mine şi nu mi-ai spus nimic despre domnia-ta. Se vede că în timpul de cînd nu ne-am văzut te-oi fi retras în vreo mînăstire, ca să scrii.

— Ba, cinstită jupîniţă, am tot bătut drumurile. Pe la mînăstiri am fost, ce-i drept, dar lucrul meu a fost inai mult pe apucate. Am stors mai degrabă

vlaga picioarelor decît pe cea a minţii. Nu prea am cu ce mă lăuda, jupîniţă.

— Să ştii, meştere, că răposatul taica şi eu aşişderea, am pus la mare preţ şederea domniei-tale în casa asta. Mi-ai dat sfaturi pe care nu le pot uita. Şi dacă n-ai nimic împotrivă, te-aş pohti să şezi aici şi să-ţi vezi de lucru. Din partea mea, vei avea linişte. Cît despre ale gurii, se găsesc destule în casa asta.

Edirne, aşezată în cadrul unei ferestre, avea aerul unei domniţe ce orînduieşte temeinic lucrurile şi e o- bişnuită să i se dea ascultare. Cît de mult se ferise Simion de femei, aceasta de aici, lipsită de drăgălăşenie şi de aerul jucăuş al celor ce duc simţirea bărbătească în ispită, arăta liniştea şi cumpătarea uneia ce merită încredere atunci cînd făgăduieşte ceva.

— Ce să zic, domniţă, prepunerea dumitale e a- demenitoare. Numai că nu-s obişnuit a primi pomană. Dacă aş veni aş face-o că am nevoie de răgazul de care spuseşi, iar mai marii pe lîngă care am trecut n-au arătat a avea mare trebuinţă de mîna unui caligraf, acu' tiparul a luat locul lucrului aşternut cu migală. Dar aş veni numai dacă aş putea plăti cumva casa şi masa dăruite cu atîta milosîrdie...

Edirne înclină capul şi-l privi printre gene.

— Se vede că nu mă cunoşti, meştere, dacă nu mă socoti o bună negustorească. Din şederea domniei tale aici, eu aş fi cea cîştigată. M-ai ajuta la socoteli şi la întocmirea unor scrisori. în fata lucră Lorilor ai trece drept un unchi de-al meu şi asta ar da mai multă greutate rînduielilor şi cîrmuirii atelierului. Mă gîndesc eu să-l apăr de hoţi făcînd uşi grele de hier la intrare, dar tot e bine să se ştie că în casă se află un bărbat şi încă le-aş spune tuturor că mînuieşti flinta şi că ai răpus odată nişte hoti la drumul mare.

Cuvintele ei îi stîmiră rîsul.

— Iată-mă şi bărbat teribil, jupîniţă...

— Paza bună trece primejdia rea. Nu-i aşa, asta-i zicala pămîntului acesta ? Şi eu am devenit o fiică a pămîntului acesta, iar domniei tale, un bun învăţăcel.

Apoi Edirne îl duse să-i arate uşile cele grele de fier la care lucrau vreo trei oameni. Unul dintre ei nu-i era deloc necunoscut lui Simion. Un tînăr înalt şi puţintel cam adus de spate, la rîndu-i simţitor cînd îl zări pe Simion.

— Bine că te mai vede omul, nea Simioane. Matale răsări din pămînt şi tot aşa te topeşti.

— Cînd oi sta locului, atunci or să înceapă să-mi scîrţîie încheieturile. Noroc că am un prieten fierar şi mi le-o drege cumva. Şi zi, te văzuşi calfă, Radule.

Se vede că era o zi norocoasă. Abea păşise în tîrg şi-şi descoperise prieteni tineri. Se simţea el însuşi cu icîţiva ani bunişori dat înapoi şi parcă" mai legat de tîrgul acesta decît fusese în propria-i tinereţe cînd tîrgul părea o aşezare meschină, cotropită de glod şi neorîn-duială, ameninţată de incendii şi de desele prefirări ale tătarilor.

Acum, intrînd dinspre drumul Tîrgoviştei, găsise un drum nou, podit cu bîrne de stejar, case boiereşti mai arătoase, multă forfotă în Tîrgul Dinlăuntru, oameni ce se priveau cu preţuire şi încredere.

Ceva mai încolo, în coada curţii boiereşti ce fusese a lui Şerban Vodă, noul domnitor pusese să se construiască un nou han. De vreme ce construcţia se ri-dica spornică şi mătăhăloasă, înseamnă că fusese ne-voie de ea. Prinsese nişte vorbe cum că în marginea Tîrgului Dinlăuntru, pe locul ce fusese al unei biserîcuţe vechi, domnitorul hotărîse ridicarea unei noi mî- năstiri, după planul celeia de la Hurezi, cu zidarii şi meşterii aduşi de acolo. Vroia să treacă s-o vadă, să mai dea ochii cu careva dintre cei cunoscuţi, poate cu Neagoe, poate chiar cu ierodiaconul Iosif, cel care îl învăţase să zugrăvească zidul.

Vesele ca ciupercile după ploaie se înşirau în salbă, aproape de malul Dîmboviţei, atelierele zăbunaridor, ale covacilor, lăcătuşilor şi căldărarilor înşirînd la vedere tot ce aveau spre vînzare. Acum, în plină vară, mulţi lucrau afară, ajutaţi de neveste şi copii, folosind mese de lemn pe care-şi întindeau sculele, postavurile sau pieile.

Şi dacă paşii îl minaseră pe Simion, chiar din prima zi a revenirii sale, spre malul Dîmboviţei, aceasta era sub îndemnul încercat de oricare om ce a locuit odată pămîntul acesta mocirlos dintre şuviţe de ape, ca o covată adîncită cuprinsă sub poaila codrului secular ce-i da ocol, pămînt de luncă şi crînguri ce cheamă toată viaţa pe care o hrăneşte, spre trunchiul apei celei mari, dătătoare de sevă. Aici se adunaseră tăbăcarii, cu meseria lor cea puturoasă, de care tîrgul nu se putea lipsi. Tot la izvoarele sale veneau aparii, să-şi umple sacalele. Boiangiii îşi dlăteau sculurile de lînă în josul său. În ochiuri revărsate îşi adăpau oamenii caii. Nemaipu- nînd la socoteală bucuria poşidicului de copii de a se bălăci ca să arunce zăduful de pe trupurile lor, şi chiar a pilcurilor de femei sau băVbaţi ce se adunau mai spre asfinţit în locuri ferite, să se laie.

Aproape la orice ceas al zilei întîlneai lume pestriţă în partea de jos a târgului şi te simţeai acasă ştiind de ce paşii te-au tras aici şi nu într-altă parte.

Dacă Simion acoperise astfel ziua revenirii sale în Bucureşti, se arătă bucuros de pohtirea lui Radu, fierarul, de a se trage către seară în casa sa dintr-o uliţă ce se găsea în preajma bisericii Sfîntul Gheorghe.

Radu se însurase cu Păunită, fata mărunţică şi guralivă care slujise la Margueritte de Choisel. Erau bucuroşi să primească în căsuţa lor pe unul ce le înlesnise cunoştinţa şi pe care-l numiră într-un glas, fără să se fi înţeles dinainte, dar potrivindu-se în gînduri, „naşul lor". Se priviră apoi, plini de voioşie, şi pufniră în rîs.

Simion venise însoţit de Luca, pe la ceasul asfinţitului.

Sub un umbrar de viţă, Păuniţa aşternu un ştergar de cînepă pe masă şi aduse ulcele pentru vin.

Se împlinise la trup Păuniţa, purta straie din pînză aspră, Radu nerăbdînd-o cu izmenelile acelea mătăsoase ,pe care i le dase franţuzoaica, dar aşa încinsă cu pieptar de zeghe tot îl sălta pieptul ademenitor, iar gu- şuliţa catifelată de sub bărbie scotea mulţime de sunete şăgalnice, învălmăşite într-o turuială plăcută auzului.

Simion îl prinse cu coada ochiului pe Luca ducînd mîna deasupra buzelor, acolo unde adăsta o părere de mustaţă şi deodată stînjenit în haina lui săracă, gata să pleznească între umeri. Cînd îl adusese aici nu pusese la socoteală înfierbîntarea minţii tinereşti care din nimic se aprinde şi se hrăneşte pe sine cu fărîmiţe, cu boii bălţaţi ai închipuirii, ducînd mai degrabă la rele decît la fapte de ispravă.

Dar nu era cazul să se neliniştească. Radu e băiat chipeş, iar Pătaniţa pare cu totul topită după el.

Erau amîndoi dornici să pună la vedere încropeala de gospodărie pe care erau stăpîni. Căsuţa joasă, cu prispa sleită cu lut, straturile cu cîrciumărese multicolore şi băţoase din faţa ei, sitele mari acoperite cu plase ce spînzurau de grinzile prispei şi în care cîrîiau cîţiva pitpalaci aducând, se vede, în fiece dimineaţă zvonul cîmpiei înaintea fereştilor mici, cu beşică de bou întinsă pe ele, erau ale lor şi le încântau zilele. Avea să prindă⁵ el, Radu, ceva chiag şi-şi va face o casă cu ferești boierești cu geamuri, cum ise găseau cîteva în mahalaua asta locuită de fierari, dovedind buna lor stare şi căutarea de care se bucurau în zilele acestei domnii.

— Apoi, după cîte văd, Radule, ţi-i dorul la satul de unde ai plecat, fiind abea pe jumătate tîrgoveţ.

— De ce crezi asta, neică Simioane ?

— Nu cred, ci văd. Ţăranului de la cîmpie îi e drag să audă pitpalacul pe cîmp, tot aşa cum munteanul cată să audă boncăluitul cerbului, împlîndu-şi sufletul de taina pădurii.

— Aşa o fi... Primăvara mă duc la cîmp şi prind prepeliţe cu laţul. Nu le prind să le mănînc, au carne puţină, bietele.

— Le dăm grăunţe şi nu duc lipsă de nimic, întări Pătoiiţa, care se ţinea deoparte, răzimată de un stîlp al prispei, aşa cum se cuvine să şadă o nevastă.

— Iarna le dau drumul să-şi cate suratele, să se ducă cu ele în ţări'le calde.

— Mie îmi place să aud ciocîrlia în zorii zilei, zise Luca, ca şi cum cineva l-ar fi întrebat de vorbă. Mă tot întreb şi mă sucesc ce va fi avînd ea de se repede ca năuca spre soare. Un boţ de carne, acolo, şi vrea cu orice chip să intre în globul de foc. Dacă revine apoi în tină, o face că nu mai are putere şi cade sleită. Dar pentru fărîma aceea de cutezanţă, tot meritä s-o privești ca pe-o bucată ruptă' din inima unui om. Şi s-o îndrăgeşti.

— Ce mai încolo-şi-ncoace, aţi rămas cu gîndurile legate de glie, măi fîrtaţilor. Aţi venit voi la tîrg după procopseală, dar nu cred să aveţi destule pricini să îndrăgiţi tîrgul ca să vă daţi şi straile şi vorbirea după el.

Ba eu, neică Simioane, acasă la Adunaţi nu m-oi mai întoarce. Sînt sătul de sărăcie lucie. Nu că-aş avea ceva împotriva traiului sub pămînt — că să ştiţi că la noi satul e făcut din bordeie — i-au dat foc

tătarii cînd mă ţin
minte că eram numai
de-o şchioapă' şi au
săpat oamenii
adăposturile sub
pămînt — la o adică se
poate trăi şi aşa dacă
oamenii se înţeleg între
ei, dar am mult
împotriva traiului fără
bucurie şi sub
apăsarea zilei de
mîine. Munceşte omul
din zori pînă-n noapte
şi se trezeşte cu
vătaful boieresc să-i
amintească de zilele de
clacă, adună după o

vară întreagă cîteva mierţe de grîu — vine ceauşul domnesc să-i amintească de zeherea şi haraciu şi tot aşa o duce mereu, de nu poate să-ncro- peascâ două-n teie. Aici, la tîrg, nu te pierzi. Măcar să cerşeşti ori furi şi tot ai ce mînca

.—■ Măi Luca, taică, îl certă Simion clătinînd capul, te ştiam eu guraliv, dar chiar să baţi cîmpii nu te-am cunoscut. Dar, în prostia ta, ai spus un adevăr, că orăşanul crede că-i sînt mai multe îngăduite. Dacă unul ce a fost crescut printre oameni cu bună cuviinţă, cu milă şi înţelegere faţă de vecin, că şi acela e deopotrivă cu el şi n-are altă bucurie decît să se clătească, dimineaţa cu primele raze ale soarelui şi noaptea să-i hodinească ciolanele pe o mînă de fîn amirositor, de îndată ce s-a văzut la oraş crede că-i este îngăduit să trăiască pe spinarea altora cerşind sau furînd, apoi ce să mai zic de cei crescuţi la oraş în nevoie care nici măcar nu şi-au pierdut respectul faţă de făptura lor, că n-au ştiut de la părinţii lor ce-i asemenea respect ?

— Ei, neică[1] Simioane, n-o lua şi matale aşa... Am zis şi eu, acolo, o vorbă...

Luca prinse a se foi pe scaun, la gîndul că cinstitele gazde vor fi luat în serios vorbele lui, mai ales că era cam zdrenţuit şi putea fi luat uşor drept unul ce năzuieşte la avutul altuia.

— După a mea socotinţă, zise Radu, au şi tîrgoveţii anume rosturi de respectat, chiar dacă aici e mai mare amestecătură. Iată, nu mai departe, unchimeu, Vl'lcu, om cu stare, unul de vază în isnaful fierarilor. Nu că aş vrea să-l ridic în ochii domniilor voastre şi nici să mă fălesc cu el, dar ar putea să cumpere o moşie cu agoniseala de-o viată. în toamna trecută a dat cu împrumut bani unui boier să-şi cumpere o casă aici, în tîrg. Am fost şi eu să văz casa aceea şi i-am zis, aşa într-o doară, lui unchiu-meu că o asemenea casă şi-ar fi putut lua el. Nu i-au plăcut vorbele mele bătrînului. Cum adică, un simplu fierar să înalţe nasul la o casă cu tavane împodobite, cu uşi de stejar şi cu mulţime de acareturi? Bine, i-am zis, te-ai putea deprinde să porţi straie mai acătării, să schimbi blidele la masă şi cu timpul ţi-ar deveni şi casa pe măsura obiceiurilor. De ce aş lupta să-mi schimb năravurile, măi băiete, dacă tocmai năravurile astea mă ţin pe mine ? Ar fi o treabă stearpă aceasta. Nu-i vorba că numai cu şorţul de piele dinainte mă simt bine, dar şi cu oamenii deopotrivă care ştiu că-s şi eu bun la ceva. Altminteri, aceşti oameni s-ar ţine deoparte de mine, ca de unul ale cărui gînduri nu le cunosc, cît despre cei din cinul boieresc, s-ar uita la mine ca la o oaie bălţată, păcatele mele, nu m-ar
C-da 274 coala 14 socoti nicicînd unul de-ai lor... Iaca-aşa e unchi-meu, oameni buni, încheie triumfător Radu. Chiar într-o zi de sărbătoare, cînd îmbracă o haină curată şi se pierde în mulţime, ar vrea să se ştie despre el că e fierar. Mătuşi-mi nu-i dă voie să-şi pună pe cap o bazma mai procopsită — şi cîte bazmale are biata ! — le ţine şi ea chitite în cufăr şi le scoate din cînd în cînd să le privească, măcar cu atîta să se aleagă din năTavul împodobirii care îi muşcă inima !

În timp ce vorbea, Radu-şi trecea degetele lungi prin păr, obicei care dusese la vîrstarea părului lui cel cînepiu cu dungi roşcate. De mult nu mai şezuse astfel la taclale, şi afară de atîtea obiceiuri pe care le admira la unchiul său, ursuzenia lui era ca un brîu strîns ce nu i se potrivea lui, om deprins să preţuiască glasurile semenilor, chiar dacă sunetul fierului îi devenise familiar, atît de familiar încît , uneori nici nu-l mai auzea.

— Prin ţările pe unde am colindat, aduse vorba Si- mion, prin Bavaria şi Prusia, prin Lombardia şi Veneţia, frîngerea hierului e un meşteşug dintre cele mai alese. în afara drugilor ce ţin candelabrele în biserici, se fac drugi şerpuiţi pentru porţi şi ferestre şi chiar felinare bătute cu ciocanul ce spînzură deasupra intrărilor.

Să nu crezi, neică Simioane, că-s aşa străin de cele ce spui. Vine şi la noi un talian, unul pe nume Marcu. Vine să-şi alleagă bare din cele mai bune şi face zarvă mare amestecînd cuvintele lui cu cele puţine rumâneşti pe care le-a învăţat. Dar parcă poţi să i te împotriveşti ? E tocmit de vodă[1] pentru palatele lui, şi însuşi hierul adus spre prefacere aici în tîrg e bun domnesc, pe care poate să ni-l dea sau poate să-l o-prească dacă aşa i-i voia. Căta acest Marcu oameni care să meargă cu el la o construcţie poruncită de Constantin vodă în marginea unei moşii de-i zice Potlogi. Zic oamenii că-i mai ceva decît palatul domnesc şi zidurile sînt aşa de groase încît ar putea cuprinde alte încăperi în ele.

— Şi de ce nu te-ai dus acolo, Radule ?

De ce să merg

— ?Să înveţi rosturile unei meserii ce se va cere de-aici înainte.

— Sînt om însurat, neică Simioaneî Crezi matale că nu ştiu cum o duc cei ce trudesc pentru ridicarea palatelor şi bisericilor ? Robotesc din zori pînă-n noapte cu o bucată de pîine, te-miri-ce, acolo, dorm prin şo- proane laolaltă cu şoarecii, îi năpădesc bărbile şi păduchii, uită pînă şi ce înfăţişare au. Şi eu muncesc din greu, nu zic nu, dar cînd vin acasă, îmi toarnă apă muierea să dau jos jegul de pe mine, îmi pune pe braţe un ştergar curat, odaia străluce de curăţenie şi miroase a busuioc şi toate pe cîte pun mîna sînt ale mele.

— Nu-mi plac vorbele tale, Radule.

— De ce ?

Simion îşi mîngîie fuiorul mustăţii sale rare, înspicate cu" fire albe cu degetul arătător. Degetele sale drepte, cu unghii îngrijite şi burice moi, îl trădau pe caligraf şi mulţi din cei care-l văzuseră fă'cînd munci mai grele se întrebaseră ce hram poartă omul acesta cu mîini boiereşti.

— Apoi, Radule, sînt bucurii mărunte şi bucurii mari. Cele mari vin greu, după trudă multă. Una de felul ăsta, ca o pîine mare şi aromitoare din care se înfruptă toţi, poate fi o construcţie cu ziduri trainice, cu arcuri largi însprîncenînd ferestrele, cu turle semeţe, înconjurată de răcoreala arborilor şi de veselia florilor şi răsărită înaintea drumeţului obosit deodată în largul cîmpiei, în arşiţa şi plictisul ei. O biserică sau un palat. Truditorii ce robotesc pentru fala unei asemenea alcătuiri vor fi avînd înaintea ochilor minţii rostul ei, şi chiar dacă nu miroase bine năfduşeala lor şi-i mai pişcă între spete puricii, socot că merită. Totul e pus în cumpăna minţii, băiete, o cumpănă mai tare pentru unii decît cea care se leagănă între aşternutul moale şi dulceaţa pielii celei catifelate de muiere.

Avea limba pişcătoare bătrînul. Radu plecă grumazul. Se înnopta, dar chiar aşa şi chiar dacă[1] era bărbat în toată putere"a, tot i se ridicase un val de sînge cald' în obraji.

Peste straturile cu cîrciumărese se strecura o boare cu miros de izmă, adusă cine ştie de unde. Din hotărnicia vreunui loc al nimănui, cu ierburile încă încinse de arşiţa zilei ce pleca, se ridica zvon uşurel de greieri. Prepeliţele din sitele cfele mari cîrîiau neliniştite. Ele ştiau de cînd lumea că obrocul nopţii înseamnă primejdii şi n-aveau cum să-şi schimbe învăţul. Poate pentru o clipită, fiorul rece adus dinspre o baltă din apropiere îi strecura lui Radu între umeri temerea ca

ciurul lui de mătase atît de rîvnit, căsuța bine văruită și dichisită, nu e chiar potrivită cutezanței unui bărbat. Se poate și altfel. Pentru unii, încercarea puterilor e totul în viață.

II

BĂTĂLIA DE LA ZENTA

Drumul de la București pînă la hotarul cel mai vestic al țării trece prin Grădiștea, pe la Vadulat, traversează Neajlovul apoi Teleormanul și Vedea ajungînd la Slatina, de acolo la Craiova, pentru ca apoi s-o țină pe lîngă Jiu, pe malul Motrului, pînă la Cerneți. În a- cest an, de la Christos 1697, a fost calea cea mai străbătută din toată țara. începînd din luna' lui mărțișor, cînd zăpezile au început să se topească, șiruri de care pline cu bucate și învelite în cergi groase, care mocănești solide și lungi, trase de cîte patru boi, fiecare cu chirigiu de nădejde și, înscortate de seimeni călări, s-au înșiruit de-a lungul drumului. Chiotele chirigiilor se auzeau de departe și dacă drumul era noroios sau podurile erau șubrede, era poruncă de la vodă să iasă de prin sate cu mic cu mare să despotmolească convoiul sau să întărească podurile.

După ce făceau asemenea trebi, rămîneau oamenii să privească bunurile țării încărcate pe roate, scurgîn- du-se către Cerneț, și apoi mai departe, spre tabăra turcească de pe malul Tisei.

De cîțiva ani bunicei — ei! ce vorbesc eu ? — chiar de pe vremea lui Șerban vodă, turcii și austriecii se loveau între ei vroind să dovedească cine e mai mare și mai tare în această parte a Evropei.

După asediul Vianei, acela în care fusese și Șerban vodă cu o ceată de ostași români, luptînd de partea turcilor, dar culegînd știri pe care le trimetea în ascuns imperialilor, turcii se retrăseseră, pîndind mereu clipa prielnică în care să se repeadă! din nou asupra imperiului austriac. în încercarea de a vesteji un brat puternic al acestuia, hărțuiau mereu orașe, după cum și austriecii încercau prin asedii îndelungate, cum a fost acela al cetății sîrbești Petrovarodin, să-i slăbească pe acela al cetății sîrbești Petrovaradin, să-i slăbească pe turci. în vara anului 1695 otomanii cîștigaseră o bătălie lîngă Lugoj, la care participase însuși sultanul și unde căzuse generalul austriac Federigo Veterani.

Oricum, după atîtea înfruntări ce se întindeau pe parcursul a mai mult de zece ani, starea celor două imperii, la hotarele lor, era cam aceeași. Era limpede că numai o bătălie mare va hotărî care e mai puternic în această parte a lumii. Sultanul o pregătea de cîțiva ani. îi dase poruncă voievodului muntean să sporească

zehereaua şi să întărească cîteva cetăţi. La întărirea cetăţii Cladova asistase însuşi Constandin vodă.

Dar acum, grosul oştilor turceşti se scursese spre Transilvania, lucru îmbucurător pentru voievodul muntean, care nădăjduia şi pe mai departe să vadă scăpat pămîntul ţării de vîrtejul şi năpasta unei încăierări.

Într-acestea, Constandin vodă îşi statornicise tabăra la Cerneţi, pe malul rîului Topolniţa. De aici, în goana calului, făcea în fiece zi o preumblare pînă la Dunăre. Măsura malul înalt în sus şi-n jos, gîndind că, aşa cum viaţa din adîncurile fluviului e tăcută şi nu răzbate prin nimic la suprafaţă, tot astfel mişcările turcilor şi ale imperiilor din ultima vreme nu pot fi decît bănuite.

În ceea ce-l priveşte, era limpede că nu inspira prea multă încredere otomanilor. Pentru aceasta erau destule pricini, adunate ele pe undeva în cabinetul de taină al Porţii. Era mai întîi bănuiala cum că unchiul său Şerban Cantacuzino dase un ajutor atît de preţios imperiilor prin informaţiile trimise la asediul Vianei, încît aceştia ieşiseră din încercuire graţie ţelor trase de vasalul necredincios al turcilor. Venea apoi la rînd ajutorul dat de stolnicul Constandin Cantacuzino, prin întocmirea unei hărţi amănunţite a cetăţii Petrovaradin, cu împrejurimile şi cu toate amănuntele poziţiei turceşti, pe care în ascuns o strecurase imperialilor.

Se prea poate ca despre aceasta să nu fi prins de veste sultanul. Se poate ca hainia lui Şerban să fie dată uitării şi să fie despărţită de atitudinea nepotului său, care, dealtfel, se deszicea de politichia înaintaşului. Dar mai era ceva. Constantin vodă avusese schimb de scrisori cu generalul Federigo Veterani, şi se pare că unele solii fuseseră prinse de turci. Aceasta nu era de natură să întărească' încrederea Porţii în vasalul de la Dunăre. De asta încercase Brîncoveanu să le dea dovezi sporite, de supunere. Cînd sultanul se întorsese din Transilvania după victoria de la Lugoj, Brîncoveanu îi ieşise în întîmpinare chiar de la hotarul ţării. îl însoţise apoi cu mica sa suită în toată trecerea prin ţară. De cîte ori făcea sultanul eonac şi-şi statornicea cortul pentru hodină, principele valah cobora de pe cal şi prosterna în faţa lui după obiceiul turcesc. Era o umilinţă pentru care îl întărea rugăciunea scurtă pe care o rostea în gînd: „Ajută-mă. Doamne să trec şi pragul acesta, pentru binele neamului meu..."

Sultanul se arătase binevoitor, mai ales că la aceste dovezi de supunere valahul adăugase pungi grele cu aur, o blană scumpă de samur şi se legase să trimită

zehereaua sporită pe tot timpul războiului cu imperialii. Dar aceasta nu însemna şi încredere. Dovadă că acum, în preajma unei bătălii însemnate, îl ţinea deoparte, aici la Cemeţi. Brîncoveanu îşi statornicise tabără cu ostaşi bine pregătiţi şi numai în caz că războiul s-ar fi prelungit avea poruncă să se urnească' să-i sprijine pe otomani.

Dar războiul acesta era plin de neprevăzut.

Turcii se socoteau într-un moment prielnic, cu o armată de 100 000 de oameni, rînduită în preajma Belgradului.

Austriecii aveau oaste mai mică, dar comandantul lor, Eugeniu de Savoia, i-a atras pe potrivnici: în cîm- pia vastă a Tisei, loc în care-şi putea desfăşura trupele, după o îndelung studiată tactică de luptă.

La 11. septembrie turcii au trecut Tisa cu grosul trupelor masate într-un nucleu care avea să acţioneze ca un berbec puternic, în stare să fărîme zidul cel mai bine întărit.

Numai că un asemenea zid nu era nicăieri. În locul lui, teren mlăştinos, bucăţi de pămînt răsărite. între ape, fluviul a cărui adîncime nu era egală. Un teren prielnic pentru lupta corp la corp, rapiditatea mişcărilor fiind aceea în stare să hotărască soarta bătăliei.

înfruntarea cea mare a avut loc lîngă satul Zenta, unde, ca din pămînt au răsărit oştile austriece, venite în ropot mare, pline de forţă şi bună orînduială. Turcii erau deja răsfiraţi la acel moment şi, venind ei în pilcuri, pe măsură ce erau îndrumaţi într-acolo, erau prinşi ca într-o strîmtoare, o Scylă şi Carybdă vie, pe care n-avuseseră timp s-o vadă, la care nu se aşteptau. Fiarele din mîinile oamenilor scăpărau soîntei, din toată alcătuirea complicată a firii omeneşti ieşea la iveală doar sălbăticia plină de ură şi ea curgea în şuvoaie groase de sînge care, aşa, la vedere, îi înebunea şi mai mult pe combatanţi.

Deabea cînd cîmpia a fost plină de leşuri şi apele Tisei curgeau la vale luminate de razele unui amurg prea roşu, cei rămaşi în viaţă au avut timp să se întrebe unde sînt ai lor, care tabără e mai numeroasă. Turcii au început să răcnească unii la alţii, dar nu erau ţipete de îmbărbătare, ci vroiau să se adune cîţi mai rămăseseră şi, dacă erau atît de norocoşi că scăpaseră cu viaţă, le-a venit şi lor mintea cea de pe urmă, care le spunea că fuga e sănătoasă. Au lăsat pe cîmpul de luptă corturi, arme, cai, nemaivorbind de răniţii care gemeau cu ultimele puteri. Sultanul însuşi a lăsat tot ce avea în

cortul său împărătesc, a încălecat un cal şi s-a oprit din fugă taman la Timişoara.

Valahii care însoţeau carele cu alimente, aşezaţi mai la o parte; au prins de veste de înfrîngerea turcilor, - văzînd cetele în dezordine ce apucau drumul de întoar- cere. S-au pornit şi ei pe acest drum, nu prea repede, atît cît aveau rîvnă boişorii lor. I-a ajuns din urmă un pîlc de valahi pe care în toiul luptei îi tîrîseră turcii cu ei dîndu-le şi arme. Aceştia cînd au văzut carele- cu boi s- au bucurat de parcă au văzut bordeiele şi masa» lor de- acasă. Aveau şi patru răniţi care au fost aşezaţi în căruţe şi îngrijiţi după priceperea chirigiilor ? cu apă şi ţuică. Cîţiva turci răniţi s-au agăţat şi ei de căruţele valahilor.

— Acuşica le-o fi pe plac osmanlîilor păsatul nostru de mei, sau ne vor trage în spăngi, dacă nu le dăm lapte şi miere, cum sînt obişnuiţi ? se întrebă cu glas- tare moş Voicu, conducătorul uneia din căruţe.

— Să-l îngrijeşti bine, moşule, că poate ţi-o da o- pungă cu galbeni pentru treaba asta.

— Ţi-ai găsit turc cu mînă largă ! Degetele lor au> fost croite să apuce şi nu ştiu să se descleşteze de pe- pungile pe care le-au apucat odată.

— Cum e al matale ? fu curios să afle Dragomir, un flăcău calicit de un braţ, pricină pentru care fusese pus- chirigiu în loc să meargă la luptă.

— Un bou al meu, vrei să zici ?

— Nu moşule, turcul matale.

— Apoi... turc, cum să fie ? Niţeluş cam spîn, altfep n-ar fi băiat urît.

— Al meu îşi roteşte ochii în găvanele capului, teribil şi-i roteşte şi răcneşte. Se crede tot la luptă, s-ai speriat se vede, rău de tot.

—■ Să punem să-i descînte o babă cînd ajungem îr& vreun sat.

Pe înserat Anghel, unul dintre chirigii, anunţă că> turcul lui şi-a dat obştescul sfîrşit. Se apucară să-i sape o groapă la marginea drumului şi cînd să-l pună în ea se întrebară care va fi rugăciunea morţilor în legea lur Al ah.

— ...Că nu se poate să n-aibă şi ei o rugăciune a> morţilor, zise un surugiu pe care privindu-l din spate îl luai drept un copilandru, motiv pentru care îi ziceau- toţi Fărîmiţă.

— Or fi avînd ei vreuna, dar noi n-o ştim şi să-i" spunem „Tatăl nostru", e păcat.

— Dar e şi el tot om, neică Spiridoane. A vorbit la> zilele lui, a făptuit şi bune şi rele, nu se cade

să-l în- «jropăm ca pe-un cîine. Eu zic să mă rog pentru iertarea păcatelor lui şi Dumnezeul lui sau al nostru, care s-o afla prin preajmă, m-o auzi şi i-o primi sufletul - acolo unde se cuvine.

— Treaba ta, Fărimiţă, se cheamă că tot faptă creştinească este şi aceasta.

Aşa se face că turcul în cauză avu parte de o proliodeală în care un creştin îl ruga pe Alah să-i ierte păcatele, şi pentru că Anghel îşi aduse aminte de un •crîmpei de cîntec turcesc, legănat şi monoton, îl cîntă şi pe acela, fără să ştie că-i un cîntec de petrecere.

Pe deasupra avu parte şi de un fel de priveghi.

Drumeţii îşi aşezară tabăra de-o noapte în preajma mormîntului proaspăt. Erau porniţi la drum dinnainte de seceriş. La fiecare popas vorbeau de cei deacasă, cum se vor fi descurcat ei cu treburile cîmpului. Deo- toicei în jurul focului de seară îşi depăna fiecare mica lui povestioară aşa că ajunseseră să-şi cunoască necazurile, îndoielile, familiile.

— S-o fi descurcat Paraschiva cu ăla micu' ? întreba Anghel stelele şi umbrele din jur. L-am lăsat bolnav, avea fierbinţeli şi slăbise de tot. L-oi mai găsi în viaţă ?

—• Eu, oameni buni, spunea Fărîmiţă, am lăsat-o pe nevastă-mea cu o droaie de copii. Nouă. De la cinşpe ani la doi ani. Şi toţi sînt guri de hrănit şi burţi care nu se satură niciodată.

— Bine măi Fărîmiţă, şi făcuşi tu atîţia plozi ? Cred că muierea ta e mai prăfpădită ca tine.

— Da' de unde ! E un zdrahon de femeie că deabea intră pe uşă. Şi cu fiecare plod se face mai voinică, culoarea din obraji i se stinge, dar prinde osînză, parcă plodul din burtă o hrăneşte. Ea, biata, abia se îmbucă- turează, dar tot ce bagă-n gură îi prieşte.

— Soi bun, Fărîmiţă taică, numai tu te usuci ca pastrama.

Dragomir şedea deoparte la aceste sfaturi sau se ducea după vreascuri. Moş Voicu îl îndemna :

— Mai stai şi tu locului, băiete, hai, spune-ne de ce ai fugit de însurătoare aşa o mîndreţe de băiat.

— Mie, taică, îmi zice Ciungu. Ce spor poate aduce în casă o singură mînă? Şi dacă am pus ochii pe cea mai frumoasă fată din sat şi ea pe mine, s-au găsit destui să ne despartă. Eu m-am dat de-oparte că n-am vrut să văd cum dragostea se schimbă în fiere şi s-aud gura ei cum ocărăşte, că muncesc cu-o mină şi mănînc cît unul întreg. Şi asta mi se trage din marea dragoste a lui taica. Pe cînd mă aflam plod au trecut tătarii pe la noi

prin sat şi-au încărcat copii în căruţe să-i ducă cu ei. Ai mei se aflau la cîmp şi dacă au văzut convoiul trecînd şi s-au temut că mă vor lua şi pe mine, că taman atunci mă pornisem pe plîns, şi chiar aşa s-a întîmplat că uri tătar s-a desprins dintr-ai lui şi venea spre noi, a luat taica secera şi mi-a tăiat braţul, „Ia mai bine aşa, să-l ţin ciung la uşă[1] decît să ajungă în legea voastră!" L-a izbit tătarul cu spanga îrf umăr de la lăsat ca mort. Dar a avut şi el zile să mă ţină, precum-a 'zis, iar mie mi-a legat maica braţul cu betele ei şi iacă, am avut zile...

Iri seara ăsta chirigiii nu-şi mai depanau necazurile AveaU printre ei pe cei întorşi de la bătălie şi înipăr- ţeau Cu ei bucatele ce le mâi rămăseseră în căruţe, îm- părţeau tăcerea grea de-umbrele morţii ce se strecurase între ei.

— Eh, bietul Matei striga după ajutor :' '„Nu mă lăsaţi fraţilor, nu mă lăsaţi!" Dar nimic n-ami putut face-. Aveam în faţă un neamţ,' în Stînga- ailtul. Iar pe Axente l-am văzut căzînd şi apoi l-au tocat copitele cailor înainte să poată să se ridice. Puhoi mare fraţilor, mare puhoi! Nemţii au cai grei, cu crupa la-rgă şi copite mari, e deajuns o copită din aceea ca să te trimită pe lumea cealaltă.

Cel care vorbeiâ avea faţa lată, de om cutezător, dar vorba-i era şovăitoare, privea în spate şi-n lături cu teamă, ca şi cum s-ar fi aşteptat să răsară îingă um&rul său unul din acei războinici temuţi ar căror iureş îi mai răsuna încă în urechi.

— Eu l-am pierdut pe frate-meu, zise unul al cărui obraz era scos din întuneric de pîlpîirile flăcării.

— Ia spune, măi Chivule, de isprava voastră, îl îndemnă un bărbat teribil de sprîncenat şi bărbos aflat lîngă cotul său drept.

— Lasă, nea Marine, nu vreau să dau de bocluc.

— De urechile turcilor din căruţe te temi? Nu şi-au dat ei ostenealâ să cunoască limba noastră şi nici nu le arde acum, crede-mă... Să vă spun eu, oameni buni... Chivu ăsta de aici, State şi Preda, cînd au văzut că gluma se-ngroaşe şi că nu mai ştii de-i alb ori negru în jurul tău şi braţele se amestecau cu picioarele şi grumazele cailor cu capetele oamenilor, ăştia trei flăcăi s-au aşezat spate-n spate şi au început să reteze la turcaleţi. Ţipau osmanlîii ca din gură de şarpe, vroiau adică să spună că ăştia şi-au pierdut minţile, dar pas de te-nţelege cu ei ! Se credeau băieţii la coasă şi unde-au început să coseascâ-n dreapta şi-n stînga cu sete de au lăsat loc liber în juru^le. Se înfierbînta- seră rău de tot! Auzea turcul un cuvînt de-al lui — „Aman, Aman!" — se

ducea-n partea aia cu avînt şi se trezea aşa, deodată, fără cap. Cel ce venea în urmă n-avea timp să-şi dea seama ce se petrece şi se ducea mai departe crezînd că au trecut pe lîngă unii de-ai lor. Apoi, dacă-au obosit, au luat-o şi aceştia trei în ur,ma lor ca unii care şi-au făcut datoria.

— Ei, n-a fost chiar aşa, adaose moale Chivu. Dar dacă-au vrut războel ne-am înfipt şi noi în ăi de le purtam rîcă. Aşa e la războel...

—■ Aşa... Aşa... încuviinţă bărbosul care-l stîrnise la vorbă şi prinse a tuşi, a se îneca scuturînd umerii, pentru a se dovedi în cele din urmă că rîsul răscolise tuşea aceea.

Dragomir rîdea cu hohot mare, moşu Voicu chicotea hurducat, Fărîmiţă rîdea subţirel şi, ia aşa, se încinse o horă a veseliei în jurul spuzei ce le lumina feţele, dîndu-le luciu de aramă şi, bărboşi şi nehodiniţi cum erau, aduceau a duhuri răteărite în mijlocul cîmpiei.

Unul care se afla mai la o parte, picotea cu capul între umeri şi dacă fu tulburat de hohoteala aceea, tresări şi se ridică de la locul său :

— Pe ei flăcăi, nu vă lăsaţi flăcăi!

Ceilalţi tăcură ca la comandă.

Se auzea bolboroseala broaştelor, care, noaptea, pe o cîmpie întinsă[1], îţi dă totdeauna impresia că pămîntul se află mai aproape de cer.

O pală de vîntuleţ sălciu aducea vestea că pe undeva prin apropiere plouase. Ierburile prinseră a foşni cu sunet stins, tomnatic.

Pe boltă alunecă o stea cu sclipire de fier luminat de fulger şi cei care o văzură ziseră în gînd „amin", căci orice lunecare de acest fel te duce cu gîndul la limanul cerului, acolo de unde stelele nu se mai întorc.

— Ei... apoi, oameni buni, să mergem să punem capetele jos, zise moş Voicu.

La fiecare căruţă ardea un felinar. Le atîrnaseră sus, la coviltir, ca răniţii ce se aflau acolo să se simtă mai puţin singuri. Chirigiii îşi aşternură sub căruţe, stîmind nedumerirea cîinilor-paznici care de regulă acolo îşi aflau locul.

Fărîmiţă, cu limba dezlegată din zori pînă-n seară, vorbind cu boişorii, cu pomii sau cu scîrţîitul roţilor, se adresă cîinelui care nu-şi găsea astîmpăr :

— Ce faci măi, Surule, taică, te apucaşi să clămpăneşti fluturi de noapte? Oi fi ştiind tu ceva, dar tare răi trebuie să fie în cerul gurii.

Cînd fiecare se potoli în culcuşul lui, Dragomir tot nu-şi găsea locul.

— Nea Anghele, măi nea Anghele, dormi ?

— Mmmm...

— îmi e teamă de somn, nea Anghele. E ca un dușman care-ți fură o parte din viață, somnul. Vine la ora lui și mușcă cu dinți de hier din felia vieții.

— Mîine o să plouă...

— Știam eu că nici matale nu ți-e somn. Mă gîn- deam așa: dacă' și stelele îșî au rostul lor și îșî urnesc crugul pe fiece noapte, apoi și faptele noastre merg undeva.

— Mi-e somn, Dragomire...

Flăcăul cu mîna tăiată de tătîne-său, faptă pentru care nu putea fi supărat pe el, rămase mai departe cu ochii deschiși să se gîndească la crugul stelelor.

Vestea despre victoria nemților în bătălia de la Zenta, îi fu adusă lui Brîncoveanu de un călăreț care ajunse la Cerneți la două zile de la faptele petrecute pe cîmpia Tisei.

Domnitorul era cernit. Fiica sa Maria, cea pe care o dăduse după Constantin Duca și care se afla la Stambul după mazilire, pierise de ciumă. La numai douăzeci de ani.

Brincoveanu poruncise o slujbă de pomenire în bisericuța tîrgului. O alta avea loc în același timp la Mitropolia din București, unde se afla doamna și ceilalți copii. Să fie de mîngîiere, căci rămășițele celei ce suferise de îngrozitoarea boală nu puteau fi aduse în țară... încă din zorii zilei, înainte de slujbă, Brîncoveanu pornise către țărmul Dunării. Contemplarea întinderii de preste ape îi da simțămîntuil unei descătușeri, o întindere pe care o hotărnicea cu gînduri și imagini dinlăuntrul său, ridicînd construcții atît de limpezi încît erau ca aievea. Credea în steaua lui. Destule alcătuiri pe care le văzuse mai întîi cu mintea, reușiseră apoi să se închege în realitate ca să-i dea această credință a misiei sale în lume. Așa i se întîmplase întîlnind odată în drumul său o culă oltenească mai arătoasă și mai îndrăzneață în proporții decît cele obișnuite. O casă albă cu gîrlici boltit în partea de jos, cu cerdacul deasupra lui, susținut de stîlpi de lemn și cu o friză de lemn străpuns de modele ca o dantelărie, deasupra stîlpilor. Mai mult îngustă decît alte case de la cîmpie, lățite pe suprafețe mari, casa, dacă n-ar fi avut altele în juru-i, avea prestanță de palat. îl urmărise multă vreme acea imagine în lungul călătoriei dintr-o zi cu arșiță, în tropotul monoton al cailor. în gînd, punea stîlpi de piatră cu bogate capiteluri în locul stîlpilor de lemn, da lărgime ferestilor încondeindu-le chenarul cu ghirlande din smalț

azuriu, îi dase înălţime prin adaosul unui foişor, ca un turn de veghe. O asemenea alcătuire putea deveni adevărat palat, cu condiţia ca proporţia principalelor elemente să fie păstrată. Un altfel de palat decît cele din apusul Evropei, care năzuiau să repete în mic aspectul strivitor al cetăţilor sumbre. Chemase zidari pricepuţi şi le spusese toate acestea. Nu se ferea de împodobirile în piatră folosite de arhitectonii ta~ lieni, de capiteluri corinthiene, de ancadramentele dăltuite în piatră. Dar acestea cu rostul de a înlocui lemnul pentru o mai mare trăinicie. Ceata pietrarilor sîrbi conduşi de Vuoaşin Caragaa înţelesesem toate acestea. Au înţeles că domnitorul, cunoscător şi preţuitor al arteí italiene, la şcoala cărei erau şi ei formaţi, năzuia totuşi să vadă la palatul său podoabe din piatră care să înalţe la rangul nemuririi florile acestui pămînt. Şi au creat modele după porunca lui. Vodă a ales medalioane cu bujori învoiţi pentru împodobirea scării largi, princiare şi coaitur de gingaşe lalele pentru portal. Ştu- catorii au ales din motivele covoarelor persane ghirlande de flori mărunte, pe care domnitorul le-a găsit cele mai potrivite să înveselească chenarul uşilor. Iar tavangiii şi-au pus în joc toată măiestria pentru împodobirea tavanelor camerelor înalte şi luminoase.

Astfed a luat fiinţă palatul de pe moşia Potlogi, pe un drum ce se abate din drumul Piteştilor.

Imaginile ce nu-i daseră pace în lungul unui drum hurducat şi obositor prinseseră viaţă prin îngrămădirea priceperii unui pîlc întreg de meşteri, care nu aşteptau altceva decît să fie chemaţi să lucreze.

Dar nu numai conturul unor alcătuiri cu linii şi un- giuri îi răsăreau înainte în timpul călătoriilor. Mai erau şi altele, căci mintea sa nu putea dormita în legănarea caretei, şi nici de cetit nu putea ceti. O întreagă ţesătură de fapte trecute şi altele posibile îi da tîrcoale frunţii. Cum ar fi de pildă grija pentru solii săi trimişi la diferite curţi evropene sau chiar nevoinţa de a ghici unele atitudini ale turcilor încercînd a adopta punctul lor de vedere. În supunerea principatelor de la nordul Dunării, turcii nu întinseseră prea mult coarda, mergînd de pildă pînă la pretenţia ca norodul să treacă la mahomedanism. Şi nu o făcuseră din lene orientală, aşa cum s-ar fi putut crede la o privire de suprafaţă. Nu, o făcuseră mai degrabă din şiretenie şi o cunoaştere a acestui norod îndelung răbdător, dar care se a- răta neînfricat atunci cînd era condus cu pricepere. Răbdarea lui se molcomea pînă la atingerea de cele statornicite din timpuri mai vechi, după aprige lupte, în oare îşi

arătau ei toată puterea. Se opriseră turcii la stoarcerea averilor şi le era deajuns. Apoi, în păstrarea fărâmiţării noroadelor creştine găsiseră o armă în învrăjbirea dintre catolici şi ortodocşi. Dacă imperialii încercau să folosească şi calea credinţei pentru alipirea măcar a unui principat, acela al Transilvaniei, foarte bine, ei aleseseră calea cea mai spinoasă. Turcii se socoteau cu mult mai înţelepţi păstrând Patriarhia Constantinopolului la ei acasă şi ocolind conflictele din această sferă.

Dibuise Brîncoveanu toate acestea, ştia că mintea dregătorilor otomani nu e nici lîncedă, nici şovăitoare. Mai' degrabă trebuia să' se ferească din toate părţile cînd uneltea ceva ce privea Poarta. Ca de data asta, cînd trimisese o solie la ţarul Rusiei. Îl trimisese pe Gheorghe Castriotul în numele nu numai al rumânilor, ci şi al sîrbilor, bulgarilor, macedonenilor şi albanezilor care ,se puneau sub oblăduirea ţarului şi îi cereau sprijin : militar. Era o mare cutezanţă să ceară aceasta, dar o făcuse dată fiind situaţia în care- şi austriecii se aflau pe picior de războel şi o mişcare pornită din două părţi i-ar fi strîns pe turci ca într-un cleşte apoi avea mare încredere în puterea de convingere a solului său şi a altui mijlocitor de la curtea ţarului, Nicolae Mi- lescu, ataşat pe lîngă cancelaria rusă pentru limbile latină, greacă şi română. Nu trimisese nimic scris. Lămuririle avea să se dea între doi români, unul dintre ei cunoscînd treburile de la curtea Rusiei, momentul cel mai prielnic în care avea să-l convingă pe ţar.

Acestea toate şi încă altele împresurau mintea domnitorului în timpul şederii nevoite în tabăra de la Cer- neţi. După grijile pentru solia cu primejdii trimisă la Moscova, venea imaginea palatului de la Potlogi, plăcută[1] în, înfăţoşarea sa, apoi înfiorarea dulce la gîndul cum vor fi orînduite cărţile în biblioteca de la Hurezi, în dulapuri de stejar, cu geamuri de cleştar. Plănuise de mult' această bibliotecă şi cu ,puţin timp înaintea plecării sale în această campanie trimisese un convoi întreg de care cu cărţile ce le făcuse danie acestui lăcaş, în care vroia să adune cărturari şi să pună bazele unei noi tipografii, ce avea să[1] fie a şasea în Ţara Românească.

Şi iată că vestea morţii Măriei se aşternuse ca un obroc cenuşiu peste aceste gînduri, îndepărtîndu-l pentru un timp de ele. Se obişnuise cu gîndul că familia sa era ca un mănunchi de mlădiţe nutrindu-se cu seva aceluiaşi trunchi. Era greu de înţeles că una din ele se

uscase deodată. Şi încă, departe de ai săi, aruncată se vede în groapa comună, precum e soarta ciumaţilor. Curată şi bine educată, retezată de sfîrşitul bicisnic al sărmanilor ce bat drumurile cu tălpile goale şi cu puţină mîngîiere deasupra capetelor lor. Din doamnă a Ţării Moldovei, cît fusese preţ de un an, dusă în grabă şi cu scîrbă la groapa comună.

Slujba de pomenire spre care se îndrepta la bisericuţa din Cerneţi avea să-l întărească şi să-l ajute să îndure mai uşor şi această încercare.

Într-acestea văzu venind pe drum un pîlc de călăreţi învăluiţi într-un nor de praf. Cînd fură mai aproape, se desprinse dintre ei unul care mai mult se prăvăli la pămînt decît să coboare de pe cal ca un bărbat deprins, să călărească. Avea privirea rătăcită şi hainele rupte, scorţoase de noroi. Aducea a haiduc. Brînco- veanu duse mîna la cingătoare, acolo unde avea un pumnal de Toledo.

Omul puse un genunchi în ţărînă.

— Măria-ta, oamenii noştri au luat drumul de întoarcere. Turcii au pierit ca frunzele secerate de furtună. A fost căsăpeală mare şi chiar sultanul a luat-o la sănătoasa.

— Unde, omule?

— La Zenta, măria-ta. I-au prăpădit nemţii.

— Ridică-te, omule. Şi du-te să-ţi dea demîncare şi să te hodineşti.

Suita domnitorului îl ajunse din urmă. Brîncoveanu porni înaintea ei, ţinîndu-se mai drept în şa decît pînă aici. Dacă turcii se retrăseseră în dezordine, le va trebui însă mult timp să-şi refacă temuta lor armie. Numai bine dacă între timp se va hotărî şi ţarul să dea ajutor vecinilor săi ortodocşi.NEVOITU-S-A GÎNDUL SPRE VIITORIME

Cu mare repezeală strînseră oştenii corturile taberei de la Cerneţi şi fură îndrumaţi să se îndrepte spre casele lor. însoţit de suita sa, dimpreună cu douăzeci de seimeni, domnitorul se îndreptă spre mînăstirea Hurezi. Călărea un roib cu călcătură mîndră, cu harnaşament fără podoabe, aşa cum fusese pregătit pentru război, însoţitorii către spre domnitor cu dragoste, căci, după cum se anunţa mersul vremii, acesta avea să cîrmu- iasoă ţara încă mult timp şi o cîrmuia bine, îndrumînd-o spre dezrobirea de jugul turcesc. Cu pieptarul din piele de viţel, despicat de la mijloc în jos în şuviţe înguste şi cu cămaşa din atlaz alb, arăta chiar mai tînăr decît îi erau anii. După slujba din biserica de la Cerneţi, pe care ureoţii o transformaseră într-un imn de mulţumire pentru victoria creştinilor asupra armiei turceşti, simţeau cu toţi că se îndreaptă spre o eră nouă.

Vremea era călduţă cu prefirări de vînticel ce răs-colea frunza uscată a plopilor de pe marginea drumului risipind-o cu sunet de bănuţi subţirei de aramă. Oamenii aflaţi pe cîmp se descopereau la trecerea a- laiul'ui domnesc, aşa 'uscaţi şi înnegriţi cum erau, păreau vrejuri răsărite din păm'înt, vrejurile ce ţin pămîntiii acesta, împiedicîndu-i risipirea.

La o răscruce de drum întîlniră o tînără boieroaică pe un cal sur. Se opri locului aşteptînd să treacă a- laiul. Pletele îi fluturau în vînt şi privea cu ochii măriţi asemenea înmănunchere de fală şi bărbăţie, cum nu-i mai fusese dat să vadă. O lisară acolo, boierii mai tineri şi mai depărtaţi de auzul domnitorului permiţîn-du-şi cuvinte de laudă pentru apariţia ce umplea deo-dată zarea de prospeţime. Rămăsese un punct înde-părtat în urma lor, cînd, cine ştie ce hotărîre neaştep-tată, o făcu pe fată să urmeze alaiul. Venea în ropot mare pe urmele lor şi dacă[1] se apropie, sili calul să-şi potrivească pasul cu cei dinaintea sa. Recunoscuse pe cineva printre însoţitorii domnitorului, se aplecă spre

el, rugîndu-l să pună o vorbă bună ca ea să fie ascultată de vodă. La un popas, boierul cu pricina îi zise domnitorului că aceasta e fiica lui Cemica Ştirbei, is-

pravnicul ce rînduise înălţarea Hurezilor, care-şi avea o moşie prin preajmă. Il roagă pe vodă să-i asculte păsul. Brîncoveanu o primi cu bunăvoinţă. Era aceasta o apariţie care-i amintea de drumurile sale prin Evropa, căci pe aici puţine fiice de boieri erau lăsate să călă- rească. Printre curtenii ce se daseră în lături fâfcînd coridor, fata se înfăţişă cu sfială.

— Măria-ţa, dacă ai avut bunătatea să-mi asculţi păsul, adaugă încă bunătate şi ascirltă-mă numai mă- ria-ta. E prea multă lume aici, de faţă.

— Bine, îi voi îndepărta. Dar nu văd ce păs ar putea avea o fată tînără şi frumoasă, singura fiică a boierului Cernica, după cîte ştiu.

— Poate nu e chiar păsul meu. Dar stind şi privind cum trece acest alai împărătesc, mi-a venit în gînd că aş putea pune o vorbă bună pe lîngă măria-ta pentru un nefericit. Nu ne învaţă Scriptura că se cuvine să ne ajutăm semenii aflaţi în necaz ?

— Se vede că-i un om de ispravă acela de vreme ce ai hotărît domnia-ta să-l ajuţi. Şi nu e nici unu] care n-are după ce bea apă, că ţi-ar fi stat în putinţă să-l mîngîi cu o pomană.

— Apoi oamenii de prin împrejurimi zic că-i lotru, dar nu-i deloc aşa, măria-ta.

— Şi deci fata boierului Cernica s-a pornit să pună o vorbă bună pentru un lotru...

Glasul domnitorului purta dojana cu care s-ar fi adresat uneia din propriile fiice. Şi dacă nu era de-a dreptul mînios, era pentru că nu se pripea niciodată în judecăţile sale, îndepărtînd de la el mînia ce i se părea una dintre cele mai mari slăbiciuni omeneşti.

Fata îşi muşcă buza. Greşise. Dar nu se pierdu cu firea.

— Numai după însingurarea şi învrăjbirea sa cu lumea se arată omul acesta a fi lotru, măria-ta. Dar n-a căşunat nimănui vreun rău. A fost slujitor al domniei, dar dacă mifria-ta l-ai îndepărtat, s-a cătrănit rău în el şi s-a îndepărtat de lume. Se vede că rostul oştenilor este de a sluji sub steagul ţării şi nu mai ştiu alt, nimica.

— Şi cum îl cheamă pe omul acesta ?

— Preda, mărite doamne. îşi zice Milcoveanu, că moşia sa se află la Milcov. A slujit sub steagul unchiului măriei-tale, Şerban vodă, dar a căşunat o supărare măriei-tale şi tare rău se căieşte de asta. Aşa socot eu, după mintea mea, că numai un om ce se căieşte îşi a- lege de bunăvoie o asemenea viaţă.

Vodă nu se înnegură. Nu-şi arăta el simţămintele nici în pricini mai mari, căci fusese învăţat că virtutea omului stă în puterea de a se stăpîni.

— Aşa deci... Despre Preda Milcoveanu e vorba. Atunci află, jupîniţă, că a primit iertarea noastră, după fapta lui şi după ce a stat un an la ocnă. Stînd aici, ascuns de oameni, precum spui, în loc să se ducă la moşia sa de la Milcov, face o altă faptă rea.

— Măria-ta, el se teme că ducîndu-se acasă a pri- cinui necazuri familiei sale. Are două surori de măritat şi oamenii le vor ocoli aflînd că fratele mf, mare a stat poprit la ocnă şi nu e bine văzut de aomnitorul ţării. Şi-a ales atunci viaţa de pădurean. Îşi face caş şi brînză, vînează de unul singur şi s-a apucat să repare moara de la Dintele Ciutei, zicînd că cel mai bun lucru pentru el de-aici înainte ar fi să se facă[1] morar.

— Apoi, dacă e cum zici, nu e el chiar lotru. Afară numai dacă vînează pe moşia mea şi atunci va primi grea pedeapsă pentru asta, zise moale domnitorul zîm- bind doar cu ochii. Ascultă una de la mine, jupîniţă ! Un om care are oricînd curajul să ia viaţa de la capăt, cu tot greul ei, este un bărbat adevărat. Să nu-i arăţi mila domniei-tale, că asta l-ar supăra.

— Dar îndurarea măriei-tale nu l-ar supăra. Aşa chitesc , eu în mintea-mi puţină.

Din nou surise vodă, căci era convins că fata asta are mare încredere în mintea ei şi doar se preface a se umili, ceea ce nu-i reuşeşte aşa de bine.

— Şi atunci, ce-ai vrea dumneata, jupîniţă ?

— Ceea ce măriei tale i-ar aduce slavă şi cinstire. Căci socot că multă bucurie îi face măriei tale să aibe supuşi care trăiesc cu fruntea sus şi cu spinările drepte.
O vorbă de-a măriei tale l-ar face pe acest proscris să-şi lepede povara unei vini de care se căieşte.

Fata vorbea cald, cu multă stapînire de sine. încer- cînd s-o vadă mai împlinită, aşa cum va arăta ea peste ani, ca mamă a unei familii numeroase, vodă nu reuşea să-i împlinească în gînd umerii înguşti şi firavi şi nu se îndura să adauge cute gîtului cu curbură gingaşe care-ti amintea de încordarea mîndră a căprioarei. Sigur că ceva din mîndria acelei Safta Buzescu, străbunica ei, despre care întreaga Oltenie vorbea încă, a- dăsta şi în sîngele acestei copile.

— Ei bine, jupînită, vom vedea ce se va putea face. Dar mîngîierea deplină o va avea căpitanul Preda nu de la o vorbă de-a noastră, ci chiar de la faptele lui.

Şi tot pentru faptele lui, clacă se va dovedi un om de ispravă, va căpăta şi iertarea noastră deplină.

Catrina Ştirbei se înclină înţelegînd că dacă reuşise să spună ceva în folosul lui Preda, de hotărît asupra soartei lui numai domnitorul avea să hotărască.

Alaiul domnesc se depărta în ropot mărunt de cai. Nu mai era mult pînă la Hurezi. Domnitorul era mulţumit că nu au întîlnit în cale rămăşiţe ale oasiei turceşti în retragere. Dacă şi-ar fi încrucişat cumva calea cu a sultanului, ar fi trebuit, de voie de nevoie, să se prosterne în fata lui. Frumoasă prosternare înaintea unui învins ! Sultanului însuşi nu i-ar fi convenit -situaţia. Se prea poate să se fi întors pe calea apei. Dar o parte din oaste tot va fi lăsat el pe pămîntul Ţării Româneşti. Şi aceasta era nărăvită la jaf. Aşa se întîmplase după victoria turcilor la Zărneşti, cînd fusese proclamat principe al Transilvaniei Emeric Tokoly, protejatul turcilor. Domnia acestuia în Transilvania fusese de scurtă durată, căci imperialii nu-l răbdaseră. Se refugiase Tokoly preste munţi, la Cîmpulung, împreună cu oastea sa de curuti şi de tătari şi multă vreme prădase satele din jur, nevroind să se dea dus. Nici la chemările re- oetate ale Porţii nu se urnise Tokoly, ci doar îşi lăţise cîmpul de prădăciuni pînă în preajma Tîrgovişteî, despuind mînăstirea Dealu de odoare şi satele ei de bucate. Găsise groful vacă bună de muls şi nu lipsea mult a se crede în drepturi. Cînd, după aproape un an se îndurase să plece la Stambul, la protectorii săi, lăsase mai mare jalea în urmă-i. Preste acestea se abătuse şi o invazie de lăcuste în acel an de tristă amintire, 1691. O fi el mănos acest pămînt, dar prea mulţi' ochi pizmăreţi sînt îndreptaţi asupră-i...

Domnitorul încetini trapul ajungînd în preajma Hurezilor. Îi plăcea să privească' din depărtare această cetate spre care multe drumuri se vor îndrepta de-aci înainte. Căci în jurul bisericii se ridicase adevărată fortificaţie cu sute de încăperi. Pe latura nordică, corpul chiliilor, cu două caturi, pe latura sudică, spătăria şi casa domnească, iar pe latura de vest, trapeza şi paraclisul.

Fură* întîmpinaţi în faţa turnului-clopotniţă de starețul Ioan cu întreg soborul călugăresc. Apoi în biserică se oficie un tedeum în cinstea victoriei cîştigate de creştini la Zenta.

în afară de data aceasta, starețul Ioan îl mai văzuse o singură dată pe domnitor. El venise să păstorească această mînăstire de la Muntele Athos, trimis de patriarhul Dositei al Ierusalimului. La Muntele

Athos îşi petrecuse tinereţea şi bună parte din anii maturităţii. Trăind în acel cuib de vulturi, unde mînăstirile se anină pe stîncăria goală, unele peste altele, îţi dai tot timpul lecturilor şi slujbelor. Cu timpul ajungi să crezi că toate frămîntările mirenilor, despre care răzbat pînă acolo unele ecouri îndepărtate, sînt nefireşti, ceea ce se întîmplă unui continent întreg este o viermuiala zadarnică de patimi omeneşti şi numai cea ce trăiesc cî- teva zeci de călugări, pe un petic de pămînt, e real şi cuviincios.

În timpul domniei lui Şerban Cantacuzino fusese rupt din acestea venind în ţară să ajute la tipărirea impunătoarei biblii ce apăruse în 1688. Atunci îl cunoscuse pe Brîncoveânu, care era ispravnic al acestei lucrări, pus de unchiul sau pentru întinsele cunoştinţe în latină, elineasca şi slavonă. O cancelarie întreagă de cunoscători ai acestor limbi lucrase pentru asemenea înfăptuire de proporţii.

După aceasta, călugărul Ioan se întorsese la Muntele Athos. Acolo îşi avea obiceiurile lui. Chemarea la slujbe de trei ori pe zi, liniştea bibliotecilor şi a coridoarelor mînăstirii, coborirea şi urcarea pantelor abrupte, dădeau sens zilelor sale. Asta nu înseamnă că dacă - ar fi fost chemat pe alte plaiuri pentru a purta cuvîn- tul Domnului nu s-ar fi pornit fără să se gîndească. Şi în mijlocul tătarilor s-ar fi dus, de i-ar fi spus superiorul. Chiar la tătarii de la care i se trăseseră necazuri...

Copil fiind, îşi văzuse toată familia măcelărită de năvălitori. Mai păstra şi acum în amintire icoana tatălui său, preotul Luca, scăldat într-o baltă de sînge. Pe el, avînd pe atunci vreo opt ani, îl luaseră împreună cu alţi copii şi-i purtaseră pînă la hotarul Dobrogei. Acolo, la vremea unui popas de noapte, o ceata de voinici, condusă de Tomozei, vestit lotru pe atunci, trăitor numai prin locuri ferite de oameni, se strecuraseră în tabăra tătărască, uciseseră străjile şi salvaseră copiii ducîndu-i apoi la o mînăstire. Fără amestecul acestui Tomozei, flăcău falnic şi neînfricai, cu un rîs strălucitor răsărit în puzderia bărbii negre, cu ochii verzi schimbînd cu repezeală steluţele rîsului cu fulgerele crunte ale mîniei, fără acest Tomozei ar fi rămas printre tătari, ar fi deprins legea lor şi fărădelegile lor i-ar fi intrat în sînge. Fusese să fie aşa... ;

Iată. de ce cuviosul Ioan se ruga în fiece seară pentru sufletele părinţilor săi, alături de al lotrului Tomozei, cel al cărui mormînt se afla într-un loc acum uitat, căzut sub tăişul fierului şi unit acum cu ierburile cîmpiei sau cu lăstărişul pădurii.

Ciudat era că dintre toţi copiii salvaţi, Tomozei prinsese anume drag de el. Venise să-l vadă în cîteva rîn- duri, iar după ce se afla la Sfîntul Munte primise veste că are o însemnată moştenire. De la un boiernaş al cărui nume Ioan hu-l ştia şi care n-avusese copii. Fără îndoială aici era mîna lui Tomozei; care găsise el o cale să-l înzestreze pe băiatul căruia îi dăruise o a doua viaţă. Poate şi pe alţii ca el, despre care Ioan nu avea ştire.

Acum, dacă fusese chemat din nou în Ţâra Româ- neasca, Ioan se gîndea cum să dăruiască această avere, cu care se pomenise în braţe, sfintei monastiri al cărui stareţ era. Tare-i mai plăcea această Construcţie puter- nică şi albă, cu linii simple şi arcuri gingaşe. Il admira pe Brîncoveanu că' făcuse un asemenea lucru măreţ, dar, pe de altă parte, nu-i venea la îndemînă să^ se arate supus faţă de un mirean, fie el chiar vqievod, avind el obicinuinţa de a se pleca numai înaintea superiorilor bisericeşti.

Iata de ce cînd fu chemat în această după amiază în sala spătăriei celei noi se simţi deodată străin de parcă acum ar fi pus prima dată piciorul în locurile a- cestea.

Brîncoveanu avea voce bărbătească, plăcută auzului şi priviri învăluitoare ce mărturiseau respect pentru cel ce-i stătea dinainte.

—- Spune, sfinţia-ta, ş-au deprins cei pe care-i păstoreşti cu slujbele în româneşte ?

— Nu avem toată slujba religioasă în româneşte, măria-ta. Numai evanghelia şi ieşirea cu sfintele daruri. Cazaniile le avem în sJavoneşte, iar ecteniile au ră'mas elineşti. Dar poporenii din multe sate din jur au aflat că pot auzi aici slujba pe înţeles şi vin la praznice cită frunză şi iarbă.

— Mai sînt încă multe cărţi de potrivit pre limba noastră.

— Eu mă străduiesc, măria-ta, să potrivesc o parte din vieţile sfinţilor.

— Ne trebuie să-i adunăm pe cei cu cunoaşterea limbilor, să se aplece cu răbdare asupra cărţilor, să le scoată înţeles pentru tot norodul. Să facem aici o cetate cărturărească, precum este mînăstirea Neamţului în Moldova. Chilii care să-i primească sînt deajuns.

— Sînt, măria-ta. Curate şi călduroase.

— Au ajuns în bună stare cărţile trimise de la Bucureşti ?

— Au ajuns şi le-au despăturit fraţii cu multă grijă. Lemnarii au terminat dulapurile cele mari de lîngă trapeză.

— De mîine ne apucăm să orînduim cărţile în rafturi. Vreau să fiu de faţă la orînduirea lor.

— Apoi numai măria-ta le ştie rostul...

— Năzuiesc ca mulţi de-aci înainte să le cerceteze şi să culeagă lumină din ele. Cu ajutorul lui Dumnezeu vom face şi aici o tiparniţă. Grozavă născocire şi tiparul â*sta ! Ceea ce altădată trudeau din greu scriitorii să copieze, acum se înfăptuieşte degrabă şi poale sta dinaintea multor ochi în acelaşi timp. Vor ajunge ieftine cărţile acestea, la îndemîna tîrgoveţilor de rînd. Se cere doar nevoinţa de a culege din ele învăţătura, şi cred că se găsesc multe minţi agere, dar nepregătite încă printre fiii din popor. Pregătirea lor e un lucru de seamă.

— Apoi, nu mai departe decît eu unul, măria-ta. De n-aveam pregătire, puteam ajunge orice, ostaş poate sau plugar, iar de mi-ar fi căzut în mînă o carte, ea nu mi-ar fi spus mai mult decît o cărămidă.

Starețul surise blînd, mai degrabă sieşi decît pentru cerinţa împrejurării, căci iată, se potrivea în gînduri cu, cel de care se temuse venind aici şi descoperea că sînt cam de aceeaşi vîrstă.

— Sfinţia-ta vei avea în curînd linişte în mînăstire, reiuy domnitorul. Zidarii vor termina cu înălţarea schelelor, pietrarii cu ciocănitul lor şi toată această rostuită învălmăşeală va face loc tihnei şi ceasurilor de rugăciune şi aplecare asupra cărţilor.

— Mult adevăr spune măria-ta numind această în- vălmaşaiă o învălmăşală rostuită. Se întîmplă uneori că stau şi-i privesc şi nu desprind firele care-i trage pe fiecare. E ca şi cum aş avea dinainte un furnicar. E adevărat, va rămîne această sfîntă mînăstire cu zidurile sale, stîlpii frumos, ciopliţi, zugrăvelile şi liniştea sa. Dar ar trebui să rămînă undeva, pentru pilda viitorimii, şi forfota aceasta în care fiecare rîvneşte să dea ce are mai bun. Truda lor nu e mai prejos decît a celor ce scriu cărţile.

— Va rămîne această alcătuire şi e deajuns. Toţi aceşti meşteri nu năzuiesc mai mult. Sfinţia-ta ai trăit milita vreme departe de locurile acestea, nu ai intrat prin casele oamenilor din popor şi poate nu le cunoşti bine nici obiceiurile. Ei nu înţeleg petrecerea prin această viaţă decît înfrumuseţ'ind-o. Dacă vei intra în casele celor mai netrebnici dintre locuitorii acestui hotar, vei găsi măcar o lingură sau fus în care omul s-a

nevoit a cioplì sau a încondeia mlădițe și flori, aducînd astfel un dram din lumea din afară între pereții casei lui. Cioplesc stîlpii prispelor, cos rîuri de flori pe cămeșoaie sau ii, țes scoarțe pentru a așterne sub picioare ofărîmă de grădină. Cunoscînd toate acestea din copilărie, mi s-a părut că numai așa poate fi și cînd am fost prin țări streine, și am cerut să intru în casele celor din popor, m-a cuprins tristețea. Case de piatră, fără podoabe în-lăuntrul lor. Pare să spună că omul se adună cu ai lui între patru pereți ca să-și amintească că viața e cîi-noasă și dacă cele de trebuință cu care se înconjoară ar fi înfrumusețate, ar uita cumva că viața e o ispășire. Să mă ierte sfinția-ta, dar un asemenea trai e bun pentru monahi.

Apoi, prin țările pe unde am umblat, înfrumusețările se fac numai la palate, frumusețea fiind unită numai- decît cu multă mîndrie.

Timpul dintre hotarele acestei țărișoare nu a îngăduit înălțarea multor palate. Frumusețea e mai degrabă risipită pe drumuri de țară. Dar are o vorbire a sa, o poți recunoaște ca fiind numai a acestui norod. Și dacă ne pornim să ridicăm palate și biserici, se cuvine ca oamenii să recunoască în ele moștenirea părintească, să nu le fie străin nimic din aceste alcătuiri. De aceea e precum spui sfinția-ta. Oamenii muncesc cu sîrg, parcă și-ar pune bucățică din carnea lor în aceste zidiri și nici o altă ambiție nu le străjuiește truda.

Brîncoveanu vorbea plimbîndu-se în lungul spătă-riei, înfățișînd gîndurile sale, aidoma unei file frumos scrise, înaintea înaltului prelat. Se gîndea că acesta, atîta vreme rupt de viața mireană, se cade să înțeleagă acest norod pe care-l va păstori și să înțeleagă de ce alcătuirea acestei construcții este așa și nu altfel.

La rîndu-i, starețul Ioan, care rămăsese în picioare, se gîndea că nu a cunoscut pînă acum trufia lumească, cu osebire trufia unui principe. Pravilele cinului din care făcea parte osîndeau semețirea de orice fel. Dar era în aceasta și o undă de dulceață pe care nu se pricepea cum s-o numească și care îi bucura chiar lui, om al cărților, inima.

Încercase mai demult bucuria sfielnică de a adăuga în josul unei file o însemnare a sa, gîndindu-se că ea va sta în fața ochilor altora ce vor veni după el, și prin aceasta se vă uni peste timp cu aceia, chiar dacă nu-i va cunoaște niciodată și ei nu vor ști cum a arătat el la chip și purtări. Și dacă el, un smerit monah, avea dragostea să se lege astfel de cei ce vor veni după el, atunci, cu atît mai mult un principe puternic ca acesta

se simţea îndreptăţit să lase urmaşilor alcătuiri trainice...

În aceeaşi seară, voievodul avea să adauge la însemnările sale făcute pe marginea Foletului Novei : „în acest an, de la Facerea lumii — 7206 — iar după calendarul gregoriann — 1697 —- s-au terminat zugrăvelile din paraclisul mînăstirii Hurez. Ele au fost făcute de zugravii Preda şi Marin. Paraclisul se află deasupra sălii trapezei avînd dinlainte-i un pridvor luminat de deschiderea a cinci arcade străjuite de şase stîlpi de piatră. Paraclisul are un naos şi altarul boltit la ră,sărit. în partea dinspre Soare Apune, s-au zugrăvit sfinţii împăraţi Constantin şi: Elena şi chipul smeritului ctitor al sfintului lăcaşului acesta, Io, Constandin Voievod Basarabă, dinpreună cu soaţa şi fiii săi. Să fie de pomenire."

IV

STRÂNEPOATA BUZEASCĂI

Venind dinspre drumul mare, casa boierului Buzescu părea joasă, lipsită de o temelie din piatră şi avînd a- coperişul de şindrilă mai puţin înălţat decît la alte case boiereşti de prin partea locului.

Părea joasă şi din cauza arborilor înalţi care-i şedeau la colţuri, un fag, un stejar şi doi paltini, toţi arbori bătrîni, dăinuind acolo încă înainte de zidirea casei. . Pentru unul ce admirase tapiseriile franceze, aşa cum era boierul Mihnea, colţişorul acesta privit din depărtare, de pe muchea dealului, avea aceeaşi îmbinare fericită de nuanţe de verde: închis şi sumbru la fag, gingaş, aproape străveziu la stejar, răcoros. la paltini. Toamna, chica roşcovană a unicului fag, părea să a- prindă un rug statornic deasupra acoperişului casei.

Boierul Mihnea socotea că aşa trebuie să arate o casă boierească şi alta în locul ei nu năzuia să construiască.

Cel «zare văzuse din depărtare casa dominată de arborii. seeulari, se aştepta ca, păşindu-i pragul, să găsească încăperi mici şi întunecoase. Dar era înăuntru spaţiu cît să adăpostească o herghelie.

Camerele mari, cu tavanele vîrstate de bîrne aparente, cu sobe de zid şi cu duşumele ceruite, se îndărătniceau în simplitatea lor bătrînească, refuzînd moda turcească a sofalelor răspîndite peste tot locul şi încăr^- cate de perne fel de fel.

Erau în schimb unele podoabe aduse de boier din Francia şi din Italia, care pentru mama Saveta şi alţi

slujitori ai casei, erau încă mai ciudate decît divanele moi, îndemnînd la taclale.

În tinda de la intrare, un harap şi o hărăpoaică, din lemn de abanos, purtînd fiecare cîte o făclie ce nu împrăştia lumină, reuşeau să inspire statornică nelinişte Minodorei şi Luxiţei, care nu intrau aici la ceasul înserării. Arăpoaica, cu tulpanul galben şi dinţii stecliţi a rîdere, avea, ce era mai grav, torsul dezgolit, atră- gînd boscorodelile Savetei pentru o asemenea neruşinare pusă în văzul tuturor.

Cînd stanele acestea de lemn colorat fuseseră descărcate din carele cu paie şi slujitorii le scoseseră la lumina zilei, mama Saveta, văzîndu-i că-şi dau coate şi abia îşi potolesc rîsul ducînd palmele la gură, ţipase ia ei aşa cum ştia ea : <

— Potoliţi-vă diavolilor, că asta-i treabă boierească, nu v-a întrebat nimenea pe voi de vă place ori ba.

Apoi, întorcîndu-se către boier, îl dojenise cum numai ea îndrăznea să facă la curte, ca una ce-l ştia de copil:

— Păi bine, boierule, să spurci casa cu asemenea arătări? Să se scoale din mormînt cucoana cea mare, tare s-ar mai necăji.

Boierul Mihnea zîmbise simţindu-se deodată copil sub dojana bătrinei grase ce respira şuierat din pricina nădufului. Ea îi grijise casa cît fusese plecat, ne- răbdînd schimbarea niciunui lucruşor de la locul său, încă de pe vremea cînd trăia bunica sa, stolniceasa Sima, soaţa lui Stroe Buzescu, cel care-l slujise pe Mi- hai vodă Viteazul.

Boierul mai adusese din cele străinătăţuri o mulţime de cărţi, un secreter cu sertăraşe pentru a ţine hîr- tiile mai importante, banchete florentine şi bogate draperii dei brocart roşu, care schimbaseră faţa camerelor. Iatacul Catrinei, singura nepoată -a boierului, fusese mobilat cu pat, măsuţă şi scaune franţuzeşti, cu picioare gingaşe, curbate şi tapiţerie azurie, alese chiar de dînsa din Francia.

Ţinea boierul Mihnea ca la ochii din cap la această nepoată, cresoînd-o din anii fragezi, de cînd maica ei murise şi boierul Cernica Ştirbei, tatăl ei, se însurase a doua oară. Parcă era un făcut în neamul lor ca să fie crescuţi copiii de bunici. Şi el, la rîndu-i, fusese crescut de stolniceasa Sima. Nu-i era chiar bunică. Aceasta nu avusese copii, dar înfiase un nepot al său dintr-o familie sărăcită, pe tatăl boierului Mihnea. Dar era o mîndrie să ai o asemenea bunică. Nepoata de

frate a lui Dobromir, banul Craiovei şi a Neacşei, mama Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul, se înrudea cu acel viteaz, fala tuturor românilor, căruia soţul ei îi slujise cu credinţă. încă înainte de a fi el voievod, sub Ştefan Surdul şi Alexandru cel Rău, Stroe Buzescu şi ceilalţi doi fraţi, Preda şi Radu, îl însoţiseră pe Mihai în pribegie, la Constantinop6l.

întors în ţară cu tuiul domnesc, Mihai îl numise pe Stroe mai întîi stolnic, apoi velstolnic. Un stolnic pornit mereu cu oastea. în luptele cu tătarii, la Putinei, la Şerpăteşti, iar mai tîrziu, în alte lupte grele, a căpătat multe răni. Mereu în tabere de luptă sau în misii încredinţate de domnitor în Moldova, în Austria, repezîndu-se cînd şi cînd la moşie să-şi vadă soţia.

în iupta de la Vidin, din 1598, scapă viaţa domnitorului său.

Apoi, după omorîrea mişeleasca a lui Mihai în Cîm- pia Turzii, Stroe rămîne în Transilvania, gîndind să stringă pe mai departe legăturile cu cei de-acolo, care puteau ajuta oastea românească într-o nouă încercare.

Stolniceasa Sima, dimpreună cu Radu şi Preda, au îngropat capul voievodului la mînă'stirea Dealu, alături de tatăl şi bunicul său.

După moartea voievodului care dăduse românilor atîtea speranţe Stroe era gata să sprijine un alt domn pămîntean, pe Radu Şerban, pentru care se duse să ceară ajutor împăratului Germaniei. Era nevoie de asemenea ajutor deoarece Simion Movilă vroia să fie el domnul Ţării Româneşti şi avea pentru aceasta ajutorul polonezilor.

Înfruntarea dintre cele două oşti se oglindi în apele Teleajenului, şi mult sînge românesc, tătăresc şi polonez va fi învrîstat apele sale într-o zi senină[1] de septembrie.

Stroe îl provocă la luptă pe cumnatul hanului tătă- răsc, pe care-l şi zdrobi. Dar, în toiul luptei, căpătă o rană ia obraz, pe care n-o socoti gravă, el, cel care avea pielea tăbăcită de atîtea tăişuri.

A fost să fie altfel.

Stolniceasa Sima povestea astfel nepotului de zece ani :

—■ Era bunică-tău un zdrahon de om şi nu înţelegeam cum poate sa stea el doborît la pat de pe urma unei răni la obraz. Îl ştiam ca pe voinicul din poveste care din ce se odihneşte, din aceea prinde puteri. Rana era tare urîtă : i se umflau marginile şi creşteau ca o floare răsărită nelalocul ei. Pasă-mi-te sabia păigî- nului era împrumutată de la însuşi

necuratul. Curînd i s-a umflat tot gîtul şi nu mai putea să-şi mişte nici limba în gură. Aşa i-a fost dat, să moară în floarea bărbăţiei, iar eu, uite, am înfruntat singurătatea mai bine de treizeci de ani după el.

Mihnea se pricepea, cît era ël de neîmplinit, că acestea sînt doar aşa, nişte vorbe ale bunicii şi că de fapt, nu ştie ce-i singurătatea. Se pricepea ea să adune oameni în juru-i, să rostuiască fete de măritat, care nu erau ale ei, intra prin casele ţăranilor şi le ştia la toţi nevoile, se ducea pe cîmp în tpiul muncilor de vară sau în păduri cînd se tăiau, era mereu pornită undeva şi doar iarna grea o ţinea legată de casă, atunci auzindu-i-se glasul din zori pînă-n seară.

Bunica nu se plîngea. Că la ea aflau toţi îndemn cînd se găseau în impas, era ştiută şi respectată în toată Ţara Românească şi dacă se ivea vreo pricină în divan, între boieri, era deajuns să se ducă Buzeasca să depună mărturie cum au stat lucrurile, ca daravela să apară clară şi să se încheie neînţelegerea.

Mai tîrziu, cînd se făcuse băiat mare şi cînd se văzuse înconjurat de respectul datorat ei — „ehe ! Nepotul Buzeascâi...” — Mihnea se domirise că bunicăi i-a plăcut să răzbească cu puterile ei, dovedindu-se „mînă de fier” în trebile moşiei şi că Stroe al ei fusese un fel de icoană, un erou care-ţi dă putere de departe, neaşteptînd, ca alte femei să-i vină pîinea din mîna lui sau să fie pusă de el la adăpost de greutăţi.

Aceste toate şi multe altele i le povestise Catrinei ca fata să înţeleagă de ce oamenii de pe moşia lor pomenesc încă' numele stolnicesei Sima, au chiar impresia că o ştiu bine, dacă faptele ei le-au venit din gura părinţilor şi dacă o văd zugrăvită la intrarea bisericii din sat. Oamenii aşteaptă ca şi urmaşii ei să se arate îndurători şi omenoşi cum fusese bătrîna.

Catrina crescuse fără fraţi, alipită de timpuriu lumii celor mari. Bunicul o purtase cu dînsul prin ţări străine, o deprinsese cu obiceiurile şi limbile lor şi se bucura că fata avea înclinaţie pentru versurile lui Pe- trarca şi Molière, pentru muzica lui Vivaldi şi Corelli.

Era un soi bun această fată, unul din acele spirite ce prind cu uşurinţă învăţătura şi au înclinaţie pentru frumos. De multe ori bătrînul era uimit de firescul dobîndirilor sale, ca şi cum generaţii întregi înaintea ei ar fi trăit prin saloanele italiene. La paisprezece ani a- duna în juru-i copii de-o seamă, punîndu-i să joace roluri din „misterele” la care asistase prin pieţele Florenţei, la cinsprezece ani născocea cînticele pentru clavecin.

Dar dacă asemenea porniri îl bucurau, boierul Mih- nea avea ochi să vadă şi neajunsurile firii ei năvalnice, neastâmpărate, care o arătau în Franţa ca o italiancă pusă pe gîlceavă, în Italia ca o franţuzoaică năzuroasă, mereu în nepotrivire cu cei din jur, mereu dornică să uimească şi să indigneze, părînd că purtarea ei anapoda e izvorul cel mai de seamă al bucuriilor zilnice.

Taică-său vroia s-o mărite cît mai degrabă, dar ea nici nu vroia să audă de aşa ceva. Boierul Mihnea luă asupră-i această treabă spinoasă, ca fiind singurul de care fata asculta.

Hotărîse să-l pohtească la masă pe Alexandru Bur- huş, fiul lui Păndele Burhuş, vecinul său. Unirea celor două moşii ar fi fost o treabă bună, dar boierul Mihnea nu vroia să pună la cale această căsătorie prin înţelegerea cu părinţii. Le spuse acestora că fata a văzut obiceiuri de pe la curţi străine şi ar vrea ca această unire să fie după voia ei. Dealtfel, Alexandru era un băiat chipeş şi s-ar putea să-i cadă cu drag Catrinei.

Se făcuseră pregătiri, mama Saveta vorbea într- una de însuşirile nemaipomenite ale celui invitat, strecurîndu-le cu pricepere seara, cînd Catrina era în pat şi nu se putea sustrage vorbăriei sale neostoite, boierul Cemica îi trimisese carte spuindu-i că orice dorinţă a sa va fi împlinită dacă[1] se va arăta supusă. Căci, oricum ar fi fost, boierul Cernica se potrivea în gînd cu socrul său în a nu impune fetei un bărbat care nu i-ar fi fost pe plac.

Catrina ridicase din umeri. Sigur, nu se cade ca o fată să arate că o preocupă gîndul măritişului. Poate că toate nazurile de pînă acum erau pornite dintr-o feciorelnică sfială, dar văzîndu-se în faţa unui flăcău chipeş cum era Alexandru, va lăsa lucrurile să meargă pe făgaşul lor firesc. Aşa cel puţin nădăjduia boierul Mihnea.

Alexandru veni însoţit de sora sa Voica, şi de soţul acesteia, într-un râdvan arătos, tras de patru cai albi. Erau boieri de două generaţii, bunicul lor fusese hangiu la Giurgiu şi în numele unor fapte necunoscute, Radu Mihnea îl căftănise, luîndu-l pe lîngă sine.

Se cheamă că erau legate într-un fel aceste două familii vecine, căci fraţii Buzescu îl sprijiniseră pe Radu Mihnea să se urce în scaun după moartea lui Mihai Viteazul.

Boierul Mihnea îşi întîmpină singur oaspeţii, l-ar fi plăcut să fie şi Catrina lîngă el şi se mira că ea, cunoscătoare a obiceiurilor apusene nu-l sprijină în această

elementară deprindere a ospitalităţii. Burhuş şi ai săi erau deasemenea miraţi, dar îşi înghiţiră nedumerirea.

Gazda îi conduse în grădină spunîndu-le cum cultivă franţujii legumele, ce este bun în metoda lor şi cum pornise şi el să facă o asemenea grădină cu ajutorul unui om adus de acolo.

— Să vă închipuiţi, boieri dumneavoastră, că grădinile lor au ziduri înalte de cărămidă şi florile nu pot fi văzute din afară.

— Atunci pentru ce mai seamănă flori ?

— Toate florile cuprinse acolo sînt ca să le taie, să le pună în casă prin vase. Aşa de mult le place să-şi împodobească palatele cu flori încît au căsuţe anume cu geamuri de sticlă în loc de coperiş, unde ţin iarna florile în straturi.

— Atunci, casele lor cu flori ce se ofilesc de pe o zi pe alta, trebuie să arate tristeţea caselor în care zace un mort, îşi dădu părerea Voica, înclînînd spre căinarea acestor oameni care aduc între zidurile caselor miros lînced de plante ce putrezesc.

—■ Iată aici două tufe de trandafiri aduse de acolo.

Oaspeţii se minunară de florile mai gingaşe ca cea mai fină mătase, mari şi parfumate, învoalte ca bujorul.

În timp ce le vorbea, boierul Buzescu se uita în toate părţile cu teama că o va descoperi pe Catrina, umblînd prin grădină cu tălpile goale şi cu pletele desfăcute, cum îi era obiceiul. Răsuflă uşurat cînd veni mama Saveta să-i şoptească că fata se află în cameră şi se îmbracă ajutată de Minodora. Nu era rău nici aşa, adică ea sal fie cea care apare ultima, ca una ce era aşteptată şi în jurul căreia se învîrtea interesul oaspeţilor.îi pohti la masă, le arătă locul unde să şadă fiecare, lăsînd locul din fata lui Alexandru liber, ca s-o priveas- că-n voie pe cea asupra căreia îşi va opri alegerea. Căci bătrînul nu se îndoia nici o clipă că fata îl va da gata pe musafir.

Alexandru auzise de Catrina, auzise lucruri ce se cam băteau cap în cap, că umblă prin păduri, netemîndu-se de lotri, că nu prea leagă' prietenii cu oameni de-o seamă cu ea şi mai degrabă intră prin casele nevoiaşilor, şi că e tare frumoasă, dar de o semeţie care nu prinde o fată de neam. Toate acestea şi pe deasupra sfatul părinţilor de a lega căsătorie cu urmaşa uneia dintre cele mai de seamă familii boiereşti din tară, îi dădeau emoţii mai rău decît unei fete mari.

Dar ceea ce i se înfăţişă privirilor la capătul îndelungatei aşteptări, depăşea închipuirea sa.

O fată înaltă, purtînd o fustă foarte înfoiată, lungă pînă-n pămînt şi o iie culeasă parcă de la una cu mult mai grasă decît ea, cu părul împletit în multe cosiţe legate cu panglici în toate culorile. Pe faţă avea nişte zgîrieturi din care mustea încă sîngele şi avea o faţă albă ca de cridă, un ochi părea umflat, iar privirile rătăcite căutau cu teamă la cei din jur.

— Am voie să mănînc, bunicule ? întrebă cu voce tremurată şi subţirică pe care bătrînul nu i-o cunoştea.

— Ce s-a întîmplat cu tine, fata mea ?

— Apoi domnia-ta nu ştii ? M-am zbenguit cu Mi- nodora şi are slujnica asta nişte ghiare ascuţite... S-ar cuveni s-o certi, bunicule.

— Da' sigur fata mea, bîigui bătrînul, nedîndu-şi seama pe data ce s-a întîmplat. Catrina dragă, dînşii sînt vecinii noştri, adăugă cu un glas în care se silea să pună un strop de bucurie.

Dar oaspeţii erau din cale-afară de stînjeniţi. Oricît de ciudate ar fi fost deprinderile boierului acesta umblat prin străinătăţi, era prea mult să le dea să înghită o asemenea gălușcă. Urmărind gesturile fetei ce părea să aibă minţile rătăcite, Alexandru se înnegrise de tot.

Catrina îşi sprijinise bărbia în pumni şi-şi cerceta oaspeţii cu ochii mijiţi şi o curiozitate ce nu se potrivea unei fete de neam.

C-da 274 coala 16

Văzîndu-i privirile batjocoritoare, boierul Mihnea îşi dădu seama că nu s-a întimplat nimic cu nepoata sa, nimic alt decît gustul ei nebunesc pentru pozne, iscat deodată în cel mai nepotrivit moment.

— Nepoatei mele îi cam place să se joace, încercă el să-i lămurească pe cei din jur, de data asta stăpîn pe sine. Nu-i vorba de jocul copilăresc, a cărui vîrstă a sărit-o. În Francia şi Italia, pe la curţile boierilor, se obişnuieşte un alt fel de joc, pus la cale din timp, cu oameni în toată firea, un fel de măscărici, ce se pricep să intre în pielea a tot felul de oameni, din toate straturile poporului. Catrina a fost cîştigată de jocul ăsta al oamenilor în toată firea şi iată, vrea să vă veselească şi pe domniile voastre...

— Mulţumim de asemenea cinste, zise jupîneasa Voi- ca strîngîndu-şi buzele. Noi sîntem mai proşti şi dacă veţi veni pe la noi nu veţi avea prilejul unei asemenea veseliri şi vom avea grijă să vă întîmpinăm cu straie curate.

Vorbe ce avură darul s-o scoată pe Catrina din amorţirea ei şi s-o facă să chicotească subţirel. Se întoarse către stăpînul casei şi-i zise fără stingherealâ, ca şi cum ceilalţi n-ar fi avut urechi :

— Prea mult mănîncă jupîneasa asta, tataie. Oare a- casă la ea n-are demîncare ?

Şi iacă aşa se face că oaspeţii plecară val-vîrtej, slujnicele care ascultaseră pe la uşi rîdeau pe înfundate dîndu-şi coate, boierul Mihnea simţi că furia îi încinge gîtul, ceea ce nu mai simţise demult, din tinereţea domniei sale, şi se duse orice gînd de încuscrire cu vecinii bogaţi.

Catrina se pricepu să se topească cît ai bate din palme pentru a nu întîmpina mînia bătrînului. Cînd acesta se mai linişti nitel după o preumblare prin grădină şi întrebă unde-i este nepoata, nimeni nu ştiu să-i spună de ea.

Fata îmbrăcase în grabă o rochie de amazoană din catifea verde îşi desfăcuse cosiţele şi încălecase calul preferat.

Era o întreprindere plină de veselie aceasta, mai ales că în cumpăna acestei amieze pusese în joc întreaga-i pricepere şi nu fusese greu să arunce de pe umeri o haină grea pe care alţii vroiau să i-o pună cu forţa. Călărea aproape de malul Coşuştei, spre izvoarele ei. După ce depăşi vreo două sate şi un ponor înălţat, de

forma unui pinten, se afundă într-o pădure cu multe poieniţe în care păşteau pîlcuri de vaci. O ţinu tot pe firul apei întunecate de arinii însetaţi să soarbă orice pată de lumină, pînă ce ţinta călătoriei sale se contură sub forma unei clădiri mătăhăloase, cu ziduri înegrite, o moară ce nu mai măcina demult, dar căpătase în ultima vreme o viaţă nouă datorită defrişării pe o mare arie în juru-i şi apariţiei unui luminiş îmbietor.

Ajungînd aici Catrina prinse curaj, îşi struni călu-ţul cu voce mare pentru a înştiinţa pe locuitorul morii de venirea sa.

Acesta nu întîrzie să-şi facă apariţia.

Era un bărbat înalt, cu plete castanii şi barbă mică, ascunzîndu-i o parte din cicatricea adînca de pe orazul stîng.

— Ce-i cu tine, jupînița! ? Cum de ţi-a dat voie boierul Mihnea să vii fără însoţitor ?

— Poate sînt un sol, căpitane, poate-ţi aduc o veste ce te va bucura...

— Să-i spui boierului Mihnea că-n două săptămîni poate trimite un car să ia stîlpii şi tot atunci să pună-n car şi cîţiva saci cu grîu că am reparat moara şi sînt în stare să'-i dau făină bună.

În urmă cu doi ani boierul Mihnea îi îngăduise lui Preda Milcoveanul, căci el era, să stea în această pădure a sa şi să vîneze. Din cînd în cînd să-i aducă ceva vînat, drept dijmă. Preda nu se mulţumise cu viaţa de vînător. Pusese zidărie nouă prin colţurile morii, pe unde bătea vîntul, micşorase încăperea cea mare făcînd trei camere bune de locuit, cu sobe de zid şi se apucase să dreagă roata morii, ştirbită de cupe. Treburile acestea îi luaseră ceva timp. Umblînd el prin satele din jur legase prietenie cu nişte oameni care se pricepeau să cioplească lemnul şi aşa drag prinsese de acest meşteşug care cere puterea braţului, încît se apucase să înlocuiască lemnăria morii, dar cu împodobiri căutate făcînd mai mult decît se cere unei mori. Boierului Mihnea îi plăcuse şi avusese atîta încredere- în el ca să-i ceară sa'-i lucreze o poartă pentru conacul său. Toată vara aceasta lucrase Preda, însoţit de un flăcău iute şi negricios, pe nume Toma, căruia deasemeni îi. era pe plac viata de pădurean şi nu se speria nici de jivine, nici de singurătate. Ciopleau în spatele morii, sub un şopron plin de aşchii şi de miros de sevă proaspăt scursă din fibra lemnului.

-— La înapoiere ţi-l dau însoţitor pe Toma, jupîniţă, şi altădată să nu mai vii neînsoţită.

— Azi nu-mi mai spui „duducuță”, așa cum se zice prin părțile matale ?

— Ai crescut, jupîniță, și tare mă tem că-i faci necazuri boierului Buzescu, care nu merită așa ceva.

Catrina își scutură pletele cu semeție. într-adevăr, îl cam supărase astăzi pe bunic, dar o să-i treacă lui... De unde știa căpitanul de tărășenia asta ? Era un om tare umblat, căpitanul. Odată o uimise vorbindu-i de baluri și ospețe, de feluri pretențioase de mîncare și de rochii cu podoabe ce-ți iau ochii. Făcuse chiar cîțiva pași de danț dinainte-i, apoi îi cîntase în nemțește un cîntec tulburător și trist, luînd atitudinea unui trubadur cu gesturi moi. Omul acesta svelt ca un jder, cu chip înnegurat și privire arzătoare, avea în sine mai mulți oameni, oșteanul, ocnașul, curteanul. în preajma-i, Catrina încerca o neliniște greu de lămurit și de pus în făgașul cuvintelor. „Apoi multă vreme se gîndea la el și cu nimeni alt nu-l asemuia.

—■ Și chiar nu vrei să știi ce solie ți-aduc, căpitane ?

— Din gura domniei-tale ascult orice veste, duducuță. Pusese de gîtul calului o desagă cu fîn și îi ștergea cu pricepere grumazul și spatele cu un șomoiog de paie.

— Tare mi-ar place, căpitane, să mă privești ca pe-un om în care-ți poti pune nădejdea. Nu am brațul tare, dar nici fricoasă[1] nu sînt și, la o adică, mă pricep să folosesc cuvintele ca pe niște arme.

— Asta prinde bine oricui, duducuță, și cred eu, femeile se pricep să folosească cuvintele mai bine chiar decît cei mai mulți bărbați.

Catrina își mușcă buzele cu ciudă. O trecea în rîndul tuturor femeilor și ea nu era una ca oricare.

— Mai zilele trecute am întîlnit în cale alaiul lui vodă mergînd către mînăstirea lui cea nouă. L-am urmat, și la un conac m-am înfățișat înainte-i și i-am cerut să nu te mai hăituiască și să[1] te pună iară în drepturi de boier. Ei, iaca ! Ce zici de asta ?

Preda nici nu se înfurie, nici nu puse la îndoială cuvintele ei. Mîngîia mai departe calul cu șomoiogul de paie, iar fața îi era ca de piatră.

— Să înțeleg că nu-ți este pe plac vestea mea, căpitane ?

— Nu trebuia să te bagi în treburile mele, jupîniță.

— Asta înseamnă că te temi de vodă mai mult decît vrei să! arăți. Să știi că eu nu m-am temut

deloc. Şi n-ai să stai aici tot restul vieţii făcînd pe morarul...

— Hai să mergem să-ţi dau o desăguţă cu caş dulce pentru boierul Buzescu.

Catrina îl urmă fără tragere de inimă.

— Şi chiar nu-ţi plac prietenii care să pună o vorbă bună pentru domnia-ta ?

— Tare vrei să-mi scormoneşti gîndurile, jupîniţă. Şi te socoteşti îndreptăţită s-o faci... Apoi într-un fel gîndeşte unul ca mine, hîrşit de viaţă, în alt fel mătăluţă obicinuită doar să ceri ca să ţi se dea. Crezi că vodă e bunicul matale şi noi, copiii care-i facem cereri ?

— Nu s-a arătat deloc supărat că vin c-o plîngere.

— Şi mai crezi că după ce-am zăcut un an la ocnă, pot fi cel dinainte ? Nu pentru ceea ce mă simt în stare, ci pentru felul cum mă vor privi oamenii. Şi iaca, mie îmi place viaţa aici în pădure. Faţă de multele întîmplări pe' care omul le are de întîmpinat, el trebuie să fie ca şarpele. Să schimbe o piele care-l strînge la subsiori, pentru una nouă. De ce rîzi ?

— Că ai zis că şarpele are subsiori...

— Are şi şiretenie, duducuţă. Se dă după loc şi cot.

— Domnia-ta, căpitane, eşti om dintr-o bucată, nu te mlădii ca şarpele, stărui Catrina în imaginea pe care şi-o făcuse despre Preda, imagine dragă inimii ei.

— Şi apoi, continuă acesta ca şi cum n-ar fi auzit-o, vodă m-a şi iertat de vreme ce mi-a dat drumul de la ocnă. Atîta doar, că n-are să mă socoată niciodată un credincios. de-al său. Ar fi. o nebunie din parte-mi să năzuiesc să mă ia pe lîngă sine şi să mă folosească,, cum a făcut-o fostul voievod. Ce sînt eu ? Un oştean, e drept, un oştean gata să-şi dea viaţa pentru domnul său, dar nimic mai mult. Vremea celor de felul meu a trecut. Brîncoveanu nu are nevoie de noL Are nevoie de oameni cu limba dulce şi gînduri bine ticluite, ca şi el.

Aşa că vezi, duducuţă, încercarea domniei tale de a-i vorbi pentru unul ca mine a fost pornită din gînd' bun, dar cu totul nesăbuită...

Catrina se îmbufnase.

— Nu mă supăr că mă certi, căpitane, dar tare rău îmi pare că ţi-ai ales viaţa aceasta nepotrivită cu rangul domniei-tale. Ce faci aici ? Creşti oile şi faci brînză şi caş, cioplesti lemnul şi poate că vei deveni un bun morar. Apoi nu-s destui ciobani şi morari dintre cei

oropsiți ? Dacă ai o moșie, precum spui, ai face bine să trăiești printre cei de-o seamă și de-un rang.

— Așa cum este viața aceasta, în ea îmi folosesc toate puterile și mă face să mă simt bărbat. Ți-am spus, duducuță, nu faci bine judecind cu mintea matale pentru unul ca mine. Și acum ai face bine să pleci, să nu te prindă seara pe drum. Iată, ai aici caș și ceva miere de albine. Să nu fi supurată pe mine !

Privindu-i pe cei doi călăreți cum se depărtează, pe Catrina însoțită de Tomiță, fostul căpitan de oaste își mușcă buza. Apoi își șterse sîngele cu dosul palmei mirîndu-se că n-a simțit durerea.

În luminişurile pădurii, învăluită de un abur ce putea fi al privirilor lui abia mijite, se legăna un trupşor firav şi drept, cel mai mîndru pe care-l văzuse vreodată. Era de mirare cum atîtea trupuri mlădii pe care le cuprinsese cu braţul nu i se păruseră atît de ademenitoare ca acesta, pe care nu-şi va îngădui niciodată să-l atingă. Se poate să te laşi tulburat, bărbat în toată puterea, hîrşit de toate necazurile, de o fată abea împlinită ? Iaca se poate... Se întoarnă spre şopronul cu lemne, se aşează la lucru, simţind securea uşoară, mai supusa ca oricînd voinţei sale.VORBE... ŞI RĂSUNETUL LOR

întoarcerea lui vodă în Bucureşti a avut loc la vreo trei săptămîni de la sosirea veştii despre înfrîngerea turcilor la Zenta.

Era în obiceiul domnitorului să facă popas la fiecare din moşiile sale întîlnite în cale, ori de la hotarul vestic, de la Cerneţi pînă la Bucureşti, erau vreo douăzeci, pe alte drumuri fiind altele, mai mari şi mai mici. Drumurile sale în oricare parte a ţării se făceau cu zăbavă mare, căci în fiecare seară poposea la altă proprietate a sa şi se interesa de felul cum merg muncile cîmpului, cerea, catastiful de cheltuieli, împărţea dreptate acolo unde ţăranii erau nemulţumiţi sau vătafii nepricepuţi.

Acum, dacă turcii îşi rumegau înfrîngerea şi nu mai erau presiuni ca vasalul lor să se prezinte pe cîmpul de luptă, Brîncoveanu îşi putea vedea în linişte de ale sale..

în cetatea de scaun vestea fu adusă de un pî'lc de călăreţi valahi ce fuseseră la bătălia de la Zenta şi *veneau* acum învinşi, dar învingători în speranţele lor şi dînd speranţe locuitorilor Bucureştilor.

Se vorbea că austriecii au nevoie de un mic răgaz pentru a-şi aduna forţele ca să intre în Ţara Românească şi să pună pe fugă şi ultimul picior de turc. Se vorbeau multe pe străzi, la tîrgul de cai sau prin dughene. Unii mai prevăzători, se gîndeau să-şi facă provizii din această[1] toamnă, căci, fără îndoială, la sfîrşitul iernii vor avea de întîmpinat multe. Negustorii îşi pregăteau beciuri încăpătoare în care să-şi ascundă mărfurile. Făceau chepenguri de fier pentru ca adăpostul să fie mai sigur în caz de incendiu. Dar şi pentru a se feri de furturi, de care nu duceau lipsă.

În decurs de o săptămînă fură prădaţi patru negustori turci din Tîrgul de Jos. Fapt nemaiîntîlnit, ştiut fiind că hoţii, dacă vor fi prinşi, vor căpăta de trei ori mai grea pedeapsă decît pentru un furt făcut la români.

Ahmed, mătăsarul, cel de la care cumpăra toată floarea boierimii mătăsuri atît de fine încît dacă cu-

prindeai bucata cu două mîini şi suflai pe dedesupt, ea se umfla şi flutura ca o pînză de păianjen, suferi pierderea cea mai grea.

Văzînd dis-de-dimineată rafturile goale, turcul se aşează pe podea şi prinse a se legăna în stînga şir-n dreapta, smulgîndu-şi părul din cap.

Oamenii adunaţi în juru-i, îl căinau. Oricum, era turcul lor, îşi dădeau bineţe în fiece dimineaţă, nici măcar harem n-avea.

Din murmurul care-l împresura pe păgubaş, se ridică vocea lui Radu care tocmai se îndrepta spre lucrul său, la armeanca Edirne :

— Lasă Ahmed, că toate sînt de la Alah.

— De la Alah este, dar mare năpastă este. Tocmai aveam marfă bună, adusă cu două căruţe de la Istanbul. Ai, ai, ai! Ce mai mătase, se răcorea palma, cînd o prindeai în ea. Şi inima se răcorea, zise turcul prinzînd a se bate cu pumnii-n piept, acolo unde se afla inima văduvită de această plăcere.

— Eu zic, şi Vintilă, starostele şelarilor, care prinse a cuvînta, făcu o pauză pentru a cîştiga atenţia celor din jur, eu zic să punem toţi mînă de la mînă, să trimită Ahmed o căruţei la Istanbul, după alte mărfuri. Ne-o înapoia el banii, că e cinstit.

— Da, cu dreptate este, întări Scarlat, zăbunai cunoscut, că şi Ahmed a sărit cînd a fost de i-a ars dugheana lui Para-Chiară.

Oamenii din jur încuviinţară spusele celor doi. Dacă ar fi dat turcii puhoi, ar fi sărit cu toţii să-i căsăpească. Dar cu acesta era altceva. Il ştiau de tinerel cînd vindea la o tarabă afară şi legea creştinească o respectase, adică nu legea o respectase, căci se ducea în fiecare seară la moscheie şi nu mînca carne de porc, ţinînd-o De-a lui, dar avea cuviinţă faţă de vecini şi nu-şi adusese tot calabalîcul obiceiurilor lui pe pămîntul acesta care avea să-i primească şi oasele.

Hai Ahmed, zise şi Vîlcu, vecinul lui, bogat nu vei mai fi tu, dar nici nu te vom lăsa să zaci pe duşumelele goale.Tirgul fusese cuprins de frămintare ca şi cum Dîmboviţa devenise un rîu vijelios care ameninţă să care totul la vale.

Cîţiva flăcăi bătură la poarta postelnicului Dumitraşcu Caramanlău. Il asigurară că de va fi nevoie, ei îl vor alege căpitan şi vor porni cu el la oaste.

— Dar nu v-a cerut-o nimeni, oameni buni!

— Eu, postelnice, am un iatagan din cel turcesc. Seceri cu el ca dintr-o coasă şi nu-s deloc nevolnic cînd îi m'inuiesc.

— Mie mi-au răpit tătarii o soră şi poate a venit vremea de răfuială.

— Şi ia ce năzuieşti, Ichime ? S-o regăseşti pe soru-ta ?

Postelnicul Caramanlău îi ştia pe aceşti băieţi. Lucrau sub îndrumarea lui la ridicarea, turnului curţii domneşti. Acela în care vodă adusese multă pulbere pentru tunui negru şi hidos care era în stare să scuipe ghiulele. Băieţii se socoteau apărătorii turnului atunci cînd el avea să-şi arate folosinţa, deşi nimeni nu-i tocmise pentru asta.

În mahalaua tăbăcarilor se svonise că s-a tăiat un viţel din care au curs valuri de sînge verde. Verde ca fierea, iar viţelul avea pielea, moale şi mătăsoasă cum tăbacarii nu mai văzuseră.

Un .străin care se pripăşise în oasele ruinate ale boierului Staicu Merişanu din capătul Podului de Pămînt, putea fi văzut tot mai des pe ulițele tîrgului, înfăşurat înir-o mantie neagră care flutura în vînt, cu o pălărie cu clape pe urechi, ce voia să spună celor din jur că nu-l interesează zvonul tîrgului. Florea, ucenicul lui Scarlat, povestea că s^a întîlnit cu această umbră în răspântia ce da spre mahalaua calicilor. îi căzuse ceva de sub pelerină şi Florea s-a aplecat să i-l. ridice. Era o cutie ciudată. . Cînd i-a înmînat-o. a simţit atingerea unor degete reci, scheletice şi i-a văzut obrazul de fantasmă, cu ochii roşii, scăpărători şi cu doi colţi ieşindu-i dintre buzele . ca sforile.

Femeile: adunate pe podeţele Dîmboviţei spălau ţoalele copiilor şi găseau mai multă putere s3 le frece dacă gurile le mergeau neostoit :

— Vă spun toate astea că Florea a văzut arătarea aşa cura vă văz eu pe voi. De departe aducea a corb care luase mărimea unui om, dar de aproape era înfricoşător, zicea înfierbîntată o femeie cu braţe roşii ire- cînd cu năduf o cămeşoaie de în.

— Ia te uită[1]! se minună una mai tinerică, ducînd mîna la gură şi lăsînd pentru asta rufa în apă, cît pe-aci să i-o ducă unda.

— Ei, lasă, făcu neîncrezătoare o suratăcu dinţi mari, care-şi ridicase colţurile basmalei în creştetul capului astfel încît pielea feţei ei arăta acum două culori : una ca arama cea veche pe pometii obrajilor, alta mai gingaşe, rozalie chiar, în apropierea urechilor, unde fusese proteguită de marginile legăturii. Nici dracul nu-i aşa de negru precum îl zugrăvesc oamenii. O fi şi ăsta de care ziceţi vreun nefericit care vrea să-şi ascundă urîţenia de ochii oamenilor. Că au şi urîţii un loc sub soare, nu numai frumoşii.

— Eu ştiu de la maică-mea, continuă cea cu braţe roşii, că în preajma războaielor răsare cîte-o aiătare din astea care bagă lumea-n sperieţi. Deh... nu-i a bună !

— Ai văzut-o tu?

— Fereasc3-mă sfîntul! Atîta mi-ar trebui...

■— Nu mai fă atît pe sperioasa, soro, o luă din nou în răspăr cea cu dinţi ca de cal. Ai pune reteveiul pe arătare aşa cum faci cînd vine bărbatu-tău beat acasă şi ar fi vai de mama ei.

Femeile de lîngă ea izbucniră în rîs şi hora rîsuluî se întinse mai departe, la cele care auziseră bine despre ce este vorba. Uşor mai rîd femeile cînd sînt numai între ele, făcînd din rîsul acesta un gard cu ostreţe, îndărătul căruia se simt la adăpost de trecători.

Radu era unul dintre puţinii locuitori ai tîrguhii care ştia cîte ceva despre misteriosul personaj cu pelerină neagră. Domnul Mrazec. Venise din Cehia în urmă cu doi ani. Boierul Frigevacă îl adusese să înfiinţeze un atelier de plăci de faianţă pentru sobe, aşa cum văzuse în Olanda şi la nemţi. Cumpărase pentru aceasta casele vechi ale lui Staicu Merişanu care după hainirea boie.rului trecuseră în proprietatea scaunului domnesc. Deşi dără!pău.ate, domnitorul ceruse un preţ ridicat pe ele, iar pentru înfiinţarea atelierului de ceramică adăugase un bir usturător.

Boierul Ilie Frigevacă socotise că face să scoată atîţia bani din buzunar. Curînd, toate vîrfurile Bucureştilor vor fi cîştigate pentru sobele cu smalţ colorat, cu amoraşi şi păstorite în relief.

Cuptorul fusese construit în curte şi activitatea meşterului şi a celor trei lucrători ai săi era la vedere pentru toţi gură-cască. Veneau unii să vadă anume ce roboteau oamenii în jurul dogoarei la care s-ar fi putut coace sute de pîini. Lucrătorii purtau pieptare din piele

scorojită, erau svelţi şi tăcuţi, luminaţi de flăcări păreau nişte arătări de aramă de pe un tărîm îndepărtat.

C-Sutînd loc pentru un atelier al său şi găsind că fierăria şi cărămidăria se potrivesc de vreme ce folosesc focul aşişderea, apoi că oamenii ce se perindă pe aici i-ar fi şi lui buni clienţi. Radu venise la jupîn Frigevacă, cerîndu-i să-i închirieze un colţ din curte pentru fierărie.

Se văzuse astfel vecin cu omul cu pelerină neagră, a- •apariţie atît de singulară în tîrgul Bucureştilor. Ceea ce ştia ei despre cărămidari, oameni veşnic nespălaţi, lu- crînd goi pînă la brîu şi căpătînd din lunga convieţuire cu lutui o piele scorojită, lipsită de strălucire, nu se potrivea cu omul acesta curat şi subţire care -te cerceta cu priviri pătrunzătoare. Nu-ţi venea la îndemînă să fii privit astfel, dar îţi dădeai seama că un om cu mintea ageră te poate privi numai în acest fel. Lui Radu i se năizărise că aşa cum există o măsurare a puterilor la trîntă, e posibilă o înfruntare cu puterea minţii şi tare ar fi vrut să nu fie socotit un nevolnic de omul acesta. Începuse să se îmbrace îngrijit, îşi rădea obrazul şi se spăla de trei ori pe zi. În timpul lucrului purta un şorţ de piele, iar cînd ieşea în tîrg punea cămaşa curată ca să nu lase să se vadă că fumul şi funinginea l-au luat în stăpînire.

În seara aceasta, dUpă un obicei care se repeta la fiecare sfîrşit de săptămînă, proprietarul locului se aşe- tzase la masă cu, cei doi chiriaşi ai săi şi cu Voicu Merişanu, fiul celui căruia îi aparţinuseră casele acestea. Boierul Frigevacă, om cu inima largă îl lăsase să locuiască câteva camere dimpreună cu bunica şi cu sora sa. TînăTul acesta crescuse cam neîmplinit dar nimeni nu se aştepta să fie altfel. După ce îi spînzurase tatăl şi ceilalţi duşmani dinlăuntrul tării se retrăseseră ca guzganii în găurile lor, Brîncoveanu slăbise strînsoarea şi se făcuse a uita de familia Merişanului căreia îi luase şi cenuşa din vatră.

Boierul Frigevacă nu avea fii. 11 luase pe acesta pe lîngă sine, învăţîndu-l să-i ţină în bună regulă registrele cărămidăriei. Şi-l învăţase că boieria fără avere e mai rea decît cea mai cumplită sărăcie. Să facă bine să-şi ia gîndul de la tagma boierească, care-l scuipase ca pe un dinte stricat. E bine să călătoreşti numai în carîte şi să calci pe covoare moi, păstrîndu-ti picioarele mici şi adăugind osînză la dos, ca un berbec de rasă, dar se poate trăi şi altfel. El, unul, numai de două generaţii boier, simte nevoia să facă ceva de folos şi care să-i sporească averea. Poate şi Voicu s-o ia de la

capăt, adunînd şi pregătind pentru fii ce-i va avea, o nouă boierie.

Era acest Ilie Frigevacă, un munte de bărbat, cu obrajii moi, veşnic umeziţi de transpiraţie, nasul coroiat şi doi ochi negri, arzători. Vocea hîrîită, se urnea anevoie, punctată de pufnituri scurte, pe nasul veşnic în suferinţă. Omul acesta nu-şi ieşea niciodată din fire, era prietenos cu toţi, iar casa sa părea o hrubă, cu pereţi netencuiţi, cu blănuri de urs şi castor, mirosind puternic a casă de vînător. Traiul său în mijlocul tîr- gului părea să-i găsească îndreptăţire numai în nevoia de a pune mereu cîte ceva la cale şi de a avea cît mai mulţi spectatori ai înfăptuirilor sale. Construise un pod peste Dîmboviţa fără a cere aprobarea stăpînirii, pe vremea cînd Brîncoveanu era ispravnic al Bucureştilor. Fusese chemat în faţa Divanului pentru această faptă a sa şi plătise încăodată cît îl costase podul, deşi acesta folosea tuturor. Se apucase apoi să facă o tăbăcărie, dar şi de data asta intrase în conflict cu stăpînirea, căci strica apele Dîmboviţei într-un punct de unde tîrgoveţii luau apă.de băut.

Cu toate poznele sale, Brîncoveanu nu-i arăta supărare prea mare. Se mulţumea să-l stoarcă' de bani şi să-l certe ca pe un copil despre care ştii că nu porneşte cu gînd rău, dar o dă mereu pe-alături.

— într-o zi o să-ţi vină în gînd să muţi tirgul în codrul Cotrocenilor şi o să te pun la poprealâ, să nu-mi găseşti vină, boierule.

Pînă una-alta, Iliuţă Frigevacă pusese bazele acestei cărămidării, cu zapis în regulă, pe care, dîndu-i-l, domnitorul spusese că cel puţin un timp va fi liniştit dinspre partea pornirii acestui boier de a răscoli lumea.

Era limpede că Iliuţă' nu putea trăi în Codru, deşi-i plăcea nespus de mult vînătoarea. Mai mult decît aceasta îl plăcea să se înconjoare de tot felul de oameni.

în fiece sîmbătă făcea o masă mare pentru care conducea îndeaproape pregătirile. Aşa mîncăcios cum era, se înfrupta dinainte numai cu plăcerea de a-şi per- peli degetele deasupra grătarului sau plitei, de a savura arome dintre cele mai neobişnuite a unor feluri cărora alţii nu le ştiau potriveala : fudulii de porc în saramură, pilaf din maţe de oaie, iepure în sos de vin, pulpe de căprioară cu scoarţa rumenită, bune pentru dinţi puternici, de lup tînăr.

Se aduna pentru aceasta numai cu oameni care mîn- cau cu plăcere, rangul neavînd rost într-o asemenea treabă.

Cînd fuseşe chemat prima dată, Radu se minunase. Să stea la masă cu boierii? Mai apoi văzuse că boierul acesta nu se arată niciodată în caftan, nu soarbe narghilea, ba nici carîtă nu are, ci un cal cu spate lat, în stare să poarte o asemenea matahală. Iar dacă oamenii îl întîlneau la loc mai puţin umblat, îl luau drept lotru, nu boier.

— Ce zici, domnia-ta, boier Iliuţă, de vorbele care îmblă prin tîrg? vru să ştie Voicu, silindu-se să mănînce pe îndestulate ca să fie pe voia binefăcătorului său.

— Care vorbe ? Acelea despre copilul cu două capete sau acelea despre bunul nostru Mrazec, căruia i-a ieşit vorba că ar fi vrăjitor ?

Cel despre care pomeni astfel înălţă privirile întrebătoare, apoi, dacă văzu că nimeni nu căta spre el mai mult, deşi-i rostise numele, zîmbi şi întări cu un „la, la" participarea atît de vagă a persoanei sale la conversaţie. Venea întotdeauna la aceste ospeţe, deşi mai mult ciugulea. Boierul Iliuţă[1] nu se supăra şi nu-l îndemna să mănînce, dîndu-şi seama că asta ar fi ca şi cum ai încerca să îndeşi într-un sac mititel mai mult decît putea el cuprinde.

Iohan Mrazec avea mîini gingaşe cu pielea străvezie, chipul subţire cu ochişori vioi şi o gură frumos modelată, de om cu inimă largă. De unde se vede ce înrîurire nefastă avea îmbrăcămintea sa ciudată asupra imaginaţiei unuia ca Florică, ucenicul care n-avusese curajul să-l privească în faţă şi mai degrabă fugise, ferindu-se din calea pelerinei negre, ce flutura pe lîngă trupul firav ca nişte aripi ameninţătoare de hultan. Aici, la cărămi- dăria lui Frigevacă, el avea rostul potrivirii culorilor pentru smalţurile cele încîntătoare. Lucra singur într-o cameră dosnică a casei în care cu greu primea pe cineva. Voicu se număra printre puţinii care fuseseră primiţi acolo, aşa că nu era să întărească zvonurile care umblau prin tîrg, tocmai el, care cîştigase încrederea cehului.

— Nu despre asta vreau să zic, ci dinspre primejdia de a veni războiul pe pămîntul nostru. Se zice că nemţii au prins coraj şi au de gînd să-i zdrobească de tot pe turci. înainte de a ajunge la ei acasă sîntem noi şi nu cred să se sfiască să ne încalce.

— Ia, ia, clătină Iohan capul aprobator, cam la aceasta reducîndu-se participarea sa la sfatul în limba neînţeleasă.

— Al naibii neamţ, doar n-o fi el piază rea, zise boierul Iliuţă priyindu-l cu duioşie pe cehul care vorbea nemţeşte.

Acesta zîmbi încîntat, ca unul ce se bucură că e luat în seamă.

Boierului Iliuţă, cu buzele unsuroase de friptura de mistreţ pusă dinainte, nu-i venea la îndemînă să se gîn- deasca la treburi întortocheate, în timp ce-şi desfăta cerul gurii cu arome plăcute.

— Deh, ştiu şi eu? Nemţii au acum drept comandant pe Eugeniu de Savoia, cel mai destoinic dintre toţi generalii din Evropa. Se prea poate să pună ei ceva la cale.

— Dacă[1] se hotărăsc să ne calce, vom fi ca iepurii sub copita zimbrului, zise Voicu Merişanu, cu o tăinuită bucurie că astfel, nemţii îi vor răzbuna tatăl.

Aceste vorbe nu erau deloc pe placul lui Radu. Ori- cît se simţea el de gîdilat că e primit la masa boierilor, care, fie vorba într*» noi, nici prea boieri nu erau, şi oricît ar fi vrut să le fie pe plac, nu-l putea lăsa pe boierul cel tinerel să zică asemenea vorbe de ocară.

— Apoi, să-mi fie cu iertare că mă bag, dar nu ştiu despre ce fel de iepuri vei fi vorbind domnia ta, boier Vorcule. Despre noi, cei mulţi, nu cred să fie potrivit a vorbi aşa. Vom fi noi mulţi, dar n-am dovedit-o că sîntem şi fricoşi. Poate lupi, asta mai degrabă. Că aşa devine omul la o adică, dacă unul dă peste ograda sa fără să-l întrebe.

Voicu Merişanu surise dispreţuitor şi trist.

— Hm ! O să te întrebe Brîncoveanu pe tine sau pe alţii ca tine ! El trudeşte doar pentru slava şi îmbogăţirea lui.

Iliuţă Frigevacă îşi şterse gura cu dosul palmei şi deşertă pe jghiabul gîtlejului o stacană cu vin. Apoi, sim- ţindu-se întremat, se lăsă în spătarul scaunului. Încru- cişă mîinile mari-pe pîntec şi închise uşurel pleoapele, semn de adunafe în^sine.

— N^mi place cum vorbeşti, Voicule. Nu-i bine să laşi patima din tine să-şi scoată trîmbiţele de aramă ca să împuiezi urechile celor din jur. Că[1] nu-ţi este vodă la lingttrea, asta e o treabă ce nu poate fi schimbată. Dar *fl\I* te pripi să vorbeşti despre treburi ce nu le-ai pătruns. Brîncoveanu e mereu cu ochii aţintiţi pe talerele puterii turceşti şi a puterii nemţilor. Balanţa asta nu-şi va aduce niciodată talerele la aceeaşi înălţime şi e în- trvo veşnică legănare. Pe undeva, pe la mijloc, sîntem noi. Nu că am hotărî înclinarea unui braţ într-o parte sau alta, dar putem face ca mişcarea să fie mereu

nesigură şi, oricît de mic, se află şi rostul nostru pe undeva. Nu putem schimba mişcarea talerelor, dar cunoscînd-o, putem dobîndi preţul liniştii noastre. Crezi tu că degeaba ţine vodă la curte canţilerie mare, cît una de la o curte împărătească ? Au poate nu ştii de asta. Eu am avut prilejul să intru acolo şi să mă minunez de cîţi oameni se îndeletnicesc cu scrierea unor scrisori în toate limbile pămîntului. Aceste scrisori sînt trimise la toate curţile Evropei. Unele dintre ele nu cuprind veşti cine ştie ce importante. Uite, noi sîntem bine sănătoşi şi ne-ar face mare plăcere s*ii* ştim de domita, cutare principe sau duce, sau ce-o fi el, acolo. Se simte omul mîngîiat că e băgat în seamă ? Se simte!... Aşa, o veste, ca între bunii vecini. Nu strică să ai prieteni. Şi printre toate acestea, se întîmplă să afli o tre- buşoară ce poate să-ţi fie de folos. Asta e politihia lui Brîncoveanu, după cîte înţeleg. Nu m-a întrebat pe mine dacă-mi place, dar dacă m-ar întreba, zău că aş zice ia fel din toată inima. Că mai află lumea de noi şi noi ele ale lumii. Cînd ştii de toate, poţi preîntîmpina unele necazuri. Nu Voicule, nu ai dreptate. Brîncoveanu e mintos tare şi nu-i va lăsa nici pe nemţi, nici pe turci să se ridice pe trupul acestei ţărişoare. Cu şiretenie, cu asigurări de credinţă, îi face şi pe unii şi pe alţii să stea la locul lor. Zici că îi e gîndul la îmbogăţire şi la moşiile lui? Aici drept ai grăit. Dar dacă-i pe-aşa, nu crezi că vrea să şi le păstreze? Fiind aceste moşii răs- pîndite pe tot întinsul ţării ajunge să vadă ţara întreagă ca pe moşia sa. Şi să-i fie oarecum dacă se părăduieşte ?

Avea limbă ageră boierul Frigevacă şi în capul său mare gîndurile se legau şi se deznodau cu multă uşurinţă.

Dar lui Voicu Merişanu îi era necaz că răsuceşte astfel lucrurile încît îşi scoate dreptatea lui la lumină.

— E rău şi sîngeros. în beciimle-easei domneşti are unelte de tortură cu care striveşte glezn&l^ oamenilor şi strînge ţeasta pînă spune nenorocitul şi celeste şi ce iau este.

— Băiatule, ai toate pricinile să-l urăşti. Ai dreptate. E rău cu cei pe care-i simte duşmani. Dar ai atîta mărinimie să recunoşti că*j* poate fi un om rău, dar un domnitor bun ? Aşa după cum Antonie Vodă, bunicul ne- vesti-şi, a fost un om bun, dar un prost domnitor ?

Voicu Merişanu se făcuse palid şi pusese privirile în pămînt. S-ar fi cuvenit să se ridice furtunos de la această masă şi să nu mai pună piciorul pe aici. Mda... S-ar fi cuvenit... El însă nu-şi putea îngădui una ca asta. Era un învins şi învinşii nu-şi pot îngădui să-şi dea frîu

liber pornirilor după cum nu pot găsi în cugetul lor acea fărîmă de noblețe ce se cheamă mărinimie.

Cînd ridică capul, țeasta-i pleșuvită prea devreme era albă și îmbrobonată de sudoare. Descleștă cu greu buzele:

— Nu pot fi mărinimos.

— Haide-de ! Nu-i nici o nenorocire. Nu aduce nici pe departe cu ciuma sau pelagra. Să ne bucurăm mai bine de ' ' ~ ul ăsta și, printre altele, să știi că nu mi-aș fi rerea dacă nu mi-ai fi cerut-o.

VI

DRUMURI PE APA ȘI PE USCAT

Din gloata turcilor care se înapoiau la Istanbul după înfrîngerea de la Zenta s-a desprins o parte care a luat calea apei, de la Turnu Severin pe Dunăre, în jos.

Printre ei se afla și un tînăr svelt cu fața smolită, care ședea mai mult pe puntea vasului, amestecîndu-se cu marinarii și întrebînd de rosturile pînzelor și ale navigației.

Era ghiaur tînărul acesta, dar Mehmed pașa, căpitan important în oastea sultanului, îi arăta multă prietenie. De aceea toți de pe vas îl socoteau al doilea în rang după Mehmed pașa, iar căpitanul corăbiei prînzea întotdeauna împreună cu aceștia doi. Doar la apusul soarelui, cînd toți se aplecau cu frunțile la podea ascultînd chemarea unui muezin imaginar, tînărul se topea în cabina lui.

Altfel, vorbea turcește ca toți ceilalți, iar pe cîmpul de luptă își arătase vitejia purtînd costum de spahiu.

Acum umbla mai mult cu capul descoperit, și marinarilor le făcea plăcere să-i vadă profilul în zorii zilei, profilul frumos, mîngîiat de pletele negre, ondulate.

Un tînăr ciudat crescut se vede prin palate, căci numai aceștia vorbesc blajin cu oricare muritor, se arată stîngaci în fața celor cu apucături repezite și se iasă înșelați de șiretenia unora hîrșiți într-ale vieții. Lui dacă-i spuneai o vorbă, apăi era vorbă, nu punea la îndoială buna credință a celui mai prăpădit dintre marinari. Și nici nu-ți venea la îndemînă să-l înșeli, prea era curat, limpede ca o picătură de cristal și în apele ochilor umezi, ca de căprioară, citeai doar interes și bucurie de a vorbi cu oricare om întîlnit în cale.

Sprijinit de parapetul punţii încerca să schiţeze contururile Balcanilor pe o foaie de hîrtie. Nu-i reuşea şi, nemulţumit făcea metodic cîte un cocoloş şi-l arunca în apă. O urmărea apoi cu privirile, asemuind-o cu aripa frîntă a unui pescăruş. Era pentru prima dată cînd făcea drumul acesta pe Dunăre şi, rupt de viaţa obicinuită, nu-i era greu să facă un salt înapoi, în timp, în- chipuindu-se în convoiul de corăbii al cuceritorilor romani. Trebuie să se fi spăimîntat tare în vîrtejul de la Cazane, poate şi-au pierdut acolo ceva corăbii şi vor fi socotit că e cam sălbatic acest capăt de lume.

— Te-ai sculat dis-de-dimineaţă, Demetrius. Se vede că nu-i îmbietor somnul pe apă.

Era Mehmed paşa cu o înfăţişare mai bună decît ieri, cînd suise pe puntea vasului.

— Este prima oară cînd merg pe apă şi mă gîndeam. că nu-i deloc rea viaţa de marinar.

— Ehei! Şi aceasta încă nu-i nimic. Să vezi pe mare ! Se întîmplă să fie în aşa fel săltată corabia de crezi că nu vei mai pune niciodată piciorul pe uscat.

— Cred că apa le e dragă oamenilor pentru că unește uscaturile. Oricît ar călători, tot spre un liman tind..

— Nu ştiu ce să-ţi spun, Demetrius. Marinarii vorbesc., despre mirosul apei care-i tulbură şi-i atrage. Şi cred; că aşa este. Oamenii nu se gîndesc totdeauna la rostul lucrurilor, nu se întreabă „de ce” şi „cum” ? Răscolirea lucrurilor pe dedesuptul lor rămîne pentru cei care-şi: pierd vremea prin biblioteci şi trăiesc departe de viaţă. .Asta la voi se cheamă filosofie.

— Dacă nu mă înşel, Mehmed paşa, asta e o piatră aruncată în grădina mea. îmi plac cărţile, dar nu mă ţin departe de viaţă. E drept că dacă n-aş fi cunoscut niciodată lumina slovelor, n-aş fi avut motiv să-mi placă -cărţile. Dar şi atunci s-ar fi ivit o cale pe care să curgă nevoia de adevăr ce zace în mine. Cine ştie ? Taica, Dumnezeu să-l ierte, a învăţat trei limbi fără a urma vreo academie. Şi le vorbea curgător ! E drept că nu-i deajuns o singură hărăzire în viaţă. Avînd bani şi rang între oameni, ţi-i mai lesnicioasă aplecarea asupra cărţilor.

— Dar citi nu sînt care au şi bani şi rang, dar au minţi greoaie şi oable ! Ba se bucură din plin de respectul celor din jur!

— Asta cam aşa este...

— La voi, creştinii, ăsta e răul cel mare ! Oamenii

■ de rlnd se ridică cu greu. Sînt o sumedenie de stăvili care le taie calea. Apoi o sumedenie de boieri şi boiernaşi care-şi transmit privilegiile din tată-n fiu şi se ţin
■ de ele chiar dacă scapătă. La noi, coranul ne învaţă să ne respectăm la fel, chiar dacă unul poartă straie ponosite şi altul e îînveşmîntat numai în scumpeturi. Afară •de sultan care are drepturile lui nediscutate, gloata cea mare se conduce după aceste îndrumări ale credinţei. Este unul activ şi priceput în socoteli? Devine negustor şi poate sta la masă cu vizirul. Are altul înclinaţii spre mînuirea armelor ? Nimeni nu-i stă în cale să se înalţe pînă la rangul de căpetenie. Ba recunoaşterea meritelor merge pînă acolo încît cei de altă credinţă nu sînt ţinuţi deoparte. Ia-l pe acest grec, Mavrocordat, care a fost numit Exaporit, sfătuitor de taină a-l sultanului, şi care cu nimic nu e ţinut mai prejos decît însuşi vizirul. Prin meritele lui s-a ridicat şi oricare altul în locul lui
■ ar fi putut s-o facă. Ascultă-mă, Demetrius, a noastră va fi lumea, că numai o asemenea orînduială în care cei buni şi înzestraţi sînt ajutaţi să se ridice, poate merge departe, cuprinzînd popoare după popoare.

Dimitrie, fiul fostului domnitor al Moldovei, bătrînul 'Constantin Cantemir, îşi plecă creştetul cu părul negru-corb în faţa trufaşului închinător al Coranului. I se părea cel puţin caraghios, ca după înfrîngerea de la Zenta în care turcii pieriseră cu sutele. Mehmed să vorbească despre stăpînirea lumii. Numai cu o zi în urmă era morocănos şi sub tăietura sprâncenelor drepte şi subţiri ochii se duseseră rău în găoacele lor, scăpărînd ca amnarul cînd şi cînd, priviri duşmănoase. Acum nu părea mai împăcat cu lumea, nici mai senin, dar prinsese o asemenea limbariţă care dovedea cu prisosinţă zguduirea edificiilor dinlăuntrul său.

Dimitrie, Mitruţ, cum îi ziceau cei apropiaţi, socotea bătălia la care fusese drept un spectacol interesant. Turcii erau buni soldaţi, instruiţi îndelung şi cu grijă, totuşi... începînd de la asediul Vianei pierduseră luptă după luptă. Privind apele mîloase ale Dunării, malurile sale dogorite de soare, Dimitrie încerca să înţeleagă care era cauza acestor pierderi. Şi, în general, de ce după o perioadă de glorie, mari oştiri pornite să înghită noi şi noi teritorii, cum au fost cele ale lui Tamerlan sau ale lui Alexandru Machedon, arată o slăbiciune sau mai multe slăbiciuni care duc la pierderea a tot ce au cîştigat, cu risipă de energie, aur şi sînge.

Față de celelalte două imperii care s-au destrămat înainte de a fi luat un contur statornic, acesta turcesc părea bine consolidat între hotarele sale. Un grup mare de mongoli din preajma munților Altai, luîndu-și numele de la forma de coif a acestor munți, deci Tu-Iciu, au pornit în val puternic înspre Soare-Apune. Ce-i va fi îndemnat în nestatornicia lor ? Și apoi, după atîtea peregrinări, de ce s-au oprit la porțile Bizanțului ? Cîte generații vor fi ars pînă[1] s-a conturat dorința de a stă- pîni cetăți bogate, de alții construite ? Din oboseala atîtor peregrinări se va fi ivit ea? Din înțelegerea că stăpînirea aurului și a mătăsurilor cer ziduri bine păzite ?

Atîtea întrebări care se iscau în mintea tînărului Dimitrie și cărora nu se grăbea să le dea un răspuns. Lasă... va veni el și răspunsul. Limpede îi era doar faptul că timpul e un iscusit vrăjitor, care preface în a-lambicul său configurația spirituală a unui neam, fă-cîndu-l ca pe acesta: din nestatornic și dezordonat, cu gust pentru goana care era tot una cu libertatea, un popor prevăzător și iubitor de comori, cu gust pentru zăbavă și desfătări alese, păzind cu strășnicie între zi-durile palatelor aceste desfătări.

Poate că înclinația spre lîncezeală îi era proprie ehiar cu multe sute de ani în urmă, cînd călărea prin stepele Asiei, după cum, statornic fiind acum, ducea dorul cavalcadelor de odinioară. Tot timpul e acela ce face să se afirme una sau alta din trăsăturile unui neam, el dospește, frămîntă și preface aluatul alcătuit din mii de părticele.

Dimitrie auzi un geamăt slab care venea de sub punte.

Coborî treptele unei scări înguste și se trezi în cala întunecoasă, scăldată de duhoarea grea. Pînă cînd se obișnui cu întunericul nu reuși să zărească decît cîteva pete albe care aveau o mișcare lentă, de neînțeles.

Făcu cîțiva pași și izbi o legătură de cîrpe stîrnind un geamăt slab care-i dădu fiori.

Se aplecă. Din întuneric, aproape de obrazul său, sticliră doi ochi teribili care-i deteră fiori.

— Apă... dă-mi puțină apă.

Se grăbi din nou în susul scărilor împiedicîndu-se în anteriul lung. Cînd se întoarse, rămase în ușe, neș-tiind încotro s-o apuce. O siluetă ageră se desprinse din întuneric, îi luă[1] cana din mîini vorbindu-i răstit :

— Înălțimea-ta n-are ce căta aici.

Acum distinse gemete venind din mai multe părţi. Se simţi ruşinat că el gîndea la rosturile istoriei, cu pretenţia de a se situa pe o înălţime de unde contempla mai convenabil vastitatea ei, în timp ce aici, în duhoarea şi întunericul calei, erau chiar faptele istoriei.

Făcu cîţiva paşi în direcţia unde nimerise adineauri.

— Nu mi-ai adus apă. Vai, vai... o să mor aici ca un cîine.

Obişnuindu-se cu întunericul Dimitrie îşi putu da seama că cel care se tînguia astfel e scurt şi puţintel la trup.

— Eşti rănit grav ?

— La mînă. Ticălosul ăsta de Nazîr zice că-s alţii mai rău ca mine şi nu şi-a dat osteneala să-mi schimbe legătura.

— Aerul ăsta împuţit te poate ucide. Ce zici, te poţi sprijini de mine cu braţul sănătos, să te scot afară, pe punte ?

Nazîr, infirmierul, răsări lîngă ei şi-l certă pe bolnav cu răutate :

— Ţi-am spus să te potoleşti. Peste o zi ajungem şi tu o să ai destulă viaţă în tine ca să cobori de pe vas. Pe cînd cinstitul Kemal, iacă, s-a prăpădit.

Dimitrie Cantemir rosti apăsat:

— Pe acesta îl voi lua să-l duc pe punte. Tu ai şi aşa destui bolnavi în grijă.

— Treaba înălţimii-voastre. Mă voi plînge căpitanului.

Văzînd că nu putea cîştiga sprijinul infirmierului, Dimitrie hotărî să facă singur treaba aceasta. Dar întîmpină refuzul rănitului care, se pare, era înfricoşat de infirmier.

— Ia ascultă ! Eşti bărbat sau eşti cîrpă ? Pune braţul sănătos pe după gîtul meu şi foloseşte-te de picioarele tale dacă nu cumva ai cîlţi în ele.

Împovărat astfel, era greu să suie scara îngustă. 11 cuprinse pe după mijloc, şi aşa, strînşi unul într-altul, amîndoi subţirei, se strecurară, păşind întîi unul apoi altul, treaptă cu treaptă. îl conduse într-un colţişor mai ferit pe punte şi-l chemă pe servitorul său să-i aducă o haină din blană de oaie, pe care-l culcă pe rănit. A- cum putea să vadă că era aproape un copil, ceea ce ierta văicărelile sale.

Chipul albit arăta că pierduse mult sînge şi după ce desfăcu legătura de la umăr folosind multă apă ca să se dezlipească sîngele închegat, putu să-şi dea seama că era vorba de o rană urîtă de tot.

— Te simţi în stare să rabzi durerea ca să! trăieşti ?
— Vreau să trăiesc !
— Atunci e bine. Strînge dinţii căci voi încerca să fac tot ce se poate face.

Căută o bucată de fier şi negăsind altceva mai bun decît un vîrf de lance hotărî să se mulţumească cu ea. îl puse pe servitorul său, bîtrînul Necula, să încingă un foc pe o bucată de tablă. Pe vas se găsea ceva mangal, folosit pentru frigerea cărnii la mesele căpitanului.Văzînd pregătirile rănitul începu să plîngă r

— la cîrpa asta şi strînge-o între dinţi. Dacă nu rabzi durerea, putreziciunea asta îţi va cuprinde tot trupul.

De la prima atingere a fierului roşu băiatul leşină. Dimitrie încercă să lucreze repede, îşi fripse degetele, deşi învelise capătul fierului în cîrpe, dar era stăpînit de gîndul că numai aşa poate dezlipi partea putredă a cărnii. Important era să „nu pătrundă prea adînc, dar nici să nu lase sămînţă din ceea ce era mort.

În locul care sfîrîia încă de la arsură puse o bucată de camfor măruntită. O purta totdeauna la gît pentru a se feri de ciumă şi alte molime şi gîndi că mirosul lui pătrunzător va topi rămăşiţa de puroi.

Îl lăsă pe Necula să înfăşoare braţul în fîşii de pînză curată, iar el se duse la marginea punţii să verse din el răul care-i răscolise măruntaiele. Duhoarea grea a cărnii arse îi stăruia încă în nări.

Necula aduse un vas cu apă cu care-l stropi pe cel leşinat. Turcului îi clănţăneau dinţii, iar ochii vroiau parcă sa-i iasă din orbite.

— Curaj, băiatule! Diseară vom pune piciorul pe pămînt şi de va fi nevoie, vom găsi noi un medic.

— Credeam că tu eşti medic.

— Altfel nu te lăsai pe mîna mea, nu-î aşa? Lasă că treaba a mers destul de bine. Nu am atins tendoanele şi nici osul. S-ar putea să mişti încă braţul. Cum îţi zice ?

—■ Firuz, înălţimea-ta.

După ce sorbi nişte supă[1] caldă, băiatul adormi.

Privindu-l, Dimitrie se întreba cum de făcuse treaba aceea atît de repede şi fără să-i tremure mîna. O făcuse sub un imbold care-i spunea că nu trebuie să întîrzie nici un minut. Acum, că totul se înfăptuise, simţea un tremur ciudat în braţele care mînuiseră fierul, iar băiatul ăsta neîmplinit şi speriat în faţa morţii, îi părea o fiinţă apropiată, cunoscută de multă vreme.

Ajuns la Istanbul, Dimitrie găsi o misivă de l'a Antioh Cantemir, domnitorul Moldovei, care îl îndemna să vină la Iaşi, căci pregătirile de nuntă au şi început şi va trimite după mireasă îndată ce-l va şti pe el pornit la drum. Lucrurile trebuie să fie aranjate astfel încît el să sosească la Iaşi măcar cu o zi înaintea logodnicei.

Misiva aceasta în care nu apărea nici măcar odată numele logodnicei sau al locului de unde venea ea, lăsa să se strecoare printre rînduriile sale o undă de mister. Acest mister puse stăpînire pe sufletul tînărului cu plete negre, mai mult decît bucuria întoarcerii pe malurile Bosforului, printre cărţile şi dascălii săi.

Nu o cunoştea pe logodnică. O alesese încă tatăl său cînd era în viaţă şi numai moartea sa neaşteptată amînase nunta. Logodnică mai bună ca aceasta nici că se putea. Poate că dacă tatăl ei, Şerban Cantacuzino ar fi fost încă în viaţă şi în scaunul Ţării Româneşti, n-ar fi dat-o după fiul unuia ce se ridicase dintre boiernaşii din ţinutul Bugeacullui. Aşa după cum urmaşul lui, Brîncoveanu, nu primise să-i dea pe una din fiicele sale lui Antioh, atunci cînd acesta trimisese peţitori la Bucureşti. Erau trufaşi aceşti coborîtori din neamul lui Ioan Cantacuzino, unul dintre împăraţii Bizanţului.

Iată, el fusese mai norocos. Şi nu numai pentru numele cel răsunător al familiei din care se trăgea domniţa, nici pentru averile pe care le avea încă, în ţară şi la Istanbul, ci mai ales că ştia sigur că ea învăţase cu dascăli greci şi astfel va discuta cu ea filosofie şi poezie. N-ar fi răbdat lîngă el, de-acum pentru tot restul vieţii, o femeie ştearsă, preocupată doar de dulceţuri şi şerbeturi, de volane şi înnegrirea sprîncenelor.

Trimis din copilărie la Stambul să chezăşuiască domnia tătîne-su, Dimitrie avea o imagine vagă a vieţii de familie şi a legăturilor ce se stabilesc între soţi. Ea îi venea din poveştile spuse de Necula şi din ceea ce văzuse la familiile grecilor din Fanar.Oare ce doreşte o tînără să găsească la omul cu care se va însoţi ? Îi ajunge un apărător, care s-o pună la adăpost de greutăţi ? Dacă ar fi numai atît, relaţiile dintre soţi sînt oricum, sărace. Ar trebui ceva mai mult, ceva care s-o determine pe femeie să spună în oricare ceas al vieţii sale : „acesta e singurul om pe care vreau să-l ştiu alături". Ceva atît de mult încît să se potrivească dulcei încheieri a poveştilor care ti-au legănat copilăria: „şi au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţe...ª

Se poate şi altfel, ştia el bine.

în urmă cu cîteva luni, fusese în casa unui grec bogat din Fanar. La masă, mulţi negustori cu soaţele împopoţonate în mătăsuri foşnitoare, cu degete încărcate de inele. Căci dacă grecoaicele din Grechia au păstrat buna tradiţie a simplităţii, acestea, ale parveniţilor rupţi de ţara lor, aveau la îndemînă dresurile şi sulimanurile pentru cadîne şi le foloseau cu bucuria cu care ar fi

ridicat perdeaua haremului desfătîndu-şi privirile cu ce părea acolo tainic şi ademenitor.

Una dintre musafire era frumoasă şi fără sulimanuri. Cu pielea decolteului strălucitoare, ca de sidef, cu bustul opulent şi gîtul neted, avea ochii migdalati şi focoşi, buzele, o provocare arzătoare. O chema Teofano. Şe- zînd lîngă soţul ei, gras, chel şi cu faţa unsuroasă de transpiraţie, atrăgea privirile tuturor.

Dar ea n-avea ochi decît pentru un tînăr căpitan de vas, care aducea niţel a căpetenie de tîlhari. Era limpede că gesturile unduioase, rîsul gîdilat al femeii, privirile ei neruşinate, toate îi erau adresate comeseanului cu vajnice mustăţi răsucite.

Dimitrie întorsese privirile de la acest spectacol mai impur ca un dans de cadînă. încerca să-şi strunească furia împotriva femeii care-şi înşela bărbatul în văzul tuturor. îşi zicea că mai bun e haremul care ascunde femeia, acest autor al răscolirii celor mai neaşteptate simţăminte, haremul care desparte viaţa bărbatului în două, eliberîndu-i partea bună a firii, pentru activităţi echilibrate, rodnice.

Acum socotea că o asemenea judecată era cam prosteasca. Pentru simplul motiv că dădea dreptate orîn- duielii musulmane, folosind argumentele religiei creştine, care vestejeşte dragostea dintre bărbat şi femeie. în definitiv, creştinismul, tot dintr-o parte a Orientului, a pornit. Un Orient pesimist, niţeluş scîrbit de lascivii tatea iubirii, îndreptîndu-şi faţa spre ascetismul ţinuturilor aride care oboseau fiinţa umană, o îndemnau la resemnare şi dezgust.

Ceea ce se va statornici între el şi Casandra va fi altfel decît tot ce cunoscuse pînă acum. Va fi o căsnicie de boier moldovean, cu tabieturi ce se vor repeta zi de zi, după acelaşi făgaş. El îi va arăta soaţei că cea mai mare parte a zilei o va închina cărţilor, tot mai multe, de care năzuieşte să se înconjoare. Dar dacă ea, crescută ani bunicei printre nemţi, e pregătite? pentru altfel de viaţă ? Dacă e o prinţesă trufaşe şi va fi urmărită toată viaţa de gîndul stirpei alese din care se trage socotindu-l pe el cu mult mai prejos ?

Eh! Să-i stea la îndemînă un cal năzdrăvan, să dea o fugă pînă în preajma ei, s-o vadă cum e cu adevărat, şi abia apoi să-i spună fratelui său : „da, aceasta e domniţa cu care vreau să mă însoţesc !”

îi văzuse portretul pictat într-un medalion şi trimis la Iaşi încă de pe cînd trăia tatăl său. Era frumoasă domniţa, dar ce fel de frumuseţe era aceea ? Una care se iubeşte pe sine, searbădă şi plicticoasă, sau

una focoasă, nesătulă, ca a grecoaicei Teofano ? Tatăl Casan- drei dăinuia în amintirea oamenilor ca un om nestă- pînit, focos şi tiranic. Dacă fiica îi moştenise firea, ar fi putut să şi-o ascundă în ochii lumii în virtutea unei bune educaţii, dar ea ar fi ieşit la iveală în relaţiile de zi cu zi, din casă.

El, unul, era prea mic pentru a-şi arăta năzuinţele. Va rămîne toată viaţa în umbra fratelui mai mare şi cu cît acesta va sta mai mult în scaunul Moldovei, cu •atît mai bine va fi. Sigur că lui i se datora privilegiul de a se însoţi cu o prinţesă de neam Cantacuzin şi nu se csivenea să mai facă pe mofturosul faţă de cîtă osteneală îşi dăduse Antioh.

Acestea erau gîndurile ce i se învolburau sub frunte, după primirea scrisorii de la Iaşi.

Cercetă cuierele cu haine pregătite de Necula şi nu-i plăcu că acesta pusese prea multe caftane. De cînd trăieşte la Braşov, domniţa Casandra se va fi dezobiş- nuit să vadă asemenea veşminte ce răpesc bărbatului sveltcţea firească, îl arată lînced, legat de sofale şi butci.

Puse în locul lor veste şi jiletci lucrate din timp la croitorul ambasadorului francez. Trimise după Ahmed pantofarul să-i croiască cismulţe din piele şi cît mai grabnic.

Apoi hotărî să facă un drum la Ianache, negustor de giuvaeruri din Fanar, pentru un dar pe care vroia să-l facă domniţei. După traiul prin corturi şi pe cîmpul de luptă preţ de cîteva luni bunicele, preumblarea pe străzile întortocheate ale bazarului era tare plăcută.

Aici casele se sprijineau una de alta, îndesate şi dărăpănate, de aveai credinţa că scoţînd una dintre ele, celelalte s-ar fi prăbuşit pe dată. De altfel, de starea lor jalnică îţi dădeai seama mai ales dacă intrai în ele, mici hrube cu pereţii« coşcoviţi şi tavanul aproape de creştetul capului. Dar ce nevoie aveai să pătrunzi înă- untru cînd toate cele erau scoase la vedere sub razele soarelui şi colbul drumului ?

Tăvi de alamă pe care erau scrijelite versete din Coran, brocarturi grele de culoarea purpurei şi adamas- tului, pumnale cu tăiş iute şi plăsele din email colorat, vase pentru ars mirodenii, filigene micuţe, atît cît să bei odată din ele, papuci, caftane şi cingători, toate aşteptînd să fie duse în penumbra răcoroasă a seraiu- rilor, pentru bucuria unor zile molcome, asemănătoare unele cu altele.

Dar pe cît îi plăceau ulicţele colorate ale negoţului, pe cît îl lăsau fără suflare palatele cu zeci de

turnulețe fragile, părînd în lumina apusului să se frîngă o- dată cu ultimele raze ale soarelui, ca tijele unor uriașe flori înflorite numai pentru o zi, pe atît îl întristau străzile Fanarului.

Erau mucezite. Mizerabile. Lipsite de orice avînt și invenție în construcție. Cu pereții soioși sau cu tencuiala căzută, lăsînd să se vadă cărămida ca niște gingii dezgolite.

Cînd fusese pentru prima dată poftit în asemenea case, îl surprinsese bogăția și curățenia din ele.

Să-ți îndrepți pașii spre o casă aducînd a hîrb, a vas naufragiat populat de șobolani.

Să intri ținîndu-ți respirația.

Și să te trezești într-o casă cu covoare persîene, cu pereți albi, proaspăt văruiți, adunînd liniștea în colțul icoanelor, unde ardea totdeauna o candelă ca în iatacui copilăriei. Dușumelele erau ceruite, pe mese se aflau fețe albe ca neaua, iar perne moi, împodobite cu atlazuri sau țesături cu fir, te îmbiau la tot pasul.

Dimitrie înțelesese mai tîrziu că grecii din Fanar sînt peste poate de umili numai cu fața pe care o arătau turcului. Ca să nu-l supere sau să-i trezească neîncrederea. Pe stradă purtau haine cenușii sau cafenii. Cînd ajungeau acasă, puneau straie bogat împodobite. Dacă[1] încheiau un tîrg se văicăreau, roteau ochii a neputință, lăsîndu-te să crezi că își smulg din carne micșorarea prețului și numărau banii în pungi tocite și soioase. Ajungînd acasă deschideau casete cu încrustații de sidef sau emailuri fine și orînduind galbenii în ele gustau încîntarea de a avea mica lor fîntînă reținută din acest nestatornic fluviu al aurului.

Dimitrie primise modul de viață al grecilor din Fanar așa cum ei îl primiseră ca pe un bun creștin ortodox. Dar dacă trebuia să rămînă[1] pe mai departe la Stambul, și trebuia, ca o garanție pentru domnia fratelui său din Moldova, avea de gînd să se rupă din acest cartier.

Avea știință că printre bunurile pe care doamna Maria le va da de zestre fiicei sale se număra și o proprietate a lui Șerban vodă de pe înălțimea Sanciacdar locussi din ținutul Cornului de Aur. Acolo Șerban începuse construirea unui palat ale cărui ziduri le ridicase pînă la 25 de coți. Dar trebuise să întrerupă lucrările la porunca înaltului vizir, care socotise că nu se cuvine ca palatul unui creștin să stea în apropierea reședinței sultanului de la Terhane Serai. Proprietatea rămăsese a urmașilor lui Șerban. Chiar dacă ei se ascundeau acum sub aripa austriecilor, credincioșii doam-

nei Maria de la Stambul făcuseră tot posibilul ca vizirul să uite că ea aparţinea principelui hainit. Dar situaţia aceasta n-ar fi putut continua multă vreme. Doamna Maria făcuse bine promiţînd-o viitorului ginere, care era bine văzut de Înalta Poartă. El spera să capete încuviinţarea de a continua înălţarea palatului aceluia. Cu timpul, prin mişcări bine calculate, ca la şah, fără a arăta freamătul pripelii...

Giuvaergiul Ianache îl primi într-o încăpere unde oaspeţii se puteau aşeza după voie, fie în primitoare banchete italieneşti, arcuite ca nişte gondole, fie pe perne din brocart, răspîndite pe duşumea şi avînd la îndemînă tot mermetul pentru fumat din narghilea. Primind el lume fel de fel, nobili de la curţile apusene, dar şi trimişi ai seraiului, se îngrijise de răgazul în care ei aveau să contemple frumoasele pietre pe care le punea dinainte. Prin colţuri ardeau mirodenii în că- ţui de argint, iar lumina pătrundea îndulcită prin vitralii cu flori multicolore. Interiorul era desfătător fără a supăra prin bogăţie şi podoabe. Ianache însuşi arăta ca robul acestui interior, o piesă necesară a lui, mic, gheboşat, cu ţeasta pleşuvită cu pielea gălbuie, niţeluş speriat de o pricină pe care nu o descopereai nici cînd erai gata să ieşi pe uşă, în posesia unei casete cu giuvaerul ales, uşurat de mulţi galbeni, dar legănat de me- lopeea dulce a glasului lui Ianache, care reuşea să te convingă că ai devenit stăpînul unei piese ce nu se mai găseşte pe lume.

Dimitrie descoperise că puterea lui Ianache se află nu numai în vorbele cîntătoare, ci mai ales în privirile ochilor mari şi negri care te cercetau cu duioşie ca pe un prieten aşteptat.

în vreme ce înşira pe pluşul roşu al măsuţei sale coliere cu peruzele, cercei lungi avînd prinse în ţesătura firavă de argint boabe lungi de lapis-lazzuli, inele cu rubine şi adamasturi, diademe aruncîrid în jur flăcăruile reci ale briliantelor limpezi, cingători de argint cu frumoase paftale, degetele lungi şi delicate ale făuritorului lor le mîngîia cu gingăşie. Niciodată nu-ţi punea dinainte una sau două piese, spunîndu-ţi: „iată, aceasta e cea mai potrivită pentru o femeie pe care vrei s-o împaci, sau pentru o logodnică sau pentru o femeie răsfăţată ale că'rei priviri vrei să se oprească mai mult asupră-ţi". El îţi înşira dinainte cît mai multe şi cît mai diferite, spunînd în ce împrejurare se potriveşte fiecare şi aveai în cele din urmă credinţa că a- legerea ai făcuto singur. Şi nu puneai niciun moment la îndoială că

giuvaergiul cunoaşte sufletul femeii şi reacţia ei va fi cea dorită.

Dimitrie alese o broşe de aur cu peruzele, cercei şi brăţară aidoma, căci numai albastrul delicat al acestei pietre se potrivea unui suflet curat de fecioară.

Rămînea ca Ianache să-i trimită a doua zi caseta cu un om de încredere. În timpul ce rămînea pînă la chemarea muezinului, Dimitrie îşi îngăduia răgazul unei băi la una dintre cele mai procopsite caravanserai-uri din Stambul. Aici veneau negustori bogaţi şi slujitori de vază, ba şi străini, toţi uniţi în dorinţa de a scăpa de sila prafului şi năduşelii, dîndu-se ca nişte mieluşei pe mîna băieşilor voinici care le frămîntau carnea scoţînd din ea oboseala, pentru a-i face să se simtă uşori şi liberi în mişcări. Aici nu se puneau la cale treburi importante. Oamenii nu încercau să-şi citească gîndurile şi firea. În năzuinţa trufaşe de a se arăta persoane de vază nu-i mai ajutau veşmintele lăsate la chelar. Şi multora dintre cei ce păşeau pragul feredeului le va fi trecut prin minte că agoniseala trudnică a unui ipochimen mîndru şi fă'los stă mai degrabă în haine şi ea cade aici, la poartă, dinaintea chelarului, precum foile de ceapă, retezate una cîte una. Poate de aceea puternicii zilei au un feredeu al lor, simţindu-se mult micşoraţi de înfăţişarea miezului lor uman în văzul cunoscuţilor şi necunoscuţilor. Dar rămîneau destui pentru care plăcerea de a asuda în aburi curaţi era mai mare şi mormăiau supuşi sub labele cu degete agere ale vlăjganului care le frămînta carnea.

Ba se găseau unii, puţini ce-i drept, care, în timp ce priveau pe cei descătuşaţi de griji, compuneau înaintea ochilor minţii înfăţişarea lor de pe stradă şi o puneau alături de aceasta şi cercau să iscodească ce-i adevărat în firea lor atunci cînd te întîmpinau pe drum şi ce e prefăcătorie. Printre aceştia se număra Dimitrie, dornic foarte de a cunoaşte firea oamenilor. Dar mai era cineva care-şi lăsa mintea să meargă venind aici, nelăsînd abureala s-o împîclească ca pe geamul cel rece.

Era Ildîrîm, mai marele Agiei din Stambul. Un bărbat oacheş, cu sprîncene frumos desenate, ca de femeie, cu zîmbet şiret în colţurile ochilor prelungi, un bărbat ce nu-şi lăsase trupul să se împăneze de prisosul mîncărurilor savurate pe îndelete, sprinten fără grabă. cu muşchii şi încheieturile strunite numai atît cît îi trebuie unui tigru pus pe pîndă. Dacă-ar fi ştiut cei veniţi aici cît sînt de descoperiţi înaintea privirilor sale, nu numai prin lipsa hainelor, l-ar fi ocolit.

Dimitrie ştia, dar nu se temea de el. Dacă ar fi stat înscris undeva nivelul înţelepciunii şi şireteniei fiecăruia, în cartea Profetului sau a lui Dumnezeu, nivelul robului Dimitrie s-ar fi arătat cu mult mai sus. Preafericitul posesor ştia asta, ştia *cu* el se poate coborî la nivelul cutăruia sau cutăruia şi se poate face plăcut clacă vrea, nesuferit dacă o doreşte. Lui Ildîrîm îi căzuse cu tronc, dar nu ca o mîncare grea, pentru care se cere să faci niţeluş efort ca s-o macini, ci ca una aleasă, în prada căreia te poţi lăsa fără grijă. Cădeau neîncrederile tigrului una cîte una în faţa beiului tînăr pe care-l ştia de copil socotind că a contribuit şi el cu ceva la ridicarea unui om de altă natură clecît cele cunoscute, căci nu iubea aurul, nici femeile şi nu avea altă dorinţă decît de a se înconjura de cărţi, acest bei. Ildîrîm, pus să-l vegheze de-aproape dăduse lămuriri vizirului, atunci cînd fusese întrebat, că tînărul acesta, care se pregăteşte să scrie o istorie a Imperiului Otoman nu va unelti niciodată împotriva închinătorilor Coranului şi nici nu năzuieşte să stea în scaunul unuia dintre Principatele române. O anume înţelepciune culeasă' din cărţi l-a învăţat că nu e un bun cîrmuitor cel înclinat să afle tainele lucrurilor din natură după cum un cîrmuitor ce năzuieşte la răgazul pentru sfatul cu cărţile va fi adînc nefericit dacă nu-l are. Nu, nici vorbă să semene cu grecii din Fanar. Mai degrabă aduce cu unii călători din Anglia şi Francia, oameni dornici să se aibă cu toată lumea bine, care socotesc că prietenia se poate întinde la sute de leghe numai prin scrisori, neîncrezători în puterea politichiei şi nepricepuţi în treburile ei.

Acum, altă poznă! Beiul vroia să alcătuiască o carte despre muzica tu/rcească. Putea fi văzut prin moschei alaiuri de dreptcredincioşî, dar şi în caravanseraiuri, pe unde cîntau meterhanalele, şi mai bune şi mai rele.

Ildîrîm ştia că Dimitrie fusese în campania din Transilvania, şi văzîndu-l acum după multe luni lipsă primi salutul ceremonios al tînărului bei, răspunzîndu-i la fel de ceremonios şi întrebîndu-l dacă înfruntarea bărbătească de pe cîmpul de luptă nu i-a secat dorul de a se interesa de muzică, lucru gingaş şi de periferie pentru un bărbat ce se înalţă către puterea vîrstei.

— Îşi are şi el rostul lui, efendi. Marile înfăptuiri adună în juru-le şi unele mărunte. Se întîmplă adesea ca, după trecerea vremii, tocmai acestea mărunte să pună în adevărata lor lumină pe cele mari. îmi aduc aminte, pe cînd eram copil, nişte ţă'rani au băgat plugul într-un deal sterp, care le şedea la inimă cu goliciunea

lui. Şi au dat la iveală o mulţime de oale de lut şi vetre şi ceva ziduri. Nici cei mai bătrîni din sat nu-şi aminteau să fi fost vorba de o aşezare prin partea aceea. Se pare că ele zăceau acolo de sute de ani. I-a fost dat taman lutului celui pieritor al oalelor să vorbească despre vremuri îndepărtate.

Îldîrîm asculta cu ochii mijiţi, ca şi cum l-ar fi interesat spusele beiului. În sinea lui îşi zicea că mai multă pagubă au aceşti evropeni cu faţa îndreptată spre trecut, decît un bătrîn închinător al lui Alah, care stă în praful drumului şi nu se clinteşte cînd o armată trece pe lîngă el. Acesta, baremi, o face spre mîntui- rea sufletului, pe cînd înflăcăratul bei din faţă-i o făcea chiar numai pentru propria-i plăcere.

Dimitrie însă, păstra acea amintire ca pe un galben greu în punga de mătasă a sufletului. îl chemase atunci un ţăran să-i arate o urmă într-o cărămidă veche. Urma unui picior avînd locul călcîiului mai apăsat. îl îndemnase să pună piciorul lui în acea urmă. Şi coconul domnesc o pusese. Iar

ţăranul acela, cam hîtru de felul său, zîmbise a rîdere şi-i zisese: „ia aminte, ai încălţat o opincă năzdrăvană, ce te va purta hăt, departe şi-ţi va prilejui întîlnirea cu cel ce a purtat-o altădată şi care acum şade poate în împărăţia lui Sîn Petru”. Iar Dimitrie se înfiorase la gîndul acestei călătorii închi-puite

.Asudînd acum pe îndelete în feredeul cu mozaicuri rămase de pe vremea Bizanţului, cu unele părţi adăugate de turci, nişte stîlpi cu arcuri şi tavanul pictat cu stele, Dimitrie se gîndea că vorbele acelui ţăran hîtru şi opinca năzdrăvană l-au învestit cu o putere tainică : el vedea într-adevăr oamenii despre care scria,

îi văzuse pe cei pomeniţi în cartea sa *Divanul, sau gîlceava înţeleptului cu lumea,* îi şezuseră aievea dinainte şi nu era o putere de lepădat aceasta în care pe lîngă cele trei dimensiuni ale spaţiului mai avea una în care se mişca în voie.

— Şi cum zici că te va ajuta acest lucru mărunt, cum este muzica, să scrii despre istoria turcilor ?

— Aş vrea să' ştiu care sînt elementele arabe din această muzică şi care vin mai de departe, de cînd turcii se aflau în stepele Asiei centrale, laolaltă cu alte neamuri mongole.

— Cu asta chiar nu pot să te ajut, zise Ildîrîm, cu voie bună şi degajare, ca şi cum în puterile lui stăteau multe, foarte multe, dar acest nimic îi scăpa pentru moment, deşi, în nesfîrşita-i bunăvoinţă, mai avea timp să se gîndească la el.

— Pe vremea cînd turcii ascultau de şamani, aşa cum ascultă cumanii şi tătarii, cred că le ajungeau sunetele ascuţite, rupte unele de altele, sunete ce încordau întreaga fiinţă şi o pregăteau pentru ritualul ce avea să urmeze. Muzica arabă e mai melodioasă, o- rientată spre legarea părţilor şi legănare.

Ildîrîm deveni solemn :

— Muzica aceasta de la Alah vine şi nu ne este dat s-o judecăm.

Dimitrie se înclină cu aerul său de voioşie cuceritoare :

— Poate că[1] mie îmi este dat şi o fac cu gînd bun, efendi. Vezi, domnia-ta ? Melodiile au avut şi ele soarta lor şi s-au păstrat trecînd din gură-n gură. Dar dacă la un moment dat, lanţul acesta s-ar rupe, adică unele n-ar mai plăcea şi n-ar mai fi repetate, atunci ar fi date uitării pentru totdeauna. Eu aş vrea să găsesc un mijloc de scriere a acestor melodii ca ele să rămînă în paginile cărţilor. Lucrul acesta e deja înfăptuit la alte neamuri şi dacă aş reuşi s-o fac, credinţa musulmană ar trage folos de pe urma lui. Şi Eutherpe, dea- semeni.

C-da 274 coala 17

Ildîrîm efendi dădu aprobator din cap, nu fără a-şi încrusta în minte numele acestei femei care avea să tragă folos de pe urma muncii beiului, în egală măsură cu credinţa musulmană. Dar oricum ar fi fost nu găsea pricini sa se supere pe tînărul ghiaur. Era ceva în cutezanţa lui care-i plăcea. O cutezanţă ce i-ar fi prins bine şi în cariera militară, dar nu era rău deloc că nu şi-a ales o asemenea carieră şi că vitejia îi stă în vorbe pe care le desfăşoară, adevărate evantalii multicolore în faţa

oricui, fără sfială!. Un om ce-şi consumă înţelepciunea în vorbe poate fi oricînd dibuit şi îndeobşte nu e primejdios.

Firea mlădioasă a lui Dimitrie, uşurinţa cu care prindea obiceiurile neamurilor care trăiau în vechea capitală a bazileilor, purtîndu-se după loc şi cot, îl ajutau să cîştige prietenii. Cu musulmanii era prevenitor, respectîndu-le obiceiurile şi avînd grijă să strecoare a- tunci cînd găsea prilejul că un înaintaş din partea tatălui fusese tă*ar, de unde şi numele de Cantemir, de la Temir-Han, Temir-Can, ceea ce atrăgea multă bunăvoinţă pentru acel strop de sînge mongol din vinele sale ? la ambasada franceză se dovedea un perfect cunoscător al etichetei de la curtea Regelui-Soare ; prieteniile cu oamenii lui Brîncoveanu erau ocolite şi nici nu trebuia o grijă deosebită pentru aceasta, cunoscută fiind duşmănia domnitorului Ţării Româneşti pentru vecinul său. Dar cine ştie ce va rezerva viitorul ? Prietenia dintre Brîncoveanu şi domnitorul Moldovei ar fi putut fi de folos celor mulţi, chiar dacă ei, ca persoane, nu se puteau suferi. Gîndul ăsta îi trecu fulgerător prin minte lui Dimitrie, în timp ce privea pardoseala din mozaic a băii pe care se zbenguiau delfini svelţi printre valuri încremenite... Spartă pe alocuri, dar cu culorile încă vii, ea se păstra de pe vremea cînd senatorii bazileului îşi dădeau întîlnire aici, Ca şi marea bibliotecă şi silueta Sfintei Sofia, îi evocau lui Dimitrie vechiul Constantinopol. Brîncoveanu se simţea şi el legat de vechiul imperiu bizantin. În alt fel decît el, avînd pretenţia unor legături de sînge şi năzuind să refacă fastul curţii bizantine, pe cînd el, Dimitrie, nu năzuia decît să' absoarbă cît mai mult diii cărţile rămase. Nemulţumirea unuia faţă de celălalt era că nu recunoşteau întîietatea celui ce stătea dimpotrivă. Şi niciodată n-aveau a o recunoaşte. Dar chiar atît de depărtaţi în alcătuirea lor tainică nu erau, cum de pildă era Dimitrie de acest turc cu care şedea liniştit de vorbă.

VII

DOMNIŢA CASANDRA

Indreptindu-se spre capitala Moldovei, Dimitrie sim-, ţea că devine tot mai tinăr şi că, de fapt, aceasta e o întoarcere în timp.

Dealurile Moldovei scrijeleau pe linia orizontului contururi atît de perfecte, line şi cumpătate, încît nici nu simţeai nevoia unei arhitecturi care să dea omului siguranţă. Aici totul părea clădit pentru mîngîierea omului : pădurile răcoroase, crîngurile înmiresmate, a-

pele întîlnite la tot pasul şi-i erau îndestulătoare o- mului căsuţele cu acoperiş de şindrilă, căci cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea afară, în toate păT- ţile fiind loc să-şi desfăşoare puterea şi energia.

În schimb, laşul îi apăru mai mărunţel de cum îl lăsase. Casele parcă intraseră la apă. Palatul domnesc era o casă ceva mai arătoasă, făcuta numai pentru locuit, nu şi pentru fală.

Antioh, fratele mai mare, îl primi cu ochi strălucitori de dor şi-l potopi cu o mulţime de întrebări des- . pre cunoştinţele lor comune de la Constantinopol. A- . poi îi dădu de ştire despre pregătirile pentru nuntă. Domniţa Casandra sosise şi se afla în casele visterni- cului Iordache Ruset. Pînă la nuntă se cade să stea deoparte de palatul domnesc, deşi, dacă Dimitrie doreşte s-o vadă, va fi primit acolo cum se cuvine unui logodnic.

O aripă a palatului fusese pregătită pentru ei. în grajduri fuseseră adunaţi douăzeci de viţei şi zece vaci, care vor fi perpeliţi în frigări pentru ospăţul de nuntă. În gheţăria cea mare se aflau zeci de burdufuri cu vin de diferite feluri, şi mai acrişor pentru prostime şi mai aromit pentru feţele alese.

— Grija ta, frate, mă mişcă adînc. Dar, mă ştii, nu-s iubitor de lume multă şi zarvă.

— De data asta va trebui să le primeşti, Mitruţ. Vor veni invitaţi de la muscali şi leşi de la cerchezi şi cazaci. Se va duce vestea şi la cei ce nu-s invitaţi şi tare va fi pe placul meu stropul de venin pe care-l va face netrebnicul acela de Brincoveanu, cînd va afla că te-ai însoţit cu fata lui Şerban Cantacuzino. Poate va fi ceva mai mult decît un strop. Drepturile tale la scaunul Valahiei se pecetluiesc astfel într-un fel neaşteptat pentru el. Doamna Maria, mama Casandrei, nea trimis act întărit prin care vă lasă trei moşii din ţară, plus domeniul din Stambul, de pe înălţimea Sangiacdar locussi. Moşiile din ţară le vei primi cînd te vei ridica în scaun.

— ...Dacă lucrul acesta se va înfăptui vreodată...

— Se cade să ai încredere. Tinereţea ta îţi dă dreptul la aşteptare, iar banii lăsaţi de taica îţi vor netezi calea.

— Aş vrea ca lucrul acesta să se înfăptuiască datorită meritelor mele.

— Ei! Ca totdeauna, cu capul în nori, frate! Pe un asemenea lucru vei auzi mai rar. Obişnuieşte-te cu alcătuirea lumii aşa cum este ea şi nu căta s-o faci după tine.

Certîndu-l astfel, Antioh înclină capul pe un umăr şi-l cercetă pe acest tînăr cu înfăţişare plăcută', cu păr buclat şi ochii limpezi. îi era tare drag acest frate vitreg pe care tatăl său îl avusese tîrziu, în amurgul vieţii, cu Ana Bantaş, a treia soaţă. îi era drag pentru deea ce-i deosebea. Căci dacă el se simţea butucănos, cu capul mare şi umerii largi, mezinul avea un adevărat har de a place, şi asta venea dintr-un soi de noblețe ce-i era înscrisă pe frunte, o noblețe care n-are nevoie de sigiluri şi titluri, aceea a bunătăţii şi curăţeniei sufleteşti. Dacă cineva din familie purta sînge albastru în vine, acela fără îndoială era Dumitraş.

— Poate că-i nepotrivită nerăbdarea mea, dar aş vrea s-o văd pe domniţă înainte de nuntă.

— E cît se poate de firească. Să iei nişte boieri să te însoţească.

— Ba m-aş duce singur, dacă nu-ţi e cu supărare, măria-ta.

Dar nu se grăbi. După drumul lung avea să facă mai întîi un popas la gheţărie, despre care-i amintise Antioh în vorbele sale. Era locul unde-şi petrecuse multe după amiezi în copilărie, citind, sau pierdut în gînduri, la adăpostul arşiţei de vară.

Oamenii pe caire-i întîlni în curtea din spate a palatului, îl priviră cu curiozitate pe fratele domnitorului, care se mişca în voie printre acareturi, rădvane largi, carîte frumos împodobite şi bihunci uşoare. Era .un loc unde nu prea veneau boierii.

Uşa gheţăriei scîrţîi prelung din balamalele neunse.

Aerul rece îl izbi cu vag iz de baltă şi de pămînt - umed. Iliuţă, băiatul de casă, înfipse torţa în locul pe care i-l arătă boierul cel mare şi rămase să se holbeze la ceea ce avea să urmeze.

— Poţi să te duci, băiete.

Era o pohtire nedorită aceasta, dar tot va avea ce -spune celorlalţi copii, cum că boierul acesta a rămas ■singur printre blocurile de ghiaţă, neînfricat, poate căutînd o comoară.

Dumitru găsea o altă aşezare aici. înainte erau mai multe coridoare printre care se strecura cu convingerea că se află într-o ţară necunoscută.

Ţinutul acesta îngheţat şi lipsit de sunete îl ajuta să-şi adune gîndurile. Aici chitise el că dascălul de - astronomie seamănă cu un corb, mohorît şi încordat, cu privirile aţintite asupra unor lucruri pe oare oamenii nu le văd de obicei, că Paisie, arhidiaconul de la Trei Ierarhi, care-i dădea învăţătură din scripturi, este un fel de

cocor timid, deşirat şi miop, iar spătarul le- remia, cu ceafa lui cea lată şi ochii mari, apoşi, aduce .a bour cu puţină judecată, care are nevoie de un timp bun de rumegat pînă să-ţi deâ răspuns, şi acela căznit şi nepriceput.

Hotărît lucru, lumea înconjurătoare poate fi transpusă într-o lume închipuită, alegînd dintr-însa imagini şi culori anume.

Ia stai! Stai oleacă! Gîndurile acestea şi plăsmuirile nu le mai răscolise de o porţiune bună de viaţă. Abia acum reveneau cu aceeaşi putere ca-n copilărie. Iar în porţiunea de viaţă care trecuse, cunoscuse încă o mulţime de oameni şi adunase mulţi stropi de înţelepciune. Păcat, mare păcat că se dezvăţase să îmbrace chipurile oamenilor în măştile cele mai potrivite...

Dar nu era chiar aşa rău, acum, că regă'sise peştera; lui cu minuni în care adunase imagini posibile, una. cîte una.

La lumina pîlpîitoare a făcliei aninate în păretele de pămînt, îi veni un gînd minunat ce-l determină să surîdă visător. Aşa da ! Brîncoveanu cel negricios care prin orice grăire a sa însemna o primejdie pentru el, Dumitraşcu, aducea a corb mai mult chiar decît dascălul său de astronomie. Sfetnicii săi erau şi ei o adunătură de păsări de pradă. Erau înrăiţi în uneltiri şi unşi cu toate alifiile.

Răscoli paiele care acopereau calupurile de ghiaţă şi le dădu la iveală. Unele dinttre ele erau murdare, aduceau a blocuri de piatră. Altele prindeau în ele lumina pîlpîitoare dînd la iveală steluţe irizate. Îşi lipî palmele de un calup de ghiaţă'. Asta îi potolea năvala sîngelui. Dacă îşi urmărea propria-i suflare în dunga luminii se putea crede în toiul iernii, una din asprele ierni moldovene, de care-i era dor. Avea senzaţia că a pătruns în miezul unei lumi neobişnuite, fantastice aproape, deşi pornite de la fapte reale. De ce n-ar a- vea curajul să aştearnă pe hîrtie lumea veselă şi colorată ce-i năvălea acum în minte, dîndu-i o uşoară neliniştе? Vor fi în ea mistreţi şi pantere, ciocîrlii şi căprioare, vorbind fiecare după chipul şi asemăharea sa, dar ascunzînd îndărătul măştii un chip bine ştiut. O adevărată istorie în pilde.

Va fi şi el acolo, căci viaţa sa cn toate cele ştiute va fi înfăţişată. Dar sub ce chip se va zugjâvi ? Şi cum este el în definitiv ? Ca o zburătoare a văzduhului nu mergea, că' prea-i era drag pămîntul, cu toate ale sale, ca un cerb nu se potrivea, căci el era semeţ şi singuratic, calul îi era drag, dar forţa cărnii şi supuşenia

•acestuia nu i se potriveau. Sprinten precum calul era, <dar împungător şi nesupus, cătînd mereu înălţimile greu de atins.

Un zîmbet larg îi destinse trăsăturile feţei, răsărit ■exact în clipa în care un sfătuitor nevăzut îi şopti din cel mai întunecat ungher al gheţăriei : „...Inorogul..." Da, inorogul se potrivea firii sale năvalnice, nestă'pî- nite uneori, strunite doar de propria voinţă !

Ieşi din gheţărie pătruns de frig, înviorat de atingerea lumii tainice, adevărată peşteră cu fantasme, în care se întîlnise pe sine.

Era prea tîrziu să se mai înfăţişeze domniţei Casandra. Îl trimise pe moş Necula cu vorbă că ar dori s-o vadă a doua zi. Aşa se cuvenea şi era mai bine. Totuşi îi păru rău imediat ce trimisul ieşi pe poartă. Orele care-l despărţeau de logodnica sa nu puteau fi măsurate, sau, dacă-ar fi fost, ar fi trebuit să aibă în juru-i zeci de clepsidre cu munţi întregi de nisip.

„Curiozitate, desigur", îi spunea un glas lăuntric, nu întotdeauna prietenos, care îl sîcîia uneori, ajutîn- •du-l alteori să întoarcă asupră-i un ochi neîndurător.

„Curios? Eu?", încercă să protesteze fă'ră prea multă convingere.

„Fără îndoială, eşti. Atunci cînd te cocoţi în cîte - un copac, stînd ascuns toată ziua ca să vezi cum trăiesc vieţuitoarele pădurii, nu din curiozitate o faci ? 'Sau cînd ai legat prietenie cu Leoni Celebi, custodele bibliotecii din Istanbul, folosind toate mijloacele ca să-ţi încredinţeze portretele sultanilor, nu din curiozitate o •făceai?"

„Desigur, muream de curiozitate să ştiu cum arăta „Mehmed al II-lea, Soliman Magnificul, Selim al II-lea -şi Murad al III-lea. Oricine ar fi avut ceva mijloace •şi pe deasupra vrea să ştie ce i-a adus pe turci din îndepărtata Asia şi cum de s-au înfiripat aici, s-ar fi dat peste cap ca să vadă portretele acelor sultani, singurii care au încălcat legea Coranului ce interzice zugrăvirea chipului omenesc. Şi zău că n-am fost în pierdere! Dacă vrei să dezlegi faptele oamenilor, trebuie să ştii firea şi chipul lor şi cît au fost ei de turci, n-au fost aidoma unul cu altul."

Hotărît lucru, nu se simţea deloc îndemnat la somn ! Decît să continue dialogul acesta cu mult prea puţin îndurătorul s&u demon, ia mai bine să-şi tragă cizmele, şi să iasă oleacă prin tîrg, să dea ocol casei boierului Ruset, acolo unde se afla viitoarea lui soaţă.

Pornit într-o asemenea incursiune pripită îşi închipui deodată că e treabă cu primejdie, aşa cum ar fi

fost dacă-ar fi străbătut străzile Istanbulului noaptea. Dar după ce merse vreo sută de paşi şi în întîmpina- rea sa veniră uliţele paşnice ale bătrînului laşi, îşi rîse de neliniştea sa. Tîrgoveţii n-aveau la ce să străbată uliţele în puterea nopţii. Era pustiu, dar fără primejdie. Casele joase îşi arătau la drum ferestrele luminate, n-aveau întărituri, cît despre livezile de care se lă'sau însoţite, acestea se aflau înspre curţile dindos ale caselor, cu foşnet liniştitor şi miros de mere putrede căzute în iarbă. Se auzeau huhurezii porniţi în luptă cu vreun şobolan. Cîte un cîine hăuia a plictis şi numai duruitul cîte unei trăsuri întîrziate era întremător în asemenea linişte.

O pală' de vînt aduse miros de prune strivite. Pe undeva pe la marginea oraşului, se aflau cîteva cazane de ţuică. Noaptea dospea şi ea sub scutul cerului, a- mintind de dogorile verii, scuturate darnic în poala tîrgului.

Casa boierului Ruset avea cerdac înălţat. Se înşi- rau în lungul său şase ferestre, dintre care patru erau luminate. îndărătul lor se perindau siluete care puteau fi ale oricui. Ar fi trebuit să-i cunoşti bine pe locuitorii casei ca să ştii cui aparţin acele siluete. Tîrziu, la fereastra din colţ lumina se stinse. îi era plăcut lui Di- mitrie să bănuiască că acolo se află domniţa lui şi că după stingerea luminii se îndreaptă spre fereastră gîn- dind la ziua de mîine. Atît de încordat privea într-acolo încît i se păru că perdeaua se mişcă şi zăreşte o formă gingaşe. Acum erau aproape, el străbătuse calea de la Stambul şi ea de la Braşov ca să se întîlnească şi totuşi nu ştiau mai nimic unul despre celălalt.

Se întoarse tîrziu la Curtea domnească şi stîrni mare vîlvă printre străji care nu vroiau să-l primească. Trebui să fie chemat căpitanul seimenilor, care-l recunoscu şi înălţă sprîncenele a mirare văzîndu-l îmbrăcat în haine atît de ponosite.

Şi tot îmbrăcămintea îi dădu de furcă a doua zi. Antioh îl întrebă dacă n-are în cufăr un caftan lung, care i-ar da mai multă prestanţă în ochii boierilor. Nu, n-avea. Şi nu credea că' boierii îl vor socoti venetic numai pentru că poartă haine evropeneşti.

Ba tocmai de aceasta se temea domnitorul. Boierii sînt un soi de oameni cîrcotaşi, caută pricini de cleveteală din te-miri-ce şi tărăşenia hainelor n-ar fi cea mai neînsemnată dintre pricini. Ar spune că fratele domnitorului, cel care fusese el însuşi prepus de Poartă ca domnitor în urmă cu trei ani, dar nu fusese primit din pricina vîrstei neîmplinite (avea pe-atunci numai optsprezece primăveri), vrea să le schimbe obiceiurile —

poate să le radă şi bărbiile, mai ştii ? — cinstitele lor bărbi, chezăşia înţelepciunii.

— Te temi de aceşti boieri, după cum văd. •

— Paza bună trece primejdia rea, frăţioare. Mai bine să mi-i fac prieteni decît duşmani. Ştii bine că dacă taica nu dezlega firele cabalei pusă la cale de Velicico, n-am mai domni azi, aici.

Dimitrie ştia. Ştia şi că atunci căzuse un om nevinovat, Miron Costin, cărturarul, dintr-o mare pripeală a celor trimişi să împlinească porunca lui Constantin Cantemir. Goni de la sine. paraponul acelei greşeli a tătîne-su, care-i strîngea inima ca o remuşcare. într-o zi ca aceasta nu-l ajuta cu nimic imaginea întunecată a unei nedreptăţi.

Căzură la învoială ca în ziua nunţii Dumitraş să poarte haină de şiac alb croită după moda de aici. Dar în faţa domniţei Casandra, Dumitraş vroia să se înfăţişeze azi într-o ţinută în care se simţea la largul său: cămaşă de mătase albă, tunică albastră cu guler larg, după moda muşchetarilor francezi,• pălărie cu bor mare şi cu panaş, mănuşi galbene, la fel cu cizmele. Domniţa Casandra, crescută la Braşov, era mai degrabă! obişnuită cu un asemenea port, decît cu caftanele largi în care se cerea să calci măsurat, ca să nu te împiedici.

Fusese inspirat. La rîndu-i, domnita purta rochie din atlaz azuriu peste care avea o togă largă, fără mîneci, din brocart albastru, bordisită cu blănită albă, îngustă, cît codiţele de zibelină.

Cîtăva vreme, numai îmbrăcămintea aceasta îi şezu dinainte, şi un chip vag, încadrat de bucle lungi, frumos ticluite, chip pe care-l văzuse din prima clipă fără s a îndrăzni să'-şi aţinteasc privirile asupră-i timp mar îndelungat.

Acum domnita se aşezase într-un scaun cu spătar înalt de lîngă fereastră, în timp ce jupîneasa Dafina,. soaţa visternicului Ruset, se porni să turuie despre plăcerea de a avea asemenea musafiră, despre noutăţile- pe care ea i le adusese din lume, că deh!, noi aici trăim ca-ntr-o scorbură, după obiceiuri neschimbate de sute de ani.

Dimitrie tot nu-i vedea chipul domniţei, căci lumina venea din spate, dar boiul ei frumos îi mîngîia sufletul. Apoi depdat^ îi auzi vocea în vorbirea aceea din preajma Dunării care despică frazele în boabe limpezi şi descoperi că vorbirea aceasta are virtuţi plăcute auzului, iar rostirea jupînesei Dafina cu terminaţiile cuvintelor vădit înmuiate i se păru doar o curgere molcomă şi lipsită de sens.

Ridică privirile şi le întîlni pe ale domniţei, limpezi, serioase, aşa cum se cuvine să fie ale unei fete de neam faţă de un oaspe necunoscut. încordarea gîtului alb cu. gingaşe arcuire avea o anume blîndă sumeţire, aproape inconştienţă de sine, care trebuie să-i fi venit de la acel împărat ce stă'pînise Bizanţul, trecută prin multe alte generaţii de oameni mîndri. La cererea sa, domniţa prinse a vorbi despre Braşov şi Sibiu, despre maica ş£ fraţii săi care trimeteau părerea lor de rău că nu puteau. veni la această nuntă.

Cu toate că Dumitraşcu i se adresase de la bun început în greceşte, gîndind că aceasta e limba pe care o stăpîneşte mai bine, Casandra continua să vorbească. Tomâneşte, fără a strecura niciun cuvintel din limba studiilor sale. Dimitrie văzu în asta o anume hotărîre a firii sale, adică : „iată calea mai lesnicioasă de a ne înţelege, să fim noi înşine, iar între noi, limba bună, părinteasca".

Jupîneasa Dafina îi îndemnă să facă o preumblare prin gradină. Aerul său matern îi dădea dreptul unei asemenea iniţiative pe care niciunul din ei n-ar fi avut-o.

— laşul e mai bogat în grădini decît oraşul de unde vin, zise domnita Casandra. Acolo florile stau ascunse îndărătul unor porţi înalte şi fiecare casă are trufia u- nei cetătui. Aici îmi pare că pădurea şi crîngul au năvălit în oraş, şi-au croit mici potecuţe primind să ia sub aripa lor ocrotitoare şi casele, mai mici şi mai mari.

— Chiar aşa, domniţă, zise Dumitraşcu, încîntat a vedea la cea hărăzită o înclinare spre imagini frumoase, cum avea şi el.

Nu-i fu greu să-i spună despre preocupările sale *cele* mai dragi. La Constantinopol avea porţile deschise - atît la biblioteca grecească cît şi la cea a sultanului. Găsise acolo cărţi minunate, în greceşte şi latină, în - arabă şi persană. Era o plăcere să pornească în zori de •acasă, atunci cînd oraşul se trezeşte, să stai ziua întreagă în răcoarea bibliotecii cu miros neasemuit de pagini vechi, cu ţîrîit subţirel de carii ce rod lemnul şi să te întorci pe înserat cu sufletul plin de frumuseţea frazelor îndelung şlefuite şi pline de înţelepciune.

— Ştii domniţă... am căutat mai ales cărţile ce vorbesc despre începuturile acestui neam, şi cu cît te apropii de un punct îndepărtat crezînd că acesta e cel mai ia început, cu atît descoperi că firul vine mai de departe. E ca o goană printr-un fel de labirint şi nu mi-am pierdut nădejdea că voi ajunge la o ieşire luminoasă.

— Ar trebui scrise cărţi, mai noi, în care să se a- dune aceste adevăruri.

— Vor fi scrise, domniță ! Nu le simți stropii în aerul ce ne înconjoară ? Va fi deajuns să se așeze pe un geam rece ca să se prefacă în picături și acestea să «devină pîrîiaș. Apoi dacii lucrul acesta se va înfăptui și cărțile vor ajunge sub ochii oamenilor din popor, vor ști și ei că nu sînt oarecine, că se trag dintr-un neam mai mare și asta le va întări puterea și credința.. Un om mîndru face cît zece oameni sfioși. Căci sfiiciunea naște nevolnicie. Tocmai de aceea nu-i deloc un lucru de nimica aducerea oamenilor de rînd la starea de înțelegere a cuvîntului scris.

— Îți e gîndul la școli pentru cei mulți, mărite principe?

— Întocmai.

— Gîndesc că asemenea lucru se poate înfăptui numai cu sprijinul tuturor boierilor sau, în orice caz, a celor mai mulți.

— Din păcate un asemenea sprijin nu-l vor da niciodată boierii. Ei sînt iscusiți doar în uneltiri împotriva a tot ceea ce e nou.

— Cît a fost în scaunul Țării Românești taica a pornit o academie, unde fiii de boieri puteau da o altă întrebuințare mintii lor decît pentru uneltiri. Cu timpul ea 'ar fi putut deveni un fel de școală a profesorilor. Lucrul acesta nu l-a putut duce la bun sfîrșit taica, fie-i țărîna ușoară. Dar s-a îndărătnicit să-l facă unchiul meu, Brîncoveanu. Aud că a adus dascăli de soi, printre care Ieremia Cacavela, care a fost dascălul măriei tale.

Dumitrașcu ridică sprîncenele a mirare și o privi drept în față. Nu se aștepta la una ca asta. E drept, domnița o spusese fără entuziasm, cu voce joasă și incoloră, era un fapt pe care și e'l îl știa, dar mai bine să nu-și aducă aminte că omul pe care nu-l avea la stomah, pornise o înfăptuire de toată lauda. Dar Ca- sandra nu se sfia s-o amintească, și ea avea încă motive mai serioase să nu-și sufere unchiul.

— Hmm!

— Ce s-a întîmplat, mărite principe ?

— Nimic. Mă gîndeam doară că ți-ar fi mai la în- demînă domniei tale să nu-ți aduci aminte de faptele bune ale omului acela ce-și zice Basarabă, deși n-are nici picătură de sînge Basarab în vinele sale.

— De ce ? Un lucru bun trebuie recunoscut, chiar dacă este al unui om pe care nu-l iubești.

Pășind alături de domniță, pe cărările grădinii, Dimitrie se simțea tot mai sfios deși tocmai sfiiciunea fusese cea pe care o stigmatizase mai adineauri. Casandra nu era ca niciuna dintre femei'le bogătașilor din

Fanar, oricît de frumoase sau bogate ar fi fost ele. Se vede că așa este o domniță, cinstită și curajoasă'. El nu cunoscuse niciodată o domniță.

— L-ai cunoscut, domniță, pe acest... unchi al domniei tale ?

— Da. Pe cînd eram copilă. Este un bărbat pe care-ți place să-l asculți. Cumpătat și cu voce plăcută. încălzește ca soarele și nu știu cum se face, dar gîndurile ți se aprind în preajmă-i, ca și cum atît ar fi așteptat: scăpărarea unui amnar. Nu știu dacă e un om bun sau rău, dar m-a uimit întotdeauna acest dar al său de a aprinde gîndurile altora.

— Ceea ce spui domnia-ta ar putea fi lauda cea mai de preț pe care și-ar dori-o Brîncoveanu.

— Nu crezi, mărite principe, că sînt oameni care nu au nevoie de laudele noastre ?

— Și unchiul domniei tale ar fi unul dintre aceștia ?

— El are parte de laude, dar cu nimica nu-l încălzesc ele. Drumul pe care a pornit-o e mai degrabă spinos și nu se poate să nu știe asta și că potrivnicii se ațin prin preajmă. Cît de searbede pot fi niște biete laude față de misia lui, bună sau rea, așa cum și-a a-les-o ! Cînd te afli într-un vîrf e mai anevoie să cunoști adevăratele gînduri ale oamenilor, chiar ale celor mai apropiați.

— Așa îi va fi fost tatălui domniei tale, căci tocmai cei mai apropiați l-au pierdut.

— La taica mă gîndeam spunînd asta. La soarta lui. Și încă, el era un om neînfricat și-și rîdea de răul pe care i l-ar fi cășunat alții. Darmite acest unchi al meu, temător, de vreme ce chiar din prima zi, cînd boierii i-au cerut să domnească, s-a arătat nedoritor de povara domniei... Va fi răpus și el într-o bună zi.

Domnița Casandra spusese acestea cu o hotărîre care-l făcu pe Dimitrie să zîmbească. Suferise desigur, de pe urma prigoanei unchiului său, care ținea întreaga familie departe de plaiurile de baștină, dar își cumpănea bine paraponul, nevoindu-se să nu vorbească cu patimă, ci mai degrabă cu resemnare și îngăduință ca o bună creștină. Dimitrie se aplecă și culese dintr-un strat o tufănică ruginie, doritor să-i atingă degetele lungi și frumoase prin mijlocirea acestui micuț mesager. Avînd mereu în raza privirilor boiul ales al domniței, •cu curbura gingașe a gîtului alb și neted, ușor înclinat și scoicile trandafirii ale urechilor lipsite de podoabe, ascultîndu-i curgerea melodioasă a glasului, Dimitrie îndrăgise pe neașteptate această livadă bătrînă și prăfu-

ită cu mere roşii şi aurii, cu băncile din trunchiuri de mesteceni, care-i aşteptau într-un colţ, şi zidul învăpăiat al viţei sălbatice, care se zărea printre trunchiurile copacilor, învăluind, lingînd cu limba de flăcări reci •gardul din margine.

— Ştii, domniţă, livada aceasta îmi aduce în minte livada copilăriei mele, de la noi, de la Silişteni. Eu mă simţesc bine orişiunde m-aş duce, şi slavă Domnului, de zece ani încoace paşii m-au purtat prin multe locuri, dar niciunde nu m-am simţit mai la larg şi ferice ca la Silişteni. Într-o zi am să-ţi povestesc despre maica mea, eram tare mic cînd s-a prăpădit, dar tot mi-o amintesc ca pe o umbră. Şi despre doica ce m-a crescut am să-ţi povestesc.

— Ciudat. Şi mie mi-a amintit această livadă de locurile copilăriei mele.

Aveau într-adevăr înainte multe zile de trăit împreună, şi asta le împlea inimile de bucurie...

VIII

SFIRŞITUL UNEI ISTORII

Într-o iarnă în care drumurile sînt anevoioase şi ape- le-s cetluite cu lacătele gerului, nu-i loc pentru mari înfăptuiri. Aşa gîndeşte orice om aşezat care se mulţumeşte cu ce a adunat vara şi primeşte împărţirea vie--ţii în felii spornice de activitate şi răgazul multor ceasuri de sfat

Dar pentru Catrina, fiica boierului Cernica Ştirbei, tocmai acest gherar al anului de graţie 1698 era prilejul unei mari hotărîri. Şi iată! dece.

Tatăl său o luase de la bunicul dinspre mamă, de la Mihnea Buzescu, şi o adusese la o moşie din preajma Bucureştilor, încercînd s-o înduioşeze cu o boală a sa, în care cel mai mare sprijin i-ar fi apropierea fiicei celei mari. Era într-adevăr cel mai nimerit şiretlic prin care Catrina se lăsa dusă de la moşia din Oltenia. Singura pricină pentru care fata răbda apropierea mamei vitrege şi a celor patru fraţi mai mici, gălăgioşi şi atît de plini de admiraţie faţă de ea, că nu o lăsau nicio clipă în pace.

Boierul Cernica se arătă la început necăjit de o brîncă mai veche pentru care purta legături strînse pe pîntec şi mînca puţin, cerînd ca ceaiurile în care avea mare încredere să-i fie făcute şi aduse în cameră numai de fiica mai mare. Dar, de la o vreme, mai ales de cînd iarna intrase în drepturile ei şi drumurile se închiseseră, devenise vioi, putînd fi vă^ut cînd într-o aripă a casei, cînd în alta, cînd în atelierul de dulgherie, cînd îngrijindu-şi caii pe care-i ţinea la mare drag. Aşa că fata mai

mare intrase la idei. Boierul Cernica îşi avea destule ale sale şi ar fi putut foarte bine s-o lase la bu- nică-su.

Pasămite nu-i erau străine boierului preumblările Catrinei la morarul de la moara din Dintele Ciutei şi se temea să nu iasă din asta vreo poznă. Chiar bătrînul Mihnea Buzescu prea se învoise s-o dea de lîngă sine pe nepoata dragă, ca să nu fi fost la mijloc un sfat de taină între bărbaţii îngrijoraţi de nesupuşenia Catrinei.

Acum aceasta se simţea mai departe de sine însăşi de cum fusese cînd plecase în Francia. Aici nu-şi găsea colţişoarele şi cotloanele ştiute, mereu sub ochii maşterei, care-i găsea numai cusururi, căutînd să-i arate soţului cît e de nereuşită fata asta în comparaţie cu plozii ei.

Şi mai era ceva! Unde mergea, unde năzuia, îi apărea dinaintea ochilor minţii icoana lui Preda Milcovea- nul, căuta liniştea dădătoare de putere pe care numai în spaţiul unde se mişca şi vorbea el, o găsise. Ştia foarte bine gesturile lui şi vocea lui îi mîngîia tîmplele ori de cîte ori voia. Mai degrabă aceasta, decît înfăţişarea. Căci înfăţişarea i se ştersese din minte. Cu cît se îndărătnicea s-o compună din amănuntele ştiute, cu atît ea se depărta. Doar de cîteva ori, după oboseala unei cavalcade sau cearta aprinsă cu copiii, i se întîmplase să-i răsară cu totul neaşteptat chipul lui, şi atunci atît de limpede şi aproape, cu încrîncenarea cutei dintre sprîn- cene, cu ochii verzi, nesăţioşi şi gura cu buze fremătătoare, că o cuprinsese ameţeala de atîta bucurie.

Nu putea sta liniştită în acest loc. Nimic nu-i plă- cea, nimic nu-i era pe potrivă.

îi aflase „of"-ul Ziţa, o ţigancă grasă şi tristă, cu aerul că are mereu dinainte toate necazurile celor din jur, părînd sa vadă în fiecare ca.într-un ochi de apă. Ea o sfătui să trimită veste celui după care tînjeşte, că nu-i drept să se ofilească de-un dor ca acesta, pentru care nici traiul bun, nici rostul cu alt bărbat, nu pot fi leacuri de vindecare. Zicea ea Ziţa că-s pe lume tinere pe care la un timp le apucă aşa o ipohondrie, faţă de care măritişul cu oricare bărbat e un leac. Catri- na nu făcea parte dintre acestea. Ea, dacă-şi aflase alesul, n-avea să-şi găsească liniştea decît lîngă el.

„Grea soartă, duducuţă. De-aci înainte lumea ta se îngustează, ca şi cum de la drum deschis ai fi intrat într-o strîmtoare. Nimic nu va mai fi bun şi frumos decît dacă vei sta lîngă bărbatul ales."

Catrina nu luă în seamă reaua prevestire din vorbele cotoroanţei, ci numai se lăsă înfiorată de cunoaşterea adîncă a rosturilor dragostei de una ce trecuse prin ele. Se sfătuiră cum să facă şi găsiră prilej să-i dea de veste lui Preda printr-un om trimis de boierul Cernica la socru-său, pe care ţiganca îl înduplecă să se abată pe un anume drum şi să-i dea o carte lui Preda Milcoveanul

.Asemenea vorbe de dor cum aşternuse pe hîrtie Catrina n-ar fi spus uşor prin viu grai bărbatului cu frunte înnegurată, care, atîta vreme cît fuseseră aproape, îi arătase că ea e mai presus în rang decît el, simplu sim- briaş al bunicului, neaşteptînd nimic de la ea. Iar după ce dădu drumul scrisorii i se păru că a trimis în lumea largă dorul său, ca o frunză rătăcitoare printre multe al- telei prinsă în vîrtej de-acum, cu o soartă a ei pe care nimeni n-o putea stăpini. De atît de puţin atîrna fericirea ei! De o pală de vînt prielnic, de un slujitor moră- cănos, cu degete scorţoase şi noduroase.

Dar, cînd după două luni, slujitorul se înturnă şi văzu că-i întinde un petec de hîrtie, i-ar fi sărit de gît, îl găsea viteaz şi cinstit, iar degetele i se păreau mlădioase şi bune.

„Duducă, să ierţi hîrtia pe care scriu, că[1] noi prin părţile astea nu avem pergament de soi şi nici sigiliu n-avem", glăsuia scrisoarea. „M-am bucurat să primesc veşti de la domita, dar mai aleasă plăcere ar fi fost inimii mele să ştiu că m-ai dat uitării. Nu ştiu de ce zici că sînt alesul domniei tale. Poate eşti prea singură şi ai năzuit să-ţi ţeşi o poveste în care să mă cuprinzi pe mine. Eu zic c-ar fi mai bine să ţeşi ii şi broderii şi să laşi în afara acestora ur> bărbat hîrşit prin toate relele vieţii, cum este unul ca mine. Îţi doresc fericirea pe care-o meriţi şi... uită-mă !"

Catrina întorcea hîrtia pe toate feţele, o aşeză pe masă şi începu s-o netezească cu grijă, gîndindu-se la întreg potopul de vorbe pe care le dorea în schimbul aşteptării sale. Aici, în aceste cîteva rînduri era căpitanul Preda întreg, nedîndu-şi seama cît de minunat este trecînd prin acele rele ale vieţii despre care vorbea. îl întrebă pe slujitor cum îl găsise. Era bine. Un morar de ispravă, ca mulţi alţii. Cum arăta după ce a citit scrisoarea ei? S-a înnegurat mai întîi, apoi l-a pohtit să bea un pahar cu vin şi să-l iscodească de ea, de Catrina, să-i spună apoi că el e moşnean din tată-n fiu şi că e mulţumit cu starea lui de-acum. N-a mai zis nimic altceva ? Nu. Cam asta a fost tot.

Atît timp cît şezuse în preajma bunicului său, Catrina se simţise nu numai tînără şi înzestrată cu toate darurile naturii, ci şi puternică. Ea era soarele în jurul căruia gravitau evenimentele de la moşie, dorinţele ei erau lege. în acel mic imperiu, Preda, destul de aproape ca să-l cerceteze pe fiece zi, era prezenta bărbătească ce dădea sens căutărilor şi neliniştilor tinereţii. Aşa se întîmplă. cînd pe şesul întins şi monoton apare o înăl-

C-dii 274 coala 18 ţime căreia să-i dai ocol, dînd, abia ea, măsura întinderii din jur. Din depărtare, mai puternică' devenea a- ceastă înălţime, era neasemuită, aureolată de plinul luminii din sufletul ei izvorîte, de dorinţele neînţelese ce-şi căutau făgaş. Nici o prezenţă din preajmă'-i nu era aidoma lui. Cu atît mai mult cu cît, aici, maica ei cea vitregă o privea ca pe-o buruiană ghimpoasă şi năzuia să-i facă şi pe alţii s-o privească astfel.

Aici, chiar ea, pe sine, se vedea cu alţi ochi. Năzu- roasă uneori, lăsînd lucrul în poală şi aţintindu-şi ochii în gol fără un gînd anume, sau îndemnată de un dră- cuşor dinlăuntrul său să facă ceva ce nu-i era pe plac maşterei.

Dar la toate acestea puse capac hotărîrea boierului Cernica de a o mărita. O chemă la sine să-i spună că lucrurile sînt bine rînduite şi dacă nici de data asta nu va primi, se cheamă că-şi alege mînăstirea.

Maica vitregă, care era de faţă, începu chiar să spună care mînăstire ar fi mai potrivită şi că traiul acolo n-ar fi unul dintre cele mai rele, că multe doamne din familii ce au stat în scaunul ţării şi-au găsit liniştea acolo. Vocea ei molcomă ce torcea pe-o singură coardă spunea acestea cu împăcarea cu care osîndea alteia n-o durea cîtuşi de puţin.

Catrina îşi pregăti fuga cîteva zile la rînd. Cu aju- torul Ziţei strecură sub poclada unei sănii alimente pen- tru cîteva zile. Îi dădu bunuri şi slujitorului care-i alese sania cea mai trainică şi uşoară, dar care nu vroia să se asocieze fugii ei. Apoi, într-o noapte care se nimeri să fie cu lună plină, le conduse pe Catrina şi pe Ziţa pînă la marginea satului, dîndu-le îndrumări pe unde s-o apuce pe drumul Bucureştilor.

La început călătoria se anunţă încîntătoare. Liniş- tea din jur promitea pace, drumul bine bătătorit, pîrtie în toată puterea cuvîntului, părea pregătit anume pentru intrarea în poveste. Spre ziuă se lăsă un ger pişcă- tor. Trecură printr -un sat cu totul adormit în care toţi cîinii le însoţiră de la un cap la altul, apoi printr-o aşezare de robi ţigani, unde căsuţele erau aşa de mărunte încît li se vedea doar coperişurile deasupra nămeţilor. Cînd intrară într-o pădure ce părea fără primejdii, înlemnită în nemişcare, cu arboret rar şi tînăr, li se păru că văd nişte umbre ce repede se lipeau de trunchiuri, îngroşîndu-le cumva şi pierzîndu-se în ele. Dar niciun zgomot. Catrina mînă spre o deschidere luminoasă ce părea să fie marginea pădurii. Dar aici, dintr-odată, ieşiră ca din pămînt nişte arătări întunecate, trenţuroase, fără chipuri, cu capete prea mari şi fără urmă de mîini şi

picioare, dar rostogo'lindu-se necrezut de repede, agă-ţîndu-se de loitrele săniei şi făcînd calul să se ridice în două picioare. O pocnitură de flintă făcu toate ciorile din jur să se înalţe cu cîrîit mare şi de-abea atunci cele din jur părură să se însufleţească, să devină reale. Ziţa prinse a se văicări şi a blestema. încălecat pe cal se afla un om, om era totuşi, în ciuda trenţelor fluturătoare de pe el, care întoarse capul şi rînji cu o gură hulpavă ca un bot.

— Şi zi plecă flăcăiaşul lui mămica de cu zori către tîrg doar-doar va găsi în căldura patului vreo mu-ieruşcă nurlie!

— Nu e flăcău mă Chirule, că-i boieroaică, să n-am parte !

— Aoleo ! Ce plocon pe capul nost', aşa, pe negîn- dite. Apoi, puicuţo, ţi-ai făcut închinăciunea de dimineaţă ?

Mai iute decît o şopîrlă Catrina ieşi din blana care-i stînjenea mişcările, puse mîna pe flinta pregătită, se ridică pe grămada de alimente din spatele săniei şi trase asupra celui din spatele calului. Cîteva braţe o înhăţară şi o deferă[1] jos, înfundînd-o într-un troian şi răsu- cindu-i mîna cu flinta. îi sfîşiară hainele de pe ea că- utînd se vede vreo pungă cu" galbeni şi podoabe. Dar o lăsară repede. Se duseră lîngă tovarăşul rănit, care căzuse făcînd în jur o baltă de sînge ce se lăţea cît vedeai cu ochii.

Catrina o luă la fugă cît putu de repede. I se înfundau picioarele în zăpadă, hainele i se agăţau de tufe, toate-i păreau potrivnice. Dintr-un copac, chiar în faţa •ei, îşi dădu drumul un om. Hotărît lucru, pădurea asta era înţesată de hoţi! O duseră din nou lîngă sanie. Ziţa era legată, omul pe care-l ţintise ea era pe zăpadă, nemişcat, cu ochii holbaţi la cer, ceilalţi din jur care o primiră într-o tăcere de moarte, aveau priviri teribile, începu să ţipe amenînţîndu-i cu pedeapsa tatălui ei, boierul Ştirbei. Unul din spate îi dădu un brînci făcînd-o să cadă în genunchi. Abia acum îşi dădu seama că ame-ninţările nu servesc la nimic. Hoţii se îndîrjiseră în urma morţii tovarăşului lor.

— Domol, pui de lele, domol. Banii lui tac-tu te-or aduce ei acasă, dar aşa cum vom voi noi.

O legară şi o trîntiră în fundul săniei. Erau preocupaţi să-şi îngroape mortul şi să care bucatele găsite undeva în adîncul pădurii, unde se vede că-şi aveau cotlonul. Nu se zoreau. într-un fel găseau un soi de plăcere în schimbul de cuvinte cu Ziţa, a cărei gură nu mai ostoia în blesteme, iar ei, o ceată de bărbaţi,

abia putînd să-i ţină piept cu ameninţări şi vorbe de ocară că iată, nu se învredniciseră să poarte în sanie cine ştie ce bunuri şi nici lucruri de valoare nu purtau asupra lor, cît despre cal nu era unul bun de călărie, ce fel de boier va fi acel Ştirbei de-a trimis-o pe fie-sa la tîrg cu o mîrţoagă. Se făcuse aproape amiaza şi cele două femei nu ştiau care le va fi soarta. Hoţii făcură un foc şi începură să perpelească ceva carne. Unul mai bătrîior le aduse cîte o ciosvîrtă de carne şi o înveli pe Catrina în blana sa zicîndu-le celorlalţi că o asemenea pradă gingaşă merită ocrotită. Într-acestea se ridică zvon de glasuri, hăuituri răsfirate prin toate colţurile pădurii. Pasă-mi-te era o vînătoare cu gonaci. După întinderea glasurilor pădurea părea destul de adîncă. Hoţii se repeziră să stingă focul şi ascultară de comenzile pripite a celui mai bătrîior care le spunea să adune totul din jur. Vreo două vulpi năucite, scoase din cotloanele lor se şi arătară' la marginea luminişului. Hoţii se rezleţiră, topindu-se printre copaci, tot aşa precum veniseră, luînd cu ei şi căluţul.

Şi iacă aşa le găsi ceata vînătorilor pe cele două femei legate fedeleş în fundul săniei. Catrina îi strecură tovarăşei sale să nu cumva să spună de unde veneau, căci primul gînd al oamenilor va fi să le ducă înapoi şi atunci toată pătimirea lor la nimic nu va folosi.

În fruntea cetei se afla un boier mătăhălos, a cărui voce de tunet se auzea în liniştea pădurii ca într-o catedrală. Auzind că e fiica unei hangiţe de prin părţile Gorjului, boierul Iliuţă Frigevacă, căci el era, hotărî s-o ducă mai întîi la Bucureşti, şi apoi s-o trimită acasă.

Aşa se face, că fata boierului Ştirbei intră în Bucureşti însoţită de alai de vînători, dar atît de pierdută între blănurile din fundul săniei, cum nu fusese ea niciodată.

Boierul Iliuţă Frigevacă o duse la casele sale din preajma bisericii Sfîntul Gheorghe, acolo unde-şi avea cărămidaria, şi o dete în grija surorii lui Voicu Meri- şanu, Tarsiţa. îi zise că poate sta în casa lui şi pîn-la primăvară, dealtfel ar fi treaba cea mai înţeleaptă să mai zăbovească puţin, că doar a văzut ce înseamnă să te laşi în voia unui căluţ şi-a unei sănii în puterea iernii, iar el se va îngriji să-i dea de ştire maicii sale că e bine sănătoasă. Apoi uită de ea eîteva zile. Cînd reveni acasă după un alt drum al său, se duse să le facă o vizită fetelor cu o donicioară plină ochi cu rodii şi smochine.

Nu intrase demult în acea aripă a casei unde locuiau copiii boierului Merişanu. O descoperi pe Tarsiţa stînd la fereastră şi împletind în întunecimea unei ca-

mere cît un hău, cu pereţii nevăruiţi de multă vreme şi cu crăpături pe la colţuri. Tarsiţa avea voce cîntătoare şi şoptită, împlînd de şi mai multă taină încăperea. îi povesti cît de speriată fusese musafira sa şi cum două zile crezuse că e mută, stînd şi dîrdîind sub pilota de puf şi nedescleştînd fălcile.

Cînd se mai obişnui cu întunericul boierul Iliuţă putu să vadă ridicată între perini o înfăţişare făcută parcă din cel mai pur alabastru încadrată de valuri de păr bogat, ea de abanos. Nu aducea deloc cu creatura speriată din obrazul căreia pierise orice picătură de sînge. N zîmbi sfielnic numindu-l binefăcătorul ei. După aceasta, se închise într-o muţenie în care contempla cu ochii mari o lume la care ceilalţi doi nu ajungeau. Ciudat, dar ditamai matahala de bărbat, se simţea neîndemânatic şi sfios înaintea acestei arătări dalbe care n-a- vea aerul să fi ieşit dintr-o familie de negustori. În zilele următoare, cînd fata se puse pe picioare, îndoiala lui în această privinţă avea să sporească. Catrina era deprinsă să poruncească, chiar dacă nu cerea nimic pentru sine,• părea să aibă darul de a atrage toate lucrurile spre sine. Mai ales atenţia celor din jur venea spre ea pe căi nevăzute. Lina, bucătăreasa, venea în fiece dimineaţă în ietacul ei întrebînd-o ce i-ar fi pe plac să mînînce, Vasile venea mai des să bage lem- ne-n foc, să nu-şi zdrelească duducuţa degetele. Chiar Voicu, prea absorbit de nefericirea lui ca să mai ia seama şi la alţii, căpătase deodată interes pentru îndeletnicirile soru-şi şi venea s-o ajute să depene cîte un scul de lînă. Cît despre Mrazec, care o zări şi el cînd fata se puse pe picioare şi începu să facă preumblări în jurul curţii, ba veni şi în atelier, atrasă de activitatea de acolo, bătrînul Mrazec zise că aceasta-i o castelană rătăcită printre oamenii de rînd.

Boierul Iliuţă, prins în treburi care-l chemau cînd aici, cînd în altă parte a ţării; treburi la care punea umărul cu tot dinadinsul lăudîndu-se că ştie să facă cam de toate, de la cosit pînă la ridicarea unei case, de la tăiatul lemnelor în pădure pînă la orînduirea unui pod trainic, se socotea „nici cal, nici măgar", după spusa dumisale. îşi cumpărase cu bani grei pătrunderea în cinul boieresc, dar nu socotea că asta-i împlăptuirea cea mai de seamă din viaţa sa. Era doar o treabă care-i înlesnea obţinerea unor zapise sau ridicarea glasului în Divan pentru diferite pricini, ori de pricini nu ducea lipsă în necontenita-i ardere în care mereu năzuia la ceva, mereu se încurca în cîte o treabă. Numai că, prins în urzeala asta de socoteli şi pe deasupra aflîndu-se la

hotarul dintre negustori şi boieri, nu se hotărîse pînă acum să se însoare. îi cam trecuse timpul şi se cam năravise la deschiderea cam multor uşi îndărătul cărora îl aşteptau femei frumoase şi pe deasupra înfocate după lunga aşteptare ce trecea între vizitele dumisale. Poate că entuziasmul lor nu era străin nici de cunoscuta dărnicie a boierului. După a lui socoteală, această dărnicie nu era cu ponos ci mai degrabă cu folos era. Căci nu o făcea la întîmplare ci cu multă chibzuinţă ştiind întotdeauna unde va duce ea. Iată, ţinerea pe lîngă sine a lui Voicu şi a Tărsiţei, de tot scăpătaţi, îl ajuta să ţină aici rosturile unei gospodării ce nu-i da bătaie de cap, Tarsiţa avînd grije de mesele muncitorilor de la cărămidărie, ţinînd cu străşnicie cheile cămarei, Voicu ocupîndu-se de registrele de socoteli, o treabă aşa bine pusă pe roate că şi începuse să-şi arate roadele aducîndu-i lui jupîn Iliuţă Frigevacă pîrîiaşe de galbeni strălucitori.

Dar iată că venise vremea ca viaţa aceasta, aşa de bine rinduită, să-i apară flăcăului tomnatec ca neîmplinită. Prilejul acestei neaşteptate constatări i-l dase ivirea Catrinei, un soi de auroră răsaTită asupra unui ţinut oblu, luminînd deodată vastitatea lui fără rost şi ariditatea şi imperfecţiunile lui.

Aşa se face că jupîn Iliuţă Frigevacă căzu în pataramaua înnoirilor. Chemă în plină iarnă zugravi şi tavangii să-i scoată la lumină casa aceasta veche, cumpără covoare noi, ba chiar şi oglinzi, şi-i veni ideea că el face sobe de vînzare, dar n-a instalat în casa sa nişte sobe mai acătării. Văzîndu-se el într-o oglindă descoperi că n-are un aspect prea îmbietor, ba, ce să zic, aducea a haiduc deprins să doarmă pe blăni de urs şi unde mi se porni proaspătul boier la o refacere a faţadei proprii, jertfind din bogăţia bărbii şi lăsîndu-şi una mai subţirică ce pornea de la urechi înconjurînd tinereşte obrazul şi punînd adausul unei mustăcioare ştrengăreşti. Mai cheamă trei croitori să-i facă un maldăr de haine ca să schimbe pe fiece zi, de-şi dădea coate muncitorii săi de această întinerire năzdrăvană, iar femeile de pe bătătură răspîndiră vestea că i-a sosit boierului lor ceasul de însurătoare.

Aşa se întîmplă mai totdeauna : cei din jur prind mai repede de veste ce se întîmplă pe dinlăuntrul tău, pînă ai timp să te dumireşti. El, săracul, n-avea timp săşi pună întrebări de ce vijelia aceasta din sînge şi mădulare scade deodată cînd se află înaintea Catrinei şi nu găseşte nici cuvintele care-ar fi pe placul fetei, nici gesturile cele mai potrivite, iar rîsul lui mare, hohotitor,

chiar dacă e un fel de scară salvatoare pe întinderea gheţii, totuşi e prea puţin pentru ca s-o facă pe ea să zîmbească.

Catrina se învelea în faldurile tăcerii ei şi doar cu ţiganca cea trupeşe cu care o găsise ţinea sfaturi de taină.

Boierul Iliuţă se gîndi la calea demult verificată a cumpărării roabei. Cîteva părăluţe fură primite ca nişte tăciuni ştinşi, neînstare să încălzească pe baragladina ce prinsese prima de veste de slăbiciunea boierului, înţelegînd s-o folosească pentru sine, înălţînd nasul în faţa celorlalte slugi şi începînd să poruncească. Cîţiva galbeni sunători fură primiţi ca un plocon ce i se .cuvine. Atunci jupin Iliuţă o chemă la sine şi-i făgădui niscaiva pungi dacă-i va da la iveală calea prin care s-ajungă la inima stăpînei. N-o s-ajungă nici la paştele cailor, îl lămuri baba. Jupîniţa e mai de soi decît crede el şi are inima dată altuia. Şi aşa, din vorbă-n vorbă, jupîn Iliuţă, care în ochii ţigăncii era bărbat falnic şi-o merita pe fată, prinse toată tărăşenia. Eh, dacă aflase acum că-i fată de boier, şi încă unul mare şi cunoscut, ursul acesta care pornise să joace de dragul unui căpăstru de mătasă, socoti că treaba nu-i chiar aşa gingaşe, căci mai degrabă aranjezi lucrurile c-un boier decît c-o hangiţă din ţinutul Gorjului, cum crezuse pînă acum. Făcu pocinogul să-i spună chiar Catrinei de gîn- durile sale, punîndu-i la picioare toate satele cu robi şi pădurile şi sipetele cu galbeni pe care le avea.

Catrina se înfioră. Un gust amar-acriu îi strepezi gura constatînd că binele pe care i-l făcuse, omul acesta încerca să-l întoarcă în folosul său. Oare e chiar atît de greu de întîlnit binele de dragul binelui ? Poa- te-i doar simplă poveste. Chiar preţuirea binelui nu-şi prea are locul în viaţa noastră de zi cu zi. Mai degrabă e preţuită iscusinţa de a întoarce lucrurile în folosul tău. Şi dacă înţelese asta, încercă ea însăşi să dovedească iscusinţă. Trimise o slujnică la hanul din a- propiere să întrebe dacă pleacă cineva spre ţinutul Gorjului. învăţă slujnica să întrebe printre oameni, să nu prindă de veste hangiul. Trebui să aştepte vreo două săptămîni pînă să afle că pleacă în mare grabă un boier tînăr, căruia-i născuse nevasta şi nu mai avea răbdare să se desprimăvăreze. Tot în grabă se pregăti şi ea de plecare, lăsîndu-i scrisoare boierului Iliuţă că-i va plăti hainele de pe ea imediat ce va fi cu putinţă. **În** sfîrşit, în sania largă, alături de boierul Anghelache şi de două slujnice ale sale se simţi în siguranţă.

După o călătorie de trei zile Anghelache o lăsă la poarta bunicului ei. Mult se minună acesta de ivirea ei neașteptată și cu toate că primul simțămînt încercat fu bucuria, îl încolți apoi îngrijorarea că totdeauna Catrina va face după capul ei pricinuind necazuri celor din jur.

— Eu am să mă duc, Catrină, simt că nu mai am multe zile, dar acolo unde o să fiu am să-ți văd nefericirea. Căci o fată care n-are milă de părintele ei, nu va fi o nevastă supusă și necazul acesta se întoarce asu- pra-i, ascultă-mă pe mine !

— Mai îl ții minte, bunule, pe Conovăț? Pe cît era de frumos, pe atît era de nărăvaș. Nu răbda pe nimeni în spinarea lui. În ziua în care m-am încumetat să-l călăresc ați înghețat cu toții. Dar n-a mai scăpat de mine, mă agățasem parcă aș fi avut spini și eîrlige și cînd se cabra să mă arunce îl prindeam mai tare de gît de i-o fi scînteiat și lui ceva în minte că-s una cu el. Asta se întîmplă și cu mine. Am să mă arăt supusă față de cine voi voi eu. Se va găsi el unul.

Ajunseseră la un punct tare gingaș pe care bătrînul l-ar fi ocolit cu dragă inimă. Dar dacă tot se apropiase de el, nu se făcea să-l lase scăpat.

— Poate că tu, Catrină, ai pe careva în minte, spre care inima te îndeamnă și l-ai recunoaște de stăpîn...

— Ei, bunicule, dacă-l am, nu se cade să-l cer de bărbat. Poate vei vorbi matale cu el, că așa se fac lucrurile astea.

Bătrînul se simți încolțit de capcana pe care el însuși vroise s-o întindă. Acum știa că e vorba de Preda, morarul său din locul numit Dintele Ciutei și fata nu se îndoia că el știe. Dar dacă era vreunul dintre ei încurcat de această taină nerostită, acela era bătrînul, nicidecum fata.

— Catrină, am să-ți spun un lucru care odată descoperit, mă face să mă simt mai. bătrîn chiar decît sînt. Dorințele noastre sînt de multe ori dușmanii noștri. De multe ori cerem lui Dumnezeu cîte un lucru, dar nu știm ce cerem. S-ar putea să se întoarcă împotriva noastră. Mai bine să hotărască Cel de Sus pentru noi și, după El, cei ce ne stau în preajmă și-s mai hîrșiti într-ale vieții și ne vor binele.

O seară întreagă stătură de vorbă, dar bătrînul, cu multă șiretenie și blîndețe, o întorcea în partea lui, făcîndu-se că nu pricepe. Pînă la urmă Catrina înțelese că numai singură va hotărî asupra trebilor acestea și era cel mai bine așa.

A doua zi porni de cu zori într-o sanie uşoară pe drumul ştiut. Un argat credincios îi înhămase căluţul şi-i dase drumul prin poarta din spate a conacului. Slujnica avea să-i spună bunicului că în dimineaţa asta fada întîrzie în pat şi chiar dacă el va prinde de veste mai pe la prînz şi va trimite dUpă ea, tot va trece un timp bunicel în care ea va avea timp să stea la taifas cu Preda. Gîndul că-l va vedea înainte de amiază îi da aripi. De dimineaţă se pornise să fulguiască şi să[1] bată un vînt în rafale scurte, dar zăpada drumului era destul de îndesată ca sania să alunece şi să nu fie primejdie de înpotmolire. Sania aluneca peste pustietatea albă, cînd în copaia dintre două culmi, cînd la deal, cînd în strîmtoarea din pădure şi doar clinchetul clopoţelului îi ţinea Catrinei de urît. Alesese drumul cel mai umblat, îl ştia umblat în timpul verii, dar acum nu întîlnea pe el nici ţipenie de om. Trecînd pe lîngă pădure i se păruse a desluşi tăciunii scînteietori care vestesc jivine. Îşi încleştase degetele mîinii drepte pe fierul flintei franţuzeşti, iar cu stînga ţinea frîul. Dintre aceşti doi prieteni — flinta şi calul — tot mai de nădejde era calul, vietate bună şi ascultătoare care scurta distanţa dintre culmi şi sate.

Clădirea mătăhăloasă a morii îi apăru în faţa ochilor mai degrabă decît în timpul verii, printre trunchiurile arborilor.

Morarul avea ureche bună, căci ieşi în prag încă înainte ca ea să oprească calul. Dar nici un strop de bucurie pe chipul lui, barba neagră cu dîre arămii îi invadase întreg obrazul, ochii îi erau arzători ca după boală şi doar sprîncenele subţiri şi lungi îi dădeau un aer tineresc.

Şezuiă aşa, unul în faţa celuilalt, Catrina cu braţele văduvite de orice energie în lungul trupului, ridicată în picioare în mijlocul săniei, dar neîndrăznind să coboare, el, ţintuit în prag de parcă trebuia să stea acolo să poarte toată moara în spinare, nesăturîndu-se să se privească, părîndu-li-se că se află undeva la capătul lumii şi le ajunge să se soarbă din priviri.

Primul se dezmetici Preda. Veni la sanie şi luă dulcea ei povară în braţe.

— Ţi-or fi îngheţat picioarele, duducă, hai şi ţi le-oi dezmorţi lîngă vatră.

Nu trebuia să facă asta, chiar dacă dintr-un îndemn de a ocroti o copilă o făcuse. Catrina îşi trecu braţele pe după gîtul lui şi-l sărută înfiorată. Drept pentru care el o lăsă din braţe înainte de a ajunge la uşă.

— Să nu mai faci una ca asta, duducă, nu ţi-s nici frate nici tată.

— Şi nu e drept să mă bucur? Tu nu te bucuri, Preda ?

Bărbatul se depărtă de ea, ducîndu-se să deshame calul.

De unde pînă atunci Catrina simţise un elan înflăcărat pentru calul ce o purtase peste drumuri cu primejdie, acum se lăsă cuprinsă de o furie ce se ridica ca un val de sînge în obraji. Se repezi la frîul calului punîndu-se între cal şi bărbat, ţintuindu-l pe acesta din urmă cu ochii în care mocneau lacrimile.

— Şi zi, nu te bucuri că mă vezi ?

Preda îi cercetă chipul îmbujorat de ger şi prinse a rîde, un rîs fără veselie brăzdîndu-i faţa, cu o tăietură potrivnică cicatricei roşii de pe obrazuil stîng.

— Mă bucur, Catrina, dar sînt la fel de pornit cum air fi şi boierul Mihnea ştiindu-te pe drumuri de iarnă pe unde mişună lupii.

— Ai un suflet de bătrin, Preda, dacă teama e mai puternică decît bucuria.

— Asta-i adevărat, mă aflu la o vîrstă la care fapta nebunească a unei copile nu mă umple de veselie.

— Dar fapta nebunească* a unui bărbat se cheamă vitejie, nu-i aşa.

— Nu ştiu la care faptă anume ţi-e gîndul, dar dacă ea e însoţită de tăria braţului, vitejie se cheamă.

— Mă gîndesc la fapta domniei-tale de a te împotrivi lui vodă. De două ori i te-ai împotrivit. Mai întîi că ai mers cu plîngere la Poartă, împotriva lui, apoi că nu te-ai dus acasă, la moşia de pe Milcov, aşa cum ţi-a poruncit. Ai putea să mergi acolo şi să mă iei şi pe mine.

Preda se întunecă şi scrijelitura adîncă de pe obraz deveni mai cruntă la privit.

Hotărît lucru, Catrina nu învăţase în ţara frîncească arta de a ocoli acele lucruri care nu-i sînt omului pe plac. Culegea ea tainică plăcere din a zgîndări racile mocnite, măcar de-ar fi fost numai ca mai apoi să dez- mierde şi să împace pe cel necăjit. Aşa făcea cu buni- că-su şi i se împlea inima de dulce desfătare văzîndu-l îmbunat la torsul său de pisicuţă. Aşa încerca şi cu Preda şi văzîndu-l deodată încrîncenat şi dîrz, cunoştea o înfiorare nouă la gîndul că primejdia se ivise chiar aici, lîngă sînul său, şi tot ea va fi aceea care-o va domoli.

— Intră în casăi, izbucni el cu voce hîrîită, rea, pe care .nu i-o mai auzise.

Ea izbucni în rîs.

— Cum ţi-i voia, jupîne.

În camera mare a morii Catrina recunoscu unele prefaceri şi adausuri, li făcuse un pod de bîrne de nu mai vedeai cerul ridicînd ochii şi duşumele curate din stejar. Un foc vesel ardea în vatră întreţinînd susurul apei din ceaunul pus deasupra. El arunca lumini fulguite pînă-n cel mai depărtat ungher unde se aña patul acoperit cu blănuri de animale. Dar focul acesta nu reauşea să încălzească zidurile de piatră pe care stăruia umezeala, ca o sudoare rece, nesănătoasă.

Cînd Preda intră în încăpere o găsi pe fată dînd ocol bancului cu rindeaua şi ferestrăul, cu puţin înainte lăsate din mînă. îşi scosese cataveica şi rămăsese într-un costum turcesc din mătase trandafirie lucioasă, cu şalvari largi şi cingătoare de mărgele. Veni agale spre el, încercînd să dea mişcărilor sale, altfel iuţi, băieţoa- se, unduiri leneşe a celor obicinuite cu spaţii mici şi covoare moi.

— Trebuie să vezi că dacă mă încolţeau lupii şi mai apoi găsea careva vreo urmă din hainele mele nu m-ar ii jelit prea mult. Nu e o pagubă să fie sfîşiată de fiare o turcoaică rătăcită pe drumurile noastre.

— Am pus o cetgă pe cal şi-l las puţin să se hodinească. Apoi pornim la drum. Te însoţesc pînă aproape de casă. S-ar putea să se pornească un viscol, după toate semnele.

— Cum aşa ? Mă laşi să plec fără să-mi dai ceva de mîncare ? Aş fi în stare să mănînc un mistreţ .întreg aşa mi-e de foame.

Alintările ei nu erau în stare să-l îmbuneze pe morar.

— Ştii, cînd te văd aşa mohorît, nu-mi eşti drag deloc, jupin Preda. Ai face bine să mă întrebi prin cîte am trecut venind aici. Nu de alta, dar mă trăgeau încoa' locurile unde am copilărit, nu mă simţeam deloc în largul meu acolo.

Şi se porni să povestească prin cîte a trecut în ultima lună de zile, adăugind înfloriturile pe care le socotea de cuviinţă la capitolul „hoţi de pădure", care erau deosebit de fioroşi, cu colţi ce le ieşeau peste buze şi cu tăciuni aprinşi în loc de ochi. Drept pentru care Preda nu crezu un cuvîntel din spusele ei.

Văzindu-i zimbetul batjocoritor, Catrina tăcu. Vorbele la adăpostul cărora vroia să se pună, se pare că nu-i serveau la nimic. Preda se afla în faţa vetrei, cu spatele întors la ea, ţinînd deasupra flăcării din vatră o bucată mare de brînză înfiptă[1] într-un fier. Treaba aceasta era

mai importantă decît să se minuneze de vorbele ei. Dar dacă tăcerea se aşternu în încăpere, era şi mai rău. Simţea un jăratec mare încingîndu-i pielea umerilor şi a pieptului şi ridicîndu-se spre obraji. Prea bine nu ştia ce vroia de la el, dar să n-o mai privească ca pe o copilă neîmplinită, aceasta cu tot dinadinsul o vroia. Iată că nici vorbele prin care vroia să-l necăjească nu-i zdrumicau liniştea bărbătească, o stavilă mai mare între ei doi decît fusese depărtarea.

— Ia şi mănîncă aici, jupîniţă.

— Nu mai îmi este foame. Cum crezi că voi mînca dacă ştiu că singurul gînd care te stăpîneşte este să îmbuc mai repede ca să mă sui apoi în sanie şi să scapi de mine ?

— Mă mîhnesc faptele-ţi nesocotite, duducă. Cine a mai văzut ca o fata de neam să facă vizite în puterea iernii şi a pustietăţii unui holtei care pe deasupra e văzut rău de stăpîniire ?

— Cred că de-a surda îţi strici gura puindu-mi asemenea întrebare. Eu n-am văzut multe la zilele mele, n-am văzut-o nici pe-asta. Dar, ştii bine, nu-mi pasă. Că eşti holtei nu-i un păcat, că eşti văzut rău de stăpî- nire, nici atît. De ce să-ml otrăvesc gîndurile făcînd din astea pricini anume? Am venit la domnia-ta cu gînd cuirat, te văd bun, atît de bun încît nimeni nu meritâ să-ţi stea alături.

— Deci, dacă înţeleg bine, de o parte stă tot ceea ce crede o lume, de cealaltă[1], ceea ce crezi domnia-ta. Asta nu-i ceva chiair aşa de nou. La această vîrstă fiecare din noi a crezut la fel. Dar a crede e una, a cuteza e alta. Pînă unde vei duce cutezanţa ta, duducă ?

— Dacă e nevoie de un hotar, ei bine, n-aş zice „nu" dacă m-ai cere de nevastă şi aş rămîne o viaţă-ntreagă alături de domita, lăsînd restul lumii cu pohtele ei.

Iaca o zisese! Dar nu-i era recunoscătoare că îi ieşiseră din gură asemenea vorbe neaşteptate şi acum întoarse obrazul de la el uitîndu-se cu . mult interes în bagdadie.

— Şi dacă-i pe-aşa, ştii ce va urma după asta, duducă ? Ei bine, am să-ţi spun eu. Să zicem că noi doi vom înfăptui dorinţa matale împotriva părinţilor. Căci nu vor voi părinţii cu nici un chip să te dea după unul ca mine. Va trebui să stăm departe de aceste locuri unde ai copilărit şi pe care le îndrăgeşti. Să te obişnuieşti cu gîndul că nu eşti boieroaică de rang înalt, ci nevastă de moşnean. Gîndul poate nu te-ar necăji prea tare, dar cînd vei vedea alte jupînese privindu-te de sus, poate

chiar rîzîndu-şi de vechiturile pe care le porţi, asta te va durea. Va trebui să şezi mai mult în cuhnie şi la cămări, făcînd multe cu mîna ta. Şi să-ţi pui pohta-n cui de a face călătorii. Şi să te mulţumeşti cu puţine podoabe. Şi toate astea pentru ce ? Pentru a sta alături de mine. Dar eu voi fi mai mult pe cîmp şi în pădure, că toată viaţa asta am făcut, dacă n-am fost la oaste. Şi vei plînge amarnic şi mă vei certa că toată viaţa o duci în sărăcie.

De data asta erau aproape şi se priveau ochi în ochi. Preda spunea acestea cu voce molcomă, ca şi cum ar fi depănat o poveste, cît despre fată, ea schimbase ciuda pe spaimă. Era atîta hotărîre în vorbele lui, hotărîrea unuia care gîndise mult în singurătatea lui la cele ce spune!

— Căpitane Preda, dacă ma sperie ceva în spusele domniei tale, este că văd o fată **caTe**-mi este străină. O fată năzuroasă, cu gîndul la podoabe şi la trîndăvie. Sînt eu asta, căpitane Preda ?

Bărbatul înghiţi un nod ce i se pusese în gît şi plecă ochii.

— Nu ştiu cum eşti, duducă.

Catrina simţea că-i ard obrajii.

—■ Îţi mulţumesc căpitane că ai avut încredere în mine şi ai spus ce gîndeşti. Acuma plec. O fi îngrijorat bunicul.

— Te însoţesc o bucată.

— Nu e nevoie. Cunosc locurile astea din copilărie. Mai bine ca domnia-ta.

Cînd ieşiră în prag fuioarele de zăpadă spulberată de vînt, aproape să-i ia pe sus.

— Ei, drăcie ! îi scăfpă printre dinţi lui Preda. Dacă aici, unde-i loc adăpostit, vîjîie aşa, apoi în cîmpie s-a pornit viscolul. Te voi însoţi chiar împotriva voinţei tale, duducă. Numai stai, să mai intrăm o ţîră, să-mi iau şi eu flinta şi şuba.

Fata nu-l urmă în. casă şi pînă să vină el se sui în sanie şi mînă calul. Preda se duse în grajd, dar descoperi că murgul lui de nădejde avea ceva la gleznă. Se apucă să-l frece apoi încălecă pe căluţul lui Toma, căruia din milă nu-i zicea mîrţoagă şi-l păstra să care lemne cu căruţa. Îi puse şaua murgului, dar trebui s-o strîngă bine, căci era tare slăbănog.

Toate astea îi luară timp. Cînd ieşi din păduje la loc deschis, nici urmă de sania Catrinei. Se apucă să strige. Doar viscolul şi cîmpia înceţoşată în jurul lui. îi trecu prin .gînd că s-ar fi putut s-o ia pe drumul din partea dimpotrivă a pădurii, anume ca să scape de urr mărirea lui. Ocoli pădurea şi se apucă să scotocească

drumul cam neumblat pe care se înfundau picioarele căluţului. La un moment dat auzi două focuri de flintă. Dar parcă veneau din spatele său şi cam de departe. Se întoarse. Văzu venind din partea opusă o sanie şi-şi zise că fata se întoarce. Dar nu era ea. Doi oameni venind de la curtea boierească s-o caute. îşi uniră forţele mer- gînd în sus şi-n jos, oriunde era o pîrtie pe care umblau săniile. Dar se lăsă întunericul fără să-i dea de urmă. Le spuse oamenilor de la curte că s-ar putea ca fata să fi ajuns între timp acasă şi că ar face bine să se în- toarne s-o găsească acolo. Dar el nu se linişti şi o căută încă, pînă ce căluţul se împotrivi să meargă prin toate coclaurile, sforăitul lui anunţînd că undeva prin preajmă sînt jivine.

Fata nu ajunsese acasă. Căutările din ziua următoare nu fură nici ele mai fericite. Abea după trei zile găsiră sania şi urmele unor şalvari trandafirii de turcoaică, peste vreo două sate mai încolo. Nimic din cal. Capul frumos al fetei învelit în pletele ei negre pe care îngheţase zăpada, ca într-un cocon de fire şi ghiaţă, anume făcut să păzească visul ei de iubire.

IX

CHIPAROŞII VISURILOR NOASTR

EDe o asemenea îngrijire, cum se bucurase iarna aceasta Simion, n-avusese parte niciodată. Ori că signor Ferrati voise să-şi dovedească iscusinţa, ori că Tudor Corbea era un asemenea om de ispravă care-şi vedea prietenii ca pe sine însuşi, fapt este că şi unul şi altul vedeau în Simion un tovarăş de breaslă demn de tot respectul, deşi acesta lucra numai de cîteva luni la cancelaria domnească.

Însănătoşirea lui nu fu însoţită de revenirea pe dată a dorinţei de a lucra. Spunea prietenilor săi că este aidoma şarpelui : şi-a aruncat o piele veche şi acum cearcă să se obicinuiască cu cea nouă, prea gingaşe s-o pună la treburi grele. Şi tot ca jivina deloc îndrăgită, clar rezistentă şi durabilă, căla locurile unde un soare sfielnic de april era pornit pe fapte mari şi necuprinse de ochiul omului, dospind firul ierbii, punînd în mişcare armata de soldăţei roşii, numiţi „vacile domnului" (al cărui domn nu se ştie şi de ce tocmai aşa), aspri, lipsiţi de căldură, cu picioruşe cît firele, dar vajnici şi iuţi, mîngîia scorojeala zidurilor făcîndu-le mai puţin mizere şi *se* topea în

pămînt, încălzindu-l, grăbind nişte tainice prefaceri de putrezire din care aveau să sugă rădăcinile verii viitoare.

Simion simţea mai puţin ca oricînd teamă pentru propria-i fiinţă vremelnică, lăsînd-o să se unească cu toate aceste neînsemnate şi teribil de înfricoşătoare prefaceri din jurul său, simţindu-şi după asta miezul arzător al inimii sale, — atît de mare şi necuprins că' avea să palpite de-aci-nainte, în veac şi-n veac, în inimile tuturor oamenilor ce vor veni. Un foc veşnic nestins.

Vorbirea ciudată a doctorului Ferrati o asculta cu multă plăcere, închizînd uneori ochii, zîmbind duios, şi n-o primea ca desfăşurarea acestui omuleţ cu cuget vioi, ci ca pe prinosul unei întregi civilizaţii în care oamenii unui soare arzător sînt însetaţi să descopere culori şi forme noi şi nu se mai satură de comunicarea cu cei din jur.

Dar cel care-i deşteptă pohta de lucru fu Tudor Corbea.

305

Veni la el să-i airate un manuscris pe care-l găsise într-o bisericuţă din Ardeal, din care lipseau jumătăţi de file, altele fiind înnegrite sau măcinate la colţuri, un manuscris cu ciudate caractere slavoneşti, dar alungite şi încîrlîgate ca cele gotice. După părerea domniei sale cartea îşi făcuse cu prisosinţă datoria, mulţi ani,

C-da 274 coala 19 sub ascultarea multor mîini. Şi ca să nu se risipească alcătuirea sa, îl ruga pe meşter s-o copieze, cu literele acelea ciudate care împrumutau ceva de la cele gotice, pasămite cel ce le va fi scris avînd şi cunoaşterea scrierii gotice.

Arătîndu-i acestea, degetele groase ale lui Corbea se alăturau pe file celor subţiri şi uscate ale lui Simion şi acesta simţea îndemnul să[1] pună din nou într-ale sale fiorul în stare să urmărească mlădierea slovelor, din vrejuri uscăţive să alcătuiască mlădiţe, din încheieturile obosite ale mîinii sale drepte să facă să jîurească curgerea nemişcată a slovelor. Lua din nou cunoştinţă de palma sa. Şi avu o viziune ciudată care-l făcu să surîdă, viziunea unei mîini din care se adunau rădăcinile unui copac, din degete se înfiripau rădăcinile şi copacul creştea drept în sus, în stare să dea bucurie şi freamăt.

Tudor Corbea şedea în colţul unei laviţe care devenise deodată cam şubredă faţă de alcaituirea-i mătăhă- loasă, proptit mai mult de zid, ca să facă loc la mijlocul laviţei terfeloagei aceleia afumate pe care o privea cu dragoste.

— Dacă domnia-ta vrei să faci această treabă, tare m-aş bucura. Am destule manuscripte rămase de la taica — fie-i ţărîna uşoară — şi acesta le-ar întregi rîndul. Că odată şi-odată manuscriptele-şi vor ridica preţul, mai ales că nu se vor mai găsi oameni cu îndeletnicirea dom- niei-tale, iar cărţile tipărite vor fi pe toate drumurile. Ori nu-mi dai dreptate ?

— E cît se poate de adevărat, boierule.

— Te văz mustăcind a zîmbet.

— Mă gîndesc că ai vînă de negustor, jupîn Corbea.

— Am, cum să n-am. Altfel nu-mi încredinţa vodă atîtea treburi spinoase în ţara românească de preste munţi. Are vodă acolo, la Sîmbăta de Sus, o moşie rămasă de la bunicul său, vornicul Preda. Şi pentru întregirea ei a pohtit să cumpere de la groful Banffy o altă moşie alăturată, la Sîmbăta de Jos, cu castelul de pe ea, cu tot. A ridicat şi o biserică, mică şi albă, cu o singură turlă, de zici că e una de prin părţile astea. Acum voi pleca din nou cu treburi pe la canţleriile de acolo şi poate mai departe, la Viana, că vodă mai vrea să cumpere un sat de-i zice Poiana Mărului, şi s-ar putea să fie nevoie de încuviinţare împărătească pentru asta. Vezi dară că trebuie să mă pricep la negustorie ca să fac asemenea treburi.

— Ceea ce-mi spui domita, prietene, adăugat la ceea ce ştiu, fac dimpreună o poveste. O poveste tn care puterea şi bogăţia unui ,om nu pot fi cuprinse cu mintea, căci vodă e pe măsura împăraţilor care pot orice. Dar că nu-i mai ajung pămînturile din Ţara Românească şi caută acum să se lăţească şi-n vecini, asta nu cred să fie privit cu ochi buni nici de împăratul Leopold, nici de sultan. Nu-i poate fi prielnică această politichie şi numai setea de îmbogăţire îl duce în asemenea ispită.

— Am să-ţi arăt că-i este prielnică această politichie. Că nu ştiu, zău, dacă n-ar fi mai bine să n-aibă omul ţinere de minte, doamne iartă-mă. Dar avînd el pacostea sau bucuria asta, ştie că însăşi fala domniei şi chiar puterea bogăţiei sînt primejdioase. Că au mai stat în scaunul acestei ţărişoare voievozi bogaţi şi toate ale lor s-au scurs pînă la urmă în haznaua Porţii, pe o cale sau alta. Au prins ei de veste turcii şi cît de întinsă e bogăţia şi din ce e făcută. A domni în ţărişoara asta e ca şi cum ai sta pe un muşuroi de furnici pentru turci : mereu se petrece ceva de care cu greu prinzi de veste. Şi atunci
'treabă înţeleaptă este ca vodă să-şi cate sălaş peste munţi, să ajungă în caz de nevoie acolo unde braţul

mlădios şi cu ghiare lungi al turcului nu-l poate dibui. Başca de asta, nu-i strică lui vodă să-şi facă şi acolo mulţi prieteni, dacă are cu ce. Iacă, ştiu eu că Brîncoveanu a împrumutat isprăvnioia Braşovului cu 3000 de taleri. E privit acolo ca un prieten ,şi numai la rostirea numelui său uşorii uşilor alunecă şi se deschid de parcă ar fi atinşi de iarba fiarelor. În toamnă am fost acolo să pun la cale cumpărarea unor case în care să şadă trimişii noştri, să nu se răzleţească prin hanuri. Am găsit în Scheii Braşovului un rînd de case sănătoase, acoperite cu olane, pe care Francisc Bialis, proprietarul lor, mi-a cerut 1000 de taleri. Nu precupeţeşte vodă bănetul cînd e vorba de fala curţii lui, că cei trimişi acolo nu-s nişte oarecine şi trebuie înconjuraţi cu tot respectul.

— Apoi Brîncoveanu este un norocos că are atîta bănet, dar şi mai norocos că se înconjoară de oameni ca domnia-ta, boier Corbea. Aş adăuga toţi meşterii care au ridicat Hurezii şi pe care i-am cunoscut îndeaproape, cei ce ridică acum hanul din mijlocul Bucureştilor şi au înălţat altele despre care doar am auzit,- Potlogii şi mînăstirea de la Rîmnicu Sărat şi Brîncovenii. Într-un fel, âştia-s ostaşii lui vodă. Aşa cum alte domnii au avut căpitani, acesta îşi are meşterii săi cari au răsărit mai mulţi ca oricînd.

— Ei, meştere ! Vremurile de războiu cu ale lor, pacea cu ale ei... Dar bag de seamă că şi pacea-i destul de spinoasă uneori. M-am nimerit la un sfat al boierilor, la care nevoia banilor era întoarsă pe toate părţile. Că turcii sporesc de la un an la altul zehereaua. Se socotea fiecare cît să dea. **A** sărit boier Creţulescu să dea **10000** de taleri, că taman a vîndut nişte oi preste munţi, boierul Corbeanu a zis că amînă cumpărarea unei moşii, spătarul Cantacuzino a pus şi el o sumă frumuşică. Dar ca să ajungă aici şi fiecare.să pună la mijloc ceva, le-a vorbit Brîncoveanu preţ de-o pîine bună, punînd în celălalt taler al palanţei primejdia ce s-ar isca dacă nu s-ar da la timp zehereaua, că nu le e turcilor ruşine să prefacă ţărişoara în paşalîc, aducind funcţionari turci preste tot locul şi venind la fiece moşie să-şi iee cît pohtesc, că ei lege nu cunosc. M-am minunat atunci de cîtă înţelegere pot face dovadă boierii. S-ar fi minunat mai mult un Radu Mihnea ori Mircea Ciobanul, asupra cărora boierii se porniseră ca zăvozii de la stînă. Se vede că i-a înţeleptii atîtea pătără'nii prin care au trecut, şi pe deasupra au încredere în dreapta judecată a Brîncoveanului. Căci însuşi vodă a dat partea cea mai maTe. Asta-i o pace

cumpărată cu bani grei, aşa să ştii domnia-ta, meştere Simioane.

— Apoi, dacă-i pe-aşa, banii boierilor tot de la truditorii pămîntului sînt storşi, că doar nu şi-or fi bătucit boierii mîinile ca să-i dobîndească, păcatele mele. Şi pînă la urmă, fiecare rumân, cît ar fi el de necăjit, îşi plăteşte puţina tihnă pe care o are, nu-i aşa boierule ?

— Apoi ăsta-i un adevăr atît de limpede că-l ştie şi copilul de tîţă şi atît de tăinuit că nu încape în vorbele nimănui. Nu eşti destul de preumblat prin ale vieţii, meştere, ca să ştii că adevărurile nu se trâmbiţează ia toate răspîntiile ?

— Ba tocmai că sînt aşa de preumblat încerc să pătrund cu mintea-mi puţină ceea ce îndeobşte se ascunde. Dar soarta noastră, a celor cu condeiul şi pana, este de a sta pe lîngă cei avuţi — deh! — ei cu mijloacele, noi cu priceperea. Iar cît priveşte boierii aceştia mari ai noştri, ei ştiu ce să ceară, că au văzut multe prin ţări străine. Iată, l-am cunoscut pe spătarul Mihail Canta- cuzino cînd am lucrat la mînăstirea Sinaia. Cu puţin înainte de a mă îmbolnăvi a trecut pe la cancelarie şi, văzindu-mă, a zis că-n primăvară se porneşte la înfrumuseţarea unei biserici ce s-a zidit pe moşia sa de la Fundeni. Zice că-i pe undeva, prin preajma Bucureştilor.

— Da, ştiu de ea. A fost moşia bătrînului Matei Voievod, are acolo zidire ca un palat şi un chioşc după modelul celor turceşti, ce poate fi văzut dinspre lac. Că e şi un lac acolo. Dar de cînd s-a pornit să înalţe biserica n-am mai trecut pe acolo.

— Cred că mă voi porni să văd ce se poate face pe acolo. Aşa cum mă aflu, de prea mare folos nu voi fi eu, dar sigur îmi va aduce întremarea lucrurile noi ce le voi vedea şi roboteala altora.

Spunea acestea şi-i creştea îndemnul cu fiece vorbă rostită. Şi chiar dacă, a doua zi, cînd se pregăti de drum, îl cuprinse un soi de spaimă nemaiîncercată', ca o slăbiciune la lingurea, totuşi nu catadicsi să dea înapoi. De atîtea ori pornise la drum bizuindu-se mai ales pe picioarele sale, încît nu putea crede că ele nu-i vor mai da ascultare. Tudor Corbea îl duse la curtea spătarului Cantacuzino, de unde plecau căruţe spre amintita proprietate a acestuia.

Porniră dis-de-dimineaţă şi soarele nu ajunsese încă în crucea amiezii cînd căruţaşul îi arătă lui Simion cu codirişca biciului clădirea palatului înconjurat de livezi. Se aflau într-o vale plină în toată covata ei cu

stufărişul unei bălţi întinse, iar palatul avea un aer impunător pe dîmbul dimpotrivă, aducîndu-i lui Simion În amintire nici mai mult nici mai puţin decît casele cocoţate pe stîncile de la Capri. Surise în faţa imaginilor atît de îndepărtate încît abea le mai pipăia cu. gîndwl. Dar un sentiment de adîncă mulţumire se cuibări într-un colţişor al sufletului, bucurîndu-se că asemenea frumuseţi sînt zămislite şi pe pămîntul ţării sale, şi năzuia să le vadă cît mai desăvârşite, cuprinzînd ci> totul şi tîrgul din care venea, închipuind o lume, ca. un cocon imens din fire de mătase, în care viaţa reală se îmbina perfect cu imaginile aduse la suprafaţă de amintiri prinzînd fiinţă şi culoare, o lume în care spiritul său avea atîta putere încît prefăcea realitatea într-o pastă numai bună de modelat. Se vede că ţinutul acesta era prielnic acestui hoinar ajuns la limanul vieţii, care cernea printr-o sită a lui tot pietrişul greutăţilor şi primejdiilor prin **caTe** trecuse, păstrînd pentru sine doar alesătura de preţ, a imaginilor ce meritau întreaga sa trăire.

întinderea din jur avea harul nemăsurării cîmpiet unde ropotul cavalcadelor se poate stîrni în oricare parte şi te simţi descoperit sub cerul nemărginirii, dar, îis plus, trezea îndemnul dulcelui popas în scocul văii înfiorate de umezeală. Un pod de pămînt tăia balta în două, conducînd călătorul spre curtea boierească de pe deal. Suliţa trestiei, abia desfăcută din căldura mîlului de pe fundul bălţii, împungea luciul apei. Piopi negri cu coroana uriaşă făceau coridor umbros spre curtea boierească. Aceasta avea portic de lemn cam înnegrit şi brăzdat de ploi şi soare, ca un obraz îmbătrînit, altfel impunător, cu acoperiş de şindrilă peste cele două porţi largi. Aleea cu prundiş ducea la o casă mare cu un singur cat, care dinspre lac arăta mai impunătoare din pricina foişorului situat într-n parte a sa, adăugind un ai doilea cat cu coperiş ţuguiat. Pe panta coborîtoare spre [ac se mai găsea prispa întinsă a unui foişor de privealâ rupt de clădire, cu colonete subţiri şi arcade simple. La timpul acesta livada îşi trecuse floarea vişinilor şi cireşilor, dar cele cîteva pilcuri de meri şi gutui înfloriţi păreau corturi albe, din cea mai pură pînză de în, luminate din interior de o vagă luminiţă trandafirie. În faţa curţii boiereşti, pe partea dimpotrivă a drumului, se ridicase bisericuţă albă, cu zidăria terminată» Lucrau acum meşterii ţiglari acoperind-o cu olane aduse tocmai din Ardeal. Fără îndoială înăuntru se lucra la zugrăveală.

Simion îşi zise că n-are altceva mai bun de făcut decît să intre chiar în miezul lucrului. în prag, cît pe ce să se împiedice de o găleată cu chinoroz. Un .tinerel iute-n mişcări se plecă s-o ferească şi-i făcu totdeodată vînt cu umărul.

— Hei, moşule, un'ţi-s ochii ? Alt drum mai bun de plimbare n-ai ?

Se vede că boala-i surpase rău înfăţişarea de vreme ce era luat drept moşneag. Altădată nu era strigat .astfel, deşi pleşuvit şi descărnat, avea mişcări repezite şi nu se împiedica de lucruri.

După ce se obişnui cu întunericul putu ,să) se preumble în voie pe lîngă schele, căci nimănui nu-i ardea de dînsul. Dealtfel, se pare că atenţia celor de aici, era îndreptată spre p gîlceavă ce se purta pe ton scăzut într-una din absidele bisericii. Unul dintre cei care vorbea avea un boi bărbătesc, cu umeri largi şi torsul lung şi împodobea o Fecioară care nu se poate ,să nu-ţi fi atras privirile imediat ce te obişnuia! cu întunericul, o Fecioară tînără cu priviri şăgalnice surîzînd miei mul-ţămiri tainice şi înflorind în ea. Celălalt, era nitel adus de spate şi purta o chivără albastră din hîrtie. Dacă unul spunea ceva, vorbele lui rămîneau încă mult timp suspendate în liniştea răcoroasă pînă să-i vină răspuns de la celălalt. Nu se grăbeau şi nici n-o făceau cu plă-cere. Părea că lucrul lor o cere să se tot împungă pe îndelete, că pînă' diseairă au timp berechet.

— Nu-i vorba de frumos sau urît. Un chip omenesc trebuie să spună ceva, glăsuia agale, cu o voce groasă, cel cu umeri largi.

— Să spună, să spună, îl îngîna celălalt, fără tragere de inimă. Apoi o face dacă este viu. Altfel cum?

Liniştea care se aşternea părea să arate neputinţa celuilalt de a răspunde. Apoi el se pornea ca şi cum ar fi fost mînat din urmă :

— Dac-aş şti că zugrăvesc chipuri de morţi pentru morţi, m-aş lăsa de treabă. Ce fac eu acilea pleacă din îndemnul inimii, aşa s-o ştii, măre Mărine.

— Bine făcea meşterul de te punea să faci numai draci şi păcătoşi în pridvor ! Pe aceia tot din îndemnul inimii îi făceai ?

— Să ştii ,tu că-i făceam cu plăcere şi mă veseleam. Acu' se schimbă kalimera. O fac pe Fecioara Maria şi n-o văd decît aşa. La drept' şi la dreptu' vorbind mina-mi merge singură, parcă singură vrea să fie aşa.

— Dar chipul ăsta parcă e cunoscut. La toţi de fată ne este cunoscut. Asta tot din pricină că s-a făcut el singur acolo, pe părete ?

Hotărît lucru, cel cu chivără albastră caruia-i zicea Mărin, avea minte ascuţită şi cu fiecare vorbire îl împungea pe celălalt

Nu puţină fu mirarea lui Simion cînd, dacă cel voinic se întoarse, recunoscu în el pe-un ucenic al lui Pîrvu Mutu, încă din vremea pe cînd lucrau la mînăstirea Sinaiei. Se schimbase arătînd ca bărbat în putere, dar chipul cu.ochi uşor bulbucaţi şi cu frunte de om îndărătnic nu suferise schimbări, afară doar de adaosul unei bărbi subţiri, care-i dădea un aer şi mai înnegurat. îl chema Andrei şi-şi însoţea meşterul ca o umbră tăcută, fapt ,ce explică de ce nu-i recunoscuse vocea de data asta.

Se duse la el cînd coborî de pe schele :

— Mă bucur Andrei să te văz lucrînd ca meşter. Îţi mai aminteşti de mine ?

— Cum să nu, neică Simioane ? Cu treburi pe aici, cu treburi ?

— Mă trage aţa încotro aud că pot simţi înţepătură de văpsea proaspătă în nări. Dar am venit cu totul nechemat. Iacă-tă că n-am făcut rău. Fie şi numai pentru a vedea această Fecioară care parcă-i vie.

— Aşa chiteşti matale ? Andrei îl privi stăruitor, să vadă dacă nu cumva vorbeşte batjocoritor.

— Văzut-am multe chipuri ale Fecioarei, mai ales în Italia, unde n-ai să întîlneşbi unul aidoma cu altul. Acolo zugravii nu se ţin de canoane şi tipicuri. Că fac bine, că fac rău, asta-i treaba lor. Dar aici, la noi, eşti din cale-afară de cutezător Andrei, făcînd-o după capul tău.

— Care va să zică venişi să le dai dreptate lui Marin şi celorlalţi.

— Stai binişor, băiatule, n-am vrut să zic asta. Zisei că eşti curajos şi asta nu-i rău deloc.

Andrei întoarse privirile arătînd că nu mai vrea să vorbească despre asta. Mai tîrziu se vădi că celălalt zugrav, Marin, nu vorbise de-a surda cînd zisese că-i e cunoscut chipul pus pe perete. Chiar în ziua aceea Simion avu prilejul să zărească printre cei ce roboteau la lucrătura bisericii două femei, dintre care una mai tînără, cu aceeaşi privire uşor încîntată de sine şi obrazul dulce şi rumen ca al maicii puse pe perete. Se vede că din cauza gîlcevii dintre cei doi zugravi fata se mişca stingherită, ţinînd privirile în jos şi tot era prilejul multor vorbe în răspăr din partea celorlalţi.

Simion se împrieteni uşor cu ceilalţi. Cum aceste grupuri ale zugravilor se făceau şi se desfăceau după nevoile cîte unui lăcaş, ei erau deprinşi să-şi vorbească

cu încredere şi chiar din prima zi cînd se aşezau împreună la masă îşi dezlegau limbile, parcă s-ar fi cunoscut de cînd lumea. Pe lucru nu se învrăjbeau, căci fiecare avea partea sa rînduită de ispravnicul lucrării, canoanele erau şi ele rînduite prin învăţătura căpătată şi nimeni nu năzuia să cuprindă întreaga lucrare. .Cînd ■unul făcea după capul său, ca de data asta Andrei, era socotit mai degrabă nepriceput şi lipsit de învăţătură şi-l luau în derîdere.

În afara lui Marin şi a lui Andrei mai lucra aici un fost ucenic al lui Pîrvu Mutu — Stan, un bărbat uscăţiv şi înalt, destul de treeut m vîrstă, care mai întîi fusese dascăl de biserică şi se apucase destul de tîrziu de zugrăveală, după ce-i murise nevasta şi doi eopii. Se bucura de mult respect în rîndul celorlalţi. Era zgîrcit la vorbă, după terminarea lucrului îşi curăţa pe îndelete condeiele rînduindu-le după mărime, iar la masă se aşeza mai totdeauna într-un colţ. Ceilalţi lăsau un loc liber lîngă el şi nu-l îmbiau la vorbă, socotindu-l un fel de schivnic, care numai de dragul înfăţişării sfinţilor pe pereţi se rătăcise printre eî, muritorii de rînd.

Mai erau apoi Haralambie şi Ispas, doi cioplitori în lemn, care făceau iconostasul, şi un grec, Dionisie, al cărui hram nu-l prea cunoşteau cei din jur, că el mai mult se preumbla în jurul bisericii, făcînd măsurători şi tînguindu-se că nu are atîţia ucenici cîţi i-ar fi trebuit»

În timpul unui răgaz, cînd Simion se trase mai aproape de el, £flă că omul era stucator de meserie şi că lucrase la palatul de la Potlogi împodobind tavanele. Aici fusese chemat să facă reliefuri în pridvor sau în pronaos, nu ştia prea bine ce suprafaţă va acoperi, că spătarul îi zisese să facă el mai întîi un plan şi-o probăluială şi dacă i le va arăta şi-i va place, va hotărî ce şi cum. Dealtfel el nu pornea cu prea mare tragere de inimă la o asemenea ispravă, cum nu se mai făcuse, şi credea că pînă la urmă va rămîne să refacă tavanele casei de peste drum, căci şi asta era cuprins în chemarea sa aici.

Simion îi înţelegea descurajarea. Biserică împodobită cu reliefuri de ipsos nu mai văzuse, şi născocirea aceasta a cantacuzinului putea să nu fie de vreun folos.

Îl întrebă pe Dionisie dacă ceilalţi meşteri auziseră de planul boierului şi ce părere aveau. Nu, nauziseră şi poate că va pleca de aici fără ca să spună ceva. Lui îi spusese că-l vedea vorbind pre elineşte şi că-l auzise că îmblase prin lumea largă. Mai auzise de aşa pocinog ?

Simion îl liniști. Pînă-ntr-un sfîrșit va vedea el însuși boierul că-i o treabă nepotrivită, și-l va lăsa în pace.

Timpul aduse și lui Simion puteri noi. Aflîndu-se într-o dimineață la marginea lacului, înconjurat de singurătăți, i se năzări că din ceața ce plutea deasupra luciului apei, răsare și se încheagă arătarea unor mîndre palate. Fuioarele de ceață se torceau ca trîmbe lungi învîrtejite de vînt, alteori ca svelți pilaștri sau ca fîntîni țîșnitoare menite să răcorească aerul, se despleteau apoi tinzînd să facă o țesătură diafană prin firele căreia se vedeau ochiurile de apă, un tablou mișcător în care palate cu grădini cu chiparoși țîntir-un tărîm de poveste se lăsau bănuite prin perdeaua ușor fluturătoare a ceții.

Simion se lăsă cu plăcere în voia acestei vedenii, sporind-o cu niște amintiri ale sale din stampe persane, care-i trecuseră pe dinaintea ochilor. Nu vroise el să «călătorească în țări însoțite cu povestea ? Văzuse și mai-nainte drumuri lungi sub soarele arzător și răsărind deodată, deasupra pînzei .înfierbintate a aerului, orașe albăstrii, adevărat prinos al cerului, pogorît ca o cascadă într-un anume loc și numai în acela. Fusese statornic atras de acele înfăptuiri ale omului ce se cheamă oraș, pornind de la cetățile înfățoșate în manuscrise vechi, pînă la cele întîlnite aievea în peregrinările sale. Acolo unde se putea mergea pe o înălțime din apropiere pentru a cuprinde cu privirea, atît cît se lăsa cuprins. Orașele... aceste alcătuiri ale forței și statorniciei au dat dintotdeauna măsura vieții laolaltă și încrederea seminției omenești.

Se ridică degrabă pentru a păstra această vedenie în toată alcătuirea ei și să nu fie de față cînd razele soarelui vor destrăma țesătura din faptul dimineții. Dar mergînd în tabăra de lucru ceru condei și hîrtie ca să aștearnă în linii întruchiparea acelor palate ce i se năzăriseră. Dacă nu fusese arhitecton, deși năzuise o vreme la asta, măcar ,pe hîrtie să înjghebeze construcții măiestre. Palate cu portale largi și coperișuri cutezătoare. Grădini cu havuzuri și alei străjuite de chiparoși. Oglinzi de apă[1] pe care plutesc gondole cu prove arcuite ca gîturi de lebede și cu arcuite baldachine deasupra lor. Un oraș are de toate cele și apa și plantele îl întregesc.

Cîteva zile se dărui acestei îndeletniciri noi, care nu era făcută pentru nimic anume, tovarășii privind-o cu ochi circotași, ispravnicul puindu-l să plătească hîrtia, și doar Stan încurajîndu-l și venind să-l întrebe de rostul desenelor sale, și prin aceasta punînd stavilă batjocorii celorlalți. Stan își cîștigase pe nesimțite drepturile unuia

ce vede lucrurile Jn adîncime, şi dacă el îl oblă- duia pe moşneag, lucru cu rostuială era acesta. Ba în- tr-unâ din zile, pe înserat, îşi deschise baierile vorbirii acest singuratic, rămînînd la masa de brad bătută' pe ţăruşi, după cină, alături de Simion şi de Dionisie. Le zise că a fost la Constantinopole şi cum şi ceilalţi doi văzuseră oraşul, vorbiră mult despre el. Se potriveau tustrei într-un gînd: oraşul bazileilor şi al ortodoxismului răbda altoiul semilunei, fără a fi îngenuncheat, îl r^bda pentru a arăta peste veacuri strălucirea şi tăria lui. Simion spuse că e prea bătrîn ca să mai calce vreodată pe acolo şi trebuie să se mulţumească cu amintirile în care unele amănunte se dilată, altele se şterg cu totul. Tăcură, gîndindu-se fiecare la acele amănunte ce li se păreau de neşters.

— Iacă, domniile voastre, ne aflălm aici şi vorbim de Constantinopole de parcă ar avea suflet, zise meş-terul Stan. Nu vi se pare că mai mult de sufletul lui vorbim ?

Dionisie îi ceru lui Simion să meargă împreună cu el la boierul Mihai Cantacuzino, care îşi anunţase ve-nirea pentru a doua zi. Dimpreună cu desenele lui să meargă.

Spătarul Cantacuzino avea faţa bălană şi îngustă pe care, dacă anii o ofiliseră, adăugaseră un soi de tristeţe şi îndepărtare de cei din ,jur. Aşa că, om de rînd fiind, i te adresai cu destulă sfiiciune şi vorbele îţi îngheţau pe buze sub privirile-i pătrunzătoare. Mai ales cînd veneai cu o propunere, un gînd al tău, era o mare cutezanţă din parte-ţi să crezi că el va fi primit. Ori tocmai asta vroia Dionisie acum. Îi spuse că e gata să înceapă lucrul la tavanele palatului, imediat ce camerele vor fi golite. Cît despre lucrul la pridvorul bisericii, avea aici, în hîrtiile caligrafului Simion nişte înfăţoşări potrivite.

Spătarul plecă privirile. Luat de treburi uitase că vorbise cu Dionisie şi pentru pridvorul bisericii. Asta fusese cînd îi intîlnise la Potlogi şi cînd fusese atît de încîntat de împodobirile tavanelor de acolo, încît îl an-gajase pe tavangiu pentru toată lucrarea de la Fundeni, sub impresia de moment că asemenea stucaturi ar me-rita să fie văzute şi la exteriorul unei construcţii.

Acum Dionisie aproape că năvăli peste boierul care nu era obişnuit cu oamenii de rînd, fie ei şi meşteri, decît să-i vadă încuviinţînd planurile sale. Dionisie nu vădea nici pic de sfială. Îi arătă că înconjurarea bisericii cu un grup de stucaturi o vor lăsa albă la exterior şi că, în plus, reliefurile vor aduna umbre schimbătoare în cursul zile pe pereţi. Că înfăţişînd acolo palate şr

chiparoşi vor adînci ideea de construcţii ce-şi dau mîna ca o horire în jurul lăcaşului, dar graţioase şi abia bănuite, lăsîndu-i bisericii sporul de volume.

Dionisie vorbea aşa pripit,, că Simion, care nu ştia prea bine grecește, abia înţelegea ce spune. Cînd fu întrebat de boier, recunoscu că planurile sînt ale sale şi că văzuse aievea în faptul dimineţii un oraş pe care boarea uşoară a lacului îl ridicase din adîncuri.

Boierul zîmbi :

— Apoi dacă l-ai văzut aici înseamnă că locul este prielnic acestor clădiri. Se mai întîmplă şi-aşa : locurile sa fie cele cari să cheme aşezările. Poate ne va învrednici Dumnezeu să ridicăm aceste palate.

Simion nu înţelese dacă acest „ne va învrednici" este pentru posibilităţile acestui neam în generaţiile viitoare sau dacă însuşi spătarul îşi doreşte să ridice asemenea construcţii. Fapt este, că boierul încuviinţă să se facă cîteva din aceste întruchipări în jurul bisericii.

Lucrul acesta nou, odată pornit, trezi la Dionisie o energie nebănuită. Cît despre ajutoare, nu se mai putea plînge de lipsa lor, pe lîngă salahorii recrutaţi dintre ţăranii din sat, înşişi zugravii ce se aflau aici, erau gata să dea o mînă de ajutor în timpul lor liber. Lucrul înăuntru era aproape terminat şi spătarul vroia să tîrnosească biserica chiar în această vară. Ceva necazuri fură de întîmpinat cu icoana Fecioarei din absida stîngă, într-o dimineaţă o găsiră ştearsă de pe zid. Pasămite, Andrei, făcătorul ei, pătrunsese noaptea acolo şi lucrase cu sîrg s-o şteargă. Atît de bine era făcut totul de parcă n-ar fi stat niciodată vreo încondeiere acolo. Zugravii se înfricoşară foarte. Un asemenea pocinog dădea peste cap socotelile spătarului în legătură cu tîrnosirea bisericii şi se putea înfuria împotriva tuturor. Nu-şi prea dădeau seama ce le-ar putea face. Se strîriseră laolaltă, întrebîndu-se îngrijoraţi dacă vreunul din ei îşi amintea de o faptă asemănătoare. Matei, una dintre calfe, zise că i se întîmplase să vadă la biserica Sf. Spiridon din Bucureşti cum se ştersese un întreg zid, că nu-i plăcuse boierului ctitor. Dar niciunul nu-şi amintea ca vreun zugrav să primească o pedeapsă grea, tăierea nasului sau urechii, sau bătaia la tălpi, de felul celora ce se dau dijmaşilor răi platnici.

Da, ce-i drept-e drept, zugravii erau respectaţi, - fiind mulţi dintre ei călugări, dar cînd unul dintre ei făcea o nerozie care arăta că el însuşi nu-şi respectă îndatoririle breslei, ce drept mai avea la cinstirea celorlalţi? Şi apoi, nu se văzuseră chiar boieri pedepsiţi ? înşişi aceşti Cantacuzini suferiseră mare năpastă în

tinereţile lor cărînd la piatră şi fiind bătuţi la tălpi ca nişte netrebnici. Acum, acest Cantacuzin ,era îndreptăţit să ia o hotărîre oricît de severă. Aşa se tot socoteau meşterii în de ei, în afara lui Andrei însuşi care-i asculta ca împietrit. Se pare că orice hotărîre s-ar ii luat, el era în stare s-o primească. îşi aduna lucrurile într-o desăguţă, dar nu cu prea mare grabă de vreme ce se lăsă tîrît de nişte copii care vroiau să înalţe un zmeu pe marginea lacului. Trecu pe lîngă fîrtaţii lui ca şi cum pricina care-i frămînta pe ei era de cea mai mică importanţă. Aşa că ei ziseră că omul s-a ţăcănit şi hotărîră să-i ia apărarea în faţa boierului cum vor putea. Se duse Stan, care aici avea rangul de staroste, să-i spună boierului că se petrecuse un lucru necurat, zugrăveala fusese ştearsă într-o noapte, ca şi cum n-ar fi stat niciodată acolo, asta numai ielele ce locuiau în fundul lacului puteau s-o facă şi acum zugravul e aşa de spăimîntat că nu s-ar mai apuca să încondeieze din nou icoana nici dacă l-ai pica cu ceară şi eu zic să-l sloboadă pe om şi să se apuce careva de lucru în locul lui. Prea mult nu mînţea „ Stan, că zugrăveala chiar că fusese ştearsă într-o noapte şi chiar dacă-ar fi minţit cu totul, el era învăţat de un preot bă- trîn că-s pe lume minciuni rele şi minciuni nevinovate şi acest neadevăr pe careul înşira acu' făcea parte dintre cele din urmă, că ajuta să-l scape pe Andrei de pedeapsă.

Spătarul ascultă cu liniştea aceea care pe unii îi spăimînta deşi nu părea prielnică vreunei vijelii. Bărbiţa lui îngustă şi mătăsoasă de culoarea fuiorului de cînepă părea să-l apere de vestea aceasta neplăcută. Şi-o mingîia cu două degete ale mîinii drepte, degete uscăţive şi osoase, fără podoaba inelelor.

— Nu cumva meştere, ielele despre care vorbeşti purtau caftan şi cunoşteau prea bine taina facerii şi desfacerii zugrăvelilor ?

— Ba taina zugrăvelilor o cunosc, mărite stăpîne, că aşa-s ielele, făpturi nepămîntene, dar ce chip anume vor fi luat ele, asta nu mai ştiu.

— Eh, meştere, meştere, aici pare să-şi fi vîrît coada însuşi Sarsailă.

— Se poate şi asta, mărite stăpîne.

— Dar pe acest Sarsailă aş binevoi ,să mi-l aduceţi legat că ştiţi prea bine de unde să-l luaţi.

Meşterul Stan tăcu, descumpănit. Aşa-s boierii, din fire prepuelnici cu ce le spune unul mai de .jos ca ei.

Trebuia să se aştepte că nu-i va da crezare, chiar dacă nu se pricepea la zugrăveală. Atunci încercă altceva:

— Noi, ăştia de aici, am făcut ucenicie la Pîrvu Pîrvescu, zis şi Mutul. Şi ne-a povestit el odată cum tatăl domniei voastre, postelnicul, îl punea alături, la masa lui, şi se sfătuia cu el. Aşa mi-a zis : „că nu ‚mă socotea un netrebnic şi chiar de nu i-a plăcut vreodată ce fac, nu m-a pedepsit, ci mi-a spus-o verde în faţă, ca unuia deopotrivă".

Spătarul zîmbi.

— Aşişderea domnia-ta ar fi trebuit să mi-o spui verde-n faţă dacă vroiai îndurare pentru vreun tovarăş cu mintea rătăcită.

— Cu mintea rătăcită, slăvite stăpîne... Voi face eu şi ceilalţi, ceea ce din prostie el a stricat.

— Era frumoasă Fecioara lui, dar mai bine ar fi stat pe zidul vreunui palat. Aici se cere un alt chip, în faţa căruia să ne smerim cu toţii.

— Aşa voi face, mărite stăpîne.

Meşterul Andrei se văzu absolvit de păcatul de a fi pus în locul unei icoane chipul fetei îndrăgite, care pentru el era o icoană. Dar i se păru că în acelaşi timp se vede despresurat de prieteni. Căci în ziua plecării lui toţi erau atît de ocupaţi, încît uitară să-i dea bineţe.

Cînd ajunse la un cot al drumului, după care ştia că bisericuţa nu va mai putea fi văzută, se opri s-o mai cuprindă odată cu privirile. Parcă ar fi aşteptat de la această **pTea** fericită îmbinare de rotunjimi şi unghiuri să afle ceea ce-l frăhmînta de la o vreme : dacă priceperea de a mînui culorile, care nu era oarecare, era dată spre osinda sufletului sau, dimpotrivă, spre înălţarea lui. Crezuse statornic că, de vreme ce talentul este dăruit spre folosire, aşa cum stă scris în Sfînta Scriptură, el îi dă dreptul celui ce-l are să asculte de imboldurile venite din lăuntrul său. Ceva mai multă libertate, da, dar nici oamenii purtători de har nu-s pe toate drumurile. Iată însă că cei din breasla lui vroiau să-i arate că nu are dreptul să se abată de la anumite canoane. Şi atunci osîrdă era aceasta. Ceilalţi de ce n-o iimţeau ca pe o osîndă şi apăsare ?

Asemenea gînduri îi treceau lui Andrei prin minte la o cumpănă a drumului său.

Acum ar fi trebuit să se simtă singur în această margine do drum neştiind prea bine încotro o va apuca. În plus, nefericit pentru că în mintea lui se învălmăşeau şi se ciocneau multe gînduri de îndoială şi de cutezanţă, de care ceilalţi erau scutiţi.

DaT nu era chiar aşa. Se simţea liniştit şi puternic. Dacă reuşise să înfăţişeze un chip cu trăsăturile sale vii, nu era aceasta o dovadă a harului său ? Poate că e o osîndă să-ţi porti harul, neştiut de nimeni, dar o povară nu este. Şi, oricum, din .moment ce ţi-l cunoşti, de el atîrnă o rază ce-ţi întăreşte cugetul.

X

LIMANUL UNUI VEA

CAnul 1699 începuse cu geruri puternice şi cu multă promoroacă, ceea ce, după spusele bătrînilor, anunţa rod bogat şi o vara fierbinte. Dar primăvara venise tîrziu. După multe ceţuri şi pîcle, după stîrnirea cu vuet a apelor de la munte, venise ca o sete a plantelor de a sorbi puterea lutului cleios şi a-i da altă faţă, aninînd pe raze de soare buchetele răsurilor înflorite peste noapte, aburul verzui al arinilor din preajma apelor, ghirlande de iasomie cu luciu mat de ivoriu.

Totul izbucnise deodată, fără să ţină seama de so- roace, sub o căldură neaşteptată ce părea că va ostoi curînd gingăşia florilor. Ochiurile de apă lăsate în lunci după retragerea în matcă a nurilor deveneau curînd smircuri ce cocleau sub razele soarelui, pămîntul se usca şi suna sub tălpile botforilor ca o coajă de pachi- derm uriaş, osîndit să poarte truda muritorilor.

Urmele viiturilor nu se şterseseră nici în mijlocul acestui Cireşar în lunca Ialomiţei de lîngă TÎTgovişte. Terenuri bune pe care nu se putuseră face semănături, bogăţie de muşchi în care se îngropa piciorul, la mar- ginea pădurii, fineaţa îngălbenită, cînd s-ar fi cuvenit să se facă prima coasă.

Aici, în luncă, îşi avea Brîncoveanu acel foişor de privealâ cu toate laturile deschise spre crîng, cu umbra adunată în sine, dînd spor de taină vorbelor ce se spu- neau, îndulcind lumina prea crudă şi lăsînd fuiorul zilelor să sfîrîie molcom sub degetele verii, mai mult decît s-ar fi auzit el într-o încăpere cu patru pereţi zidiţi.

Cînd poposea la această curte, Domnitorul îşi primea aici în fiece dimineaţă vătafii de la moşiile din jur, fă- cînd cu ei socoteli şi ascultînd cum merg treburile.

în dimineaţa asta ţinuse sfat prelungit, în care retezase cu asprime văicărelile vehililor. Că grîul din coada luncii s-a fost înecat de apă. Că inul nu s-a putut semăna la timp. Că trifoiul a fost năpădit de cucută şi numai jumătate din el a rămas întreg.

Domnitorul n-avea urechi pentru aceste plîngeri. Ştia că dîndu-le crezare, ele vor fi mai mari datia' viitoare, şi cu nimic nu va spori prin aceasta rîvna vehililor.

Acum se plimba în lungul foişorului, plăcîndu-i să asculte tocănitul paşilor pe dalele de piatră. Aştepta o solie. De trei zile o aştepta. Vor fi avut ceva zăbavă oamenii săi, numai de i-ar aduce o veste bună. Socotea că mai bun loc de sfat e aici, decît la Bucureşti, unde, de la o vreme se găseau curioşi chiar printre cine nu te aşteptai.

321

Ca să-şi uşureze nerăbdarea ieşi din foişor şi începu să urce dîmbul uşor îndreptîndu-se spre biserica domnească;

C-cîa 274 coala ZO

Turlele ei ascuţite; care de eurînd fuseseră îmbrăcate în tablă de aramă înmănuncheau razele soarelui sporind albastrul pe care se profilau şi prospeţimea frunzei de dud ce chenăruia curtea domnească.

Casele domneşti aveau şi ele acoperişuri noi. Zidarii le adăugaseră numai cu doi ani în urmă cîte un cat, astfel încît aripa centrală, cea care pe vremea lui Petru Cercel avea un singur cat, se înfăţişa acum mai falnică, cu două niveluri, iar cea zidită de bătrînul Matei Voievod fusese refăcută, primind deasupra parterului încă un rînd de camere cu frumoase ferești din bucăţele de sticlă colorată, prinse în plumb, aduse taman de la Viana. în această parte se aflau camerele pentru oaspeţi, îi făcea plăcere să ştie că aceste încăperi nu-s reci şi întunecoase, ca la alte palate, că primesc îndeajuns lumina, sobele rotunde din faianţă azurie şi albă, de modă olandeză, le fac primitoare pe orice vreme, iar banchetele şi jeţurile aduse din Lombardia îndeamnă pe oricine să adasţe la vorbire cumpătată.

Vodă trecu prin faţa intrării principale străjuită de frumoase coloane cu capiteluri împodobite cu frunze de acant, îndreptîndu-se către biserică. Salahorii scoteau schelăria exterioară, dar văzîndu-l pe domnitor, se grăbiră să părăsească biserica, ştiind că pohteşte să rămînă singur.

Aşa era. De mic copil trăise într-o familie numeroasă, laolaltă cu verii din neamul cantacuzinesc. Avea el însuşi o familie mare şi la mese se întîlneau rareori mai puţin de douăzeci de inşi. Dar uneori dorea să rămînă singur cu gîndurile lui. Atunci punea el însuşi întrebări, lăsa frîu liber îndoielilor, se gîndea la faptele sale ca la ale unuia ce putea fi judecat.

înfăţişările zugrăvite pe pereţi, făcute numai în urmă cu doi ani, nu avuseseră timp să se afume. Cei dinspre latura nordică îţi atrăgeau atenţia de cum intrai.. Erau tineri mucenici îmbrăcaţi în armură, cu săbii şi lănci. înalte biserici din ţară doar sfîntul Gheorghe poate fi văzut în armură. în rest, alai de bărîni cuvioşi, supţi de posturi şi rugăciuni. Cînd se pornise să picteze din nou această biserică, vodă ţinuse sfat cu Constantinos, Inochentie şi Stan. Le arătase că-i o biserică a cetăţii de scaun care prin multe primejdii a trecut şi a rezistat datorită unor bărbaţi viteji. Se cuvine a spune acest adevăr şi prin puterea culorilor. Dacă unele canoane ale bisericii bizantine nu încurajează înfăţişarea sfinţilor ca luptători, în afara sfîntului Gheorghe, apoi el, domnitorul ţării, le dă dezlegare să caute a afla din cărţi şi pe cei cari au luptat cu paloşu-n mînă şi să-i arate privirilor celor ce vor păşi în acest nou lăcaş. Va fi pentru îmbărbătarea inimilor şi întru amintirea unor bărbaţi ai acestui pămînt, care, de n-au trecut în rîndu- rile sfinţilor, sînt sfinţi inimilor noastre, căci au salvat ţara strămoşească.

Aşa făcuse meşterul Constantin. Pe un fond alba&tru- catifelat ca cel al înserărilor de vară, se arătau sfinţi tineri şi svelţi în veşminte de soldaţi romani, dar cu capetele descoperite, în atitudini de blîndă aşteptare şi reculegere.

în zilele acestea cînd la Karlovitz se întruniseră pentru condiţiile păcii austriecii şi turcii, cele două pietre de moară între care se afla neamul românesc, Brîncoveneau îşi amintea din nou că lupta pentru cultură e tot una cu lupta pentru fiinţa neamului.

Păşind aici ..în plină zi, cînd auriul de pe pereţi este solar şi tihna desăvîrşită, Constantin Vodă lăsa în prag grijile, atîit cît putea, amintindu-şi de tăioasa răcoare a bisericuţei din Brîncoveni, unde mergea alături de frumoasa sa maică în copilărie. De ţăranii cu cămeşi albe, strînşi umăr lîngă umăr, dar cu gindul la ale lor. Oamenii au nevoie totuşi să se simtă alături, uniţi. Altfel se adună fiecare în sine şi dă frîu liber, care pizmei faţă de vecin, care patimei pentru vin, sau furiei, sau leneviei. Cu atît mai mult cu cît nu-s ştiutori de carte să poată culege cuvinte înţelepte de la cei care-s în măsură să le dea. Cîndva, poate, cine ştie... oamenii, fiecare dintre ei, vor putea avea în preajmă toiagul cărţilor, şi atunci, mai cu spor omul îşi va fi sieşi stăfpîn. Dar tot va trebui o idee înaltă, cuprinzătoare, care să adune truda tuturor şi să-i unească.

Aşa gîndea vodă în această singurătate a naosului, mirosind a văpseluri, adunînd puţina lumină în aurul înflorit al lemnului încondeiat şi oploşind răcoarea între zidurile groase.

Lipseau stranele de pe lîngă pereţi care să dea echilibrul ce numai de la dimensiunile omului vine. Dar jeţul împărătesc în care avea să stea domnitorul fusese terminat de curînd şi stătea în absida dreaptă, deasupra a două trepte de piatră. Spătarul înalt era încununat de vulturul cu cruce în cioc. Vodă Brîncoveanu îşi sprijini braţul drept pe un braţ al jeţului, atingerea lemnului - dîndu-i o liniişte aidoma celei care-i venea de la atingerea unei foi de carte. Pe mîna frumoasă cu degete lungi adăsta inelul cu smarald, piatra favorită a domnitorului. În apele ei verzi se răsfrîngea întreaga lumină a turlei centrale, o altă catedrală cu vîrful în jos.

Cînd îşi ridică ochii de pe verzuia miniatură oglindită în piatra inelului său, descoperi în partea dimpotrivă a jeţului, sub umbra masivităţii lui, prezenţa subţiratică a ginerului său mai mare. Radu zîmbea strîmb cu o lucire a ochilor ce anunţa că încercase tăria unui vin bun încă de dimineaţă.

— Să mă ierte măria-ta că mă găseşte în preajma jeţului împărătesc. Aş putea zice că am căutat aici răcoarea. Adevărul este că am vrut să văd cu tot dinadinsul cum este lîngă un tron încă neînceput, care n-a văzut nici vărsări de sînge, nici silnicie.

Radu vorbea grecește cu toate că învăţase destul de bine limba ţării. Ţinea la limba cizelată pe care o învăţase cu cei mai buni dascăli de elinească din Stambul, dar se şi simţea la largul său, de vreme ce, atunci cînd * lua avînt şi inima-i devenea mai săltăreaţă şi curajul se preungea ca untul pînă-n vîrful limbii, tot de graiul învăţat în anii copilăriei de maica sa, Dom- nica, o Cantacuzină şi ea, îşi aducea aminte.

— Şi să-ţi mai spun ceva., măria-ta, şi să mă ierţi de supărare. Dacă-ar fi fost şezutul jeţului gata şi perna de pluş roşu pe el, m-aş fi aşezat să încerc moliciunea ei. Poate mi-aş fi făcut o idee despre slava împărătească şi aş fi ştiut dacă ceva din această slavă vine de la bucuria fundului odihnit pe o pernă moale sau dacă nu cumva te simţi ca-ntr-un sicriu în jeţul adînc de lemn.

-— Eu zic că ar trebui să te nevoieşti dis-de-dimineaţă spre lucruri mai bune decît acesta.

— Da. Biserica e a măriei tale şi ţi se cuvine întâietatea s-o cercetezi. Şi pun prinsoare că şi măria-ta vroiai să încerci adîncimea jeţului ăsta, chiar dacă cu

alte gînduri decît mine, netrebnicul. Măria-ta eşti în- ceputul unui lanţ de voievozi, ai credinţa că dreptatea lui Dumnezeu se scurge prin mîna şi glasul măriei tale, te umpli de această slavă[1] care te tot ridică. Eu mă gîn- desc că slava e doar fală[1], mărirea doar un loc de unde poţi cădea foarte cu durere. Dascălul meu îmi aducea mereu aminte de impunătorul arbore ghenealogic al familiei din care mă trag, spunînd că un aşa neam prin- ciar ca al Muşatinilor, mai rar în această parte a lumii, li era teamă bietului Lambrachis că voi uita pe vreunul din înaintaşi. În facto, amintirea mea nu merge mai departe de bunică-meu, urmărit de ideea că dacă va face economie de banii demîncare va avea cu ce să-şi plătească a treia domnie în Moldova. Şi dacă am văzut şi eu acest principat pe vremea cînd a domnit acolo taica, asemenea întîlnire nu mi-a lăsat decît gustul vinovăţiei : că vrem să ne înfruptăm cu tot neamul din gloria acelui străbunic al cărui nume îl ştiu şi copiii ce se joacă în ţărînă, fiind acel Ştefan mai viu decît noi toţi la un loc. Ce sîntem noi altceva decît nişte viermi graşi care sugem şi tot sugem dintr-o rădăcină care tot se va sfîrşi odată ? Şi ce ne rămîne altceva^ decît să ne plîngem de milă ?

Mărunt de stat, cu torsul ,svelt prins într-o tunică de culoarea vişinei putrede, cu părul căzînd în inele pe umeri şi încadrînd un chip măsliniu cu ochi negri scîn- teietori, Radu Iliaş se vîntura de colo-colo, luînd martori sfinţii de pe pereţi pentru trecerea lui prin viaţă, care nicio mulţămire nu-i aducea.

Brîncoveanu se gîndea că tare mult greşise în privinţa lui. Năzuise să-l pună în scaunul din Moldova, nu atît că să-şi vadă fiica doamnă, cît mai ales să a- ducă aceleaşi legiuiri, care din datinile pămîntului descindeau. Ar fi fost ca şi cum el ar fi domnit şi în Moldova, avînd acolo un ginere prea supus. Dar Cantemi- reştii erau mult prea tari la Poartă. Şi decît să-şi irosească banii şi drumurile soliilor pentru asemenea treabă, mai bine să facă tot ce se putea face în această ţărişoară. Mai apoi, văzînd firea lui Radu, îl muşcase de inimă bănuiala că acesta nu l-ar fi ascultat.

Timp de patru generaţii, dacă socotea bine, aceşti urmaşi ai lui Ilie, unul din fiii nelegitimi ai lui Ale- xandru vodă Lăpuşneanu, şezuseră în afara ţării, dorind un tron şi un schiptru şi cerînd pentru aceasta a- jutor cînd .la cazaci, cînd la împăratul Germaniei, cînd la grecii din Stambul, cu care se înrudiseră. De la acel Ilie care îi atacase pe Petru Şchiopul cu ajutorul cazacilor şi care, după nereuşita atacului, a plecat în Ba- varia

luîndu-şi un nume răsunător — „Ilustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Elias Alexander, Princeps Moldaviae" — pentru ca mai apoi să treacă în Rhodos, unde i se spunea Cojocarul, căci se apucase de comerţ cu blănuri, pînă la fiul său care domnise în Tara Românească şi în Moldova, unde căsăpise ceva boieri, în ciuda jurămîntului de credinţă pe care şi-l făcuseră unii altora şi apoi la Iliaş Alexandru, care domnise timp de doi ani sub numele de Iliaş al III-lea şi se dovedise mult îndurător faţă de nevoile pămînte- nilor, mergînd pînă acolo încît plătea el datoriile celor ce n-aveau cu ce să şi le plătească, el, care n-avea moşii nici în ţară nici la Stambul, fiind atît de sărac încît la mazilire trebuise să se împrumute la boieri, ca să facă calea-ntoarsă, toţi aceşti .înaintaşi ai lui Radu, aci de faţă, fuseseră bărbaţi ce se nutriseră cu vise de mărire, dar pierduseră legătura cu ţar a, fiind în ea doar simpli musafiri. Poate — cine ştie ? — dacă Iliaş al III-lea ar fi fost lăsat în pace de turci, ar fi devenit un domnitor bun, cu înclinaţia de a cunoaşte pravilele pămîntului şi ar fi uitat nevoile unei vieţi, de pribeag. Dar, după cîte se arăta, acest Radu Ilieş, înclina mai degrabă spre bunicul cel aprig şi iute la minie, decît spre tătîne-su, cel cu fire mlădioasă.

Se aşezase acum înaintea lui socru-său cu picioa- rele depărtate şi cu ochii lucioşi, .înfruntîndu-l. Vedea sila de pe chipul acestuia şi, ca ultimul beţiv la drumul mare, văzîndu-se nesocotit, ţinea morţiş să se impună atenţiei, fie şi cu sacrificiul propriei demnităţi.

— Sub ce stea te-ai născut măria-ta, de n-ai cerut nimic şi toate ţi s-au dat ?

— Nu uita, Radule., că te afli într-o sfîntă biserică şi e păcat să mînii pe Dumnezeu.

— Măria-ta n-ai fost hrănit din leagăn cu gîndul că te aşteaptă o coroană. Şi părinţii nu te-au învăţat aşa : dacă vrei ca să-ţi încununeze fruntea această coroană, apoi trebuie să-ţi apleci de multe ori spinarea şi să te umileşti înaintea turcului ca să-i cîştigi bune: voinţa.

— E drept că n-am crescut sub umbra amăgitoare a unei coroane. Şi nici nu mi s-a părut un lucru demn de a fi rîvnit. Iubeam moşia mea, aveam- libertate să mă mişc cît vreau şi griji de orînduit trebile, din zori pînă-n noapte. Acum, dacă mi s-a dat coroana, îi simt apăsarea mai mult decît strălucirea. Am de orînduit trebi ce privesc toată suflarea ţării. .

— Lumea vorbește că nimic n-ai putea face fără Constandin stolnicul și Mihai, spătarul, că te mînuiesc ei cum vor.

— Nimic nu se poate face de unul singur.

— D-apoi cum vine asta ? Eu știu din cită istorie am învățat că numele unui conducător rămîne pe o pagină de istorie cu atît mai apăsat cu cît voința îi e mai nestrămutată și tirania mai puternică. Al măriei tale va rămîne alături de al stolnicului și al spătarului și poate și de al altora.

— Și de al altora... că bine ziseși.

—■ N-ai să fii atît de mare ca Ștefan cel Sfînt.

— Ei... alte vremuri, alți oameni. Un cronicar mol- dovan spune că-s vremile deasupra oamenilor, nu ndi deasupra vremilor. Și de învățat, am prins învățătură nu numai din cărți sau de la oameni cetiți, dar chiar de la oameni mărunți, care nu știau a scrie și ceti, dar au cules știința trăirii din viață. Unul dintre ei este moș Gheorghe, un vecin al nost' de la Brîncoveni. Spunea bătfînul acela : „Nu te poți nevoi să fii mare, dacă n-ai un suflet mare, cu înțelegere pentru cei mărunți". Și tot el spunea că noblețea e în firea omului, nici un blazon și nicio proprietate nu-ți șterge josnicia sufletului, dacă ea există, fiind aceasta adevărata proprietate ce te înseamnă ca un stigmat. Eu rîdeam auzindu-l și nu-l înțelegeam. Dar vorbele lui mi-au dat de gîndit. Și mai tîrz.iu am privit mereu înlăuntrul meu să văd dacă mă învrednicesc cu acel blazon al simțirii de ca- re-mi vorbise bătrînul. Oricum, am năzuit mereu să-l am.

— De ce măria-ta ? Poporului îi ajung hainele scumpe și harnașamentele bogate, care-i iau ochii... Și mă- ria-ta le ai și-i înfricoșezi cu asta.

Brîncoveanu părea să nu-l audă. Continuă cu pri- virile ațintite ,spre aburul auriu ce se prefira prin fe- restre :

— Avea acel moș Gheorghe o mică gospodărie în coasta moșiei noastre. Era așezată în drumul spre viile noastre și arendașul socotea că din pricina ei ocolim prea mult ca să ajungem la vie. Și atunci îi căta arendașul tot felul de pricini lui moș Gheorghe, doar-doar i-o tăia pămîntul care sta ca un os de pește în gîtul moșiei noastre. Dar nu i l-a tăiat, căci moș Gheorghe știuse să se dea bine cu mama. Venea la noi cu cîte un plocon, un coș cu pere zemoase, o putinică cu brînză și mama îl primea pe cerdac și îi cerea sfaturi, din ce buruieni să scoată culori pentru vopsitul lînii, cum să vindece o vacă, și n-ar fi .încuviințat mama pentru nimic în lume să se ia cu japca pămîntul lui moș Gheorghe. Era diplomat bătrînul,

nevoie mare! dar şi din asta am învăţat ceva. Le plac turcilor plocoanele ? A- poi silim toată suflarea din ţară să-şi rupă fiecare din carne, să trimitem plocoane la Poartă. Vor să ne vadă supuşi, fără armată, fără oşteni ? Apoi o facem şi pe aceasta, ca să nu vedem ţara prefăcută în paşalîc turcesc, Timpul e trecător, va trece şi nevoia asta, dar oricum, dragostea de pămînt şi neam nu se va fărîma.

Iată, aşadar, că poţi trece în rîndul celor cu care m-am făcut părtaş la domnie, nu numai pe stolnic şi pe spătar, ci şi pe moş Gheorghe, unul fără blazon şi titluri.

Singurătatea navei celei mari a bisericii îl îndemnase pe Brîncovednu la multe aduceri aminte şi chiar la dezvăluirea unor sensuri ale domniei sale, pe care altfel, numai sieşi şi le-ar fi lămurit. Beţivul cel piz- măreţ era doar pietricica ce merge la vale, lovindu-le pe altele în drumul său. Şi nici nu credea că el aude prea multe din cele spuse. Iată însă că acesta se su- meţi mai departe să-l înfrunte la adăpostul aburului beţiei sale :

— Şi cu izlazul obştei din Daia, acela pentru care a venit să-ţi ceară îndurare zidarul acela bătrîn, cum rămîne măria-ta? Voiai au nu voiai să-ţi sporeşti cu el pămînturile ?

— Voiam, cum să pu, că are pămînt mănos. Dar dacă a venit meşterul Manea la mine şi mi-a spus că ei nu vor să-l vîndă, cu toate că le dădusem preţ bun, mi-am luat gîndul de la el. Se mai găsesc ele pămîn- turi mănoase în ţara asta!

Radu Ilie se razimase de o strană. Parcă-şi mai revenise din fumurile beţiei. Sau se aduna în sine ca să priceapă mai bine cum curge gîndirea acestui voevod, care orînduia trebile gospodăreşti ca un moş Gheor- ghe oarecare. Din cîţi voevozi fuseseră înainte mergători, niciunul nu ţinuse la asemenea preţ tărăgăneala,. şiretenia, niciunul nu făgăduia cu atîta uşurinţă şi tur- cilor şi împăratului Austriei, ba şi polonezilor, fără vreun gînci de a-şi ţine făgăduiala. Ştia acestea, .căci şi el făcuse parte din unele solii în urmă cu trei-patru ani. Dar, de la o vreme, socrul său nu-i mai arăta încredere. Sfatul acesta ad-hoc, în biserica mare mirosind a lemn ceruit, deodată numai ei doi, îl înălţa pe Radu în proprii săi ochi, căci niciodată Brîncoveanu nu vorbise cu el atît de deschis, făcîndu-l să se simtă chiar
în mijlocul ţesăturii de fire care toate------de la voievod porneau —■ chiar în mijlocul pînzii de păianjen, alături de puternicul care o ţesuse. Beat era el şi nu prea, a- vea doar atît rachiu cît să-şi sloboadă gmdurile în vîrful limbii. Ce fel de om era acesta care la toată cutezanţa

sa răspundea blînd ca un uncheş sfătos ? Ce fel de voe- vod, care nu se sfia să recunoască că a greşit şi a în- cercat să-şi repare .greşeala ? Puţină înfiorare tot simţea Radu între spete la gîndul că vorbele spuse acum se vor întoarce cîndva împotriva sa, dar tot nu se îndura să piardă ocazia să afle taina acestui bărbat mîn- dru şi distant, care atîta vreme îi inspirase teamă în ciuda staturii mai degrabă potrivite decît impunătoare şi a vocii cumpănite, deloc spăimîntos sau tiranic.

— Măria-ta, se tot zvoneşte eă în beciurile acestei case domneşti au fost aduse într-o noapte în taină mare cîteva butoaie ce nu aveau în ele nici vin, nici ţuică, nici praf de ..puşcă. Că cei care au lucrat să le dezgroape de sub Rîul Tîrgului erau toţi scoşi de la ocnă şi după asta ău fost băgaţi mai adînc, să nu vorbească niciodată. Că despre comoara din aceste butoaie ţi-a vorbit un om de pe lîngă Cîmpulung, care fusese crescut de o vrăjitoare ce nu cobora niciodată din munţi. Ea ştia locul, lăsat cu limbă de moarte de la bunică-sa, unde oamenii lui Vlad Ţepeş îngropaseră această comoară. Schimbaseră vadul Rîului Tîrgului, îngropaseră comoara, apoi trecuseră din nou apa pe deasupra. Taina trebuia să meargă din gură^-n gură şi podoabele ce zăceau a- colo să fie încredinţate neapărat unui alt domnitor care va avea nevoie de ele pentru binele ţării. Aşa se zice, preacinstite al meu socru, şi toată lumea se minunează sub ce stea norocoasă te-ai născut.

— Minunează-te şi domnia-ta dacă asta îţi face bine, dar asemenea scorneli nu pot încăpea într-o minte luminată, fiule.

Expresia ivită pe chipul domnitorului era una de blîndă dojană, ba, în vreme ce se depărta către uşă, clătina capul înveselit, ca şi cum demult nu mai auzise aşa o glumă bună. Nu se apărase. Nu încerca să dea nişte lămuriri încîlcite, care să abată bănuiala că ar fi tăinuitorul unei comori dobîndite peste noapte. El unul, Radu Ilieş, s-ar fi repezit într-o avalanşe de cuvinte fără şir — ar fi găsit el ceva — ca să-l sperie nitel pe cel ce vroia să-i scormonească taina, să sperie însuşi nenorocul, ştiut fiind că pizma celor din jur a- trage nenorocul şi chiar urgia sorţii. S-ar fi tăvălit şi pe jos ca să arate a om cu mintea rătăcită şi să stîr- nească mila, mai degrabă decît poncişul gînd al pizmei. E mîngîietor să ştii că, în slava şi gloria ta se găseşte şi un strop de milă pentru tine, o haină subţirică-i compasiunea, dar destul de bună ca să abată săgeţile sorţii capricioase şi nestatornice.

Dar Brîncoveanu nu făcea niciun gest prin care să abată gîndurile înveninate, bănuielile, pizma, care ca nişte viscoase tentacule de octopode se întind inevitabil în jurul unui scaun domnesc. Şi nu numai acum. .Radu fusese de faţă cînd stolnicul, cu aerul lui de înţelept îmbibat de toate adevărurile vieţii, strecurase vorbe de înveninată ameninţare. Nimic limpede şi hotărî t. Dar îndeajuns spre a-i aminti nepotului că asupra unei domnii stă mereu atîrnată o sabie a lui Da- moc'les. Gîndu'l nesiguranţei e mai rău chiar decît o ameninţare făţişe. Şi ce făcuse nepotul ? Se căinase că primise o asemenea domnie împovărătoare ? Il rugase pe bătrîn să-i dăruiască cîrja înţelepciunii lui ? Nicidecum. Se apucase să-l liniştească pe sfetnic, ca şi cum .el era cel ameninţat.

Cel care, peste cincisprezece ani, cînd avea să fie mazilit, şi ştia bine că nenorocirile îi veneau de la un- chiul său Constantin, ca să-l pună în scaun pe Ştefan, Jiu-său, şi a stat o noapte întreagă de veghe, iar cînd a dat cu ochii de stolnic i-a spus simplu : „E mai bine că domnia i-a fost încredinţată lui, decît unui străin", •cînd altul ar fi început cu tînguieli, poate chiar cu blesteme la adresa uzurpatorului, acela avea să rabde să -vadă ct/păţînile fiilor rostogolindu-se în ţărînă, ca unor - netrebnici, dar nu s-a turcit, era un mare bărbat. Vitejia armelor şi a înfruntărilor corp la corp, aparţinea •de- acum evului de mijloc şi el ştia asta. Timpurile ce se anunţau cereau o altfel de vitejie. Cereau puterea spiritului. Cereau o minte limpede şi înclinaţia de a ■cumpăni greutăţile fiecărui moment.

Şi mai avea vodă o înclinaţie ce ţinea de timpurile ce aveau să vină : el nu socotea o umilinţă dacă se a- şeza în pielea altuia şi încerca să ştie cum gîndeşte el. Acum îi era milă pentru acest despămîntenit, care nu rupsese laptele ţării şi nu putea înţelege că ţara înseamnă oamenii ei şi nu un blazon, oricît ar fi el de însemnat, că domnul îşi merită slava numai dacă face ceva pentru binele tuturor, şi nu dacă aceştia se lasă -striviţi de blazonul lui.

Păşi în felia strimtă de lumină din mijlocul bisericii indreptîndu-se spre ieşire.

Afară, ceaţa uşoarei se risipise. Străjerul de veghe îi dădu onorul. Printr-o fereastră deschisă a casei domneşti se auzi sunetul cristailin al unei frînturi de melodie. Era un dar primit de doamna sa de la un sol străin, un pomişor din cristal de Murano, cu clopoţei tot din sticlă prin care dacă se prefira vîntul se isca o

melodie gingaşe. Pe pajişte, un păun îşi desfăşura mătasea magnifică a cozii.

Brîncoveanu sui treptele casei domneşti şi trecînd printr-un coridor lung şi răcoros ajunse la cabinetul său de lucru. Dalele de piatră, roşii, albe şi negre, de modă veneţiană erau aşa de bine lustruite încît oglindeau picioarele mobilelor, ca pe nişte dubluri încastrate acolo, aşa cum pentru veşnicie unele gîze sînt cuprinse în boaba de chihlimbar. Era şi cabinet de lucru şi sală de primire. Lui vodă îi plăcea preumblarea prin spaţii largi, chiar atunci cînd lucra. Pe peretele dinspre miazăzi se afla secreterul la care scria, un dulap scund cu multe sertăraşe, iar pe cel opus, un dulap bibliotecă, cu geamuri de cleştar. în mijloc, o masă de stejar şi jeţuri tapisate cu catifea roşie. Aducea întru- cîtva cu cabinetul unui cardinal apusean, în privinţa îmbinării culorilor, brunul patinat al lemnului, albastrul azuriu al vitraliilor austriece, roşul stins al catifelei, un spaţiu răcoros cu nuanţe categorice, prielnic judecăţii limpezi şi contemplării binevoitoare a chipurilor celor din jur.

Cînd era singur, şi aici gusta asemenea clipe mai mult decît la Bucureşti, citea sau făcea însemnări pe marginea „Foletului novei", un calendar pe care îl cerceta zi de zi, sau cerceta hîrtiile cu socoteli.

într-unui din sertare păstra însemnările cu cheltuielile făcute pentru conacele şi zidirile ridicate în ultima vreme. Cîte o condicuţă pentru fiecare. Aşa aşezase acolo, peste catastiful cu cheltuielile pentru palatul de la Potlogi, pe cel ce cuprindea etapele ridicării Casei Băniei din Craiova, apoi un altul destul de voluminos pentru toate materialele trebuitoare bisericii Sfîntul Gheorghe Nou din Bucureşti şi hanului din preajmă, mai subţirele pentru conacele de la Obileşti, de la Săteni, de la Cocorăşti, de la Mătăsaru şi de la Piteşti. Le păstra încă, să vadă cît a crescut preţul lemnului şi al varului, care-s locurile cele mai bune pentru adusul pietrei, cîţi lucrători s-au folosit şi în cît timp s-au ridicat. Luate una peste alta, cheltuielile fiecărei construcţii erau mai mici cu oîteva sute de ughii de- cît dacă ea ar fi fost făcută de un oarecine. Domnitorul se bucura de un rabat serios atît la materiale, cît şi la cărăuşie. Doar mîna de lucru o plătea după cerinţe, căci socotea că meşterii trebuie înlesniţi ca să facă cu spor şi tragere de inimă lucru trainic. Dar e- conomiile, puse una peste alta, ajungeau la o asemenea sumă frumuşică încît îi ieşeau pînă acum. două dintre casele sale aproape pe gratis. Asta îi aducea o mare mulţămire şi gîndul de a ridica un palat mai mîn- dru decît toate îi da

tîrcoale tot mai des în ultima vreme. Dacă palatul de la Potlogi îl hărăzise fiului mai mare, Constandin, acesta, următorul, avea să fie .pentru Ştefan. Se gîndise mai demult, încă de cînd începuse pardosirea drumului din inima Bucureştilor cu bîrne de stejar, să-l facă la moşia sa de la Mogoşoaia, de la care plecau drumuri spre nordul ţării şi unde, fiind a- proape de Capitală, putea primi oaspeţi mai cu ferealâ decît la curtea domnească. Cu timpul, planurile pentru acest palat crescuseră şi se îmbogăţiseră în mintea lui vodă. De cîte ori mergea în preajma locului pe care cîţiva oameni îl îngrijeau şi-l curăţau, i se părea că vede oglindit în apa sa un palat cu temelie largă, de întinderea celor veneţiene, dar mai puţin solemn decît ele, cu coloane svelte şi lucrătură în piatră, desfătătoare pentru priviri. Avea la timpul acesta meşteri pietrari şi zidari pricepuţi, care-i puteau înţelege viziunea.

Închise sertarul cu condicuţe în care erau adunate sub formă de cifre şi socoteli atîtea din realizările sale dragi. Deasupra dulăpiorului scund se găsea o stampă făcută în culori limpezi de apă pe care- şi anina de multe ori privirile. Ea înfăţişa un colţ de la Muntele Athos, văzut din dreptul portului Dafni, cu chiliile mînăstirii Zograful, înălţate unele peste altele p» coasta muntelui, cu turnul pentru corăbii, ridicat de Ştefan cel Mare, cu multe tufe de smochini şi cu poteci înguste şi abrupte. Într-un spaţiu atît de mic erau îngrămădite o mulţime de amănunte, care te introduceau de minune în colţişorul acela îndep&'rtat de lume. Brînco veanu se închipuia în pacea de acolo, nişeluş ameţit de aerul cu gust sărat al mării, constrîns la contemplarea unor bucăţi mici de lume, a caselor cu ziduri gălbui, cu cer- dacuri cocoţate la primul cat şi cu coperişuri brune, largi, întinzîndu-şi aripile ocrotitoare peste vieţile celor ce au renunţat la plăcerile lumeşti.

Cînd omul său de încredere deschise uşa anunţînd că boierul Ianache Porfiriţa este aici şi doreşte să-i vorbească, spuse să-l bage fără întîrziere înăuntru. îl aştepta de trei zile.

Între, un bărbat deşirat, într-un caftan brun, cu fi- returi aurii. Capul descoperit avea podoaba unor plete de culoarea fuiorului de cînepă, faţa îngustă, mustă- cioara aurie şi mătăsoasă şi privirea ochilor migdalaţi, vioaie şi catifelată ca de cerb tînăr.

— Să trăieşti întru mulţi ani, măria-ta !

— Bine-ai venit, Ianache, şi să nu-ţi fie cu supărare dacă[1] nu ţi-am dat răgaz de ^odihnă.

— Mărite doamne, nici nu putea fi vorba de odihnă pînă ce buzele mele nu aveau să rostească cuvintele pe care atît le-am frămîntat în lungul drumului: „Pacea a fost încheiată, măria-ta! Așa cum ai voit, așa cum ai pohtit.”

Vodă înclină capul de cîteva ori încuviințînd așteptările sale, prețul în multe pungi cu aur pe care le chel- tuise, nerăbdarea și entuziasmul lui Ianache, liniștea la care nădăjduia de aci înainte. Atîta doar. înclinarea blîndă a capului pentru multe ce decurgeau din aceasta.

— Stai jos, Ianache, și povestește...

Ianache se așeză ca un școlar ce fusese lăudat. Se așeză și vodă în capătul acelei mese lungi. Pe celelalte scaune se așezară pe rînd, pe măsură ce povestirea lui Porfiriță înainta, participanții la Conferința de la Karlo- vitz : lordul Paget, mijlocitorul englez primit de cele două părți, Austria și Turcia, Iacob Colyer, contele Voznițîn, Alexandru Mavrocordat și Luigi Ferdinando Marsigli. Pe toți îi cunoștea bine Brîncoveanu și, în afară de contele Voznițîn, cu toți avusese un îndelungat schimb de scrisori. Tratativele începuseră în noiembrie 1698 și, pe toată durata lor, principele Țării Românești primise solii în legătură cu intervenția fiecărei părți, totuși vroia să-i spună încăodată trimisul său acolo, Ianache Porfiriță, cum se desfășuraseră ele.

În luciul stins al mesei părea să vadă chipurile bărbaților hotărîți să pună la cale cu calm și limpezime a minții încetarea hărțuielilor din ultimii ani dintre cele două imperii, încetarea vărsării de sînge. Numai faptul acesta îi dădea lui Brîncoveanu o mare mulțumire. Timpurile s-au schimbat. S-a ajuns să se pună preț pe virtutea graiului și a bunei înțelegeri, în locul sfîșierii bezmetice între oameni. Dar nu era numai asta. În pragul acestei conferințe împăratul Leopold ceruse să ia sub aripa sa, în afara Ungariei, pe care o ocupase prin forța armelor, Transilvania cît și Moldova și Țara Românească. Toți cei aflați în jurul mesei erau creștini, chiar și reprezentantul turcilor, Alexandru Mavrocordat. Nădăjduia ca ei să înțeleagă că acesta e mai degrabă un gest de protecție asupra unor țări creștine, decît o pornire de anexiune. Numai că știau cu toții ce înseamnă această protecție față de alte țărișoare cu care se sporise trupul imperiului. Știa și era îngrijorat de atîta mărinimie, mai ales Brîncoveanu. Apăsarea jugului habsburgic n-ar fi însemnat numai biruri grele, ci chiar administrație străină, apariția nobilimii austriece și ungare pe teritoriul țărilor române, înlăturarea boierilor de

baştină, şi toate, legate de catolicizarea forţată, pînă la pierderea limbii şi a fiinţei neamului.

Tăinuise îndelung cu Alexandru Mavrocordat, acum cuscrul său, despre nedeclaratele dorinţi ale imperialilor. în taina sufletului-său, Exaporitul, oricît ar fi fost el de omul turcilor, rămînea un bun ortodox şi înţelegea că ţările române rămăseseră un ultim bastion al bizantinismului. Lordufl Wiliam Paget, cel care conducea tratativele, îi fusese oaspe şi Brîncoveanu ştiuse să-i stîrnească preţuirea şi-l făcuse să înţeleagă situaţia specială a acestor ţărişoare. Chiar şi contele Luigi Marsigli, reprezentantul Austriei la tratative, devenise prietenul îndatorat al Brîncoveanului. Ce dorea acesta ? Ca ţările române să nu fie aduse în discuţie la masa tratativelor, ca unele ce nu fuseseră alături făţiş nici de un imperiu[1]; nici de altul, şi chiar de fuseseră tîrîte pe cîmpul de luptă la vreo bătălie de către turci, o făcuseră ca vasali şi nu greşiseră cu nimic imperiului habzburgic. în' fapt, contele de Marsigli recunoscuse asta la Karlovitz, iar Alexandru Mavrocordat pomenise de aceste principate în treacăt, imperiul otoman avînd tot dreptul să le păstreze în continuare.

La vremea aceasta, cînd turcii se stabilizaseră în Europa, le cam ajungea ce dobîndiseră, fiind în situaţia ursului căruia îi place să-şi sugă laba, că dedulcirea la un trai mai puţin încrîncenat pătrunsese chiar în rîndul armiei lor, crîncene odinioară. Cum mai pierduseră din bătălii, se obişnuiseră şi ei să înţeleagă ce înseamnă acela hotar de ţară şi îi interesa păstrarea comorilor adunate şi vedeau că vicleşugurile politichiei greceşti nu-s de aruncat. Pe undeva, devenise limpede pentru ei că îndărătnicia acestor români de a-şi păstra ţara şi obiceiurile nu le căşunează lor niciun rău atîta timp cît haraciul şi zehereaua vin anual spre Poartă. Şi a- tunci îi lăsa în legea lor.

Cu ocolişuri, cu tărăgăneli, cu măiastră mînuire a vorbelor, calea tratativelor mersese aşa cum dorise domnitorul Ţării Româneşti, chiar dacă el nu fusese un egal al celor ce Vroiau împărţirea.

Cît despre împăratul Leopold, acesta se lătaiurise mai devreme

sau mai tîrziu că prietenia principelui Ţării Româneşti nu merge pînă acolo încît să se dorească vasalul său, aşa cum şi-ar fi dorit-o înaintaşul, Şerban Cantacuzino. Gîndirea Brîncoveanului era cu bătaie mai lungă şi avea multe dedesupturi. Dar, la timpul acesta, împăratul nu se vedea favorizat dacă ar fi forţat lucrurile. Cu atât mai mult cu cît însuşi

împăratul îi dăduse Brîncoveanului titlul de prinţ al Sfîntu- lui imperiu roman, în 1695. Trebuia acum să se mulţumească cu aleasa, dar şi fructuoasa prietenie, în care primea daruri bogate, şi, bineînţeles, cu asigurarea că niciodată nu vor fi uneltiri din această parte. Cîndva, poate, cine ştie, lucrurile vor lua o altă întorsătură, că doar nu e aşa greu

să ocupi cu armata o
ţărişoară ca aceasta

.Brîncoveanu ascultă încă odată cum se desfăşura- seră evenimentele şi pentru plăcerea de a-l vedea pe Ianache, însufleţit şi arzător, din nou în mijlocul acestor evenimente.

Ianache era fiul unui grec din Fanar şi al unei românce frumoase, mlădie şi bălană. Ei, Aristiţei celei vioaie, cu vocea ca un clopoţel, pe care o ştia din anii mai tineri, îi era Brîncoveanu recunoscător pentru acest slujitor de nădejde. Un tînăr cu înfăţişare plăcută, care cîştiga repede încrederea unor oameni diferiţi, care deprinsese cu uşurinţă italiana, elineasca şi germana, care în orice împrejurare părea la locul său, în saloanele ambasadelor din Istanbul ca şi într-un han de ţară în timpul unuia din lungile sale drumuri.

Tatăl său, negustor nu prea norocos, îl dăduse să slujească la cancelaria Porţii, unde umplea călimările, ţinea în ordine hîrţoagele şi ascuţea penele de gîscă. Brîncoveanu îl întîlnise acolo pe cînd el era ispravnic al Bucureştilor. Văzînd că o rupe pe românește, intrase cu el în vorba şi aflase că e fiul Aristiţei, fată dintr-o familie de boiernaşi de ţară de lîngă Brîncoveni, cam de-o seamă cu el, venind adesea să toarcă şi să ţească la curtea maicii sale. Socotise că băiatul ei merită o soartă mai bună şi-l trimisese pe banii săi să înveţe în Italia. Cînd revenise, tot Brîncoveanu fusese cel care, prin oamenii săi, îi găsise un loc de tîlmaci pe lîngă împuternicitul împăratului Leopold la Istanbul. Apoi slujise pe lîngă ambasadorul Angliei, cîştigînd încrederea celor din jurul său. La scurtă vreme de la înscăunarea lui Brîncoveanu fusese numit capuchehaie a sa la Poartă. Cunoscînd treburile reprezentanţelor străine, poziţia lor în chestiunile Evropei, îi fusese destul de u- şor să găsească calea pe care să le facă permeabile pentru situaţia ţărilor române, să poarte cuvîntul domnitorului Ţării Româneşti pe care soarta Moldovei îl preocupa în egală măsură cînd era vorba de un nod ca acesta în viaţa ei.

Prinzînd de veste că se fac pregătiri pentru o pace europeană, Brîncoveanu îl pusese pe capuchehaia sa să-i scrie reprezentantului Angliei. Ianache Porfiriţa a-
C-da 274 coala 21
vea oameni de mare încredere prin care scrisorile sale ajunseseră în mîinile lordului Paget şi a secretarului său, Georg Philipp Schreyer. Nu una-două scrisori, ci un convoi întreg pornit pe drum de taină spre cancelaria engleză.

Ianache făcuse treabă bună, înţelegînd întru totul gîndurile suveranului său şi deţinînd la rîndu-i gîndire mlădioasă şi vorbire dulce, prin care să cîştige atenţia şi înţelegerea înalţilor diplomaţi. Moştenise de la tată priceperea de a şti să ia oamenii, iar de la mamă o fire deschisă cu care le cîştiga încrederea. Avea să-şi primească[1] răsplata...

Această întrevedere îi dădu lui Brîncoveanu mai mult aer care-i umplea plămînii făcîndu-i aproape să pocnească, pătrundere mai mare a privirii, îi turnă vin negru, clocotitor, în vine. Aşa se întîmplă la marile soroace ale vieţii. Căci fiecare viaţă, socotea măria-sa, îşi are soroace înscrise în cartea trăirii, în afară de cele ale naşterii şi morţii.

Ceva aidoma încercase cînd terminase Universitatea din Padova. Fusese invitat ,în casa colegului său Amato Leonardi, la o petrecere la care întîlnise mai multe fete frumoase decît oricînd pînă atunci şi ţurţurii candelabrelor de cleştar aruncau irizaţii de curcubeu şi auzise pe cineva numindu-l „un prinţ din Orient" şi el credea că o împlinire mai mare ca asta nici nu se poate. Trimisese o carîtă plină cu cărţi scumpe către ţară, curînd avea şi el să se îndrepte într-acolo şi avea să-şi facă o casă mare, îi erau în gînd atîtea lucruri frumoase cît să încapă într-o viaţă întreagă.

Mai apoi fusese ziua căsătoriei sale, un fel de soroo al armoniei universale în care totul din jur era bun şi frumos, simţise dragostea caldă a familiei sale şi toate privirile îndreptate spre el şi Marica, dreaptă, într-o nobilă atitudine, cu ochii mari şi adumbriţi de emoţie, cu tîmplele prinse în cununa perlată, aburul uşor al perlelor răsfrîngînd spre frunte răcoroasa boare din preajma izvorului. Şi ziua în care venise pe lume primul său născut care-i dase măsura rostului său pe lume mai mult decît oricînd.Ciudat că în toate acestea nu-şi făcea loc şi gîndul la ziua înscăunării sale ca domn. Aceea fusese mai degrabă o chemare spre o Golgotă, cu spini şi trandafiri pe care o primea socotind că a făcut destule pentru sine şi că de-aci înainte, fie ce-o fi aparţine poporului său.

Dar acum, iată, simţea din nou în preajmă-i aripa îngerului prevestitor de soroace, cu blîndă hotărîre des- chizînd înainte-i lungi şi-mpietrite alei, mîngîindu-l pentru lunga aşteptare şi stăruinţă, întornînd spre el chipurile marilor voevozi înaintaşi, cari, din înălţimea lor, se însufleţeau vremelnic ca să-i cerceteze faptele. A- cuma, da, se înfăptuise ceva şi va avea linişte din par- tea imperiului de la Soare-Apune, rămînînd să vadă cît îi e de prieten imperiul de la Soare-Răsare, iar pe turci să-i sature cu aur şi cu vorbe de înduplecare. Să stăm deci cu privirile aţintite spre vremile ce vor veni...CUPRINS

PARTEA 1NTÎI

I. Doi oameni la drum

I l . M a n u s c r i s u l . . . .

III. Noua s l u j b ă . . . .

IV. Sfat de taină.....

V. ...Şi nu s-a sfîit domnul de greutăţile începutului

VI. Dulceaţa şi paraponul amintirilor

VII. Culori de smalţ şi lapis-lazzuli

VIII. Porumbiţa se pregăteşte să-şi ia zborul

IX. Sunetul paşilor pe treptele de piatră

X. Domnite şi beizadele

XI. Bătrînul ucenic

XII. Sub poala pădurii
XIII. înaltul o a s p e . . . .
XIV. Stolnicul Constantin dă sfaturi
XV. Curtea familiei pribege
XVI. Zeiţă sau libelulă ?
XVII. Aşezare n o u ă . . .
XVIII. Călătorie cu primejdii
XIX. Dimbovită, apă dulce
PARTEA A DOUA
I. Fata nouă a unor cunoştinţe vechi
II. Bătălia de la Zenta.....
III. Nevoitu-s-a gîndul spre viitorime . . 225
IV. Strănepoata Buzeascăi . . 234
V. Vorbe... şi răsunetul lor 247
VI. Drumuri pe apă şi pe uscat 257
VII. Domniţa Casandra 275
VIII. Sfîrşitul unei istorii.....286
IX. Chiparoşii visurilor noastre.....
Limanul unui veao 320Lector : MARIETA CROICU
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU
Bun de tipar : 23.IV.1986. Apărut : 1886. Comanda nr. : 2628. Coli de tipar : 21,5.

Tiparul executat sub comanda nr. 274 la întreprinderea Poligrafică Galaţi B-dul George Coşbuc nr. 223 A Republica Socialistă
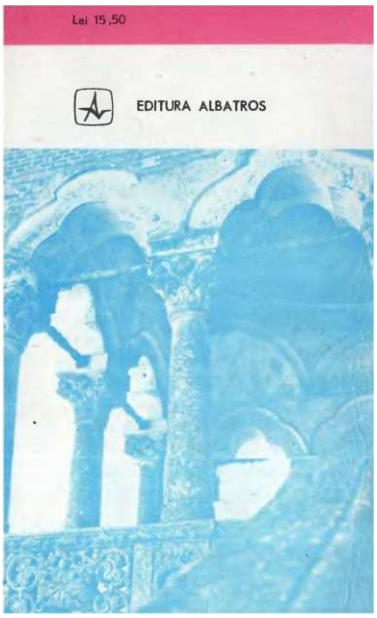
România